AYLIK SOSYALİST DERGİ MART 87

ZEMİN

GELENEK'e Cevap

KADIN DOSYASI

***Latife Tekin**'le, Bir Kadın Mahkûmla ve Kadın Tekstil İşçileriyle Söyleşiler,*
***Gülnur Savran, Kumru Toktamış, Banu Paker, Özden Dilber**'den yazılar,*
***Arap Kadını, Polonya'da, Nikaragua'da** Kadın üzerine yazılar*

Tartışma

***Mehmet Metiner**'in E.Tanrıyar'a Cevabı*

Çin'de Demokratik Muhalefet ve Gençlik Hareketi

Almanya'da Seçimler
***Mehmet Yavuz**/Hamburg*

Nükleer Tehlikeye Karşı Sağlık Emekçileri
Dr. Ali Babaoğlu

Bir MAMAKLI'yla Söyleşi:
Hücrede 7 Yıl

Sosyalist Parti Tartışmaları

SAYI 6

500 LİRA (KDV DAHİL)

İÇİNDEKİLER

BAŞYAZI

İŞÇİ SORUNLARI

POLİTİKA VE GÜNDELİK HAYAT

AYIN DOSYASI

ULUSLARARASI SOLUN GÜNDEMİ

KESİTLER

TARTIŞMA

SOSYALİST PARTİ TARTIŞMALARI

DENEME/DEĞİNME

CEZAEVİ SORUNLARI

ZEMİN

AYLIK SOSYALİST DERGİ
SAYI: 6
1987
KDV Dahil 500 TL.

SAHİBİ VE SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Uğur Cankoçak
YAYIN KURULU: Uğur Cankoçak, Orhan Dilber, İskender Savaşır, Muzaffer Bal
YÖNETİM YERİ VE YAZIŞMA ADRESİ:
Piyerloti Cad. Dizdariye Medresesi Sokak Güllaç Apt. No: 21 Kat: 5 Çemberlitaş-İstanbul

OFSET HAZIRLIK: PERKA A.Ş.
BASKI VE CİLT: Milliyet Yayın A.Ş. Tarabya Matbaası tesisleri
İLAN KOŞULLARI: Arka kapak: 200.000 TL / Kapak içleri 150.000 TL / Tam sayfa 100.000 TL / Yarım sayfa 50.000 TL / ¼ sayfa 30.000 TL.
ABONE KOŞULLARI: Yıllık oniki sayı 6000 TL / Altı aylık 3000 TL
YURTDIŞI SATIŞ FİYATLARI: Almanya 4 D.M. / İsviçre 3.5 SFR / Fransa 13.5 FF / İngiltere 1.5 Pound

SOSYALİST PARTİ...

Demokrasi ve parti üzerine tartışmalar son günlerde oldukça yoğunluk kazandı. Demokrasinin kazanılmasında, işçi sınıfının öz örgütü olan partinin çok önemli görevleri vardır. Ancak bu görevlerin farkına varmak oldukça zordur. Neden zordur? Şunun için zordur. Bugünlerde siyasal ortam toz duman içinde. Herkes demokrasi istiyor. Kiminle konuşursanız konuşun, her kim eline kalemi alıp yazmaya başladığında, şöyle ya da böyle, demokrasinin vazgeçilmez erdemleri üzerinde uzun uzun nutuk çekmeye bayılıyorlar. Çekilen nutuklar da işin-yani demokrasinin-özünden çok biçimine -şekline- aittir. Yani olmayan şeyin tartışılması yapılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana, Türkiye toprakları üzerinde yaşayanlar, demokrasi denen şeyin "D"sinden bile habersiz yaşadılar, yaşamaya devam etmektedirler. Hatta kimi "sosyalist" aydınlarımızın bile demokrasi konusunda kafalarının berrak olmadığını sanıyorum. Bu tanımlamanın içine sizlerde giriyorsunuz. Örnek olarak: derginizdeki demokrasi yazılarında nasıl bir demokrasinin savunulucuğunu yaptığınız açık ve net olarak bellidir. YeniGündem, Saçak v.s. takımlarla aynı bölümdesiniz. Çünkü, adını çok kullandığınız ve istediğiniz demokrasi sosyalist demokrasi değil, burjuva demokrasisidir. Zira siyasi arenada her geçen gün artan oranda yükselen demoksari çağrıları, ortamı toz duman içinde bırakmıştır.

Türkiye'de demokrasi istemi, dün olduğu gibi bugün de en acil taleptir. Burjuva partilerde temel propaganda sloganı olan bu istem için Türkiye, nasıl demokratik hale gelebilir. Sorununa yanıt vermeden önce demokratikleşmeden ne anlaşıldığı, kimlerin Türkiye'yi demokratikleştirmede çıkarı olduğunun belirlenmesi zorunludur. Bunların yanıtı verilerek yola çıkılırsa, alınan yol anlam kazanır.

Kalıcı ve gerçekçi bir demokratikleşme faşizme ve faşizmin ana kaynağına - yani tekelci kapitalizme- karşı köktenci ve doğru tutum almakla olanaklıdır. Kısaca, faşizmin kayanağı kurutulmadan demokratikleşmeden bahseden rüya görüyor demoktir. Bu, aç tavuğun rüyasında kendisini mısır ambarında görmesi gibi bir şeydir.

Peki bugün Türkiye'yi kimler demokratikleştirebilir? Öncelikle "demokrasi" çığırtkanlığı yapan burjuvazi partileri bu göreve hiç talip olmamalıdırlar. Bu iş onların boyunu ve yeteneklerini fersah fersah aşar. bu partilerin demokratikleşmeden kazançları yerine, kayıpları hem de çok büyük kayıpları olacaktır. Bunu kendileri de bildikleri için, demokratikleşme kavgasında demokrasi düşmanlarının kuyruklarına takılırlar. 12 Eylül öncesi ve sonrası yaşananları hatırlamak birçok şeyi aydınlatmaya yetecek sanırım.

Demokrasiye, 12 Eylül'ün etkisinin geçmesiyle yeniden kavuşulacağı sanılıyor. 12 Eylül sıradan askeri bir darbe midir? Elbette hayır. 12 Mart askeri darbesi gelip dayandığında emekçi sınıfın hareket alanı tam anlamıyla suskunluğa boğdurulmuştu. Burjuvazinin güçlükleri, sorunları gerici bir tarzda çözümlenmeye çalışılmıştı. Ancak yetmedi; bir süre sonra 12 Mart'ın barutu tükendi. 1974'le beraber başlayan süreç, demokrasi mücadelesinde devrimci sınıfların daha da yetkin yer aldıkları gözlendi. Olayların kitleselliği gittikçe ağır basmaya başladı. Yaygınlık sınırları büyümeye başladı. Bütün bu olumlu şeylerin yanısıra olumsuz birçok şey de yaşandı. kısaca toplumsal düzeydeki tüm ilişkiler hızlı bir çatışma ortamına sürüklenmişlerdi. bu sürükleniş içinde mücadele eden kitleler, çok yönlü etkinliklerde bulundular. Ekonomik çıkmaz, siyasi ve toplumsal çıkmazın etkisiyle daha da anarşik bir gidişle derinleşti. Bu aşamada sistem tümden çöküşün eşiğine uzandı. İşte, tam bu sırada düzenin bekası için ordu, 12 Eylül'de - kendi deyimiyle- yönetime el koydu. El koyuşla birlikte, emekçiler ve kitle örgütleri tek tek, sistematik biçimde dağıtıldı. Siyasal alanda olduğu gibi, eğitim, kültür ve birçok olanda gelişmelere zincir vuruldu. Topluma heralanda yeni(!) bir kılıf uyduruldu. Hani 12 Mart'ın barutu kısa sürede tükenmişti ya, işte bu sefer böyle olmamalıydı. Ordu, generaller ve hepsinden önemlisi burjuvazi 12 Mart'ta önemli dersler çıkarmıştı. Çıkartılan bu derslerden yararlanılmalıydı. Yararlanıldı da... Bu bağlamda 12 Eylül'ü ve uygulamalarını "hukuk dışı" ilan etmek sakıncalıdır. Askeri darbe somut ve göreli bir hukukun içinden çıkıp geliyor ve kendi özgüllüğüne uygun göreli bir hukuku yerleştiriyor. 1982 Anayasası ve yasalar buna örnek sayılabilir. 12 Eylül'ü hukuk dışı olarak tanımlamak, burjuva hukukunu mutlaklaştırmaktır. Unutmayalım ki; hukukun toplum tarihinden bağımsız bir tarihi yoktur.

Vereceğim örnek yanlış algılanabilir, ancak son yıllarda yaşananlarda ortaklık olduğuna inandığım Bangladeş'in general devlet başkanı, ülkesinde sivil bir hükümete sahip olduğunu ve demokrasiye geçiş sürecinin tamamlanmış olduğunu her fırsatta yineliyor. Bu örnekle başka ülkeler arasında benzetmeler yapılabilir. Daha açık deyimle yukarıdaki Bangladeş yerine Türkiye'yi koyun, ne değişir? Ben derim ki; emekçi kitlelere burjuva partilerinin anlattıkları şeyin demokrasiyle ilişiği olmayan sahtekarlık masalları olduğunu açığa vurmak gerekir. Türkiye'de egemen olan tekelci kapitalizmi mutlak bir sistem olarak sunan "geriye dönülebilinir", "demokrasiye dönüş" ve benzeri sloganlarla bunu dile getirenlere karşı tekelci kapitalizmi hedef almadan ne kapitalizme karşı durabileceği ne de demokrasiye varılabileceğini emekçi halka kavratarak kavgayı, verilen mücadeleyi yükseltmek gerekir. Doğal olarak bu kavga devrim kavgasından başka bir şey değildir.

Kurulacak parti, ülkenin geçmişini çok iyi bilmelidir. Bunun sonucunda, sağlam ideolojik bir temele oturmuş olmalıdır.

Bir parentez açmak istiyorum. Ey solcular! Sevsinler sizin sosyalistliğinizi, solculuğunuzu. Ağzınızı açtıkça Afganistan işgali, Dayanışma'ya Özgür.., Sovyet So.., Bürokratik Devlet Kapitalizmi nutukları çekmeye bayılıyorsunuz. Oysa, hani (...) hakkındaki sözler.. Parentez kapandı.

Sonuç olarak, Türkiye üzerinde yaşayanların demokrasiye, ülkenin demokratikleşmeye hakkı vardır. Ancak sizin dediğiniz ve istediğiniz anlamda demokrasi değil.

Saygılarımla,

YALÇIN ANTALYALI

İSVİÇRE'DEN ZEMİN'E SELAM

Yayın hayatınıza ilişkin, kısa bir pasajla duygularımı dile getirmek istiyorum.

Ben şahsen Türkiye solunun yazım yaşamında bir dizi yayın organıyla karşılaş-

tım, okudum ve halen de okumaktayım. Hepsi kuru yavan. Ajitasyon ve eski paternalist bağlılığı yaratmaya çalışan ilkel örgütlenmenin yazın alanına uyarlanışı (Gine tek doğru ve tek benci hepsinde).

Zemin çıktıktan sonra diğer yayınlarla irtibatı kopardım. Klasiklerin yanında okuyabildiğim tek yayın Zemin olarak kaldı, dilerim böyle devam eder. Dilemekten kastım alışılageldik toplumsal dilde kullanılan bir sözcük; İnanıyorum, devam edeceğine. Zemin gecikmiş bir tarihsel misyonerliği üstlendi, bu tek neden dahi devamının kalıcılığını ve sürekliliğini sağlayan fonksiyon olacaktır. Kısa övgüm bundan ibaret. Okumakla kalmıyorum okutuyorum da gönderdiğim yazıyı yayınlayabilirsiniz; hiç de üzülmem; ancak gene de yayınlamanızı talep ediyorum. Karşılıklı haklarımı özgürce kullanmakdan yanayım.

ERDOĞAN KARAAĞAÇ
İSVİÇRE

SAĞMALCILAR CEZAEVİ'NDEN

Biz Sağmalcılar Cezaevi'nde bulunan siyasi tutuklu ve hükümlüleriz. Olanaklarımız elverdiğince dışarda süren hayattan kopmamaya ve yakından izlemeye çalışıyoruz. İçinde bulunduğumuz koşullarda, kendi kısıtlı olanaklarımızla aylık ve haftalık dergileri temin edememekteyiz.

Biz içerdiklerin en temel ihtiyaçlarından birisinin okuma ve okuma olanağının yaratılması olduğunu takdir edersiniz. Özellikle süreli yayınları ve demokrat basını izlemeyi bir zorunluluk olarak görmekteyiz.

İlerici bir yayının çıkarılmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında okuyucu desteği gerekliliğinin bilincindeyiz. Buna rağmen derginize ücretsiz abone olmak istiyoruz.

Kuşkusuz bu tür isteklerle çok karşılaşmaktasınızdır. Göndereceğiniz dergiden koğuşumuzda bulunan 34 kişinin yararlanacağını hatırlatırız.

İlginize teşekkür eder, yayın hayatınızda başarılar dileriz.

Dostça selamlar,

ALİ ASLAN
B-1 Koğuş Mümesili

BİREYSEL ÖZGÜRLEŞME Mİ?

Sayın Zemin Dergisi yazı kurulu. Derginizi okumaya çalışıyorum. Çalışan bir işçi olarak maddi durumum çok kötü de olsa yine de almaya çalışıyorum. Düşünenlerin ve düşündüklerini söyleyebilenlerin kürsüsü olduğunu söylüyorsunuz, sevindirici bir olay. Bunun için bende, bir sohbet üzerine düşündüklerimi derginizde yayınlanmasını isteyerek gönderiyorum.

"Doğu kültürünün geri kafaları KUNDERA'yı anlayamazlar" Bu sözleri fabrikadan çıktığım zaman tesadüfen rastladığım bir üniversiteli arkadaşımla yaptığım kısa bir sühbet sırasında duyduğum zaman pek bir şey anlayamamıştım. Ne demek istiyordu? Kundre kimdi. Ama şaşkınlığım pek uzun sürmedi ve Kundre'nin günümüzde pek meşhur olan bir kitabın yazarı olduğunu öğrendim. Kitap, Murat Belge'nin Türkçeye çevirdiği "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği". 40 bin lira maaşım olmasına karşın, ellerim titrese de para verip kitabı aldım. Sıkıcı bir okumadan sonra kitabı bitirdim ve arkadaşa hak verdim. Bende bir şey anlayamadım.

Romanın kahramanlarından Tressa'nın özgürlük ufkunu, Franz'ın yılgınlığını anlamak mümkün mü?

Evet arkadaşım, anlamadım. Ayrıca neyi anlayacağım? Bir işçiyim ve açlık, yaşamımın bir parçası iken neyi anlayacağım? Yılgınlığın, inançsızlığın ve hiçliğin yaşam felsefesi bizden çok uzaktadır. Geri kalmış bir ülkenin insanı olarak yaşamın (imkansızlıkları ki, bu imkansızlıklar bir kader değil) getirdiği kültürel (entelektüel) geriliğime rağmen iki şeyi öğrenbilmişim. 1- İnsanların varlıklarını belirleyen şeyin düşünceleri olmadığı tersine düşüncelerini belirleyen şeyin sosyal yaşantıları olduğunu 2- Teori'nin hiçbir zaman gerçeğe (yaşama) tercih edilemeyeceği.

Benim yaşamım öğretiyor, açlığın ne olduğunu.

Benim yaşamım öğretiyor, işsizliğin, ev kirasının, soğuğun ne olduğunu.

Benim yaşamım öğretiyor, alınterimi, alınterimizi kimlerin çaldığını.

Yaşamımdan öğrendim, 12 Eylül'lerin kimlere karşı yapıldığını.

Sendikamız kapatıldı. Ücretlerimiz düştü. Temsilcilerimiz işkenceden geçirildi, yargılandı, zindanlara atıldı, mahkûm oldu. Yürekleri bizlerin sevgisiyle dolu devrimciler katledildi. Zindanlara atıldı. Darağaçlarında sallandırıldı.

Ve biz bundan dolayı öğrendik yaşamın direngenlik olduğunu. Açlığa, işsizliğe, sömürüye, baskıya karşı durmanın yaşamımız haline geldiğini. Şimdi soruyorum bizler nasıl anlayabiliriz Frans'ın yılgınlığını?

Gerçi, bizim Frans'ları da yaşamımızdan öğrendik. Ama bizim anlayamadığımız Frans'ların ne olduğu değil, onların yaşam felsefesinin bizlerin yaşamına ters düştüğüdür. Biraz da "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği"ni çeviren (ve de öven) kişiye, Murat Belge'ye değinmek isterim. Aslında Murat Belge gibilerini eleştirmek bizim haddimize düşmez. Çünkü entelektüel seviyemiz buna yeterli değil. Ama yine de büyüklüğüne sığınarak, biraz da ülkemizde yaşamasını söylüyorum. Her ne kadar varlığı ülkemizdeyse de, gözlerini ve kafasını da ülkemizin gerçeklerine çevirirse daha yararlı olur. Teori tozlu raflardan değil, yaşamın gerçeklerinden üretilir.

Hep merak etmişimdir, toplum özgür olmadan bireyler nasıl özgür olabilir? Bu mümkün mü? Yaşam pratiği bunun mümkün olamayacağını gösteriyor. O halde özellikle de 12 Eylül'den sonra bazı "solcu aydınlarımızın" tüm güçleriyle bireysel özgürleşmeyi işlemelerinin altına yatan gerçek nedir acaba? Sorunun cevabı tek kelimeyle verilebilir: 12 Eylül. "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği". "Gülün Adı", "Gece Dersleri" v.s. gibi romanlar meşhurluğunu 12 Eylül'e borçludur. Unutmasınlar.

UFUK SÖNMEZ / İZMİR

ZEMİN'E

Semin için çok uzun şeyler yazmayacağım. Çünkü, Zemin'in buna ihtiyacı yok. O, kendisi için çok uzun şeyler yazılmadan da yaşayabileceğinin işaretlerini vermeye başladı; sosyalistler için bir platform olma yolunda önemli gelişmeler gösteriyor. Sadece bu bile, Zemin'in uzunca bir dönem yaşayacağının, yani sosyalistler açısından yaşayacağının bir belirtisidir.

Bundan dolayı, kısaca Zemin'in bugünkü niteliğini yitirmeden, daha da gelişerek, sosyalistler için bir zemin olma niteliğini koruyarak ve devam ettirerek yaşamasını diliyorum.

Saygılarımla,

AYDOĞAN ATALAY /
ANKARA

GELENEK Yazarı A.Giritli'ye Cevap

Bir Eleştiri ZEMİN'in Zeminini

Zemin yayın hayatına girerken, Türk sosyalistlerinin seslerini duyurduğu açık yayınlarda "ara seçimlerde 'demokrasi için' SHP'ye oy verme" eğilimi yaygındı. Yayınlara yansımayan bazı yoklaşımların da fiilen buna yöneldiği ya da "SHP içinde varolma" durumunun bu yönelişi zorladığı biliniyordu. Zemin bu akıntı içinde bir karşı -ses olarak çıktı.

Sorunu "burjuva partileri arasından birini, tercih etme" noktasından çıkarıp, "politik arenada bağımsız bir işçi kutbu yaratma" noktasına çekmeye çalışıyordu, Zemin. Çalışan-sömürülen sınıfların, ezilenlerin ve sosyalistlerin taleplerinin asgarisinin bile "mevcut demokrasi"nin sınırlarının dışına çıktığından hareket ediyordu.

Bu bakış açısıyla, Zemin "Sosyalist Parti Tartışmalarını" demokrasi etrafında dönen kısır döngüyü -hem zihinlerde hem de pratikte- kırmak üzere bir sıçrama tahtası yapmayı hedefliyordu.

Öte yandan, Zemin kendini "Demokrat ve demokratik bir Zemin" olarak tanımlarken, bu kavramlara verdiği içeriği de açıyordu:

"Zemin demokratik hakları sınırlayan, güdükleştiren ya da kullanılmalarını engelleyen uygulamaların ve bu hakların "resmi" ihlallerinin tavizsiz muhalifidir. Ancak Zemin, en geniş anlamıyla demokrasiyi savunduğu için, demokrasi anlayışını, burjuva toplumlarında ortaya çıkmış "en mükemmel" biçim olan temsili demokrasiyle sınırlamıyor. Burjuva toplumundaki temsili demokrasinin getirdiği hakları reddetmek gibi tek boyutlu bir anlayışa düşmeden, ancak temsili demokrasinin radikal dönüşümüyle kurulabilecek doğrudan demokrasiyi savunuyor. Bu yüzden de, örgütsel ya da politik çıkarlar uğruna varolan düzenin resmi baskı aygıtlarıyla işbirliği yapan, uzlaşan ya da kendilerini bu aygıtların çizdiği sınırlar içinde tanımlayan eğilimlere, bu eğilimler kendilerini "demokrat' ya da "sosyalist" olarak adlandırsalar da, kapılarını kapalı tutuyor. Zemin için demokrasi zaman ve mekanla sınırlı değil, evrensel bir anlam taşıyor. Bu nedenle de, örneğin askeri darbe ve müdahaleleri kimi zaman ve ülkeler için meşru ve ilerici, kimileri için ise gayrımeşru ve gerici olarak niteleyen anlayışları demokrat olarak kabul etmiyor.

Zemin çoğu sosyalist söylemde açıkça ya da örgütlü olarak yer alan, "demokrasi, burjuvazinin bize karşı mutlaka uyguilaması gereken ancak bizim kendi içimizde ya da başkalarına karşı uygulamamıza gerek olmayan bir nesnedir" anlayışına açıkça cephe alıyor. Her sosyalist oluşum ve örgütlenmenin farklı görüş ve eğilimleri söz ve örgütlenme hakkına sahip olarak içinde barındırabilmesini, sosyalizm alternatifini gerçekleşebilmesinin olmazsa olmaz koşulu olarak görüyor. Bu anlayışın somut ifadesi, yakın geçmişte sözü edildiğinde bile "bölücülük, yıkıcılık" tepkileriyle karşılanan, sosyalist örgütler içinde hiziplerin varolabilmesinin tavizsiz bir biçimde savunulmasıdır. Zemin ancak böyle ifade edilen bir sosyalist demokrasi anlayışının, sosyalizmi, "tek parti, tek devlet, tek şef" anlayışından ayırabileceğine inanıyor. (Zemin 1. sayı s.1)

Nihayet Zemin sosyalist demokrasi ve sosyalizm hakkındaki ortak anlayışını da anlaşılır bir dille ifade ediyordu "Zemin'in kendisine temel olarak seçtiği sosyalizm anlayışı, insanlığın kurtuluşunu toplumun büyük kesimini oluşturan emekçi sınıfların kurtuluşuna bağlı gören, sömürü ve hükmetmeyi her biçimiyle ortadan kaldırmayı hedefleyen bir anlayış. Zemin, sosyalizmi tartışmasız bilimsel doğrulardan oluşan kapalı bir teorik sistem, bir kalkınma modeli ya da iyi niyetli sosyalist kadroların topluma bahşedeceği bir toplum biçimi olarak görmüyor.

Zemin,sınıfsız ve özgür bir toplum için mücadelenin ülke sınırları tarafından çerçevelenemeyeceğini... biliyor."

"'Zemin için sosyalizm emekçilerin kendi kurtuluşunu kendi elleriyle gerçekleştirmelerinin bir ifadesi." (Aynı yerde) deniyordu. Böylelikle de sosyalist demokrasi toplumsal, siyasî, ekonomik hayatın her alanında kitlelerin kendi kendini yönettiği; seçilmiş ve seçmenlerince geri alınabilen tem-

Vesilesiyle Bir Kez Daha Açıklamak

silcilerin oluşturduğu konseylere dayanan ve çoğulcu bir rejim olarak tanımlanıyordu.

Bu bakış açısıyla da "Zemin farklılığa, görüş ayrılıklarına yalnızca tahammül etmekle kalmayıp, bunları gerçek bir sosyalist demokrasinin önkoşulları olarak gören bir anlayışı somutlamak üzere yayın hayatına başlıyor"du. (aynı yerde).

GİRİTLİ ZEMİN'İ NASIL OKUYOR?

Bunlara rağmen, *'Gelenek Kitap Dizisi'*nin 4.'sünde A. Giritli Zemin'i bildiği gibi okuyor: "Zemin'de kurulan birlikteliğin ortak paydasının demokratizm olduğu görülüyor." (a.g.y. s.56). Bu, yazarın yazı boyunca temel aldığı başlıca çarpıtmayı içeriyor.

Her ne kadar "demokrasi burjuva ve sosyalist sıfatlara ayrıştırıldı" diyorsa da Giritli'nin yazısında sosyalist demokrasi yalnızca bir dil sürçmesi olarak kalıyor. Çünkü hiçbir yerde bu kavramı açıp kullanmıyor. Dahası, onun sözettiği "iktidar olma sürecinin bazı dönemlerinde demokrasi uygulaması ya da motiflerinin ağırlık kazanması, diğer kimi konjonktürlerde ise dönüştürücü müdahaleciliğin (Bkz. s.57) demokrasi formlarının 'üzerine çıkması' olgusu". Bu satırların yeraldığı yazıdan iki şey anlaşılıyor: bir demokrasinin "sosyalist gelecek açısından konjonktürel ve taktik zenginlikler de taşıyabilen" soyut, sınıfsız başlı başına, biricik bir biçim olduğu; iki, çoğunlukla "kimi konjonktürlerin" varolduğu ve yazarın bunu daha çok sevdiği. Sosyalizm ise, Giritliye göre, sosyalist hareketin "kendi toplumsal projesi ve buna olanak veren siyasal iktidar"dan ibaret.

Bu noktada, hem neden o kitap dizisinin kapağında "Yaşasın Marat", "Yaşasın Jakobenler" pankartı taşıyan Fransızların yer aldığı anlaşılıyor; hem de neden gelenek yazarının Zemin'de okuduğu her demokrasi sözcüğünü burjuva demokratik Cumhuriyeti olarak okuyup reddettiği anlaşılıyor. Onun için sadece bir tane demokrasi var ve belli ki bunu hiç sevmiyor.

Bizim için ise birbirinden ayrı ve karşıt şeyler olan birbirine benzemeyen burjuva demokrasisi ve sosyalist demokrasi var. Bunlardan birincisi tanımında herkesin birleştiği temsili demokrasi. İkincisi de işyerinden başlayıp hayatın her alanında seçilmiş ve seçmenlerince geri alınabilen, ortalama işçi ücretinden fazla ücret almayan temsilciler tarafından yönetilen... vb. bir toplum. Dolayısıyla, Giritli'nin önüne koyduğu üç yol ("demokrasiye teslim olmak, demokrasiyi reddetmek ve demokrasiden uygun konjonktürlerde işlevsel ve önemli aletler üretmek") bizim önümüzde değil. Bu yüzden anlaşamıyoruz.

Zemin'i oluşturanların birbirlerinden oldukça ayrı hatta zaman zaman karşıt görüşleri olsa da, sözümona "sosyalist iktidarların nüfuslarını karşılarına aldıkları" (a.g.y. s.58) "çeşitli yerlerdeki" sözümona "reel sosyalizm"lerden kendilerini ayrı tuttukları ve bu rejimleri en genel hatlarıyla bir sosyalist demokrasi perspektifiden eleştirdikleri açık. Giritli sorunu bu düzeyde ve bu netlikle tartışmıyor.

Oysa Zemin'de bu konuda yer alan tartışmalarda ana ekseni sosyalist demokrasinin nasıl tanımlanması gerektiği sorunu oluşturuyor. Bu tartışmalarda konu sözümona "sosyalist" ülkelerdeki rejimin ne ölçüde burjuva demokrasisine benzeyip benzemediği değil; ne ölçüde marksist teorideki sosyalist demokrasiden uzaklaştığının saptanması ve bunun önüne geçmek için gerekli önlem ve yaklaşımların araştırılması. Kargadan başka kuş, burjuva demokrasisinden başka demokrasi tanımayan Gelenek Yazarı ile aramızda böyle bir esaslı ayrım var.

Kuşkusuz Giritli'nin tek tek eleştirdiği her Zemin yazarı ayrıca kendi bakış açılarını ve "Gelenek"le olduğu kadar birbirleriyle de aralarındaki farkları ayrıca açacaktır. Ancak bu bizim bir bütün olarak Giritli ile ve benzer yaklaşımlarla aramıza bir hat çekmemize engel değil; üstelik bu vesileyle bir kez daha Zemin'in dayandığı ortak noktaları vurgulamış oluyoruz.

YÜNSA A.Ş. ile Teksif'in Gizli Protokolü

YÜNSA'da Danışıklı Döğüş

ÖZGÜR H.YILMAZ

İşçi çıkarımları, sahte iflaslar sürüyor. Kula Mensucat, Karaoğlu Çelik Sanayi, İzmir Yün Mensucat (YÜNSA) vs. vs... Gerek sahte iflaslarla, gerekse de değişik nedenlerle çöken işletmelerin enkazı altında işçiler kalıyor. İşçi çıkarımlarında, işverenlerin oynadığı oyunun en büyük destekçisi de ne yazık ki birtakım sendikalar oluyor. Nitekim Karaoğlu ve YÜNSA'daki oyun bunlardan sadece birkaçı. Şevket Yılmaz sahte gözyaşı dökerken, genel başkanı olduğu konfederasyona bağlı Teksif Sendikası ve Türk Metal-İş ise işçileri satabiliyor. İşte bu satış belgelerinden birisi YÜNSA'da atılan 300 işçinin alacakları konusunda Teksif İzmir Şubesi ile YÜNSA A.Ş.'nin yaptığı *protokol*'dür. Protokolün hikayesine geçmeden önce birkaç noktayı belirtelim.

İflas Durumunda İşçi Alacakları: Yasaya göre iflas durumuna düşen bir işyerinde, alacaklı durumunda olanların içinde birincil sırayı işçi alacaklıları oluşturur. Ancak görüşüne başvurduğumuz Avukat Latif Küey gerçeğin böyle olmadığını belirterek şöyle demektedir: "İflas olaylarında en büyük tehlike her şeyden önce ödeme güçlüğüne düşmüş şirketlerin, iflası kurtuluş olarak görmeleridir. Yani bu yolla kurtulma imkanlarının olmasıdır. İcra İflas Yasası'nda 6.6.1985 tarihli 3222 sayılı kanunda yapılan değişiklikle iflas etmeyi göze alan işveren birtakım borçlarından kurtulmayı göze alabiliyor. Yasal olarak yapılan bu değişiklikle yetkili makamlar sürekli olarak işçi alacaklarının diğer alacakların önüne geçtiğini savundular. Bu iddialar gerçekle bağdaşmamaktadır. Şöyle ki; 6.6.1985 tarihinde iflas yasasının birinci sırasında yapılan değişiklik, işçinin ihbar ve kıdem tazminatı alacağı masa alacakları arasındaki sıralamada birinci sıranın altıncı kademesine yerleşmiştir. Meseleye yüzeysel olarak baktığımızda işçi alacakları birinci sırada gözüküyor. Ancak kasıtlı olarak gözden kaçırılan en önemli nokta ipotekli alacaklıların iflas tasfiyesinde her türlü alacaktan önce ödenmek zorunda olduğudur. Bu nedenle olayın pratikteki işlerliği açısından, işçi alacaklarının, iflas olayıyla birlikte tahsili çok zor olmaktadır."

Avukatın açıklamasındaki durumun ortadan kalkması veya işçilerin alacaklarının tehlikeye düşmemesi için sendikaya büyük görevler düşer. Şöyle ki; Gerek hukukçuların, gerek sendikacıların görüşlerine göre bir işyerinin iflasa doğru gitmesinde ilk gözlemleyen -deyim yerindeyse iflas edeceğini ilk anlayan- işyerinde yetkili olan sendika ve işçilerdir. Nitekim Otomobil-İş İzmir Şubesi'nden bir arkadaş geçmişte kendilerinin yaşadıkları Sungurlar deneyini aktararak bu görüşü doğrulamıştır. Bu görüşe göre, sendika, işyerinin iflas edeceğini sezinlediği an iflas masasına başvurarak işçilerin alacakları için fabrikadaki tüm mallara hemen haciz koydurtmak durumundadır. Aksi takdirde diğer alacaklılar ipotek koydurtarak birincil sırayı alabilir. Olayın bir başka yönü de, işverenin gerek ürettiği mallarını gerekse de fabrikada bulunan diğer eşyalarını başka tarafa aktardıktan sonra iflas masasına başvurmasıdır. Zaten olan da bu.

İşte tam bu noktada, gerek Karaoğlu Sanayi, gerekse de İzmir Yün Mensucat'da Teksif ve Türk Metal-İş Sendikası işverene yardımcı olmuştur.

Türk Metal-İş'in yaptığı: Karaoğlu Sanayi'de işçilerin iş akitleri 20 Ocak'ta fesh edilmeden önce 4 ay süreyle ücretli izine çıkartıldılar. Bu süre üçte bir ücretle işçileri oyalama taktiğiydi. Çünkü, fabrikadaki makinalar dahil tüm mallar başka tarafa nakledildi. Durumdan sendikanın da haberi vardı. Dört ay sonra işçilerin çıkışlarını yapan Karaoğlu patronu, geçtiğimiz günlerde verdiği demeçte "işçilerin hiçbir alacağının olmadığını" açıklamıştır. Alacakları için mahkemeye başvuran işçiler haklı oldukları halde paralarını alabilecekler mi? Çünkü alacaklarına karşılık haciz konulabilecek mallar başka tarafa taşınmıştır. Ayrıca diğer alacaklılar daha önce ipotek koydurtmuşlardır.

İzmir Yün Mensucat'ta ise, işçi alacaklıları konusunda işverenin rahatsız edilmemesi için Teksif işverene teminat veriyor. Ve bunun için de protokol imzalıyor. Söz konusu protokolün basına yansımamasını ısrarla isteyen Teksif İzmir Şube başkanı, protokolün basına yansıdığı takdirde işçilerin aleyhine olacağını söylüyor... 8.2.1987 tarihinde sendika tarafından işçilere bilgi verilir-

ken, protokolden raslantı sonucu haberimiz oldu. Ve içeriği konusunda birtakım sorular sorduk. Ancak kaçamak cevaplar verildi. Örneğin, "işçilerin alacakları için size somut bir şey gösterilmemiştir" şeklindeki sorumuza cevap verilmemiştir. Aslı sendikanın kasasında olan protokolde şu maddeler yer almaktadır:

"Bir taraftan İzmir Yün Mensucat T.A.Ş. (aşağıda kısaca işveren olarak anılacaktır) ve diğer taraftan Türkiye Tekstil Örme ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası (Teksif) (aşağıda kısaca sendika olarak anılacaktır) aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır:

1- İşveren işyerinde çalışan işçilerin iş akitlerini 31.1.1987 tarihi itibariyle feshetmiş ve işyerini kapatmıştır. İşveren, sendika üyesi ve iş akdi feshedilen işçilerin işverenden alacakları olduğu miktarları gösteren belgeleri tanzim ederek derhal sendikaya verecektir. Bu belgeler 9.2.1987 günü sabahından itibaren tanzim edilip imzalanarak sendikaya verilmeye başlanacak ve 11.2.1987 günü akşamına kadar tamamlanacaktır.

2- Sendika bu protokolün tarihinden itibaren *3 ay müddetle* sözkonusu belgeleri yerinde muhafaza edecek ve bu belgelere dayalı olarak 3 ay içinde işveren aleyhine herhangi bir kamu takibine gitmeyecektir ve işçilerce gidilmeyeceğini de garanti etmektedir.

Sendika işçi adına işverene teminat vermiş.

3- Ikinci maddede yazılı üç aylık süre içinde işveren diğer alacaklılarla anlaşabildiği takdirde, işçilerin birinci maddede belirtilen belgelerdeki alacaklarını 1987 yılı sonuna kadar aylık ve eşit taksitlerle ödeyecektir. Bu ödemede belirtilen miktarlar dikkate alınacak ve ayrıca faiz vs. namlar altında başkaca bir ödeme yapılmayacaktır. İşverenin aylık ödemeleri vadelerinde ödememesi halinde vede tarihinden itibaren vadeli mevduata bankaların verdiği en yüksek nisbetteki faizi ödeyecektir." Bu protokolde tüm bu yazılanların yanısıra kıdem tazminatlarından niçin bahsedilmediği de ayrıca soru işareti. Atılan işçilerden Fahriye Yılmaz protokolün içeriğine ilişkin şunları söyledi: "8 Şubat 1987 Pazar günü sendika başkanımız bizleri tolantıya çağırdı. Bir gün önce işverenle bir toplantı yaptıklarını, bu toplantı sonucunda işverenle alacaklarımız konusunda bir protokol yaptıklarını belirtti. Ancak, protokolün içeriğine baktığımızda alacaklarımız konusunda hiçbir teminat olmadığı gibi, bizlerin üç aylık bir süreyle işvereni rahatsız etmeyeceğimiz hususunda bizler adına sendikanın işverene teminat verdiğini gördük. Bu konuda bizlere danışılmadığı gibi, protokolün basına ve avukatlara bildirilmemesini ısrarla istediler. Protokolün tek amacının bizleri oyalamak olduğu halde, olabilirse, gelebilirse gibi ifadelerle beklememiz isteniyor. Biz sendikamızdan bizleri savunmasını beklerken onun bizim önümüze engel koyması bizleri hem şaşırttı hem üzdü. Raslantı sonucu toplantımızda bulunan basın mensubu bir arkadaş protokolü gördü ve sendika başkanımız o arkadaştan da protokolün basına yansıtılmamasını istedi. Hem gazeteci arkadaşın hem de bizlerin protokolden haberimiz olmasına karşın, sendikanın protokolü saklamasının nedenini öğrenmek istiyoruz."

İş akitleri feshedilen bir grup işçinin vekili avukat Latif Küey ise, "Protokoldeki dördüncü maddeden anlaşılacağı üzere sendika işçiye üç aylık süre için yasal yola başvurmaması konusunda işverene teminat vermiştir. Bu teminatla birlikte faiz ve başkaca nam altında bir alacak talep etmemeyi de işverene garanti etmiştir. Ancak bu işçileri hukuken bağlamaz. Ayrıca işverene verilen sürenin sonunda alacaklar ödenmediği takdirde tahsili konusunda işverenden hiçbir teminat alınmamıştır."

Ve bir haber: "İZMİR YÜN'DE DAMPİNG. İzmir Yün Mensucat'ın eski ortaklarından Akgün Atagöl, fabrikanın iflas etmesinin en büyük nedenini ihracat için ürettikleri malların pazarlanamamasına bağlarken 'ihracat için ürettiğimiz mamulleri bugün iç piyasaya yarı fiyatına vererek eritmeye çalışıyoruz' dedi" (14.2.1987 tarihli Yeni Ekonomi).

Dalkılıç ile Hinterscheid'in Görüşmesi

BEDİRHAN CAN

DİSK'in 20. kuruluş yıldönümünde, 13 Şubat-14 Şubat 1987 tarihinde Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin düzenlemiş olduğu, "Demokraside İşçi Sendikaları'nın İşlevleri ve Hakları" konulu paneline katılan Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC) Genel Sekreteri Mathias Hınterschelid ile Otomobil-İş Genel Başkanı İlhan Dalkılıç Netaş grevi hakkında bir görüşme yaptılar.

D— Var olan yasalar, toplu sözleşmeler önünde büyük engeller oluşturmaktadır. Aynı iş kolunda % 10, aynı iş yerinde % 51 üye barajını aştıktan sonra yasal olarak Toplu Sözleşmeye hak kazanılabilmektedir. Bu barajı aşabilen, özellikle bağımsız sendikaların yetki hakları ile ilgili olarak Çalışma Bakanlığı'nca bürokratik engeller geliştirilmektedir. Otomobil-İş 1983 yılında özellikle, kapatılmış olan Maden-İş üyelerinin katılımı ile hızla büyümüş ve üye sayısı 60.000'ne ulaşmıştır? Tüm yasal engellere karşın doksan gün önce başlayan Netaş grevi 1980'den bu yana en geniş katılımlı işçi grevi olmuştur. 13 Şubat günü grev'deki Netaş işyerinden mal çıkartılmasını önlemek isteyen sendikamız üyeleri ve Netaş işyeri temsilcilerimiz göz altına alınmışlardır.

Avrupa İşçi Sendikaları Başkanı Mathias Hinterscheid.

Başladığı günden beri grev'in kırılması için Hükümet ve İşveren ellerinden geleni yapmışlardır. 15 Şubat günü Netaş grev'ini ziyaret ederek bizi desteklemenizi dileriz.

H— Greve katılan işçi sayısı ne kadardı?

D— 2650 işçi greve katılmaktadır.

H— Toplam kaç kişi bu fabrikada çalışmaktadır?

D— Toplam olarak üç bin kişi çalışmaktadır.

H— Salt sendika üyeleri mi katılıyorlar?

D— Bir kısmı kanun gereği katılmıyorlar. Bunlar fabrikanın zorunlu bakımını yapanlar ve idari kadrodan kişiler.

H— Üretimin bir kısmı sürüyor mu?

D— Yasa gereği normalde üretim yapılamaz.

H— Dışarıya çıkartılan mallar daha önceden stoklanan mallar mı?

D— Evet.

H— Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu ile ilişkiye geçtiniz mi?

D— Gerekli yazışmalar yapıldı. Bugün de metinler dağıtıldı.

H— Sormamın nedeni daha önce nelerin yapılmış olduğunu öğrenmek. Şimdiye kadar bir yanıt alındı mı?

D— Telgraf ve mektuplar aldık. Yardımlaşma adına para topluyorlarmış.

H— Aynı iş kolunda olduğunuz için özellikle Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu ile yazışmalısınız. Şu anda mahkemede davanız ya da içerde olan arkadaşlar var mı? Maddi yardımı kimin adına yapabiliriz.

D— Şu an mahkemelik önemli bir durum yok. Dün göz altına alınan yöneticilerimiz SHP milletvekillerinin girişimleri ile serbest bırakıldılar. Grev Komitesi maddi yardımları topluyor, ailelere dağıtıyor.

H— Uluslararası Fon'dan yararlanılabilir. Burada olmamızın nedeni bilgi sahibi olmak, başka sendikalarla ilişkiye girip tüm bunları nasıl organize edeceğimizi yönlendirmektir. Bu soruları soruyorum çünkü onlar da bana soracaklardır. Yapabileceğimiz şeyler kısıtlı. Onları kanalize etmeye çalışacağız. Grev Komitesi kimlerden oluşuyor?

D— Yasal engellerden dolayı sendikalara direk maddi yardımda bulunulamıyor. Oluşturulan grev komitesi kanalıyla maddi yardımlar ulaşabiliyor. Grev komitesi sendika yöneticilerinden ve işçilerden oluşuyor. Daha önce gönderilen yazıda bu komitedeki kişilerin isimleri size iletilmişti. Hükümet Kanada'dan dışalım yolu ile Netaş ürünlerini sağlamaktadır. Kanada Sendikaları'nın bu konuda geliştirebilecekleri tavır için kendilerine ulaşabilir misiniz?

H— Direk sendikalara maddi yardım konusundaki engelleri biliyoruz. Herşeyin bir yolu bulunur. DİSK'li üyeler hapiste iken ailelerine maddi yardımı sürdürüyorduk. Kanada İşçi Sendikaları ile bu konuda görüşeceğiz. Grevinizi destekliyor, başarılar diliyoruz.

D— Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

15 Şubat günü ETUC ve diğer yabancı sendika temsilcileri sabahtan Netaş Grevi'ni ziyaret ettiler. Netaş işçisi Teoman Mete yabancı sendikacıların gözü önünde güvenlik güçlerince fabrikadan sendika şubesine giderken ekip otosuna alındı. 1. Şube'ye götürüldü. 16 Şubat'ta saat 17.00'de serbest bırakıldı. (Fikri Sağlar'ın çabaları ile çıkarıldı.)

13 Şubat 1987 Pera Palas

DİSK'in 20. kuruluş yıldönümü nedeni ile, 19 Uluslararası sendikal kuruluşun, temsilcileriyle katıldığı bir kokteyl Pera Palas'ta düzenlendi. Uluslararası Sendikal Dayanışmanın bir kez daha somutlaştığı bir akşam yaşandı. Demokrasi, sendikal hak ve özgürlükler nerede yok edilmek istenirse orada ortak değer ve ilkeler doğrultusunda yer almak, uluslararası dayanışmanın bir gereği. İşçi sendikalarının ortak amaçlarının gerçekleştirilmesinin, örgütlü birliği gerektirdiği konuşmalarda dile getirildi.

Pera Palas Oteli 1896 yılında yapılmış ve 1906'da Turizm Sektörü'nde ilk grev, bu otelde yapılmış.

NETAŞ'lılar ve Otomobil-İş Yetkilileriyle Söyleşi

"NETAŞ Yeni Bir Dönemin Başlangıcıdır"

Otomobil-İş Ümraniye Şube Başkanı Şahin Önayak.

93 gün sürdükten sonra sona eren 12 Eylül sonrasının ilk büyük grevi NETAŞ'la birlikte ortada epeyce soru vardı: Niçin yüzde 70'lik taleplerle başlanmasına karşın yüzde 40.5 üzerinden anlaşma bağıtlandı? Grev kırıcısı gibi işbaşı yapan işçiler niçin böyle davrandı ya da grevci işçilerle diğerleri arasındaki ilişkiler ne oldu, NETAŞ işçileri bu grevden nasıl ve neler kazanarak çıktı gibi. Bağımsız Otomobil-İş Sendikası'nın Ümraniye şubesinde işçilerle bu konular üzerinde ZEMİN adına Emin Tanrıyar'ın yaptığı söyleşiyi yayınlıyoruz.

Ümraniye şubesinde yeni bir mutluluk yaşanıyordu. Bir grup işçi ve sendika yöneticisi biraz önce grevleri devam eden DERBY ve DİZEL MOTOR'a gidip grevci kardeşlerine 'dayanışma' götürmüştü. Şube Sekreteri İbrahim Ören şunları söylüyordu:

"NETAŞ grevcileri için yapılan dayanışmaların belli bir miktarını gerek para gerekse erzak olarak, 5 tona yakın erzak ve bir milyon lirayı biz sabahleyin topluca otobüs, kamyon ve taksilerle DERBY grevine götürdük. Dönüşte de DİZEL MOTOR grevine uğradık, oradaki grevci arkadaşlarımıza da yine NETAŞ grevi için yapılan yardımlardan bir miktarını 330 bin lira parayı bıraktık geldik. Ancak karakoldan telefon geldi: 'Neden DERBY grevine gittiniz topluca?' diye; Şahin başkanı karakola çağırdılar. İşçilerin grevci işçi kardeşlerini ziyaret etmesinden gocunuyorlar, rahatsız oluyorlar."

Aslında grev sonrasında işçiler üzerinde ilgisini eksik etmeyen sadece polisler değildi. Patron da bazı 'cezalandırma' eylemlerine girişmişti. Grev biter bitmez tespit edilen bazı isimler bu cezalandırmalardan paylarını almışlardı. Bir işçi şöyle anlattı onları: "İşbaşı yaptığımız gün yemekhaneye montajcı arkadaşların hangi gün nereye gönderileceğini gösteren listeler geldi. Beykoz'da oturan arkadaşımızı Gaziosmanpaşa'ya, oradakini Kartal'a, Kartal'da oturanı Çağlayan'a vermişler. Bunlar İstanbul'un zıt uçları. Ve tutuklanan arkadaşlarımızdan Teoman Mete'yi de öyle bir cezalandırdılar ki onu ta Van'a gönderdiler."

İşçiler bir tensikat ihtimali görmüyorlardı (işveren daha zararlı çıkar diyorlardı) ama böyle bir şey olursa da cevap vermeye kararlıydılar. Bu güveni de "greve birlikte çıkıp, işe birlikte inmek"ten kendi güçlerini görmekten alıyorlardı. Grevin değerlendirilmesi üzerine yaptığımız sohbeti özetlemek isterim:

ZEMİN— Türkiye'de önemli yankılar yapan NETAŞ grevi, sendikanın taleplerinin ve beklentilerin altında bir kazanımla bitti. Ancak ekonomik miktarların ve kazanımların ötesinde greviniz sizlere diğer işçilere ne kazandırdı, ne getirdi, ne götürdü, olumlu olumsuz sonuçlarını değerlendirir misiniz?

Gürsel Demirkol— Dediğiniz doğru, greve çıktığımızdaki hakların çok altında bir sözleşme imzalandı, ancak biz greve çıkarken ve grevden önceki şartları hazırlarken toplu pazarlığı her zaman gözönünde bulundurduk. Yani bu bizim için sonuna kadar tüm haklarda diretilecek diye bir şey sözkonusu değil. Bunu diğer arkadaşlara da aynı şekilde anlattık. Tamam bu taslak hazırlandı ama, hiçbir ödün vermeden sonuna kadar gidelim diye bir şey koymadık. Sonuçta çok altında bir sözleşme imzalandı ama bizim için bu yasalarla böyle bir sözleşme bile imzalamak gerçek anlamda bir başarı olarak kabul edilebilir. Gerekçesine gelirse izlediğiniz birçok olaylar yaşadık burada. Hükümetin grev baskısıyla karşı karşıya kaldık. 6 temsilcimizin gözaltına alındığı gün, adam kesin emirle gelmişti. O anda malları arabayı dolduran arkadaşla konuştum, bana "ben kesin emir aldım, bu mallar buradan çıkacak, istersen git başkanına haber ver" dedi. "Siz böyle söylüyorsunuz ama, ben bunları buradan çıkartmamakla görevliyim. Başkanım gelsin ondan sonra" dediysem de, bunun ardında Üsküdar Emniyet Amiri geldi, çevik kuvvet geldi, bir küçük, bir büyük otobüsle iki çevik kuvvet orda biriken arkadaşlarla olayları izlemek için bekliyorlardı. Onları uzaklaştırdılar, bizi uzaklaştırdıktan sonra malı alıp götürmüşler. Arkadaşlar karşı çıkınca alıp götürmüşler. Bu mallar buradan polis konvoyuyla çıkartıldı. 22 kamyon mal çıkarttılar. Kesin hükümetin baskılarına maruz kaldık.

Bu yasalarla, bu sözleşmeyi yabana atmamak lazım.

Ahmet Kalender— Arkadaşın söylediklerine ben de katılıyorum. Bu sözleşme en iyi şekilde imzalanmış (bağlan-

mış) görünüyor. Hükümet tarafından baskılara maruz kalınmıştır. Bence toplu sözleşme çok iyi bir şey. Basında da yazıldı, İETT'nin vermiş olduğu %20 zam yanında bizim grev bunların yanında çok çok iyi bitmiştir. Ama tabiî ki biz dört dörtlük yapmak isterdik.

Ali Aslan— Arkadaşların da belirttiği gibi "Türkiye koşullarında grev yapılmaz" düşüncelerini biz silmeye çalıştık ve sildik. Yine hükümetin ücret politikasında %35 vermesine rağmen biz %40.5 gibi bir rakama imza attık. Şunu gördük, birlikte çıktık ve birlikte girdik greve, bu bizim için önemli bir kazanç, nedenine gelince hükümet sürekli olarak grevimizi kırmaya çalıştı. PTT göstermelik santraller açtı. Ulaştırma Bakanlığı'nda da grevin kırılması doğrultusunda çaba sarfettirildi. Bunları gözönünde bulundurunca biz yine kimliğimizi koruduk ve şu anda Türkiye koşullarında, bu yasalarla grev yapılır bunu kanıtlamış olduk. Bu anlamda iyi bir sonuç olarak görüyorum.

Ali— Ben şu konuya değineceğim. Ulaştırma Bakanlığı'yla Çalışma Bakanlığı arasında bir çelişki var. Grev olan bir işyerinde stajyer öğrenciler çalışıyor. Bakanın birisi çalışmaz diyor, biri çalışır. Birisi grev olan bir işyerine tamir makinesi sokulmaz diyor, birisi sokulur. Böyle olumsuz tavır içersindeki hükümetin bir grevin nasıl yapılacağı konusundaki bilgisizliği de bizim grevimize yansıdı. Bizim birlikte çıkıp birlikte girişimiz bize gerçekten övünç verdi. Onun ötesinde bizim yaptığımız grevde bizlerin deneyimsizliği de vardı. Buna rağmen gelinen nokta tüm tabandaki arkadaşlarımız tarafından çok iyi olarak kabul edildi. Yani yapılması gereken yapıldı.

ZEMİN— İşçilerin gelecek mücadelesi açısından bir deney olarak değerlendirildiğinde başka neler yapılabilirdi? Görülen olumsuzluklar nelerdi?

Gürsel Demirkol— Bizim bazı eksikliklerimiz bazı hatalara neden oldu. Tüm üyelerimize tek tek grev bilincini veremedik. Grev nedir? Onu tek tek insanlara anlatamadık.

ZEMİN— 12 Eylül öncesinde de işçi olanlar var mıydı?

Grev kırıcılarla görüşmüyoruz. Onları soyutladık.

Gürsel— 12 Eylül öncesini bilemiyorum da, greve çıkan 2650 işçinin herhalde 1000'den fazlası son iki yıl içersinde işbaşı yapan arkadaşlarımızdı. Arkadaşlarımızın çoğunun da işçi nedir? İşçilik nedir bilgisi yoktu. Biz bu arkadaşlara grev nedir? Bizim grevdeki görevimiz nedir tam olarak anlatamadık. Yani fabrikadan çıkıp bir pankart asıp, işe gitmemekle iş bitmiyor. Bunun dışında insanlara kişisel olarak düşen görevler de var. Biz bunu anlatamadık. Bu eksikliğimiz sonucunda birtakım arkadaşlarımız işbaşı yaptı. Bu grevin bu kadar uzamasına da neden o arkadaşlar oldu. O insanların da toplu sözleşmede daha ileri adımlar atmamızı engellediklerini söylemek gerekir.

Ahmet Kalender— Gürsel arkadışın dedikleri doğru, yalnız şunu izah edeceğim. Grev esnasında işyerine giren şahısların babası müdür, akrabası müdür olan insanlardır. Bilinçsiz insanlar girmiştir ve bilinçli insanlar devam ettirmişlerdir ve grev sonuna kadar sürmüştür.

ZEMİN— Grev kırıcılığı yapan arkadaşlarla grev sonrasında ilişkileriniz nasıl oldu?

Ahmet— Halen kendileriyle görüşmüyoruz, toplumdan soyutladık.

Ali— Biz sadece işçilerle değil, grevi kırmaya çalışan amirlerle de ilişkimizi kestik. Eksiklerimiz var tabiî. Örneğin dayanışma dedik, maddi gücümüz yoktu grevci arkadaşlara aidat ödeyemedik, dayanışma ağını genişletmek ve erken başlatmak gerekiyordu. Biz bunu başlatamadık. Bu eksikliğimiz. Yine bu konuda eğitim sendikal eğitimin olmayışı 12 Eylül sonrası işçilerin vurdumduymaz oluşu. Biraz da bundan kaynaklanıyor. Grev öncesi çalışmaların yetersizliği bunda etkendir. Yeni sendikal yasaların getirdiği birtakım kısıtlamalar, sendikal örgütlenme ve eğitimi engellemiştir. Örneğin sendikamızın gazetesi 1984'ten sonra çıkmaya başladı. O zamana kadar günübirlik yaşanmış. Fonlar kurulmamış. Bundan sonra greve çıkacak insanların bu konularda hazırlıklı olması gerekir.

ZEMİN— NETAŞ grevine Türk-İş'ten hiçbir destek gelmedi mesela. Acaba Türk-İş'tekiler işçi değil miydi?

Ali— Ben genelde arkadaşın söylediklerine katılıyorum. Türk-İş gerçekten çok duyarsız davrandı. Bizim bu koşullar içinde yapmış olduğumuz bu grev sadece NETAŞ için değil, Türk işçi hareketinin geleceği açısından da bir ışıktı, biz Türk-İş tabanından bekledik dayanışmayı, ama olmadı. Demokrat şube yöneticileri vardı, bunlardan da destek gelmedi. Bunun yanısıra hani o demokrat partiler vardı. Onlar da gerçi buraya gelip laf ettiler, desteklediklerini söylediler ama hani bu boş laflarla bu iş yürümez. Bütün olumsuzlukları onlar da biliyorlardı. Seçim zamanı kapı kapı gezip "işçi sınıfı biz sizin yanınızdayız oy verin" diyebiliyorlar ama, mü-

"Bu yasalarla bu sözleşmeyi yabana atmamak lazım."

cadelece pratikte demokratik partilerin milletvekilleri birer maaşlarını yarım maaşlarını hibe edemezler miydi, etmediler işte.

ZEMİN— Bu grev aynı zamanda işçiler arasında siyasi mücadelenin gerekliliğine, varolan siyasi örgütlerin yetersizliğine ya da yeni oluşumların gerekliliğine dair birtakım ipuçları verdi mi? İşçilerin grev öncesi siyasi konumlarında sizce bir ilerleme oldu mu, gözlemleriniz neler?

Gürsel— Bu grev esnasında sürekli ekonomik mücadeleyi işledik, onu önplanda tuttuk. Bütün arkadaşların bugünkü siyasi bilinçlerinin ne seviyede olduğunu bilmem imkânsız. Ama bence insanlar kendilerini sürekli yenileyici planda birtakım çabalar sarfetmeli, insanlar olduğu yerde saymamalı, değişik arkadaşlarla görüşüp tartışmalı.

ZEMİN— Bunu, şunun için sordum. Biraz önce arkadaşınız "demokrat geçinen partiler bile sadece lafla desteklediler" dedi, işçi sınıfının doğrudan siyasete ağırlığını koyması açısından Türkiye'de boşluk var. SHP-DSP bu boşluğu dolduramıyor herhalde. Bu grev de örneğin sendikalar yasası ve grev koşullarının değişmesi için somut olarak siyasi bir baskının eksikliğini gündeme getirmiş olmalı. Sizce NETAŞ'ta böyle bir eksiklik duyuldu mu? Eskiden Özal'ı DYP'yi, SHP'yi destekleyen işçilerin siyasi görüşlerinde bir değişiklik oldu mu? Hiç değilse sadece ve sadece "keşke bizim de bağımsız bir siyasi partimiz olsaydı sesimizi duyurabilseydik" diye bir eğilim gelişti mi?

Gürsel— Demokratik parti olarak nitelendirdiğimiz SHP ve DSP bizim için çözüm değil. Burada işçi sınıfının partisinin olmaması, bunun eksikliği hissedildi. Yalnız, grev açısından bakarsak grev ekonomik planda gelişen bir mücadele bu anlamda da insanlar pek etkilenmedi bu olaydan. Bu konuda pek tartışma olmadı.

Ahmet— Bilinç düzeyi ileri arkadaşlarca öyle bir partinin eksikliği hissedildi. Ama diğerleri için ekonomik mücadelenin ötesinde bir şey duyulmadı.

Ali— İsteklerimiz ekonomikti, ama demokratik isteklerimiz de vardı. Çalışma özgürlüğü gibi. bu konuda yanımızda demokrasi mücadelesi veren partiler, sendikalar gerekli ilgiyi bu hassasiyeti göstermediler. 2650 işçinin dünya görüşü bir değildi ki. Ama ortak yanlarımız vardı: Ekonomik durumumuzu düzeltmek daha iyi bir yaşam. Demokratik haklarımızı genişletmek rahat çalışma ortamı sağlamak gibi. Bu görüşü paylaşan insanlar birlikte hareket ettik. Bu birlikteliği demokrat partilerden göremedik. Parti genel başkanı ve milletvekilleri geliyor fiili yardım yok. Bunlar çok eksik kaldı.

Ali— Grev süresi içinde işçi partisinin olmayışı konusunda gözlemlerim çok. Ben grev süresince epeyce görüşmeler ve gözlemlerde bulundum. Bu civara Başbakan geldi Teletaş'a. 500 adım öteye gidip grevdeki insanların ne yaptığını, niye böyle olduğunu sormadı, gerek görmedi. Halbuki bu grevde ona oy vermiş birçok insan da vardı. Ona oy veren işçi arkadaşlarla konuştuğumuz zaman şunu dediler: "Biz bu adama oy verdik ama, bu adamın yüzünü böyle bilmiyorduk." Özal'ın içyüzünü bilmiyorduk, tanımıyorduk." İnsanlar birtakım olayları pratik içinde görüyorlar. İşte bu noktada bu insanları toparlayabilip bir şeyler verebilmeyi düşünürsek işçi sınıfı partisinin ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkıyor ve gündeme geliyor. Ama bu partinin hangi koşullarda olacağı, olursa gerçekten bunu nasıl bir genişlikte olabileceği de ayrı bir tartışma konusu. Bu grevde tabiî ki ANAP'a, DYP'ye ve hatta SHP'ye oy verenler kurtuluşun bunlarda olmadığını gördüler ve bir arayış içine girdiler.

İbrahim Ören— 12 Eylül'den bu yana siyasi iktidar iletişim araçlarını ulusal basını sürekli kullanmış kapitalist burjuva sistemini ve depolitizasyon olayını insanlar üzerinde yerleştirmeye çalışmıştır. NETAŞ grevi bir ölçüde bu depolitizasyonu kırmıştır. Tıpkı bir motorun çalışması için sarılıp çekilen kayış gibi. Siyasi anlamda bir mücadelenin başlangıcını NETAŞ işçileri başarmıştır, NETAŞ işçileri bu anlamda bir köşe taşı, bir mevzi oluşturmuştur.

Ümraniye Şube Başkanı Şahin Önayak da grev sonrası değerlendirmelerini şöyle özetledi:

"Şimdi, biz NETAŞ grevine sadece parasal yönden bakmıyoruz. NETAŞ grevi 12 Eylül sonrasının ilk büyük grevi ve güçlü bir grev. Yasaları zorlayarak, yasaların bazı maddelerini delerek boyutları genişleyen bir grev oldu. Özellikle de 2823-22 sayılı yasalardaki bazı maddeleri de aştı. Sendikaların bundan sonra yapacakları büyük grevlerin önünü açmış oldu. Siyasi partilerin yapamadıklarını NETAŞ işçileri yaptı. 93 gün sonra başarıyla sonuçlanmıştır diyoruz. Verilen mücadele bakımından önemli gelişmeler kaydedildi, önemli olan bu. Grev kararı NETAŞ işçileri ile birlikte alınmıştı. Bazı aksamalar oldu ama bütün boyutlarıyla Türkiye'de bu grev önemli bir dönemin başlangıcı oldu. Siyasi boşluk meselesi, önce yasalardan kaynaklanan bir boşluk var. Zor durumda kaldık tabiî. Mevcut partiler işçi sınıfının temsilcileri falan değildir. Bu düzenin partileridir. SHP bizi yakından desteklemiştir, ama boşluklar vardır. Bunları da dışlayıp bir kenara koyamayız. Bize zaman zaman yardımları oldu. NETAŞ grevine gerek yurtiçi, gerekse yurtdışında dayanışma göstermiş, tüm insanlara, kuruluşlara teşekkür ediyorum, ayrıca bize gelen dayanışmaları devam eden diğer grevlere aktaracağız."

Grevi sürdürenler genel durumdan hoşnut.

Patronlara Yenilmedi, Kansere Yenildi

MUZAFFER BAL

"1925 yılında Eskişehir-Ankara demiryolu üzerinde Biçer İstasyonu'nda dünyaya gelmişim. Babam Devlet Demir Yolları'nda amele olarak çalışıyordu. Sonunda Demiryolu bekçiliği, çavuşluğu yaptı ve öldü. Annem tam bir Anadolu kadını idi. Babama yardım olsun diye hayvan beslerdi. Çok çilekeş bir kadındı. Bütün ömrü çalışmakla geçti gitti. Babamın sağlığında ortaokul 1. sınıfa kadar okudum. Askerlik dönüşü bir topoğrafın yanında iş buldum.

Daha önceleri sol lafını duymuştuk. Fakat ne demek olduğunu bilmiyorduk. Öğrendik ki, sol demek, insanın kendisi ve kişiliğe kavuşması demekmiş. Bunu öğrenmeni istemeyen bir sürü kuvvetler var. Fakat insan bunları yok eder ve kendi kişiliğine kavuşur.

-Daha önce arkadaşlık kurduğum kişilerden ve bulundukları muhitlerden uzaklaştım.

-Devlet dairelerinde iyi bir maaşla çalışıyordum. Ayrıldım, kendimi işsizliğin pençesine attım.

Bütün bunlar bir anda verilen karar değil, öğrendiğim düşünce sonunda vardığım karar idi. Bu kararda beni çok zorlayan bir olay vardı. O da evli olmam. 4 çocuk vardı. Bu işte onları yok sayarak harekete geçmem gerekiyordu. Ve öyle de yaptım.

Bu hususta beni çok suçlayan olacaktır. Fakat ben kendimi, bir ailenin değil, toplumun ferdi olarak kabul ettiğimden, bundan sonra yapacağım mücadeleyi de bireylere değil topluma hediye etmek amacında idim. Ve de öyle yaptım."

İsmet Demir, 24.2.1978'de anılarına böyle başlıyor.

İSMET DEMİR

Türk sendikacılık hareketine mücadelesi, inancı ve dürüstlüğü ile damgasını vuran İsmet Demir'i ölüm yıldönümünde saygı ile anıyorum.

Demir'i, "Çıplak Ayaklılar Meclis'te" yürüyüşü ile mücadele alanında görüyoruz. Demir, daha sonra yapı-iş kolunda işçi temsilcisi, örgütçü, sendika yönetim üyeliği ve sendika başkanlığı ile Türk işçi sınıfına hizmet etmiştir.

Bütün hayatını işçi sınıfına adayan Demir, sendikacılık deneyimlerini vücudu ile beraber toprağa gömmenin, mücadelesini eksik bırakacağı kanaatine varmış ki oturup anılarını yazmıştır.

Demir'in anıları, bugün, yarın, tüm sendikacılara ve işçi sınıfına mücadelede yol gösterici bir kılavuzdur. İnsanlar çeşitli mücadele deneylerinden ders çıkarmasını bilmese kör döğüşüne saplanırlar. Demir, bugün bile anıları yoluyla Türk işçisine hizmet etmeyi sürdürmektedir.

Demir, Edirne'den Şanlıurfa'ya, Adana'dan Zonguldak'a kadar her şantiyeye mücadele bayrağı dikmiştir.

Demir, sendika merkezinde oturup sağa sola emir yağdıran bir sendika başkanı olmayı tercih etmemiş, sürekli olarak şantiyelerde, işçilerle içiçe olmuştur. Defalarca tutuklanmasına karşılık, yılmamış tam tersine, her tutukluluk döneminden sonra mücadeleye daha bilinçli ve daha kararlı olarak katılmıştır.

Demir, sadece sendikacılık yapmamış, işçi sınıfının sosyalizmle kurtulacağına inanmıştır. İşçilere sosyalizmi anlatmaya çalışmıştır. Anılarından öğrendiğimiz kadarıyla hatalarından ders çıkarmaya çalışmıştır. Hatalarını gizlememiş, tam tersine açıkça sergilemiştir. Kendi hatalarına karşı acımasız davranırken, en yakın siyasi arkadaşlarının hatalarını da acımasızca eleştirmiştir.

Demir, yalnızca patronlarla mücadele etmemiş, en yakın sendikacı ve hatta, kendi başkanına karşı da mücadele etmiştir. O işçi sınıfına karşı olan ve ihanet eden, ister patron olsun, isterse sendikacı olsun ve hatta isterse de işçi olsun, onlara karşı da mücadele etmeyi, bir sosyalist davranış olarak ele almıştır.

İsmet Demir'i, kısa bir yazı ile anlatmak mümkün değildir.

Demir'i tanımak, mücadele deneylerini öğrenmek ve işçi sınıfına, hizmet etmek isteyen herkesin Demir'in kendisinin hazırladığı, arkadaşlarının yayınladığı (Anılar-Deneyler) isimli Mart 1980'de yayınlanan kitabı okumasını isterim.

Bu kitabı yayına hazırlayıp yayınlayan arkadaşlarına, Türk işçi sınıfı adına teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Kapitalizme yenilmeyen, kansere yenik düşen, işçi sınıfının yiğit önderini bir kez daha saygıyla anıyorum.

Yalınayak İsmet

DEMİR K.AYDIN

İsmet Demir sendikacı olarak bilinir ve tanınır. Ama İsmet Demir'i bir sendikacı olarak anmak, onu hiç anlamamış ve tanımamış olmaktır. İsmet Demir, 1960'lı yıllarda hızla örgütlenen ve mücadeleye giren genç ve dinamik işçi sınıfının ortaya ve öne çıkarttığı *sosyalist bir işçi önderiydi*.

Bir işçi önderi, ama amacını sadece sendikal, daha iyi çalışma koşulları mücadelesiyle sınırlamamış; şu güzelim ve rezil dünyadan sömürüyü ve baskıyı, bunun olmazsa olmaz koşulu olarak da her şeyi metalaştıran, tüm insanları ve doğayı kâra kurban eden kapitalizmin ortadan kaldırılması gereğini kavramış ve inanmış; bu amaca sadece ve sadece tüm zenginlikleri yaratan yoksul, cahil, örgütsüz milyonlarca ve milyonlarca emekçinin doğrudan eylemiyle varılacağını bilen; bu ezilen insanları örgütlemek ve mücadele için eğitmek gibi uzun hazırlık dönemlerinin, sabrın ve nankörce bir çabanın gerektiğini kavramış bir işçi önderi nasıl yetişir?

Burjuvazinin okulları, vakıfları, bursları, tetkik gezileri gibi binlerce deneme ve eğitme aygıtı var: milyonlarca emekçiyi kontrol altında tutabilecek politikacılar ve idareciler yetiştirebilmek için. Bunlar yetmezse de şiddet aygıtları. Ezilen insanların, işçilerin böyle okulları yok. Bir ölçüde sosyalist partiler bu işi yapmaya çalışırsa da, belki dünya tarihi bakımından kısa, ama birkaç kuşağın hayatını kapsayan yozlaşma ve gerileme dönemlerinde bu partiler çoğu kez insiyatiflerin yitirildiği, yetenek ve çabaların boşa harcandığı, zekâ kıvraklığının ve esnekliğin kaybedildiği, güven sarsıcı, tersine seleksiyon yaratıcı aygıtlar haline dönüşebilirler, ki uzun yıllardır dünyadaki sosyalist partilerin başat niteliği bu olmuştur. Bu koşullarda bir işçi önderi nasıl yetişebilir?

Son duruşmada, ardında tarihsel zorunluluklar yatan raslantılar, ezilen sınıfların kendi içlerinden çıkardığı önderlerin eğitiminde tayin edici bir rol oynamaktadır. İsmet Demir'in ayrıntılarını pek fazla bilmediğimiz hayatı bu kuralı doğrular gibidir.

Eskişehir'in Mihallıçık kasabasından bir işçinin çocuğudur. Çobanlık yapar, ilkokulu bitirir, orada burada inşaatlarda işçilik yapmaya başlar. Ergin bir insan oluncaya kadar çok utangaç, kimsenin yüzüne bakamayan, konuşurken utanç ve heyecandan kıpkırmızı kesilen bir garip işçidir; sonradan "hayat üniversitesi"nin işleyeceği cevheri sağlam bir ham maddedir İsmet Demir. Her ezilen ve sömürülen insan gibi isyan duygularıyla doludur. Bir yerlerde bir sakatlık vardır ve değiştirilmesi gerekir. Ama nerede ve nasıl? Bu gerçeğin arayışında, az konuşan, çok düşünen, gözleyen, isyanını içine atan, çaresizlikten bunalan milyonlarca genç emekçiden biridir. Sonraki yıllar İsmet Demir'de çok şeyi değiştirir, ama biri olmazsa diğeri soysuzlaşan iki özelliğini değil: sömürü ve baskıya duyulan isyan ve müthiş bir insan sevgisi, Türkçe'nin güzel deyimiyle, insancıllık.

Önce Mevlâna ile tanışır ve çıkış yolunu onun kitaplarında arar İsmet Demir. Sonra İslâm Medeniyeti boyunca hiç yok olmamış, tarihsel kökleri Mazdek, Manizm, Orfeusculuğa kadar uzanan rafızî-Batınî halk muhalefetini tanır. Sanki bir şeyler biraz aydınlanmış gibidir. Tarih boyunca ezilenler sınıfsız ve baskısız bir toplum idealini medeniyetlerin mesanelerinde hep yaşatmışlardır. Binlerce yıllık bir geleneğe ayak basmanın verdiği bir güven duygusu vardır artık. Diğer yandan, kişisel gözlemleriyle, o koca koca çalımından yanına varılmaz adamların boşluğunu ve kofluğunu da görmüştür.

1946 yılları. D.P. kurulur. İsmet Demir Eskişehir'de bir inşaatta çalışmakta, isyancı karakteri nedeniyle çevresinde tanınmaktadır. Burjuvazi, tek parti diktatörlüğüne yığınların duyduğu isyanı kendi değirmenine akıtmak için, İsmet Demir gibi fedailerin enerjisine, tecrübesine, fedakârlığına ve cesaretine gerek duymaktadır. Bayar ve Menderes'le tanıştırırlar. Onların koruyucu, militanı ve fedaişi olur. Böylece, Türkiye'nin egemenlerinin en uç kişilerini, onların ilişkilerini yakından gözleme ve tanıma olanağı bulur. 1946-50 arası umut doludur. Şu seçimler yapılıp DP bir iktidara gelse baskı ve sömürü son bulacaktır. Bu DP militanı Anadolu köylerine silah dağıtır. Bütün miting ve benzeri işlerin adsız neferidir.

Fakat bir gün, bir mitingde, köyün ağası, köylülerin mitinge gitmesi için traktörlerini romörkleriyle birlikte seferber edince içine ilk kurt düşer. Sonra, DP iktidara gelince umutlarının hiç birinin gerçekleşmediğini, bir kenara itildiğini ve kullanılmış olduğunu görür. Burjuvaziyi yakından tanımıştır artık. İlk ve en önemli politik dersi almıştır.

Sosyalist bir işçi önderiydi...

Türkiye'nin detaylı haritalarını hazırlayan bir topoğraflar grubunda işçi olarak çalışmaya başlar ve T.C. topraklarını köy köy, karış karış Edirne'den Ardahan'a dolaşır ve tanır. Hemen her gece bir başka köyde kalmak; değişik insanları, değişik gelenekleri, değişik ilişkileri tanımak. Ama aynı zamanda hepsinde ortak olan sömürüyü, baskıyı ve yoksulluğu görmek: bütün bunlar İsmet Demir için paha biçilmeyecek gözlemler olur. Genelleme yeteneği gelişir. Ayrıca okumuş mühendislerin yanında çalışmaktadırlar. Bu nisbeten aydın insanlar, meslekleri gereği yanlarında çalışan işçilerle bareber yaşamak ve dolaşmak zorundadırlar; kasaba ya da şehir memurları gibi eşrafla iç içe şehir klüplerinde ve memur-eşraf mahallelerinde bir kast yaşamı sürmemektedirler. Karşılaşılan şeylerle ve olaylarla ilgili binbir günlük konuşma içinde bu bilgili insanların çeşitli değerlendirmeleri, tepkileri İsmet Demir'e oldukça geniş bir ansiklopedik bilgi, gözlemlerine sınıflandırma yeteneği ve modern bilimlerle daha yakından tanışma olanağı sağlamış olsa gerektir. İnci gibi yazısını, matematik bilgisini, düşüncelerini yazıya dökmeyi herhalde bu dönemde kendiliğinden edinmiş olsa gerek.

Ve İsmet Demir kalifiye bir topoğraftır artık. Kolay kolay atılamaz bir iş-

ten. Usta işçiler arasında yeri vardır. Topoğraf olduğu için tüm şantiyeyi serbestçe dolaşıp herkesi tanıma ve görme olanağı da vardır.

Bu tecrübeler İsmet Demir'e paha biçilmez bir seziş gücü kazandırmıştı. Herhangi bir işyerini örgütlemeye gittiğimizde, şantiyeyi genel olarak görebilecek bir yere durur, ceketini ağaca asar ve saatlerce çalışan işçileri gözlerdi. Sonra da orada ne ölçüde ve neler yapılabileceği hakkında aşağı yukarı tam bir bilgiye sahip oluyordu. Ve karşısındaki de, İsmet Demir'in söylediği belki çok önemsiz ya da dışardan dinleyen birisi için geçerayak söylenmiş alelade gibi görünen sözlerden, onun kendisi hakkında belli bir fikir sahibi olduğunu anlardı.

Gerek topoğraf olarak T.C. topraklarını doğudan batıya köy köy dolaşmış olması, gerek şantiye hayatı sayesinde binlerce işçiyi isim isim tanırdı. Aşağı yukarı her işçinin nereli olduğunu, özel problemlerini, yetenek ve zaaflarını, daha önce nerelerde çalıştığını, hangi hareketlere katıldığını, tutumlarını tek tek bilirdi. Bir askeri kumandan bile elinin altında her an sicilleri bulunan askerlerini böylesine yakından ve doğru olarak tanıyamaz. İsmet Demir'in kafasında bir bakıma Türkiye toprakları üzeride yaşayan insanların geleneklerinin ve özelliklerinin bir haritası vardı. İlk kez karşılaştığı bir kimseye adını, nereli olduğunu ve daha birkaç soru sorunca, o kişi artık İ. Demir için bir bilinmez olmaktan çıkardı. O kişinin yetiştiği çevre, edindiği kültürün özellikleri, hangi aşiretten veya çevreden olduğu vs. hakkında aşağı yukarı her işçinin nereli olduğunu, özel problemlerini, yetenek ve zaaflarını, daha önce nerelerde çalıştığını, hangi hareketlere katıldığını, tutumlarını tek tek bilirdi.

"Her şey tecrübelerden öğrenilir, tecrübelerden hiçbir şey öğrenilemez" der bir şair. İsmet Demir artık zengin bir tecrübe birikimine sahiptir ama hâlâ problemi çözebilmiş değildir. Derken, bir gün, (galiba bir trende seyahat ederken) Bulgaristan muhacırı eski bir sosyalistten ilk kez sosyalizmi duyar ve sosyalizmle tanışır. Sosyalizmin dünyaya bakışını öğrenir. Artık her şey apaçıktır. Yıllardır çözemediği problemler bir çorap söküğü gibi çözülmektedir. Sosyalist teoriyi henüz yakından tanımasa da, artık sınıfının bilincinde bir işçidir İsmet Demir.

1950 yılları. Yollar, barajlar, santraller, Amerikan Üsleri yapımı başlamıştır. Kurulan şantiyelerde binlerce işçi barakalarda yaşamaktadır. Bir kısmı kalifiye işçidir, bir kısmı köyünü yeni terk etmiştir. Aşağı yukarı 100.000 kişilik bir "şantiyeciler" kadrosu oluşmaktadır. Bunlar çevremizde gördüğümüz küçük inşaatların işçilerinden farklıdırlar. Çalışan işçi sayısı 1000'den aşağı pek düşmeyen büyük işyerlerinde çalışırlar.

Devrimciler İ.Demir'in bayrağını yüceltmelidir.

İşte hayatın İsmet Demir'e kazandırdığı bu nitelikler onun eşi görülmemiş örgütçülüğünün bir bakıma alt yapısını oluştururdu. Ama İsmet Demir bu niteliklerini sosyalizm ve işçilerin hak mücadelesi için kullanan az görünür bir örnekti.

1950-60 yılları arası şantiyeciler arasında henüz sendikalar yoktur ama birçok pasif ya da aktif kendiliğinden direnişler yaşanır. Kuş uçmaz kervan geçmez şantiyelerde yapılan bu direnişler belki hiçbir zaman gazetelere geçmemiştir ama İsmet Demir ve şantiyeciler buralarda ilk tecrüblerini edinmişler, güçlerini ve güçsüzlüklerini tanımışlar yavaş yavaş mayalanmalar başlamıştır. 1960'ların ilk yıllarına kadar geçen bu dönem, bir bakıma şantiyecilerin ve İsmet Demir'in "Tarih öncesi"dir.

Ereğli demir çelik fabrikaları inşaatlarındaki seri direnişlerde İsmet Demir, Fukara Tahir'le birlikte önemli bir rol oynar. Yine 1960'ların başındaki Ankara'da işsizlerin meclise yürüyüşü İsmet Demir'in örgütlenmesinde önemli roller oynadığı ilk büyük bilinen işçi eylemleridir. Sonuç: şantiyecilerin sendikalaşmaya başlamasıdır.

Ereğli'de çalıştığı ve direnişleri örgütlediği yıllarda, talebeliğinde V.P. tevkiatına kıyısından bulaşmış ve o sıralarda Ereğli inşaatlarında bir hizmetli olarak çalışan biri aracılığıyla ilk kez Dr. H. Kıvılcımlı ile tanışır. Böylece sosyalist teorinin ürünlerini az çok kaynağından tanıma olanağı bulur. İsmet Demir ölünceye kadar H. Kıvılcımlı'nın görüşlerini savunmuş, sadece ona güvenmiştir.

H. Kıvılcımlı ve İ. Demir'in bu rezonansa gelişi bir raslantı değildir. H. Kıvılcımlı "eski"ler içinde, aydınlar arasında horlanmış ama işçiler arasında daima yankı bulmuş, bağlı olduğu uluslararası sosyalist çizginin tüm reformizmine rağmen radikal ve devrimci eğilimi temsil etmiş örnek bir sosyalisttir. İsmet Demir'de 1946'larda İstanbul ve İzmir'de mayalanmış Şefik Hüsnü ve Esat Adil'lerin reformist ya da anarkosendikalist geleneğinden değil, bambaşka bir gelenekten geliyordu. Gerçeken bu burjuva sosyalizmi H. Kıvılcımlı gibi İsmet Demir'den de hep nefret ede gelmiştir. Bunu açıkça ifade edemediğinde küçümsemiş, alay etmiş ya da susuşa getirmiştir. Ama aynı İsmet Demir D.Ö.B. (Devrimci Öğrenci Birliği) ve Devgenç saflarında her zaman sevilen sayılan bir işçi önderi olagelmiştir.

Yapı iş kolunda ya gangster sendikacılar var olmuştur ya da İsmet Demir gibi devrimciler. Orta, uzlaşma yoluna koşullar hiçbir zaman izin vermemiştir. İsmet Demir, sadece inşaat işçilerinin başarılı mücadelelerini belirlememiştir, ama şantiyecilerin bu karakteri de bir bakıma İsmet Demir'i belirlemiştir. Keza şantiyeciler, işçi sınıfının genellikle küçük işyerlerinde, en ağır çalışma koşullarında yaşayan, ama daha ziyade aşırı sola ya da anarşizme eğilim gösteren, ani patlayışları ansızın yılgınlığa dönüşen zümrelerinden de farklıdırlar. Bu nedenledir ki İ. Demir, politik olarak ne anarşist ne de reformist bir karakter taşırdı. Ve bir bakıma bu objektif koşullar nedeniyledir ki, ideale en yakın sosyalist bir sendikacı olmuştur. Ve tam da bu nedenlerle, 1980'den beri hemen tüm kazanımlarını yitiren, ve yeniden mücadeleye girebilmek için yavaş yavaş mayalanıp güçlerini toplayan yeni mücadeleci işçi kuşakları için gerçekten örnek olması gereken bir işçi önderidir. Reformistler K. Türkler'i yeni kuşaklara prezante ediyorlar, devrimciler İsmet Demir'in bayrağını yüceltmelidirler.

1960'lı yıllarda İsmet Demir'i her yaz bir büyük direnişi yönetirken, bir destan yaratırken görürüz. Ereğli, Boru Hattı, Kadıncık Barajı, Çekmece, İzmit Eskişehir, Aliağa mücadelelerinin gerçek örgütleyicisi ve önderi İsmet Demir'dir.

Ne var ki, bütün bu mücadelelerden ve başarılardan hiçbir zaman güçlü bir sendika ortaya çıkmamıştır. Ereğli grevlerinde Fukara Tahir ile birlikte Yapı-İş'i kurarlar. Tahir kısa zamanda yozlaşır. İsmet Demir yeni sendikalar kurar, tutar işçileri başına getirir. İşçiler kısa zamanda aidatlardan gelen paraları yeme gayretine düşerler. Kendilerine karşı çıkan İsmet Demir'i ya sendikadan atarlar ya da paraları alıp

kaçarlar. Bütün bu tecrübelerden İ. Demir şu sonucu çıkarır: sınıf bilinci olmayan, devrimci olmayan bir işçi ne kadar yiğit ve namuslu olursa olsun, sendikanın başına gelince ya hızla yozlaşmakta, ya da devlet aygıtlarının tehditleri karşısında sinmektedir. Bunun üzerine İ. Demir bu fasit daireyi kırmak için yollar araştırmaya başlar. Yıl: 1968'dir. Devrimci gençlik hareketleri başlamıştır. İsmet Demir hedefini belirler: bu devrimci gençlerle işçileri kaynaştırmalı, sendika bu insanların, sınıf bilinçli, dvrimci insanların eline verilmelidir. Ancak o zamkan sendikanın maddi olanakları işçilerin yeni mücadelelerini örgütlemek için seferber edilebilir.

Gençlik mücadeleleri içinde hızla radikalleşen öğrenciler İstanbul'da Deniz Gezmiş'in önderliğinde Devrimci Öğrenci Birliği'ni kurarlar. Başlangıçta bu gençleri el altından ya da açıkça destekleyen kemalistler, reformistler bu radikalleşmeden korkmuşlar ve D.Ö.B.'ün yüzüne bütün kapılar kapanmaya başlamıştır. Dernek için yer bulunamamaktadır. İşte İsmet Demir, burjuva toplumuyla kopuşan bu devrimci gençlere işçi sınıfının bağrını açar: Yapı İşçileri Sendikası'nın (Y.İ.S.) olanaklarını D.Ö.B.'ün emrine verir. D.Ö.B. ve Y.İ.S.'in aynı binayı paylaşması, bir raslantının ötesinde bir tarihsel zorunluluğun ifadesidir. İsmet, bu devrimci gençleri alır işçilere götürür, işçileri alır bu devrimci gençlere getirir. İnanmlaktadır ki, ne işçi ne de sosalist aydın tek başına bir hiçtir. Çok sevdiği Hikmet Kıvılcımlı'nın benzetmesiyle, biri kalaya diğeri bakıra benzer. Tek başına ikisi de yumuşak metallerdir. Ama bunlar cidden kaynaştığı zaman, insanlığa bir çağ atlatan tunç ortaya çıkar.

İsmet Demir sosyalist aydınların ve işçilerin kaynaşmasına verdiği bu önem bakımından da DİSK sendikacılarından ayrılır. DİSK yöneticileri devrimci gençlerin işçilerle kanaşmasından her zaman korkmuşlar, ellerinden geldikçe bunu engellemeye çalışmışlardır. Aydınlar içinde ancak yeterince ehli olanları, sendika aygıtında maaşlı memurlar olarak kullanmışlardır.

Bütün bu ayrılıklar nedeniyle DİSK yöneticileri İsmet Demir'den nefret etmişler ve korkmuşlardır.

1968-71 yılları arasında Dev-Genç'in hiçbir önde gelen militanı yoktur ki, İsmet Demir'le birlikte çalışmış olmasın. Bunların fizikçe ölmüş bulunan birkaçının adını anmak bile yeter: Deniz Gezmiş, Cihan Alptekin, Sinan Cemgil, Hüseyin Cevahir, Sabahattin Kurt, Ertan Saruhan...

Bir sendikacı olarak İsmet Demir çok önemli haklar elde etmiş ve biçimler geliştirmiştir. Stratejisi, kalifiye işçilerden ziyade düz işçilerin ücretini artırmak, ücret artışlarının yanısıra sosyal haklara ağırlık vermek, sözleşme müzakerelerini işçilerin gözü önünde yapmak veya onların her an geri alınabilir temsilcileriyle birlikte götürmek, işçilerin oyuna başvurmadan hiçbir karar almamak, hiçbir şeye imza atmamak, yolda geçen zamanı iş saatinden kabul ettirmek, her sözleşmeden sonra kongre yapıp işçileri sendika yönetimine getirmek bunlardan birkaçıdır. Önemli bir hedefi, işçi çıkarmalara çoğunluğunu işçilerin temsil ettiği bir disiplin kurulunun karar vermesiydi. Bu hedefe sağlığında ulaşamadı. Sadece Aliağa'da Kozanoğlu-Çavuşoğlu inşaatında yarı yarıya işçi ve işveren temsilcileri noktasına ulaşabildi ki, çok elverişsiz şartlara rağmen büyük bir başarıydı.

DİSK yöneticileri İ.Demir'den nefret etmiş ve korkmuşlardır.

12 Mart gelirken boğaz köprüsü inşaatında örgütlenmeye başlamıştı. İki kıtada birden bir grev yapmak ve Avrupa'dan Asya'ya "Bu İşyerinde Grev Vardır" diye yazmak o zamanki hayaliydi. 12 Mart gelince tutuklandı. Uzun süre hapiste yattı. Tutuklanmadan önce, daha önce beraber çalıştığı devrimci gençlerin tek tek öldüğünü gördükçe, birçok defalar, yanlış olduklarını bile bile onlara katılmayı çok düşündü. Tutuklanmasaydı belki de katılırdı.

Yapı iş kolunun istikrarsızlığı ve sürekli olarak kayayı yeniden yukarı çıkarma zorunluluğu nedeniyle İsmet Demir'in en büyük planı Metal İş koluna geçip, orada sağlam bir üs elde ettikten sonra diğer iş kollarına yayılmaktı. İskenderun Demir-Çelik fabrikaları inşaatı bu olanağı ortaya çıkarıyordu. İnşaat sırasında ortaya örgütlenilirse, fabrika üretime geçtikten sonra kolayca metal iş koluna geçilebilirdi. Çıkınca derhal İskenderun'a gitti.

Ama burjuvazi de kendince dersler çıkarmışltı. Her iş küçük taşaronlara verilmiş ve böylece ortaya yüzlerce işveren çıkmış oluyordu. Aynı zamanda Adana ve İskenderun çevresinin kabadayılarına gangster sendikalar kurdurulmuş, işçilerin haberi bile olmadan, usulen sözleşmeler yapılmıştı. Öte yandan 12 Mart'ın karanlıkları hâlâ sürüyordu. Bütün bunlara rağmen İsmet Demir onbinlerce işçiyi direnişe götürmeyi başlarabildi. Ama Kıbrıs çıkartmasının hayhuyu arasında İsmet tutuklandı ve gerisi gelmedi. Bundan sonra kanser hastalığı ilerledi. Ölünceye kadar mücadeleyi bırakmadı. İnsanlara olan sevgisini, sosyalizme olan inancını ve işçi sınıfına olan güvenini yitirmedi.

En canlı işçi tiplerini yaratmış ve her satırında buram buram bir insancıllık kokan romancı Orhan Kemal İsmet Demir'in romanını yazmaya niyetlenmişti. Ortak bir dostları onları tanıştırmış ve Orhan Kemal'e bu fikri vermişti. O sıralar İ. Demlir Aliağa grevlerine başlamak için İstanbul'dan ayrılmak üzeredir. Orhan Kemal de yurtdışına ameliyata gidecektir. Ortak tanıdıkları, ki İsmet'in bir adaşıydı, Orhan Kemal'e bir an önce notları almasını, İsmet'e anılarını anlattırmasını, çünkü İsmet'in Aliağa direnişleri sırasında öldürülebileceğini söyler. Bunun üzerine O. Kemal birkaç gün içinde notlar alır. Ne yazık ki Orhan Kemal yurtdışında ölür. Aliağa'da ise, ölen İsmet değil Necmettin Giritlioğlu olmuştur. Bu destan roman yazılmadan kalır.

Necmettin'in ölümünden İsmet hep kendini sorumlu tutmuştur. Gerçek hedefin kendisi olduğunu biliyordu. Ama onun bunda hiç bir sorumluluğu yoktu. Hepimiz toplanmış ve direnişler boyunca İsmet Demir'in arka planda kalmasını kararlaştırmıştık. İsmet Demir arkamızda olup bize akıl ve taktik verdiği sürece bizler direnişi sürdürebilir, tutuklandıkça birimizin yerini diğeri alır, ama İ. Demir böylece hep dışarda kalır diye düşünmüştük. İsmet Demir tutuklandığı ya da öldüğü takdirde, direnişi sürdürecek bilgi ve tecrübemizin olmadığını biliyorduk. Olaylar Necmettin'in canı pahasına da olsa bu taktiğin doğru olduğunu gösterdi ama İsmet Demir hiçbir zaman vicdan azabından kurtulamadı ve Necmettin'in yerine orada ölmüş olmayı hep istedi.

Bir işçi direnişinin başında burjuvazi tarafından öldürülen ilk sosyalist Necmettin Giritlioğlu'dur. Ve Necmettin'i sendikanın başına getiren İsmet Demir'dir. Bu bir raslantı değildir.

Yeni kuşakların örneği: İsmet Demir, Necmettin Giritlioğlu olsun!

Sağlık Emekçileri Atom Savaşını Önlemek İçin Birleşiyor

Dr.Ali Babaoğlu Ankara Tabip Odası Y.K.Üyesi Nükleer Savaşı Önlemek İçin Hekimler Derneği Bşk.Yrd.

Dr.Ali BABAOĞLU

Bu yazıyı okumaya başlamadan önce lütfen şöyle bir arkanıza yaslanın ve derin bir soluk alıp verin. İşte, bu bir soluk alıp verişiniz sırasında bu güzel mavi gezegenimizin üzerinde tam beş çocuk son soluklarını verdi. Tıp sanatı, gözler yaşartan mucizelerine, onca organ transplantasyonlarına, şık mı şık burun ve meme estetiklerine, by-pass ameliyatlarına karşın bu beş çocuk için hiçbir şey yapamadı. Bundan sonraki soluğunuz sırasında ölen çocuklar için de bir şey yapamadı. Çünkü bu çocuklar tıbbın hiç iyi edemeyeceği bir hastalıktan, yani açlık, sefalet ve pislikten öldüler.

Ve gene o bir soluk alıp verişiniz sırasında bu güzel gezegenin insanları, silahlanmak için yaklaşık yarım milyon dolar harcadılar. Bu bir solukta harcanan parayla tam beş yüz çocuğun bütün bir yıl sağlıklı yaşamaları ve gelişmeleri için gerekli besin sağlanabilirdi. Onun yerine beş çocuk, ileride tümüyle mahvedilecek olan insanlığın ilk taksidi olarak öldüler.

Yeryüzünde her yıl, tıbbî açıdan ölmesi hiç de kaçınılmaz olmayan, on altı milyon çocuk ölmektedir. Bu, her yıl saniyede bir çocuk demektir. Yeryüzünde bu yıl silahlanma için yaklaşık bir trilyon dolar harcanacaktır. Bu da saniyede 25-30 milyon dolar eder. Yani insanoğlu yalnızca yarım gün, yılda bir kez 12 saatcik silahlanmaya ara verseydi, bu parayla yeryüzünün bütün çocukları bütün salgın hastalıklara karşı aşılanabilirdi. Dahası yalnız bir saat ara verebilseydi bu parayla Lepra yeryüzünden yok edilebilirdi. Hele hele yeryüzünün bütün devletleri bir tek yıl, şu geçtiğimiz Barış Yılı örneğin, silahlanmayıp da o parayı bankaya yatırsalardı, yoksul ulusların zengin uluslara olan bütün borçları, faizleriyle birlikte temizlenebilirdi.

Bunların hiç biri yapılmadı. Bunun yerine kişi başına dört ton TNT tahrip gücüne denk atom silahımız var. Bir insanı yok etmek için on gram TNT yeterken, biz yeryüzündeki her insanı dört yüz bin kez yok edebiliyoruz. Hem öylesine yok edebiliriz ki ondan milyonlarca yıl sonra bile bu yeryüzünde yaşam bir daha mümkün olamaz. Çünkü şimdi kişi başına düşen 4000 Kg. TNT, artık o eski, masum Trinitrotoluen değildir. Şimdikiler F-F-F Bombaları biçimindedir. Yani savaş teknolojisi, bir zamanlar Hiroşima'yı yokeden "little boy"ile, Nagazaki'yi haritadan silen "fat-man" ile, hattâ Bikini'deki ateş topuyla da yetinmemiş, tahrip gücünün % 5'i bile ziyan olmasın diye buna bir atom bombası daha eklemiştir. Ve bunlar her biri 8-10 Megaton gücünde 10-20 başlık taşıyan füzelerle atılırlar. Hiroşima'daki 20 Kilotoncuktu. Bugün 20 Kiloton, olsa olsa hafif piyade silahıdır.

Bir nükleer savaş tehlikesi her geçen gün biraz daha yakınlaşmakta, biraz daha belirginleşmektedir. Geçtiğimiz yıllarda birçok ülkede televizyonlarda yayınlanan bir film dehşet uyandırdı. Filmin adı "Ertesi gün = The day after" idi. Filmin amacı, çevrilişi ve uyandırdığı etki çok iyi, çok olumluydu da filmin en başında yani adında korkunç ve affedilemeyecek bir yanlış vardı: Bir nükleer savaşın ertesi günü hiç olmayacaktır. Bir nükleer savaş insanoğlunun görebileceği en son görüntü olacaktır. Bir nükleer savaşta yaraları sarmak, acıları dindirmek gibi, sağlık emeğinin en önemli fonksiyonları hiç yerine getirilemeyecektir; ama zaten bunu bekleyen de kalmayacaktır. Bir kısım biyologlar bir atom savaşından sonra yeryüzünde yalnızca hamamböceklerinin sağ kalacağı kanısındalar. Ancak büyük bir olasılıkla bu bile çok iyimser bir varsayımdır. Çünkü bir atom savaşından sonra dünya üzerinde bir atmosfer kalacağı bile kuşkuludur.

Bir atom savaşının gerçek boyutları, bilimin bugün varsayabildiği kadarıyla, aklın alamayacağı büyüklükte olacaktır. Felaket ancak küçük birimlerin hesaplanmasıyla, küçük boyutlarda tahmin edilebilmektedir. Örneğin, bir megatonluk bir bombanın bir büyük kent üzerinde yere yakın patlamasıyla ya da 20 megatonun çölün ortasında patlamasıyla olacak olanlar hesaplanabilmektedir. Oysa gerçek bir atom savaşında asıl büyük tehlike savaşın otomatiğe bağlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ve ilk tetiğe bir kez basıldıktan sonra bu otomatiğin bir daha durdurulması artık kesinlikle olanaksızdır. Bir tek küçük bombanın yapacağını kısaca düşünmek ve ardından bu

otomatik mekanizmanın nasıl çalıştığına yakından bakmak gittikçe yaklaşan felaketin niteliğini biraz anımsatabilir. Ondan ötesi ise düşgücüne bile sığamaz; çünkü insanoğlu ölüm anını ve sonrasını düşlemek gücünden yoksundur.

Bugün kullanılan başlıklar genellikle plutonium çekirdekli ve plutonium kılıflı hidrojen bombalarıdır. Yani plutonium atomunun parçalanmasıyla ortaya çıkan enerji hidrojen atomlarının heliuma birleşmesine yol açar ve bu da en dıştaki plutoniumun parçalanmasını sağlar. Bütün boyutlarıyla böyle bir bombanın etkileri bilinemiyor. Çünkü birkaç deneme yapıldıysa bile bunların verileri olağanüstü çok gizli dosyalarda bulunuyor.

Bir atom bombasında enerji üç biçimde ortaya çıkar: Basınç, ısı ve nükleer radyasyon. Nükleer radyasyon da parçacık radyasyonu ve iyonize radyasyon olarak ayrılabilir. Şimdi bir tek megatoncuk bir bombanın patlamasıyla şu olaylar olmaya başlar:

Önce patlama noktasında büyük bir madde kaybı olur, yani binalar, insanlar, toprak ne varsa ergir, gaz olur ya da başka elementlere dönüşür. Bu kaybın büyük bir bölümü bombanın enerjisine katkıda bulunur. Geri kalanı radyoaktif hale gelmiş parçacıklar halinde atmosfere savrulur. Parçacıkların fırladığı yükseklik kesinlikle 11.000 m.den fazladır, öyle ki bu parçacıkların oldukça büyük bir miktarı stratosfere ulaşır. Bilindiği gibi stratosferde rüzgar vb. gibi hava akımları olmadığından bu parçacıklar orada uzun zaman asılı kalırlar ve ancak kendi ağırlıkları ile yavaş yavaş yere inerler. Patlamanın basınç dalgası ise yaklaşık 2000 km. hızla yayılır. Böyle bir dalga merkezdeki havayı gittikçe tüketeceğinden ve aynı zamanda çevredeki havanın basıncıyla da karşı karşıya olduğundan çok ilerleyemez. Merkezden 3-5 km. ilerde duraklar ve hemen ardından ortada meydana gelmiş hava boşluğunu doldurmak için çevredeki hava aynı hızla geriye saldırır. Bu tersine hava akımının etkisi çok daha uzaklara ulaşır, çünkü ortaya doğru saldıran hava daha dıştaki hava kütlelerini de çeker. Böylece yüzlerce kilometre ötede bile bombanın patladığı noktaya doğru kasırga şiddetinde rüzgarlar eser.

Plutonium çekirdekli hidrojen bombalarının etkileri bilinemiyor.

Hidrojen bombasında açığa çıkan ısı ise çok daha başka bir kaynaktan gelmektedir. Hidrojen atomlarının helyum atomları halinde birleşmesi ancak bombanın çekirdeğindeki plutonyum bombasının meydana getireceği ısı ile başlar ve ondan sonra kendi kendini üretmeye devam eder. Bu, güneşin çekirdeğinde kesilmeden sürüp giden olaydır. Bombanın merkezinde ısı yetmiş milyon dereceye ulaşır. Gerçi bu ısı merkezden uzaklaştıkça hızla azalır ama 2-3 km. uzaklıkta hâlâ 2-3 bin derecenin üzerindedir. Bu ısı yalnız kendisi yakmakla kalmaz, bütün yanıcı maddeleri de tutuşturarak ve sıvıları da buharlaştırarak ulaştığı her noktada yeni yıkım odakları oluşturur. Örneğin birdenbire 2000 derece ısıya maruz kalan bütün benzin istasyonları bir anda havaya uçar. Kentin su ve kanalizasyon şebekesi içindeki su hızla buharlaşıp üzerlerindeki beton ve asfaltı parçalar. Bir kentte yanıcı ve parlayıcı ne kadar çok nesne bulunduğunu şöyle büyükçe bir yangında gözleyebilirsiniz. Evlerdeki gazocakları ve sobaları, gaz tüpleri, sıkı kapalı şişeler, doğrama içindeki çiviler, pencere camları hep küçük bombalar ve mermiler haline dönüşürler. Birden parlayan yangınlar bomba alanındaki havayı hemen tüketirler. Bunun için yeniden saldıracak hava mayın gibi patlar. Bu patlamanın benzerini orman yangınlarında duyabilirsiniz.

Kent bir anda korkunç bir yıkım yerine dönmüştür. Örneğin İstanbul'un orta yerinde patlayan bir megatonla ölümcül yıkım Bakırköy'den Pendik'e

kadar uzanır. birkaç saniye içinde her yerde milyonlarca ölü ve milyonlarca yaralı ortaya çıkar. Ve yığınlar çılgına dönmüştür. Sağlık yardımı kesinlikle sıfırdır. Bütün büyük hastaneler zaten ilk yokolacak yapılardır. Örneğin Ankara'nın ortasında, Ulus-Bakanlıklar arasında patlayacak bir bomba ile sağlık kuruluşlarının %90'ı birinci saniye içinde buharlaşmış olacaktır. Tepelerin ardında, vadilerin içindeki birkaç sağlık emekçisi belki ilk dakikayı ağır yaralı olarak atlatabilecektir. Daha uzaktaki hekim ve sağlıkçılar ise kente ulaşabilmek için ne bir araç ve ne bir yol bulabilecekler ve belki de bir sağlık yardımı bulabilmek için birbirlerini çiğneyerek üzerlerine saldıracak kalabalığın altında ezileceklerdir. İnsanlara "Felaket durumu hekimliği"nin böyle bir durumda yardımcı olacağını anlatmak, sorumsuz ve kaba bir şaka bile değil, bir suçtur. Ve de bütün bu korkunç felaket otomatiğe bağlanmıştır. Yani ilk tetiğe basıldığı anda bütün mekanizma kendiliğinden harekete geçecek ve artık durdurulamayacaktır. Çünkü nükleer silah taşıyan bütün silahların, bir zincir şeklinde birbirine haber vermesi esastır ve kendisine ateş emri verilen her silah, o andan sonra, düşmanın araya girme olanaklarını engellemek için, üssüyle bütün bağlantısını keser.

Bugün nükleer başlık taşımakta olan füzeler hep birden fazla başlıklıdır. Bir Trident denizaltısı her biri sekizer başlıklı 24 füze taşımaktadır. Bu denizaltı kendisine ateş emri verildiği andan itibaren üssüyle bütün haberleşmeyi keser ve kendisine yazılı verilmiş hedefine doğru giderek füzelerini ateşler. Bu füzeler de ateşlendikleri anda denizaltıyla bağlantılarını keserler ve programlanmış hedeflerine doğru uçarlar. Uçtukları alan büyük olasılıkla nükleer savaşa çoktan sahne olduğu için de atmosferin aşırı iyonizasyonundan dolayı, kendi hedef arama ve bulma sistemleri de artık çalışmaz. Böylece balistik eğrileri doğrultusunda rastgele başlıklarını atmaya başlarlar.

İstanbul'un ortasında patlayan 1 megatonluk bombanın yaratacağı ölümcül yıkım Bakırköy'den Pendik'e kadar uzanır.

Nükleer savaşın başlayacağını gözlemekle görevli istasyonlarda, akla gelebilen bütün önlemler alınmıştır ve son derece sağlıklı personel, gelen her uyarıyı tekrar tekrar kontrol edip ondan sonra karar verecektir. Ama bu personelin üzerindeki sorumluluk yükünü düşünebilmek için, yeryüzünün bütün gözetleme istasyonlarına günde ortalama 300 uyarı geldiğini gözönünde tutmak yeter. Yani yeryüzü, her gün, her 7-8 dakikada bir, nükleer savaş tehlikesiyle burun buruna gelmektedir. Her 7-8 dakikada bir, birileri, Dünya'yı 4000 kez mahvetmeye başlayıp başlamamaya karar vermektedir. Önemli uçuş koridorlarındaki uçuş denetim personelinin radar ekranı başında 15-30 dakikadan fazla konsantre olamadıklarını, en geç yarım saatta bir yer değiştirerek mola verdiklerini düşünürseniz, nükleer savaş gözlemcilerinin nasıl bir stres altında bulunduklarını anlayabilirsiniz.

Dünya'nın sonu her an başlayabilir. Ve insanoğlunun yaşamını ve sağlığını korumakla yükümlü biz sağlık emekçileri, bunu bilmenin bunalımı içindeyiz. Bunun için elbette "Nükleer Savaşı Önlemek İçin Bütün İnsanlar Derneği" çok daha iyi olur. Ama önce ve hemen "Nükleer Savaşı Önlemek İçin Hekimler Derneği.."

Bu derneği 50 sağlık emekçisi kurdular. 1 Eylül 1986 Dünya Barış Gününde bir araya gelen bir avuç hekim, içinde bulundukları Çağdaş Hekim hareketinin ana amaçlarından biri olan nükleer savaşı önlemek için, bu çalışmayı, Tabip Odaları ve Türk Tabipler Birliği'nin etkinikleri ile sınırlı bırakmamaya, bunun için sırf bu amaçla bir dernek kurmaya karar verdiler. Atom Savaşını Önlemek İçin Uluslararası Hekimler Birliği'nin amaçlarına paralel olarak Türkiye için ve Türkiye koşullarında, bütün sağlık emekçilerini bilinçlendirmek, kamuoyunu uyarmak ve Türkiye'nin politikasında etkin olanları da bu yönde bilinçlendirebilmek amaçlarına yönelik olan bu dernek kuruldu. Bütün sağlık emekçilerinin, hekimlerin, eczacıların, diş hekimlerinin, veterinerlerin, hemşire ve sağlık memurlarının bilinçli katılımına açık. Bunun, sağla da, solla da ilgisi yok... Bir nükleer savaş, sağ ve sol arasında hiçbir ayrım yapmayacaktır; sabi-sübyan dinlemeyecektir.

Bir nükleer savaş, silahlanmanın yol açtığı açlık, sefalet ve hastalıklarla can almaya başlamıştır bile. Kendisi ise insanlığın görebileceği son hastalık ve son felaket olacaktır.

Bütün sağlık emekçileri bize katılın. Bu çılgınlığı birlikte önleyelim.

AIDS: Önyargılar ve Gerçekler

Çev. SEDEF ÖZTÜRK

Türkiye'de de dünyanın diğer ülkelerindeki gibi AIDS virüsü basında baş köşelere oturdu. Oysa sıtma ve veremle henüz başedilmiş, frengiyi yeni kontrol altına alabilmişti Türkiye.

Türk hastanelerinde halen çok başarılı bir kalp ameliyatı geçirip enfeksiyondan ölme şansına sahibiz. Başarılı bir ameliyat için gerekli kanı kolaylıkla temin edip, aynı kolaylıkla mikrobik sarılığa yakalanmak mümkün. Bir salgın hastalığın yaygınlaşması için ilgili mikroskopik canlıların üreyebilecek ortamı bulması yeterli; bunun tersi de doğru, bir salgının olmaması için en iyi çözüm buna neden olan bakteri ya da virüslerin hiç varolmamasını ummak.

Tifoya yakalanmamak için denize girmemek, çiy sebze yemeyip, kaynamamış su içmemek; kuduzdan ölmemek için dört ayaklı memelilerden uzak durmak; tetanozdan kaçınmak için kesici, delici şeylere ilişmemek yeterli...

Besin maddelerinin radyoaktif bulaşıksız olması için de komşularımızdan birinde bir nükleer kaza olmaması hatta en iyisi hiç nükleer santral olmaması gerek.

"Mektepler olmadan Maarif Vekaleti yönetmek" tercihi sahiden bir latifeden ibaret değil Türkiye'de.

En yetkili makamları işgal edenler "İşte ben çay içiyorum bir şey olmuyor" hafifliğiyle radyasyona kafa tutarken, iyisi mi hiç AIDS konusunu kurcalamayalım. Zaten galiba yine yetkili birilerinin dediği gibi, bu illet yalnızca "bazı sapıklara tanrının cezası" olmalı. Varsın ilk sahici AIDS kurbanları kan nakli yoluyla hastalanmış olsunlar -onlarda muhakkak birilerinin işlediği günahın kefaretini ödüyorlardır.

Hem zaten binlerce yıllık cüzzam hakkındaki önyargılar kırılmamışken, çocuk ölümlerinin korumasızlık, bakımsızlıktan değil "mukadderattan" olduğu düşüncesi yaygınken, AIDS hakkında önyargılı ve aldırışsız olmaktan doğal ne var?

Yine de, sanki hiç bizle ilgisi yokmuş gibi, İngiltere'de yayınlanan bir sosyalist dergide çıkan aşağıdaki makaleyi, sırf merak için okumakta yarar var.

ORHAN DİLBER

Hakim sınıf için olsun, sol için olsun, AIDS'i çevreleyen önyargılarla gerçekler, çözülmesi güç bir yumak haline geldi. Bu makalede Theresa Conway ve Jamie Gough, sorunun İngiliz politika sahnelerinde aldığı biçimi inceliyorlar.

"Eşcinsel veya normal, erkek ya da kadın herkes cinsel ilişki ile AIDS'e yakalanabilir". Hükümetin AIDS hakkında bilgilendirme kampanyası çerçevesinde bu slogan sokaklardaki tüm reklam panolarına yazıldı. Bir yıl önce Muhafazakarların ulusa böyle bir mesaj yayınlayabileceğine kim inanırdı? Hükümetin yürüttüğü kampanya, kitle iletişim araçlarının ve basının AIDS'i çok daha fazla ele alması ile sonuçlandı. Hem "kaliteli" hem de boyalı basında AIDS'in heteroseksüeller için de tehlike oluşturduğunun söylenmesi çok yeni.

Beklenmedik bir başka açıklama da Sağlık Bakanı'nın "ahlaki ortamın değişmesine güvenerek bekleyecek zamanımız gerçekten yok" demesiydi. Tony Newton'ın hükümetin reklamlarda açıkça cinsel bir içerik bulunmasına "ahlakçı çoğunluk" tan gelen muhalefete yanıtı bu oldu. Bundan Hükümet beyanatlarının ahlaki yargıdan yoksun olduğu sonucu çıkarılmasın. Newton çizgisi gerici bir ahlaki haçlı seferine karşı tavır almıyor, sadece bunun yeterli olmadığına işaret ediyor. Newton, Manchester Polis Müdürü Anderton'ın bu konudaki fevri çıkışlarına tepki göstermedi, sadece "bunun bir işe yaramadığını ama Anderton'un görüşlerinin başkalarınca da paylaşıldığını kabul etmek durumunda olduğunu" belirtti. Hükümet reklamlarında prezervatif kullanımını önermeden önce "ne kadar çok eşiniz varsa risk o kadar yüksektir" uyarısı yapılıyor. Bu, ne kadar uzun süre çalışırsanız iş kazasına uğrama oranı o kadar yüksektir demeye benziyor. Doğru ama konuyla ilgisi yok. Önemli olan eş sayısı değil, cinsel ilişkinin güvenlikli olup olmadığı.

Rüzgar eken...

Anderton, encinseller, fahişeler, pornografi düşkünleri ve cinsel boşboğazlar "kendi yarattıkları pislikte yüzüyorlar" diyerek sözünü sakınmadı. Barometreyi yükselten tek sağcı ideolog Anderton değil. İngiltere Kilisesi'nin Londra Piskoposu gibi önemli simaları da, cinsel boşboğazlığa karşı cemaati uyararak AIDS'in, Hıristiyan değerlerine sıkı sıkıya bağlanmanın ne kadar gerekli olduğunu kanıtladığını öne sürüyorlar. Bu önerme, Kilise içinde toplumsal davranışlara ilişkin çeşitli konularda süren tartışmanın bir parçası. Ama aynı zamanda Hükümet'e karşı ve toplumda İngiltere Kilisesi'nin etkinliğini yeniden kurma yolunda bir girişim.

Muhafazakâr Parti içinde de hükümetin kampanyası konusunda sözbirliğine varıldığı söylenemez. Parlamento üyelerinden birçoğu endişelerini dile getirdiler, ama en rezilce beyanatları Güney Strattfordshire Şehir Meclisi'nin muhafazakar grup liderinden geldi. Başkan AIDS'i yeryüzünden silmenin yolunun "eşcinsellerin %90'ını gaz odasına atmakla" gerçekleşeceğini ilan etti. Erkek ve kadın eşcinseller için böylesi beyanatlar çok beklenmedik değildi. Naziler binlerce erkek ve kadın eşcinseli ölüm kamplarında katletmişlerdi.

Bu gözü dönmüş tartışmalar geçen hafta yaşandı. Ama ahlakçı çoğunluğun son iki yılda AIDS konusunda öne sürdüğü çizgiyle uyum içinde beyanatlarda bunlar. Boyalı basın hep "kurbanları" suçladı ve eşcinselliğin bir hastalık olduğu imgesini besledi. Basın zehirinin bir kısmını da tek tek kişilere yöneltti. Basın AIDS'den erkek eşcinsellerin vebası" diye sözetmekten vazgeçti ama hastalığın heteroseksüellere yayıl-

masının sorumluluğunu erkek eşcinsellere yüklemekten vazgeçmedi. Kadın eşcinsellerin de bu virüse sahip olabilecek bir grup oluşundan pek sözedilmedi.

AIDS VE THATCHER'CILIK

Peki bugün Hükümet neden ahlakçı çoğunluğun çizgisinden ayrılarak halkı bilgilendirme kampanyasına girişti? Bunda kısmen AIDS'in eşcinseller, damardan uyuşturucu kullananlar ve hemofili hastaları gibi "marjinal" gruplarla sınırlı kalmayacağının anlaşılması rol oynadı. Yaklaşık üç yıldır hastalığın heteroseksüeller arasında da bulaşabildiği biliniyordu. Ancak virüsün heteroseksüeller arasında ne denli yayılabileceği yavaş yavaş farkedildi. Şu sırada tahminlerin farklı rakamlar vermesine rağmen, Sağlık Bakanlığı raporlarından birine göre 1991'e gelindiğinde her yıl 20.000 yeni AIDS hastası ortaya çıkacak. Hükümet hem bu yükselen rakamlardan hem de hastalığın sadece "marjinal" gruplarla sınırlı kalmayacağı gerçeğinden hareketle kampanyayı başlattı.

HÜKÜMETİN POLİTİKASI AHLAK TUGAYLARININKİNDEN FARKLI

Hükümetin davranışı aynı zamanda siyasi projesinin bütününden kaynaklanmaktadır. Bu proje ekonomiyi yeniden yapılandırmak, özellikle refah devletinin kamu harcamalarını kısmak ve işçi hareketinin gücünü kırmaktan oluşuyor. Hükümet emek gücünün yeniden üretimi ile ilgilenmedi: bu sorunun çözümünü ailenin bu işin alından nasıl kalkacağını düşünmeden aileye bırakmakla yetindi. Hükümetin ideolojik projeleri bu ekonomik planların desteklenmesine odaklanmıştı. Örneğin Hükümetin kadınlara yönelik propagandası bir çoklarının beklediği gibi kadınları emek gücü piyasasından dışlamaya değil, ücretlerinden kesinti yapılmasını meşrulaştırmaya ve çeşitli mesleklere girişlerini daha rastlantısal kılmaya yönelikti.

Bunun iki sonucu oldu: Birincisi, Hükümet 'ahlak' kampanyacılarının saldırılarını memnuniyetle karşılamakla birlikte, kendisi erkek ve kadın eşcinsellere yönelik ideolojik saldırıda bulunmadı. İkincisi, emek gücünün yeniden üretimine fiilen müdahale etmek zorunda kalabileceği bir konuda harekete geçmekte yavaş ve dikkatli davrandı. bu da Hükümetin AIDS'i ideolojik olarak istismar etmekteki isteksizliğini artırmanın yanısıra, tıbbi bilgilere tepki göstermede gecikmesini ve bu bunalımla uğraşmak amacıyla çeşitli kaynaklar oluşturamamasını açıklar. Bu nedenlerle Hükümetin politikası ekonomiyi yönetmek ya da heteroseksüellerin AIDS'den ölmesine son vermek gibi sorumlulukları olmayan ahlak tugaylarınınkinden farklı oldu.

Hükümetin ahlakçı çoğunluğun çizgisini benimsemeyişi birçoklarını şaşırttı. Avrupa komünistleri ve özellikle yandaşları yumuşak solcu düşünürler, Thatcher'cılığın özde, her konuda Viktorya devrinin değerlerini yerleştirmeyi hedefleyen bir ideolojik saldırı olarak görürler. Hükümetin AIDS politikası bu görüşün ne kadar yanlış olduğunu göstermektedir. Thatcher AIDS'i cinsel ahlaka saldırı aracı olarak kullanmadı; çünkü temel derdi maddi bir gerçeklik olarak AIDS hastalığıydı. Ve maddi gerçeklik ideolojiden çok daha karmaşık olduğu içindir ki sağın davranışı bir bütün olarak karışık ve çelişkili idi.

...fırtına biçer

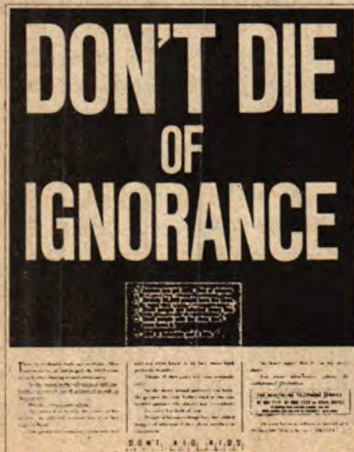
Yılların ilgisizliği ve kitle iletişimine egemen olan bilgisizlik, kamuoyunda AIDS hakkında kitlesel bir cehalet ortamı yarattı. Yakın zamanda yapılan bir yoklamaya göre, halkın yüzde ellisi, vürüslü biriyle aynı bardaktan su içilirse AIDS olunacağını sanmaktadır. Yüzde 38, virüsü taşıyan herkesin zorunlu yalıtıma tâbi tutulmasını istiyordu: belli ki bunun 1990'da 1 milyon insanın toplama kamplarına kapatılması demek olacağını kavrayamıyorlardı. Kasım ayında bir TV programında Terrence Higgins Trust'ın adından söz edilir edilmez bu kuruma *dakikada* 400 telefon gelmeye başladı.

İngiltere'de ortalama kişi başına düşen, kitle ileşitim araçları başında geçirilen saat miktarını gözönüne alırsak, bu kadar önemli bir konuda bu kadar cehalet olmasının, kapitalist yayım ve basın anlayışının korkutucu bir örneği olduğu sonucuna varırız.

Şu anki durumda, cehaletin bağnazlık ve boşinana dönüşmesi çok kolay. İnsanların iş bulma, ameliyat olma veya aile yaşamına ilişkin sorunları, kolayca AIDS gibi gizemli bir tehlikeye odaklanabilir. Vesveseli ve kendilerini hep hasta sanan kişiler ve güvensizlik duygusu bir hastalık korkusuna dönüşebilir. Hele hastalığın suçu eşcinsel erkekler ya da uyuşturucu müptelaları gibi dışlanmış kişilere atılabiliyorsa... Bu cehalet ve korku bileşimi dinsel düşüncenin gelişmesi için de klasik bitek topraktır. Daily Express gazetesi şu soruyu sorduğunda son derece hassas bir okuyucu kitlesiyle karşı karşıya olduğunu biliyor elbette: "ADIS eğer yangın kadar korkutucu sonuçları olan bir Tanrı gazabı değilse, nedir peki?"

Kitle iletişim araçlarının bu yaklaşımı kadın ve erkek eşcinselleri "AIDS-Önyargı hastalığın kendisinden beter" gibi sloganlar geliştirmeye yöneltti. Hastalık hakkında yapılan kampanyadaki bilgisizlik ya da yanlış bilgiler eşcinsellerin saldırılara uğramasına yol açtı. İşyerinde rahatsız etmek ya da doğrudan fiziksel saldırıların artması açıktır ki AIDS paniğinden kaynaklanıyor. Hastalığın aynı bardaktan kahve içmekle geçeceğini söylemek aptallık gibi görünse de eşcinsellere saldırı için iyi bir bahane teşkil ediyor. Çok sayıda erkek eşcinsel bu panik havasında işlerini kaybettiler.

Bu insanlar AIDS'li değildi, ne de virüsü taşıyorlardı. Cinsellikleri nedeniyle saldırıya uğradılar. Başka yerlerde işverenler eşcinsel olduğundan şüphelenilen kişileri test yaptırmaya zorladılar. Sigorta şirketleri de iki erkeği test yap-

İngiltere'de hükümetin yayınladığı afişler: "Bilgisizlikten ölmeyin", "Farkına varmanız için ne kadar büyümesi gerek."

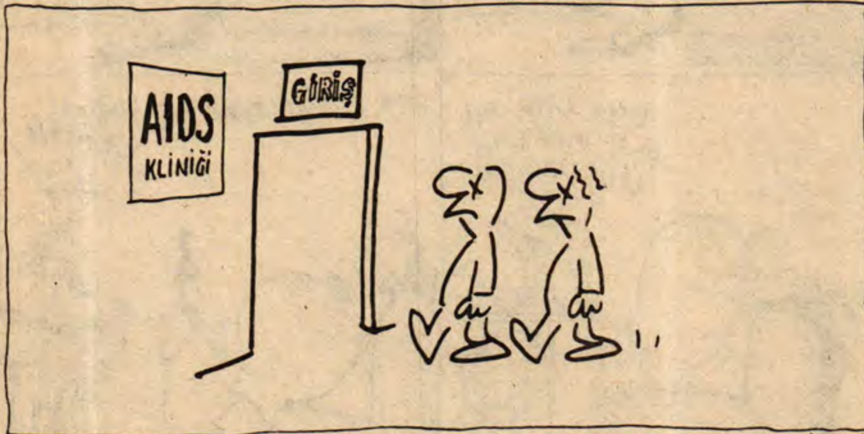
tırmadan sigorta yapmayı kabul etmiyorlar.

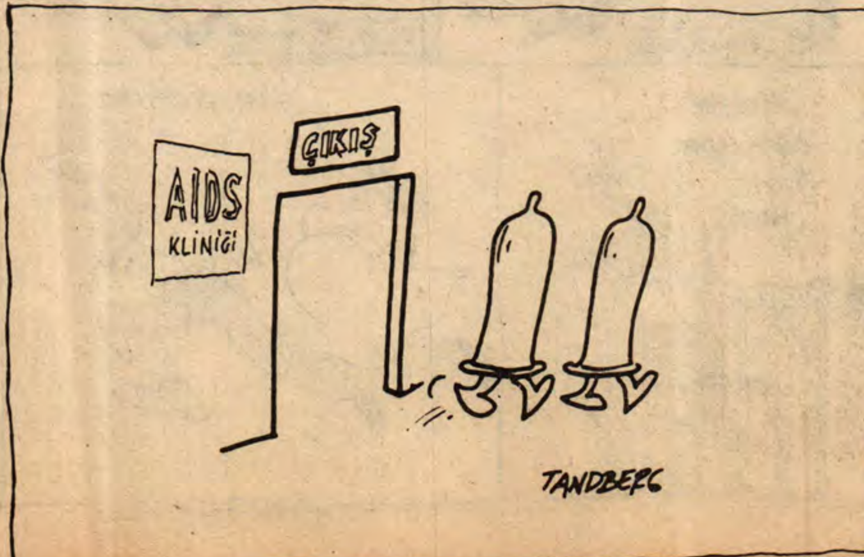
SOSYALİST BİR YANIT

AIDS gibi henüz tedavisi bilinmeyen ve sağa eşcinsellere ve diğer ırklara karşı ayrımcılık yapma olanağı veren bir hastalığa soldan gelecek yanıtın dikkatli ve düşünülmüş bir yanıt olması şarttır. Hastalığın kendisini ve onu çevreleyen histeriyi ayrı ayrı ama birbiriyle ilintili olarak değerlendirmek ve taleplerimizi buna göre yapmak durumundayız. AIDS konusunda ortaya atılanların çoğu rahim kanseri ya da orak hücre anemisi gibi hastalıklarda öne sürülmüştü. Araştırma fonları artırılmış, yaygın kamuoyu sağlık kampanyaları düzenlenmişti. AIDS'i ayıran özelliği ise hastalığın ideolojik yanının hem kurbanlar hem de tehlikede olduğuna inanılanlar açısından en önemli yan haline gelmiş olması. Dolayısıyla sosyalist hareketin önünde iki görev vardır. Birincisi yaygın histeri ile uğraşmak ki bunun için ahlakçılıktan uzak bir kamuyu aydınlatma kampanyasına girişmek gerekmektedir. Bilginin tıbbi bilgi ve veriler geliştikçe sürekli yenilenmesi gerekir. İşyerinde tehlikeli olan ve olmayan uygulamaların neler olduğuna ilişkin doğru, ayrıntılı ve eksiksiz bilgi verilmelidir. Sendikalar AIDS'li ve anti-kor taşıyan kişilerin çalışma hakkı savunmalıdırlar. Ayrıca önyargılara karşı da mücadele edilmelidir. Sendikalardan birçoğu sağlık ve güvenlik rehberleri yaygınladılar ama eşcinsel korkusu konusunda yan çizdiler.

Ayrıca yanlış çözümlere de karşı çıkmak gerekir. Özellikle AIDS anti-koru taşıyıp taşımadığının anlaşılması için zorunlu teste tabi tutulmaya karşı çıkmalıyız. Çünkü işveren ve sigorta şirketlerinin yaptığı testler bir yana hükümetin de ahlakçıları yatıştırmak amacıyla İngiltere'yi ziyarete gelen bazı yabancıları böyle bir teste girmeye zorlaması tehlikesi sözkonusudur.

Aslında test kişinin virüsü taşıyıp taşımadığını göstermez, çünkü virüs alındıktan üç ay sonraya dek antikor oluşmayabilir. Yanlış olumsuz deney sonuçları elde edilebildiği gibi, virüs testten geçtikten sonra da alınabilir. Test pahalı olduğundan, sadece bazı gruplara örneğin eşcinsel olduğundan şüphelenilenlere ya da Afrika'dan gelenlere uygulanabilir. Bu da heteroseksüellerin eşcinsellere karşı ayrımcılığına ve ırkçılığa destek olmanın yanısıra AIDS'in "marjinal" insanların hastalığı olduğu kanısını da güçlendirecektir.

Sosyalist hareketin ikinci görevi, hastalığın gerçeğiyle mücadele edebilmek için yeterli kaynak ayrılması için mücadeledir. Solun bir kısmı ideolojik öğeler üzerinde durdurken insanların bir yandan ölmekte olduğunu gözardı etti. AIDS tartışmalarının ülkemizde ilk başladığı sıralarda hastalığın CIA tarafından özellikle çıkarıldığını savunanlar vardı. Başkaları da -özellikle gençler- güvenli cinsellik nasihatlerine kızıyor ve bunun bizi eğlenceden alıkoymak üzere hazırlanmış bir komplo olduğunu öne sürüyorlardı. Bu tür yaklaşımlar egemen sınıf içindeki ve egemen sınıfla ahlakçılar arasındaki çelişkileri gözardı etmektedir. Maddi gerçekliği gözardı eden aşırı-solcu eğilim Avrupa komünistlerininkiyle aynıdır.

AIDS meselesinin yaygınlık kazanması nasıl sağlık hizmetleri istediğimiz sorununu da gündeme getirdi. Hastalıkların yoksulluk, kötü barınma koşulları ve toplumsal bunalım durumunda daima daha hızlı yayıldığı solcularca zaten bilinir. Ama feministlerin rahim ve göğüs kanserlerine ilişkin uygulamalarının izinde giden kadın ve erkek eşcinseler hareketi AIDS konusunda batı tıbbı ve refah devleti sınırlarının ötesinde çözümler aramaya giriştiler. Perhiz, akupunktur, otlarla tedavi, meditasyon ve başka tedavi biçimleri virüse karşı direnç oluşturmak, virüsün bağışıklık sistemini yıkmasını önlemek ve bizzat AIDS'e karşı direnmek için kullanılıyor.

Bu tedaviler gösteriyor ki insanlar her şeyi bilen doktorların istedikleri gibi yönlendirecekleri makinalar değildirler. Dolayısıyla yapmamız gereken 1945 Sağlık Hizmetleri yasasının geri gelmesi için kampanya yapmak değil, doğru bilgi aktarılmasını savunmak ve çok çeşitli tıbbi uygulamaya ve farklı tekniklere varolma imkanı sağlanmasını savunmaktır.

Benzer şekilde AIDS'li birçok insan evlerinde oturmayı tercih etmektedirler. Bunu sağlamak için onlara ve yakınlarına barınak kolaylığı sağlanmalıdır.

Demek ki sosyalist bir strateji hem hastalıkla hem de önyargılarla mücadele etmeyi öngörür. Zaten biri diğeri olmaksızın yapılmaz. Önyargının asıl kurbanları olan kadın ve erkek eşcinseller bu mücadelenin öncüsü olmak durumundadırlar. Ama sorun tüm işçi hareketinin sorunudur.

Hastahaneye ne zaman gidiyoruz?
Saçmalama daha çok erken... Sana ne yapmanı söylemişlerdi?

UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH
işte böyle UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH

UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH

UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH
UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH

UHH UHH UHH HH?

UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH

UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH

UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH UHH

Eee gidiyormuyuz? URRGH URRGH!

URGHH... Boğazıma kılçık kaçtı..

Yürü gidelim...

BRETECHER

ayın dosyası

KADIN

"Erkek Olmak"

GÜLNUR SAVRAN

Sol erkek, devlet erkek, bilim-tarih erkek, ama tanrı da erkek, din de erkek. Kişiselleşmemek, duygularına teslim olmamak, ussal-denetimli olmak erkek özelliği, ama delifişek olmak, şiddete baş vurmak, "namus" cinayetleri işlemek de erkek özelliği. Erkekler girişimci, maceracı, gözüpek, ama erkekler temkinli, hesapçı da.

Bu çelişkileri nasıl çözmeli? Bu keşmekeşin içinden nasıl çıkmalı? Bunların hangisi 'gerçek' erkek? Ya da erkek kim?

Erkek kimliğini *kendi içinde* ve *kendi başına* tanımlamak olanaksız. Bu kimliği belirleyen, oluşturan etkenleri, erkek olmanın, yani kadınlar üzerinde egemenliğe sahip olmanın sınırları içinde kalarak saptamaya çalışmak bizi totolojilere takılıp kalmaktan öteye götürmez. Erkek cinsinin nasıl olup da bu birbiriyle çelişen kimlik özelliklerinin tümünü birden gerçekten taşıdığını sormamız gerekiyor. Bu sorunun cevabını ararken de erkek egemenliğinin ve cinsiyetçiliğin anlamını biraz daha titizce irdelememiz.

Erkek egemenliği tarih ve toplum dışı bir olgu değil. Somut toplumlarda (ve tarihsel dönemlerde) o toplumları oluşturan ilişki ve kurumlarda ortaya çıkıyor, ifadesini buluyor. Günümüze kadar varolan bütün toplumların erkek egemen toplumlar olmaları, bu egemenlik biçiminin değişmez ve kendi içinde açıklanabilir bir olgu olmasını gerektirmez. Farklı dönemlerde ve toplumlarda erkek egemenliği farklı biçimlerde ortaya çıkıyor.

Bu yüzden de, erkeğin kim olduğunu anlamaya çalışırken içinde yer aldığı toplumun belirleyici ilişkilerine bakmak kaçınılmaz. Her toplumda erkekler o toplumun *aktif* öğeleri, asıl *etmenleri*, geçerli değerlerinin *taşıyıcıları*. Bir egemen grubun üyeleri olan erkeklerin kimliklerini oluşturan, içinde yer aldıkları topluma özgü egemenlik konumları. Üretken olmanın kadınlara ve kölelere layık görüldüğü Eski Yunan'da, üretime yönelik olmayan bilgi daha büyük bir değer taşıyordu ve bu yüzden de erkeklerin alanıydı. Oysa bugün, üretken emeğin gözetimi ve denetimi kadınlara terk edilemeyecek kadar çok önem taşıdığı için mühendislik büyük ölçüde erkeklerin tekelinde. Mühendislik erkek olduğu için böyle değil bu; bu toplumda mühendislik özel bir değer taşıdığı için ve yine bu toplum erkek egemen olduğu için böyle. Demek ki mühendislik erkek değil, erkekler mühendis oluyor ve mühendisleşiyorlar.

Kadınların namusu, topluluğun toprağı gibi her tür mülkün bekçiliğinin topluluğun kendisine bırakıldığı bir toplumda, erkeklerin bu bekçiliği, ücret karşılığı görevini yerine getiren bir memur soğukkanlılığı içinde yaptıklarını söyleyemeyiz. Bu görevin yerine getirilmesi için kahramanlığın içselleştirilmesi kaçınılmaz. Bu da kadınların namusunu korumak adına cinayet işleyen erkeklerin gerçekten duygusal bir davranış içine girdikleri anlamına gelir. Bu duygusallık ne kadar erkeğe özgü bir duygusallıksa, temel değerleri payasa değerleri olan bir toplumda, bu alanın asıl aktörleri ve bu değerlerin asıl taşıyıcıları olan erkeklerin duygusuz ussallıkları ve bireysel özerklikleri de o kadar erkeğe özgü. Aynı cinsin üyelerinin bir bölümü uygarca ussal ve duygusuzken, bir başka bölümü kadınlar kadar ilkelce duygusal olabiliyorsa, bu cinsin kimlik özelliklerini ayırımsız bir bütün olarak alamayız.

O zaman biraz ilerleyelim. Dinin toplumu düzenlediği, sınıfsal egemenliğin dinsel egemenlikle içiçe girdiği bir toplumda, böylesine belirleyici olduğu için kadınlara kapatılan bu alanın mistik değerleri doğal olarak erkek özellikleri. Ama aynı biçimde de, genel olarak bilimin, tüm kurumlarıyla ve pratiğiyle seçkinlerin ve dolayısıyla erkeklerin, denetimine verildiği burjuva toplumunda da bilimsel düşünce tarzı erkek kimliğinin bir belirleyeni. Bilimi kadınlar yapsaydı bilimsel düşünce tarzı farklı bir nitelik taşımaz mıydı diye sorulabilir. Bu, kadınların da bilimi denetleyeceği bir toplumun genel koşulları çok farklı olacağı ve *o koşullardaki* kadın kimliği konusunda spekülasyon yapmak anlamsız olacağı için, boş bir tartışma bence. Bununla bağlantılı olarak, feminist bir tarih, sadece *kapsamı* değil, *yöntemi* bakımından da farklı yazılacaktır iddiası da aynı tek-boyutluluğa saplanmış bir iddia. Kuşkusuz erkek egemen bir bakışaçısından yazılan tarih, tıpkı egemen sınıfın bakışaçısından yazılan bir tarih gibi gerçeğin çarpıtılmış bir yansımasıdır. Bunun aşılması "yeni" gerçekleri gün ışığına çıkaracaktır. Ne var ki, erkek egemenliği ve buna bağlı cinsiyetçi ideoloji tarihin ya-

zılış tarzını belirleyen etkenlerden yalnızca biri. Ne erkek ne de kadın emekçilerin yer almadığı, ama kraliçelerin, prenseslerin, soylu kadınların rahatça boy gösterdikleri bir tarih de pekâlâ mümkün.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte özel alan ile kamu alanı birbirinden iyice ayrılıp, ilki kadınlara ikincisi de erkeklere tahsis edilince burjuva bireyi olmak da erkeklere düştü. Mübadele ilişkilerinin, rekabetin, hukuksal sözleşmelerin öznesi olmayı erkek üstlendi. Bu durumda gerçekten de hukuk öznesi haline geldi erkek: kişisel, duygusal yanı bastırılmış, her tür somut gereksiniminin karşılanması özel yaşamına ertelenmiş, zayıflıkları, korkuları iptal edilmiş, ussallık ve girişimcilikten ibaret bir soyutlama. Bu modele ne kadar çok uyabilirse yani ne kadar çok burjuva bireyi olursa, bir erkek olarak kendisinden bekleneni o kadar çok yerine getirmiş oluyor. Çünkü erkek olmak bu topluma özgü faaliyet biçiminin gerekleriyle belirlenen bir birey olmak demek.

Ne var ki, bu "ideal" tip, sınıfsal, bölgesel, mesleki belirlenimlerle yer yer çok farklı biçimlerde somutlaşıyor. Çoğu kez, erkek kimliği dar anlamda (bir üretim tarzı anlamında) patriyarkal, ya da feodal sistemin belirlenimlerini de taşıyor. Bu belirlenimlerin ağırlığı burjuvaziden işçi sınıfına, büyük kentlerden taşraya, kadınlarla erkeklerin birlikte varolabildikleri çalışma alanlarından 'erkek işleri'ne doğru gidildikçe artıyor. Ama önemli olan şu: Bu çelişik kimlik özellikleri, örneğin hem duygusal ve himayeci/müdahaleci olmak hem de aynı zamanda soğukkanlı ve mesafeli olmak, birçok durumda bir arada varolabiliyorsa, bunun nedeni, 'erkek kimliği'nin çağlar boyunca farklı toplum biçimlerinin değerlerinin üstüste gelmesiyle oluşmuş olması. Bu yüzden de, 'erkek kimliği'ni tahlil ederken bu farklı toplumların egemenlik ilişkilerinden ve egemen değerlerinden başka bir veri yok elimizde.

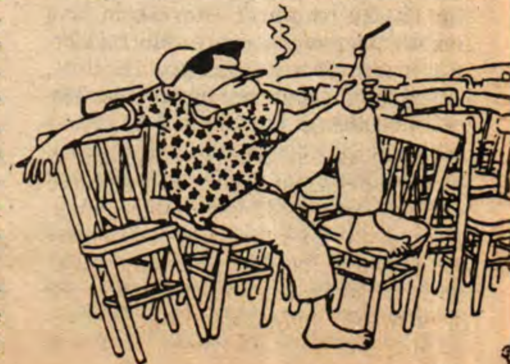
O zaman, sol gerçekten erkek mi, yoksa sol hem yeterince sol olmadığı için, hem de yakın zamana kadar feminist eleştiriye kapalı olduğu için, bağrında feodal ya da burjuva cinsiyetçiliği değerlerini mi taşıyor? Her alanda olduğu gibi solda da asıl özneler olan erkekler, egemen toplumsal konuma uygun değerlerin ve pratiklerin taşıyıcıları olma özelliklerini, sol içinde *de* terk etmeye zorlanmadıkları içindir ki erkek kimliği burada da değişmiyor. Erkek olmak, *belirli* toplum biçimlerinin egemenlik ilişkilerinin dışında bir şey değil. Solun 'erkek olması' kendisinden kaynaklanmıyor bu yüzden de. Ahlakçılığın, cinsiyete dayalı işbölümünün, bilgiçliğin, cinsel yabancılaşma ve şiddetin vb. sol içinde de geçerli olması, bunların sol ideolojinin özüne ilişkin belirlenimler olduğunu göstermez. Solun örgütlenme biçimi, ideolojisi, pratiği erkek egemenliği *üzerinde kurulmuş* değil; sol bunları cinsiyetçiliği karşı koruyamamış.

Sınıfsal temele dayalı bir sol muhalefeti değil de daha genel anlamda bir solu temsil eden, anarşizm, liberterlik ve çeşitli ütopyacı akımlar arasında cinsiyetçiliğin daha az barınabildiği doğru. Bu tür akımlar, genel olarak insanlığın -ve bu arada kadınların- kurtuluşunun yolunu açacak, işçi sınıfı temeline dayalı bir toplumun kuruluşuna öncelik tanımadıkları için başarabilmişler bunu. Öte yanda, burjuva toplumunda her yanından egemen ideoloji tarafından kuşatılmış olarak, sınıf temeline dayalı bir ideolojiyi ve politikayı yaşatmak zorunda olan Marksist sol ise, savunma güdüsü içinde, sınıf egemenliğini gündeme getirmek uğruna başka egemenlik biçimlerinin sorgulanmasına yer tanımamış. Bu kuşkusuz bir özür değil, ama sol içinde cinsiyetçiliğin neden barınabildiğini bir ölçüde açıklayacak bir olgu. Bu yaklaşımın bizi götüreceği nokta ise, solu 'erkek' diye damgalamak yerine, soldan cinsiyetçliği, bir egemenlik biçimi olarak kendisine yabancı olduğu için kovmanın yollarını aramak.

Solun erkek oluşundan devletin erkek oluşuna gelelim. Hangi devlet ve hangi erkek? Bütün toplumlar erkek egemen olduğu için ve bütün devletler toplumdaki, sınıf egemenliği ile eklemlenmiş her tür egemenliğin yenidenüretilmesi üzerinde temellenmiş olduğu için, devlet, her biçimi altında, kadınlar üzerinde baskı uyguluyor. Ama bu, devletin iç yapısından kaynaklanmıyor, ne de devlet 'adamları'nın erkek oluşu devletin erkek olduğunu gösteriyor. 'Baba'lık cinsiyetçiliğin özgül bir biçiminin (dar anlamda patriyarkanın) geçerli olduğu bir toplumda devletin taşıdığı bir özellik. Her toplumda devletin erkeklerin denetiminde olmasına gelince: Üretimini ve bilimini kadınların denetimine terk etmeyen bir toplumda devletin erkeklerin elinde olması için özel olarak erkek olmasına hiç gerek yok bence! 'Baba' olsun olmasın, ister merkezi bir yapısı olsun ister parlamenter demokrasinin en olgun biçimi olsun, toplumda erkek egemenliği sürdükçe, devletler erkeklerin alanı olmaya devam edecek. Belki de devlet aileyle birlikte erkek egemenliğinin son kalesi olacak.

Bugün erkek olmak, nasıl toplumdaki diğer egemenlik biçimleriyle eklemlenmiş olarak ortaya çıkıyor ve somut içeriğini bu egemenlik ilişkilerinden alıyorsa, yarın yeni erkek ve kadın kimliklerini sınıf egemenliğinin olmadığı bir toplumun potansiyelleri belirleyecek. Bugünden yapılabilecek şey, erkek egemenliğinin somut biçimlerinin feminist eleştirisi. Bu eleştirinin anlamı ise, 'erkek olma'yı mistik bir soyut bütün olmaktan çıkarmak, somut belirleyenlerini saptamak ve giderek bu kimliği parçalamak. Yeni kimliğin anahatlarını, kadınların, sözünü ettiğim türden bir toplumun kuruluş sürecindeki bağımsız talepleri oluşturacak.

* Burada bilimin kendi içinde barındırdığı, ampirizm, doğa bilimleri/toplum bilimleri ayırımı gibi sorunlardan soyutluyorum.

Kadın Sorunu Değil Feminizm

KUMRU TOKTAMIŞ

Kendini feminist olarak tanımlayan kadınların önemli bir bölümü -en azından kronolojik olarak- sosyalist kökenli. Sosyalist söylemle tanışıklığı olan bu kadınların sorgulama alanları sosyalist gündem açısından önem taşımak zorunda. Feministler politikaya dair derinlemesine tartışmaya zemin oluşturma çabasındalar. Sosyalist saflarda belirgin bir biçimde görülen cinsiyetçiliğin eleştirisi ile birlikte sosyalist politikanın kapsamının özel yaşamları da içermesine yönelik çağrılar yapılmakta. Ancak, şu ana kadar ortaya çıkan durum o ki, sosyalistler bir anda bitiveren feministlerin cinsiyetçilik eleştirilerinden pek hoşnut değiller. Bunu, bir parça da sosyalist hareketin erkek egemen niteliğine bağlamak gerekiyor. Öyle ya, uzun bir dönem pek çok başarılı profesyonel devrimcinin arkasında amatör bir anti-faşist bacı vardı. Öyle görünüyor ki, sosyalistler bir süre daha "kadın sorununa" her derde deva tesbitleri ile yaklaşmayı sürdürecekler. Zaten sanmıyorum ki, hiçbir feminist, varlığını bir sabah kalktığında tüm sosyalist erkeklerin feminist saflara geçmiş bulacağı gibi bir umuda bağlamış olsun. Bağımsız bir kadın hareketi oluşturmayı hedefleyen feministler, sosyalistlerin gündeminde stratejik önemi olan pek çok konuya ilişkin sorular ortaya atmakta ve tartışmaktalar. Bu noktada belki de önemli olan feministlerin ve sosyalistlerin hangi düzeylerde biribirlerine açık söylemler üretebilecekleri.

Sosyalistlerin somut bir veri olan cinsiyet ayırımcılığına ilişkin olarak kullanageldikleri "kadın sorunu" altbaşlığı, kadınları hedef alan cinsiyetçi politikalara yönelik olarak indirgemeci (üretim ilişkilerinin belirleyiciliği) ve erteleyici (kadının kurtuluşu sosyalizmdir) bir yaklaşım ortaya koymakta. Yeri geldikçe, "kadın sorununa" dair geliştirilen söylemlerde bütüne zarar vermeyecek oranda feminist üslupların serpiştirildiğini görmek de mümkün. Ancak, her zaman için "kadın sorunu"nu daha geniş, bütüncül bir toplumsal analize tâbi olarak ele almaya özen gösterilmekte.

Feminizmin ve sosyalizmin birbirlerinin meşruiyetine ilişkin açılımları olmalı.

Oysa ki, Marksist analizlerde kullanılan kategorilerde, deyim yerindeyse "seksin lüzumu yoktur". Mülkiyet ve sınıf ilişkilerini konu alan Marksizm, cinslerarası ilişkilerde ortaya çıkan iktidar ilişkilerine kayıtsızdır. Kadınların (sadece işçi kadınların değil), erkeklerle (sadece sermaye sahibi erkeklerle değil), girdikleri ilişkilerin sunulu doğası tarafından ezilmişliklerini açıklamak, kadının toplumsal rolünün kuruluşundaki yabancılaşmayı çözümlemek için Marksist kategorilere başvurduğumuzda çokçası elimiz boş dönüyoruz. Marksist tarih anlayışının konusu olan üretim araçlarının mülkiyeti tarihinde erkeklerin sahip olduğu doğumla gelen yönetme hakkı, buna bağlı olarak kurulan kadın-erkek hiyerarşisi, cinsiyet kimliğine dayalı erkek iktidarının doğası vb. yeralmıyor.

Feminizmin nesnesi cinslerarası ilişkiler. Bu ilişkilerin doğası ne belli bir üretim tarzına dayalı olarak açıklanabiliyor, ne de cinslerarası ilişkiler üretim süreçlerine dayalı bir biçimde tanımlandığında kadınların ezilmişliği sorununun kuramsal çerçevesi yerine oturtulmuş olunuyor. Üretim ilişkilerinin tanımlandığı üretim süreçleri ile cinslerarası ilişkiler belirli bir toplumsal bütünlükte biraraya geliyorlar. İşte böyle bir toplumsal bütünlüğün unsurları olarak üretim süreçlerinin ve cinslerarası ilişkilerin biribirlerine göre nasıl konumlandıklarını sorgulamak tek başına Marksist kategorilerle altından kalkılabilinecek bir kuramsal sorun değil.

Erkek egemenliği, kapitalizmin dışında bir iktidar ilişkisini gösterir bir kavramsallaştırma, kendi başına bir tarihi, kendi dinamikleri, tarih boyunca farklılaşan biçimleri var. Ancak kapitalizmin örgütlenişi ile erkek egemenliğinin yeni bir ifade bulduğu da bir gerçek. Feminist çalışmaların en önemli katkılarından biri, tarih boyunca pek çok toplumsal süreçle içiçe varolabilen

erkek egemenliğinin kendi dinamiklerinin bağımsız bir analitik çözümlemesinin yapılabileceğinin gösterilmiş olması. Cinsiyete dayalı toplumsal işbölümünde aile ilişkilerinin belirli bir tarzda örgütlenişi yoluyla iktidarın erkekte kalmasının çeşitli üretim tarzlarının örgütlenişlerini aşan niteliği detaylandırılmış bir kuramsal sorgulama sürecini gerektiriyor.

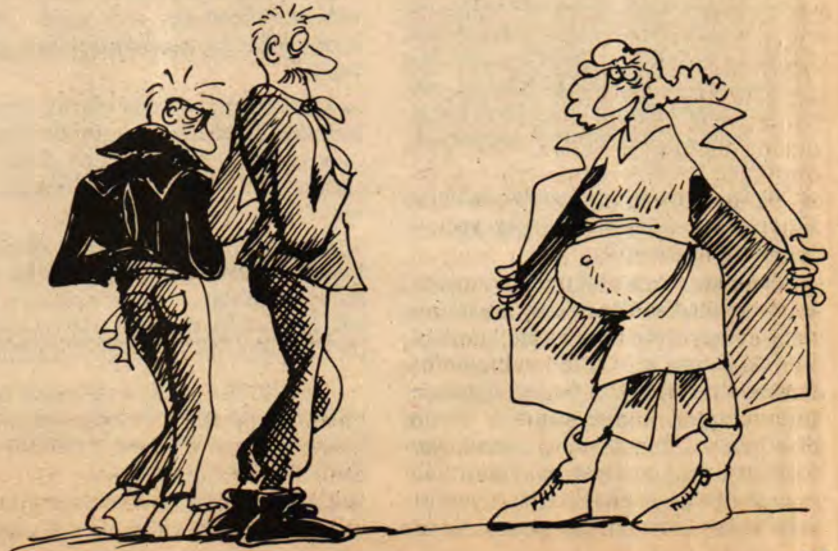
Feminizmin nesnesi, cinslerarası ilişkiler.

Erkek egemenliği kapitalizmin bir önkoşulu olmadığı gibi, kapitalizm doğası gereği erkek egemenliğine göre düzenlenmiş de değil. Sorunu öteki yüzüyle ifade edecek olursak, kadınların ikincilliği, ezilmişliği kapitalizmin bir önkoşulu değil. Ancak bu egemenlik ilişkisi varlık şartlarını kapitalizmde de bulabiliyor. Bir başka deyişle, kapitalist toplumsal formasyonun bütünlüğü içerisinde yerini almış durumda. Kadınların, kapitalizmin önkoşulu olmayan bu durumdan kurtulabilmeleri için antikapitalist bir mücadele programı ile yetinemeyecekleri bir gerçek. Erkek egemenliğine dayalı cinslerarası ilişkilerin kapitalizm dışında da varlık şartlarını oluşturabildiğini biliyoruz. Bu açıdan kapitalizmin yıkılışını va'adederek kadın ezilmişliğinin çözümünü ertelemek en azından basiretsiz bir yaklaşım.

Öte yandan pratik sürecin işleyişi feminizmin ve sosyalizmin nesnelerini ayrılmaz bir yaşam gerçekliğinin potasına almış durumda. Feministlerin bu nedenle kadın ezilmişliğinin kapitalizmle nasıl eklemlendiğini, nasıl bir bütünsel yapıda biraraya geldiğini gösterebilmek gibi bir sorunu var. Ancak kadın ve kapitalizm sorunsalının emeğin yeniden üretimi, ev-içi emeği, düşük ücret, ucuz ve yedek işgücü türünden başlıklar kadın ezilmişliğinin boyutlarını açıklamakta yetersiz kalıyor. Bu noktada cinsiyet rollerinin toplumsal olarak kuruluşunun ögelerinin tespit edilebilmesi gibi bir kuramsal sorunla karşı karşıya kalıyoruz. İdeolojinin kimlik kuruluşundaki belirleyiciliği, öznellik, özel yaşam gibi başlıklar tartışma gündemine sokulduğunda marksist yaklaşımların esnekliği çerçevesindeki önemli pozisyonlara da el atılmış olunuyor. Cinsiyet ideolojisine göre kurulan kadın toplumsal kimliğinin, tarihsel olarak çeşitlendiği, tek ve değişmez olmadığı gerçeğinden hareketle, bugün için maddi temellerinin aile ve eviçi emeğe eklemlenmiş olduğunu söylemek yanlış değil, ancak yetersiz. Kadın kimliğine ilişkin oluşturulan varsayımlarda, cinsel ayrımcılığa dayalı kavram ve kurumların belirgin bir biçimde yuvalandığı ideolojik, ekonomik, politik düzeylerin tespit edilebilmesi gerekiyor. Çünkü cinsel iktidarlar salt aile ilişkilerinde değil, toplumsal yaşamın tüm alanlarında içselleştirilmiş olup, kadınlara karşı ayrımcılığı içeren varsayımlar pek çoğunun yapı taşları haline gelmiş durumda. Feminizmin bu alanlarda gündeme getirdiği tartışmalar, aynı zamanda kapitalist üretim tarzının bütünlüğünün derinlemesine kavramlaştırılabilmesine katkıda bulunuyor.

Tüm toplumsal alanlarda içselleştirilmiş olan cinsiyetçi varsayımların sorgulanması esnasında, özel yaşam, egemenlik ilişkilerinin üretildiği somut bir veri tabanı olarak gündeme geliyor. Bu nedenle özel yaşam, feminizm için anahtar bir kavram. Özel yaşamın toplumsal bütünlüğün genel dinamiklerinin etkilerinden muaf olmadığından yola çıkarak, feminizm, tüm politik ideolojik belirlemelere açık bir yapı olarak cinsiyete dayalı egemenlik ilişkilerinin üretimindeki rolünü sorgular. Kadınları hedefleyen ayrımcı politikalar en billurlaşmış ifadelerini özel yaşamların örgütlenişinde bulurken, cinsiyete dayalı iktidar ilişkilerinin sürekliliği sağlanmış olur. İdeolojik, plitik belirlemelerle şekillenen bu iktidar ilişkilerinin sosyalistlerce politika dışı bir kategori olarak addedilmesi bir bakıma çağdaş toplumsal yapıların örgütlenişine dair kısıtlı kavramsallaştırmalar ikame etmek anlamına gelmekte. Öte yandan bağımsız bir kadın hareketinin politik gündemi özel yaşamlara sindirilmiş ideolojik, politik belirlemelerin sorgulanması ile şekilleniyor.

Feministlerin, bugün için erkek egemenliğinin kapitalist toplumsal formasyona sindirilmiş cinsiyetçi baskılarına ilişkin sorgulamaları var. Erkek egemenliğine dayalı iktidar ilişkileri ise, ne kapitalizmle birlikte başladı, ne de kapitalizmle birlikte ortadan kalkacağına dair yeterli veri mevcut. İşte kadınların bağımsız politik hareketinin gündemi, böylesi uzun vadede kapsamını ve programını oluşturmak durumunda. Feministlerin önemli bir bölümünün sosyalizme olan yakınlığı gibi fiilî bir gerçeklik ötesinde bağımsız bir kadın hareketinin mutlak sosyalist muhalefetle omuzdaş olacağı gibi bir koşul yok. Ancak nesneleri bizzat kapitalizmin bütünselliği içerisinde çakışan her iki muhalefet hareketinin biribirlerinin meşruiyetine ilişkin açılımları bulunması gerekmekte. Bu, açılımların niteliklerinin reddedici ya da kapsayıcı olmalarının ötesinde birarada varoluş gerçeğine işaret etmekte. Üstelik feminist kadınların önemli bir bölümü, her iki cins için de istenebilir bir sosyalizme yönelik tartışmalar gündeme getirirken, sosyalist muhalefetin anlamlı politikalar geliştirebilmesi için bir bakıma kendisini bir parça dişileştirebilmesi de gerekiyor.

Kadının Kurtuluşu ve Sosyalizm Üzerine Notlar

BANU PAKER

1. Not: Kadınların kurtuluşu ile sosyalizm arasında ne gibi ilişkiler kurulabilir?

• Kadınların özgürlüğü, kadınların mücadelesinden geçer. Çünkü toplumda bütün kadınlar sadece kadın oldukları için ezilmektedirler. Kadınların bir bütün olarak nasıl bağımlı hale geldiklerini görmeleri ve bu her kadının bu bilince varmasını sağlamanın yolları kadınların kendi mücadelesinden geçer.

• Sosyalizm, sınıf mücadelesinden geçer. Sınıf mücadelesi toplumsaldır. Sınıf mücadelesinde işçi sınıfı, diğer ezilen sosyal gruplarla dayanışma halinde bu mücadeleyi sürdürür.

• Kadınların mücadelesinde hedef, bir cins olarak erkekleri ortadan kaldırmak değildir. Kadının ve erkeğin rollerinin değişeceği yeni ilişkiler kurmaktır. Kadın ve erkeğin maddi ve kültürel hayatlarını kendilerinin kontrol edebilecekleri yeni ilişkiler.

• İşçi sınıfı için hedef, kendisi dahil bütün sınıfların ortadan kalkacağı yeni bir toplum yaratmaktır;

• Kadınların özgürlüğü için sosyalizm bir ön koşuldur: Cinsiyetler arası hiyerarşiye karşı çıkan bir kadın hareketi, sınıfsal ayrım temelinde yükselen bir toplum ile uyuşamaz. Bunun ötesinde, sınıf/cinsiyet, üretim/yeniden üretim ilişkilerinin birlikte vurgulanmasının önemi ve bu ilişkilerin dönüştürülmesinin koşulları, kapitalizmi aşan yeni bir toplumda, sosyalizmde yatar. Ancak bütün bunlara rağmen "Kadınların kurtuluşu" sosyalizmde" demek açıklayıcı ve yeterli değildir.

• Kadınların özgürlüğü için sosyalizm bir önkoşul ise -sadece bir önkoşul-, sosyalizm için de kadın özgürlüğü önemli bir koşuldur.

• Sosyalizm öncesi bir kadın özgürlüğü nasıl mümkün değilse, kadın özgürlüğünün olmadığı bir sosyalizm de aynı ölçüde mümkün değildir. Kadınların bu toplum içinde ve toplumun yıkılmasından sonra yürütülecekleri bağımsız mücadele ve onun geliştirdiği feminist bilinç son derece önemlidir. Cinsiyetçilik eğer-cinsiyetçiliğe bağlı olarak gelişen-erkek egemenliğinin (ekonomik, bedensel, kültürel, politik) bir ifadesi ise, buna karşı verilecek mücadele sosyalizmin inşa sürecinin en önemli dinamiklerinden birini oluşturacaktır.

2. Not: Kadınların kurtuluşu ile sosyalizm mücadelesi arasındaki ilişkiyi sorgularken şu yanlışlardan sakınmalıyız:

• Kadınların, bir cins olarak cinsiyetlerinden ötürü ezildiklerini önemsememek ve bu ezilmeyi sadece işçi sınıfının sömürülmesinin bir yönü olarak görmek.

• Ana ilgi alanı işçi hareketi olup toplumda var olan diğer özgürlük hareketlerini (kadınlar, etnik gruplar vb.) ancak işçi hareketi ile ilişkileri içinde ve ona bağımlı olarak değerlendirmek.

• Toplumda var olan eşitsizliklerden, sadece birini -sınıfsal eşitsizliği- görüp onun yanısara var olan toplumsal eşitsizlikleri önemsememek.

• Kadınların kadın olmalarından ötürü yaşadıkları özgül konumu, cinsiyetçilik temelinde kadınların ikinci plana atılmasını toplumun kadınlara ve erkeklere yüklediği "kadınlık" ve "erkeklik" rollerinin sorgulanmasını bir kenara bırakarak kadınları ve erkekleri "kapsayan" "soyut insan" teorileri ileri sürmek.

• Kadınlar sosyalist devrimle "kurtulacak"larına göre, kadınların mücadelesinin iş yerlerinde, ücretli işçilerin mücadelesi temelinde önem kazanacağını dolayısıyla da, kadınların kendi özel çıkarları adına örgütlenmelerine ihtiyaç olmadığını düşünmek.

• Bunun ötesinde, bağımsız bir kadın hareketini, sınıfı bölen, işçi sınıfının mücadelesini zayıftan bir hareket olarak değerlendirmek.

3. Not: Kadınların özgürlüğü: Nasıl bir bakış.

• Kapitalizmde sosyal ilişkilerin bütünlüğünden yola çıkılarak kadınlara ilişkin birtakım sonuçlara varılabilir. Kadınların bu toplum içindeki rolleri üzerine, bir alt başlık olarak yer verilebilir.

• Çeşitli sınıf ve tabakalardan kadınların içinde yaşanılan toplumda nasıl ve neden ezildikleri ve ne tür bir mücadele geliştirecekleri incelenebilir.

• Yukarıda genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığım yaklaşımları, çoğaltmak mümkün. Ve bu yaklaşımlardan belirli sonuçlara varmak da.

• Bence, kadınların konumu ve bu konumun değiştirilmesi için gerekli stratejiler, sadece kapitalizmin soyut ve genel yasalarından çıkarılamaz. Kapitalizm genel yasaları ile somut belirlenimleri arasında yeralan dolayımları incelememiz gerekiyor.

4. Not: Kadınların ezilmişliği kapita-

lizmden önce de vardı. Kadınlar farklı toplum biçimleri, üretim, mülkiyet ilişkileri içinde yer aldılar. Aralarında sınıfsal, etnik, dinsel v.b. ayrılıklar olmasına rağmen ortak ezilmişliği yaşadılar, yaşıyorlar. Kadınların ezilmişliğinin üstünde yükselen erkek egemenliği de, her üretim tarzı ile ilişki içinde ve onun tarafından dönüştürülerek bugüne ulaştı. Ancak bütün bunların toplamı, kadınların ezilmişliğinin neden kapitalizm için gerekli olduğunu görmemize yetmiyor.

5. Not: Kapitalizmde kadınların ezilmişliğinin özgürlüğü.

• Kapitalizm insanları emeğinden ayırırken, aynı zamanda, özel olanı, kamusal olandan, iş dünyasını ev dünyasından ayırır, aile bu bölünmeyi bireysel düzeyde yeniden üretir. Kapitalizmle birlikte keskinleşen bu ayrılık, kapitalizm öncesi toplum biçimlerinden miras alınır ve kapitalizmde daha farklı nitelikte, yaygın olarak ortaya çıkar. Gündelik ve sosyal yaşam arasındaki farklılık, -aileye, mesleklere, eğitim kurumlarına kadar kök salan- kapitalizm için önemli boyuttur.

• Kadınların doğurma özellikleri, bir yandan yeni emek gücü sağlarken, bir yandan da tüketilecek emek gücünü yeniler. Kadınlar bu süreçde oldukça karmaşık bir işlevi yerine getirirler.

• Kapitalist ekonomide, çocukların evin dışında bakılmaları yetersizdir ve kadınlar bireysel çözümler arama durumundadırlar. (Kreşlerin varlığı, çocuk bakımının toplumsallaştığı anlamına gelmez).

• Kadınlar, sadece ev kadınları olarak değil, cinsel nesneler olarak, ticari kârların artmasının aracı olarak görülmektedir.

• Ücretli işçiler olarak kadınlar özel bir konuma sahiptirler. Bir yandan kadın olarak aile içindeki rolleri sürer; bir yandan da sanayide, bürolarda becerilerini geliştirmeyen monoton işlerde çalışırlar. Bu kadınların eve ilişkin sorumlulukları, yetkinleşmelerine ket vurur ve onları daha az ücretli işlerde, yarım günlük işlerde çalışmaya zorlar. Genellikle de yaşamlarını sürdürmeye yetmeyecek ücretlerle, sınırlı iş güvenliği koşullarında çalışırlar. Ailelerine bağımlılıkları sürer.

• Aile sistemi kadınların gerektiği zaman iş hayatına çekilebilecekleri ve aksi bir durumda yeniden evlerine gönderilebilecekleri bir içgücü birikimini sağlar.

• Bunun yanısıra topluma hakim ideoloji, "kadınların işe ihtiyacı yoktur", "kadının yeri evidir" aldatmacasıyla örülür. Kadınlar çalışarak ailenin mevcut durumuna sadece ek bir "katkı" da bulunurlar; "İşsiz" değildirler; Çalışmadıkları zaman ev işleriyle uğraşırlar.

6. Not: Feminizm hakkında

• En genel tanımıyla Feminizm bir cins olarak kadınların çıkarlarını savunacak bir harekettir; çünkü bütün kadınlar kadın oluşlarıyla ezilmektedirler. Kadınları ilgilendiren süreçler diğer toplumsal süreçlerden ayrı düşünülemez. Toplumdaki hakim ideoloji kadınlarda da somutlanır. (Örneğin, kadının çocuk doğurması basit bir şekilde anne olması değildir. Çocuk doğurmak anne olmanın ötesinde, evlilik ve aile ilişkilerini yansıtmaktadır. Örneğin çocuğun, meşru ya da gayrı meşru olarak adlandırılması hakim ideoloji tarafından belirlenecektir.)

• Cinsellik, çocuklar, bağımlılık, ezilmişlik v.b. gibi sorunlar "kadın sorun"'ları olarak bir kenara atılamaz. Kadınların, kadın olarak özgül durumlarının sorgulanması ve bu alanda verilecek mücadeleler farlı sınıflardan, farklı sosyal tabakalardan kadınları içerecektir, bu ezilmenin etkilerini farklı biçimlerde yaşasalar da. Feminizm kadınların ezilmişliğinin ortak paydasının incelenmesini kendine temel alır.

7. Not: Feminizmin Sınırları

• Kadın hareketi cinsiyetçiliği sorgularken, cinsiyetler arası hiyerarşiye karşı çıkarken ileri sürdüğü talepler kapitalizmi sorgular. Bir muhalefet hareketi olmanın ötesinde, toplumun diğer ezilen sınıf ve tabaklarıyla dayanışma içinde olmalıdır. Anti-kapitalist hedefler için verilecek mücadelede bu dayanışma önemlidir.

Kadınlara ait bazı talepler -demokratik talepler gibi- kapitalizm altında gerçekleşebilir. Ancak bu gerçekleşme, kapitalizmin verdiği biçimsel garantilerdir. Cinsiyetçiliği ve bu temelde yükselen erkek egemenliğini sorgularken Feminizm kendini bu çerçeve ile sınırlı tutamaz. Sınıf ve cins arasındaki ilişkilerin birliğinin vurgulanması, dönüştürülmesi, feminizmi de aşan, daha bütünsel bir perspektifi gerekli kılar.

Sınıfların ortadan kalkması ve cinsiyetler arası ilişkilerin değişmesi birbiri ile örülmüş süreçlerdir. Yeni koşulların yaratılması kapitalizmi aşar. Feminizmin kendi başına böyle bir bütünsel perspektifi yoktur. Dolayısıyla uzun vadede kadın hareketinin başarısı işçi hareketinin dinamiğinden ayrı düşünülemez.

8. Not: Emekçi kadınların özel konumları

Emekçi sınıflar içinde kadınlar çoğunluğu oluştursalar bile, kadın olarak ezilmişlikleri sınıf olarak ezilmişlikleri paralel değildir. Bu iki yön, birbiri ile içiçe geçmiş ve birbirini şiddetlendirici niteliktedir. Kadınların işçi kadınlar olarak ihtiyaçları ve talepleri onların kadın ve işçi olarak taleplerinin toplamına indirgenemez. Önemli olan kadınların mücadelesinin bütünlüğünü görmektir.

9. Not: Kadın hareketi-Erkek egemenliği

Kadın hareketinin bağımsız mücadelesi ve giderek kitlesel boyutlara varması, gerek işçi sınıfı içindeki örgütlerde gerekse de diğer sosyalist örgütlerde cinsiyetçi anlayışların, "erkek şovenizmi"nin, işyerlerinde kadınların maruz kaldığı aşağılamaların, en azından tartışma konusu olmasına neden olacaktır.

KAYNAKÇA

Mihailo Markovic, "Women's Liberation And Human Emancipation, Critique, s.148-49.
Katerina Katz, "The Oppression of Women And Human Liberation, Critique, sayı 15, 1981
Sheila Rowbotham, "Kadın Hareketi ve Sosyalizm İçin Örgütlenme", sosyalizm, Feminizm ve Eylemde Birlik, İletişim Yayınları, 1985, s.67.
Gülnur Savran, "Sosyalist-Feminizm Olanaklı mı?", 11. Tez, sayı 1. s.139-142 Kasım, 1985.
Juliet Miltchell, Kadınlık Durumu, Kadın Çevresi Yayınları, 1985, s.83-89.
Aynı yerde, s.130-133.
Perry Anderson, Tarihsel Materyalizmin İzinde, Belge Yayınları, 1986, s.111-117.

Sovyet Kadınının 70 Yıllık Serüveni

Kollontay'dan 'Sovyetik Aile'ye

"Kadın tüm haklarına sahip olduğunda bile, tüm ev işleri ona bırakıldığında, haksızlığa uğramış olacaktır. Birçok durumda ev işleri bir kadının yapabileceği en üretken olmaktan uzak, en köleleştirici olanlardır. Ayrıca önemsiz olup, hiçbir şekilde kadının gelişimine katkıda bulunmaz."

LENİN

"Bugünkü aile yapısının kadını bir köleye çevirdiği, bir yük hayvanına döndürdüğü bir gerçektir. Onu kuşatan ve boğan bu kafesin demirlerini kırmak gereklidir."

TROÇKİ

"Eski aile, ev yaşamı ve çocuk eğitimi biçimlerinden kurtulamadığımız sürece yeni bir birey yaratmak olanaksızdır, sosyalizmi kurmak olanaksızdır."

KOLLONTAY

ÖZDEN DİLBER

Bugün kuşkusuz bu konuda çok daha derinlikli ve radikal sözler söyleniyor. Ama 70 yıl önce gerçekleşen çağın en büyük toplumsal altüst oluşunun siyasal önderlerinden üçü böyle diyorlardı; yeni bir toplumun inşasına girişirken kadının kurtuluşu ve ailenin parçalanması- na çağlarının ilerisinde bir öncelik tanıyorlardı.

Kadını köleleştiren aile yapısı ve toplumsal işbölümü ancak toplumdaki radikal bir değişmeyle sağlanabilirdi; sınıfsız toplumun hedeflediği "insanın olgun bir nüshasını çıkarmak" ancak özgür bireylerle (özgür *kadın*lar özgür erkekler) mümkündü; bunun için de eski toplumdan devralınan bütün köleleştirici kurumları -ki aile bunlar arasında en dayanıklı ve kalıcı olanıdır- altüst etmeden bu mümkün olamazdı.

Bu zorunluluktan hareketle devrim ilk yazılı yasasını* aile konusunda çıkarıyordu. Gerçi, 1917-18 yıllarında sovyetler yasama niteliğinde pek çok kararlar almıştı; ama bunlar bir bakıma sistemleştirilmek istenmeyen, sınanması gerekli görülen kararlardı. Aile Yasasının ilk yasa olarak çıkışının yeri ve anlamı büyüktü. Çarlık Rusyası'nda yalnızca ortodoks evlilikleri resmî idi; dolayısıyla farklı din sayısına göre farklı evlilik statüleri oluşuyordu. Bu yüzden aile yasasının beklemeye tahammülü yoktu. Ama bu acelenin tek ve esas nedeni Çarlık hukuk sisteminin bu çarpıklığını düzeltme ihtiyacı değildi. Sovyet yönetimi aile sorununda, bu sorunu iç savaşın karmaşası içinde bile öncelikle ele almayı öngören bir bakış açısına sahipti (bu bakış açısının bir sonucu olarak Sovyet hukuk sisteminde baştan beri Medeni Kanun'dan ayrı bir Aile Kanunu var).

1918 YASASI

17 Ekim 1918'de çıkartılan Aile Yasası ile eşler birbirine eşit kabul ediliyordu. Evlilik basit bir kayıt işlemine indirgenmişti. Eşler istiyorlarsa kendi soyadlarını koruyabiliyorlardı. Boşanma eğer eşlerin karşılıklı rızası söz konusuysa mahkeme kararı olmaksızın, eğer tek taraflı bir istek varsa mahkeme müdahalesiyle gerçekleşiyordu. Kadının maddi yaşam koşullarını sürdürme konusunda erkekle eşit durumda olmayışını gözönüne alan yasa, mahkemelerin kadın lehine karar almasını öngörüyordu. Mal varlıklarının ayrılığına dayalı bir evlilik rejimi öngörülüyordu. Çocuklar ise, ister evlilik sonucu olsun ister evlilik dışı, eşit haklara sahiptiler.

Aynı yasanın 140-144. maddeleri evlilik dışında hamile kalan kadının, eğer isterse, doğumdan en az üç ay önce hamile kaldığı tarihi, babanın ad ve adresini bildirip çocuğu resmen kayda geçirmeyi talep edebileceğini belirtiyordu. Aynı hak evli bir kadının kocası dışında bir erkekten hamile kalması halinde de geçerli sayılıyordu. Eğer baba adayı bu duruma itiraz eder ve aynı dönemlerde söz konusu kadının başka erkeklerle de birlikte olduğunu iddia ve ispat ederse, bu takdirde çocuğun sorumluluğu diğer bütün erkekler tarafından paylaşılacaktı.

1920 yılında ise kürtaj yasallaşacaktır. ("Kürtajın yasaklanması bir burjuva anlayışıdır" diyordu Lenin.) Böylece Sovyet kadını çocuk sahibi olup olmama ve kendi bedenine sahip çıkma konusunda tam yetkili kılınıyordu.

Aynı dönemde önemli bir diğer karar eşcinsellerle ilgili. Çarlık Rusyası eşcinsel ilişkileri yasaklamakla kalmayıp

* Aile Yasası'ndan bir ay sonra 28 Kasım 1918'de bir de İş Yasası çıktı. Bu iki yasanın ayrı tutuluşu rejimin karakterini yansıtır.

katı cezalar koyuyordu. Oysa Sovyet yönetimi kişisel özgürlüklere cinsel alanda da açılım sağlamaktan yanaydı. Moskova Sağlık Enstitüsü Müdürü Dr. Batkis, 1923 yılında yayınlanan "Rusya'da Cinsel Devrim" kitabında şöyle diyor: "Sovyet kanunları aşağıdaki ilkelere dayanır: Devlet ve toplum hiç kimse incinmedikçe ve başkalarının isteklerine tecavüz edilmedikçe eşcinsellik konusunda bir yasaklama getiremez." *(Aktaran D. Frankel, Rus Devrimi, 60 yıl sonra takdir edilen Kıymet makalesi).*

Devrimi izleyen altüst oluşların ve İç Savaş'ın kargaşası içinde kadın ve aile konusunda bir yandan kararlar ve yasalar çıkıyor, bir yandan da ailenin görevlerini topluma aktarmak ve kadını ev işlerinden kurtarmak amacıyla kantinler, çamaşırhaneler, kreşler açılıyordu. SBKP'nin 1919'da kabul edilen

1920: "Kürtajın yasaklanması bir burjuva anlayışıdır."

programında şöyle deniyordu: "Şu anda partinin görevi özellikle proletarya ve köylülüğün geri olduğu alanlarda eski eşitsizliğin ve kalıntıların izlerini yoketmek için eğitim konusunda çalışmaktır. Resmi kadın eşitliği ile yetinmeyen parti, komünal evler, toplu yemekhaneler, merkezi çamaşırhaneler, çocuk bakımevleri kurarak kadınları ev işlerinin maddi sorumluluğundan kurtarmaya çalışmalıdır."

Troçki SBKP programının bu yaklaşımını şöyle açımlıyordu: "Sovyet devletinde erkek ve kadınların siyasi eşitliği problemlerden biriydi ve en basiti idi. Onu daha güç bir problem izledi: Kadın ve erkek işçilerin fabrika, atölye ve sendikalarda eşitliğini sağlamak ve bunu erkeklerin kadınlara zarar veremeyeceği şekilde yapmak. Ne var ki kadın ve erkeğin aile içinde fiili eşitliğini sağlamak çok daha fazla bir çaba gerektiriyor. Bunu gerçekleştirmeden önce tüm evcil alışkanlıklarımızda devrim yapmak gereği vardır ve besbelli ki aile içinde erkekle kadının arasında hem normal anlamda hem de hayat şartları açısından fiili bir eşitlik olmadıkça, böyle bir eşitlikten sosyal çalışmalarda veya politikada olsun ciddiyetle söz etmek yersizdir. Bir kadın ev işlerinde kösteklenip, ailenin bakımına, yemek ve dikiş işlerine saplanıp kaldıkça onun tüm sosyal ve politik hayata katılma şansı daha baştan dümura uğramıştır." *(Troçki, Sosyalizmin Güncel Meseleleri, "Eski Aileden Yeni Aileye", s.40-41).*

Ancak, bütün bu çabalar Rusya gibi nüfusu bir hayli kalabalık ve geri bir ülkede okyanusta bir su damlası gibi kalıyordu. Unutmamak gerekir ki yoksul ve geri bir ülkede sosyalist bir inşa girişimi sözkonusuydu. Savaşın yıkımını İç Savaş'ınki izlemiş, açlık ve kıtlık dayanılmaz noktalara ulaşmıştı. Üstelik, bu girişimlerin öncülüğünü yapması gereken bilinçli kadınların 2000 kadarı iç savaşta hayatlarını kaybetmişti.

Buna rağmen kadınların bilinçlenmesi için kurslar açılmaya çalışılıyor, kadın komisyonları kuruluyordu. Zaten yetersiz ve sınırlı olan toplu çamaşırhanelerde yaygın hırsızlık olayları vardı; sorumluluğunu toplumun üstlendiği çocukların birçoğu sokaklarda büyüyor, çeteler oluşturuyordu. Köylerde ise kadınlar kolektif çözümlere iyice uzak kalıyorlardı. Bütün bu koşullar, yasalar ve kısmi uygulamalarla getirilen değişimlere karşı zaten güçlü bir tutuculuk içeren aile kurumunun direnci iyice pekişiyordu; yaygın işsizlik koşullarında, aile kadınlar için bir güvence oluştururken, erkekler de akşam eşlerini evde bulmak ve onlar tarafından bakılmak istiyordulardı. Ya da tam tersi geçim şartlarının zorluğu eşlerin birbirlerinden uzak yerlerde olması, vb. yüzünden "aile"nin dağılması -kurumun değil- sözkonusu oluyordu.

İç Savaş'ın sona ermesine kadar bu son derece olumsuz koşullarda belli bir doğrultuda ısrarla durulması, NEP uygulamasıyla birlikte gelen ekonomik, görece iyileşme döneminde meyvesini verecekti.

1926 YASASI

NEP uygulaması ile birlikte, giderek ekonomide bir düzelmenin sağlanması kadının maddi yaşam koşullarını da geliştirmiş, iş bulma, ekonomik bağımsızlığını kazanma olanaklarını arttırmıştı (bir bakıma toplumun her düzeyinde oldukça katı bir baskı rejiminin uygulandığı bir dönemde 1918'dekinden daha ileri bir Aile Yasası'nın 1926'da kabul edilmesinin ardında kadınların koşullarındaki bu düzelme ve bilinçliliklerindeki artışın payı olduğu düşünülmeli).

Yeni Yasa iki tür meşru evlilik öngörüyordu; ister resmileşsin ister yalnızca eşlerin birlikte yaşama kararından ibaret olsun evlilik durumu geçerli kabul ediliyordu. Boşanma konusunda da bir farklılık vardı; daha önce eşlerden birinin rızası olmadığı takdirde boşanma mahkeme kararına kalırken, yeni yasa eşlerden birinin isteğinin bile boşanma için yeterli olduğunu kabul ediyordu. Birliktelik süresinde kullanılan-edinilen malvarlığı veya tasarruflarda eşlerin eşit ortaklığı kabul ediliyordu. Yeni yasada evlilik dışı çocuk doğurma konusunda 1918'dekinden bir farklılık görülüyordu: bu farklılık bir çocuğun sorumluluğunun birden fazla erkeğe bırakılamayacağı konusundaydı. Buna karşılık -özellikle İç Savaş'ta artan öksüz sayısının etkisiyle- herkese evlat edinme hakkı tanınıyordu.

1936: Kürtaj yasaklanıyor.

Bu kadar değildi kazanılan haklar, hamilelik ve çocuk doğurmak kadın lehine bir eşitsizlikle karşılanıyordu; çalışan kadın işe tekrar alınma garantisiyle doğum öncesi ve sonrası toplam 16 hafta izinli sayılıyor ve bu süre içinde ücretini *kesintisiz olarak* alıyordu.

Ne var ki bu yasa toplumda yükselen bürokratik karşı-devrim sürecinin ortasında oldukça aykırıydı ve pratikte uygulama alanı bulamadığı gibi uzun süre yaşamayacaktı.

1936 ANAYASASI VE SONRASI

1934'te Stalin 17. Kongre'ye sunduğu bildiride kadını "Anne ve işçi" olarak tanımlamaya başlamıştı bile. Kadınlar anne olarak gelecek neslin eğiticisiydiler, özgür bireyler değil. Aynı yıl eşcinsellik toplumsal suç ilan edildi ve hapis cezasıyla cezalandırıldı.

Geriye dönüş süratle ilerliyordu. 27 Haziran 1936'da yüz karası bir yasa yürürlüğe girecekti: Kürtaj yasaklanmıştı. Böylece kadının cinsel özgürlüğüne ve kendi bedenine sahip çıkma hakkına önemli bir darbe iniyordu. Yine aynı günlerde kabul edilen Anayasa "sov-

yetik aile" kavramını ilk kez kullanıyor, devletin hedefinin bu kurumu geliştirmek ve desteklemek olduğu özellikle vurgulanıyordu. Devlete karşı işlenen suçlar arasına "analık değerini alçaltma" dahil oldu. Törenle evlenme geleneği tekrar ortaya çıktı. Böylece devlet desteğiyle aile güçlenirken, kadının eve geri dönüşü gerçekleşiyordu. Bürokratlar Sosyalizmin gerçekleştiğini alen ederken vücutlarını satmak için Moskova sokaklarını dolduran kadınların sayısı hızla artıyordu; aileye dönüş madalyonun bir yüzüydü, fuhuş ta öteki yüzü. 15-20 yıl önce kırılmaya çalışan ailenin parçaları yapıştırılırken, kadının özgürlüğü de yitiyordu. Rüzgar ters yönden esmeye başlamıştı bir kere...

GERİ DÖNÜŞÜN TİPİK BİR GÖSTERGESİ: NAFAKA

Nafaka hakkı da bu rüzgarın getirdiklerindendi. Kapitalist toplumda kadının acizliği üstünde yükselen, kadını korumaya yönelik bir kurumdur nafaka. Temeli kadının ezilmişliği ve aczidir. Çünkü evlilik maddi anlamda kadını korur, kadının sahip olduğu yetenekler ev dışında beş para etmez. Toplumsal işbölümü bunun üzerine kurulmuştur. Boşanan kadın yaşamak için kocasından maddi destek görmek zorundadır, ta ki kendine bakacak birini buluncaya kadar. Kendini sosyalist ilan eden bir toplumda, üstelik bir hakmışcasına nafakadan söz edilmesi, olsa olsa bir rüya olabilirdi. Ama yasal evliliği şart koşan bir "sosyalist toplum" için, nafakaya abes demek daha da garip kaçar kuşkusuz.

1944 YASASI

1944'lerde durum daha da vahimleşti. Evlilik bir devlet memurunun önünde gerçekleşirken, boşanmak neredeyse imkansız hale gelmişti. Halk mahkemesi eşleri birlikte kalmaya ikna ile görevlendirilmişti. Boşanma kararı alma yetkisi yoktu. Eğer ikna sağlanamazsa bir üst mahkeme devreye giriyor, eşlerin boşanıp boşanmamalarına karar veriyordu. Çoğu zaman da ikna için bir süre tanıyor, ancak tanınan bu süre, ikna olmadıklarında uzayıp gidiyordu. Bir örnek: 16 Eylül 1949 tarihli SSCB yüksek mahkemesinin bir tamimi: Mahkemeler eşlerin boşanma talebine itibar etmemelidir; ancak eşlerin birlikte yaşamaları komünist ahlaka aykırı bir durum arzediyorsa boşanma kararını kaçınılmaz olarak almaları gerekir."

Böylelikle artık, değer yargılarında ve ahlak anlayışında da kesin bir altüst oluş söz konusu edilebilir. Devrimin ilk yıllarında Kilise töreniyle evlenenlerin partiden ihraç edilmesine varan bir radikal tutum varken, cinsel özgürlüğü "komünist ahlaka" aykırı sayan, gayrımeşru çocuk doğuran anneyi ahlaksız olduğu gerekçesiyle çocuğuna bakma ve eğitme hakkından mahrum eden ve Komsomolları (gençlik örgütü) eşcinsel ilişkilerin yaygınlaşma tehlikesini önlemek gerekçesiyle kapatan bir zihniyet sözkonusudur.

Aynı zihniyetin bir yüzü de "analık sevinci" kavramı ve "analık madalyası" (7 çocuğa bir madalya) dağıtımında kendini gösteriyordu; geriye dönüşe bir kuş kondurulmuştu sanki!

1953 SONRASI İÇİN BİRKAÇ NOT

Kruşçev'le başlayan "destalinizasyon" hareketinin peşisıra gelen serbestleşmeler bir yönüyle kadınlara da değmiştir. Bunun en önemli ürünü kürtaj yasağının 20 yıl sonra kaldırılmasıdır.

Sovyet kadınının erkek egemenliğine başkaldıran bir hareketi belki başka özgürlüklerin başlangıcı olacak

23 Kasım 1955'te çıkarılan kanun her ne kadar sonuçta kadının bedensel özgürlüğüne önemli bir katkı getiriyorsa da ideolojik bakımdan önceki dönemi aratmayan bir içeriğe sahipti. Bu yasada "Sovyet devletinin analığın teşviki ve çocukluğun korunması yönünde ortaya koyduğu tedbirler" hatırlatılırken, "kadınların durmak bilmeyen bilinç ve kültürel gelişiminin ve ekonomik hayatın her alanında aktif katılımının sonucunda yasal kürtajların yasaklanmasının çağımızda kabul edilemez bir tutum" olduğu vurgulanıyordu; üstelik, "yasadışı kürtajların sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri de gözönüne alınma ehliyetsiz kişiler tarafından ve sağlıksız koşullarda yapılan yasadışı kürtajların kadın sağlığı üzerindeki önemli tahribatı" da sözkonusuydu.

Öte yandan, SSCB'de çalışan kadının konumunun dünyanın birçok ülkesinden çok daha iyi olduğu tartışma götürmez. Ancak, bu, yine de cinsiyetçi bir eşitsizliğin olduğunu, kadının kadın olması yüzünden ek bir eşitsizliğe maruz kaldığını ve mevcut uygulamaların hâlâ 70 yıl öncesindekilerden köklü bir biçimde geride olduğunu örtbas edecek boyutta değildir. Birkaç örnek: Sovyet kadını eşit işe eşit ücret almaktadır, ama erkeklerle eşit işlerde çalışamamaktadır. Hemşirelik, öğretmenlik gibi analık sosyal fonksiyonunun sürdürüldüğü, genellikle erkeklerin tercih etmediği işler çoğunlukla kadınlara kalmakta. Peki çalışan ve çocuk doğurmaya karar veren kadının durumu nedir? 1959'da yürürlüğe giren iş kanununa göre, hamilelik izni doğum öncesi 56, doğum sonrası 56 gündür, doğal olmayan durumlarda bu süre 70'er gündür. Bu noktada 1918'e göre bir fark yoktur. Ancak izinli olduğu sürelerde kadının aldığı ücret ortalama ücret bazından hesaplanmaktadır; bu birçok kapitalist ülkeden daha iyi bir durumdur; ama 1918'e göre geri bir durumdur; üstelik bu geriliğin esas belirleyici yönü ücretteki kısıtlamadan çok kadına ilişkin cinsiyetçi yaklaşımdır. Hamilelik süresince normal ücretin altında bir ücret verilmesi kadınlık fonksiyonlarının kadına geri çevrilen bir silah haline getirilmesidir.

SONUÇ

1917 Ekimi'nin aile ve kadın konusunda getirdiği yaklaşımlar ve uygulamalar devrim kavramının kapsadığı herşeyi yansıtıyordu. Bu alanda Bolşeviklerin radikal tutumlarına karşılık Stalinistler'in gerici yaklaşımları çarpıcı bir karşıtlığı sergiliyor. Bu noktada ilk sovyet yöneticileri "iyi niyetli", onların yaptıklarını bozan Stalinistler "kötü niyetli" idi, gibi ahlaki bir yaklaşım benimsemek rahatlatıcı olabilir ama sorunun can alıcı yönünü aydınlatmaz. Sorunu, cinsel baskının konusu olan kadının dışındaki etkenlerle açıklamak bir çözüm sunmaz. Sözkonusu olan kadınların bağımsız bir inisyatif kazanmak, kadın olmaktan dolayı yaşadıkları eşitsizlik. baskı ve ayrımcı tutumların bilincine varmak zorunda oluşlarıdır.

Ekim devrimi kadınların kurtuluşu için maddi ve ideolojik ipuçları sunmuştu. Kadınlar bunu kurtuluşları için bir olanak haline getiremediler.

Bugün kapitalist dünyada bolşeviklerin bu konudaki radikalliğini kat be kat aşan bağımsız feminist hareketler var. Ama hâlâ SSCB kadını birçok kapitalist ülkedekinden daha yakın kurtuluşa. Bugün SSCB kadınının cinsel baskıya, erkek egemenliğine karşı bilinçli ve bağımsız mücadelesiyle başkaldırması kurtuluşu için tek koşuldur; belki de bu başka özgürlüklerin açılışının da yoludur.

* Bütün yazıda hukuk ve yasalarla ilgili olarak *Marksizm ve Sovyet Hukuk Teorisi*, Prof. R.Schlesinger, Sinan Yayınları ve *"Sovyet Hukuku (Le Droit Soviétique)* P.U.F. adlı kitaplardan yararlandım.

Bir Dayanışma Önderiyle Söyleşi:

Polonya'da ve Dayanışma Hareketinde Kadın

1980 Ağustos'unda Lodz Dayanışma Örgütü yöneticilerinden Z.M.Kowalewski ile yapılan bir söyleşiden kadınlarla ilgili bölüm...

1980-81 yıllarında Polonya'da olan bitenleri, "devrim" sözcüğü ile ifade ediyorsak, bu hareketlenmede kadınların yeri ve rolünü de ayrıca ele almak sanırım gerekli. Polonya devriminin özellikle Batı'yı büyük ölçüde etkileyen kadın kurtuluş hareketlerinin ardından geldiği düşünülürse, kadınların Polonya devrimindeki rollerinin ayrıca bir öneminden bahsedilebilir mi?

Batı'nın kadın kurtuluş hareketinin ne yazık ki Polonya kadınlarını hiç mi hiç etkilemediğini belirteyim önce. Dayanışma hareketinin en önemli zayıflıklarından biri denilebilir ki, kadınların bu sosyal hareketteki pasif rolleridir. Toplumun yarısını, ücretlilerin %40'ını, Dayanışma üyelerinin yine bir o kadarını teşkil eden bu kesim, kendi özgül sorunlarını formüle edemediği, bağımsız özgül mücadele araçlarını yükseltmediği gibi, Dayanışma içinde de basit katılımcı bir rol almıştır sadece.

Dayanışma içinde, kadının kurtuluşu hareketinin sorunlarının tartışılması, bitince çıkarılması ne yazık ki yaşanmadı. Tam da tersine, denilebilir ki, kadın-erkek arasındaki ilişkiye dair en gerici modeller, Dayanışma içinde oldukça saygınlık kazandı. Bir örnek bizzat Dayanışma'nın Başkanı Leh Walesa ve karısıdır: İşçi sınıfının mücadelesine boylu boyunca katılan erkek ve onun ev kadını olan ~~bu durumdan~~ çocuk doğuran karısı!.. Bu modelin çok anlattığı kanısındayım. Aynı Dayanışma içinde, bu konuda gözlenecek bir diğer olumsuzluk, sendika basınında, -epey seyrek de olsa- zaman zaman kürtaj hakkı aleyhine yazıların yeralmasıdır. Elbette erkekler tarafından kaleme alınmaktaydı bu yazılar...

Kadın işçilerin sendikal faaliyetteki aktivitelerinin zayıflık derecesini kadın işçilerin yoğunlukla bulunduğu pek çok fabrikanın olduğu kendi bölgemden bir örnekle verebilirim. Örneğin kadın işçilerin, fabrikanın %80'ini, 90'ının oluşturduğu kimi işyerlerinde kadınlar, erkekleri yönetici olarak seçmekteydiler! Kanımca, kadın bilincindeki yabancılaşmanın en ilginç örneği olarak verilebilir bu seçimler: Buralarda kadınlar tarafından seçilen Dayanışma yöneticileri, fabrikanın en yakışıklı genç erkekleridir!..

Kısacası bu sosyal hareket içinde feminist bilinçlenme konusunda çok büyük bir gecikme sözkonusuydu. Üstelik bugün bile bu konunun yeterince farkına varılamamıştır hâlâ. Örneğin Dayanışma'nın illegalitedeki liderliği, bir ulusal problem konusunda daha sonra bir özeleştiri yapabilmiştir. Ukrayna ya da Byelorusyalı işçilerin, Polonya milli sembollerini kullanan Dayanışma'ya ilgisiz kalışlarını analiz edebilmiş, bu olaydan sonuçlar ve görevler çıkarabilmiştir. Ama kadın bilincinin gelişmesindeki gecikme gibi, çok daha büyük boyutlu bir sorun hâlâ kimsenin gündeminde değil gibidir. Ve bunu işçi hareketinin önemli zaaflarından biri olarak kabul etmek kanımca hiç de abartmalı bir değerlendirme olmaz.

"Ev kadını ve durmadan çocuk doğuran Bn. Walesa bir örnek."

Arap Kadını:

Tehditkâr Bir Beden, Tutsak Bir Varlık

Hamsin, Orta Doğu'da yılın elli günü boyunca esen bunaltıcı çöl rüzgarlarının adı. KhAmsin ise Orta-Doğu'nun devrimci sosyalistleri tarafından Londra'da çıkan ve teorik yanı ağır basan bir kitap dizisi. Öncelikle bu bölgenin siyasi ve sosyal sorunları üzerine yoğunlaşan dizinin 11. sayısı Türkiye'ye ayrılmıştı: 'Modern Türkey: Development and Crisis." (Çağdaş Türkiye: Gelişme ve Bunalım) Önümüzdeki Haziran ayında Zed yayınevi tarafından yayımlanacak 13. sayısı ise (Orta-Doğu'da Kadın) sorunu üzerine: Women in the middle east' Filistin Kadın Hareketi, Filistin'li bir kadın tutuklunun notları, kadınların Mısır'da radikal politikaya katılışları, İsrail'de kadın ve ulusal yeniden üretim konuları üzerine uzun yazıların yer aldığı bu sayıdan, Zed Yayınevi'nin izniyle, kısa bir makaleyi, konunun ülkemiz açısından güncelliğini de gözönüne alarak aşağıda yayınlıyoruz.

MAGİDA SALMAN
Çev. SEDEF ÖZTÜRK

Cezayir'de köylü, Kahire'de doktor veya Beyrut'ta sekreter, Bağdat'ta öğrenci, Suriye'de işçi ya da Suudi Arabistan'da peçeli bir harem kadını olarak konumlarını bir yana bırakırsak, Arap kadını kızkardeşleriyle ortak bir kaderi, vazgeçişlerle dolu bir tutsaklığı paylaşır. Bu yaşamda dişiliğin utanç ve tehdit ile eşanlamlı olduğu aşırı-erkek bir toplumda kadın olarak doğma günahının kefaretini ödemek zorundadır.

Bir kere, doğumu şenlik değil yas nedenidir. Kadın zor bastırılmış bir hayal kırıklığı atmosferine doğar. Hep bir erkek çocuğu bekleyen anne için kızın gelişi bir ayıp, baba için ise bir darbedir. Bizim kültürümüzde, "Erkek adamın erkek oğlu olur" diye bir laf vardır. Kadın kız doğurursa "kız dünyaya getirdi", oğlan doğarsa baba "erkek *doğurttu*" denir, üreme yasalarından bu kadar habersizdir insanlarımız.

Kız bebeğin ana rahmini terkettiği gün olanlar, gelecekte olacakların habercisidir sadece. Doğum, bir "suçluluk durumu" olarak yaşanacak ve "modern çağ"ın ekonomik, toplumsal değişimlerine karşı ağır ve sabit bir baskı ve hoşgörüsüzlük ile damgalanacak bütün bir yaşamın başlangıcıdır yalnızca. Bu baskı bazen kızın bakire çıkmayışı erkeğin şerefine leke sürdüğünde bir ölüm fermanı ya da daha sık rastlanan örneğinde olduğu gibi kara bir peçenin ardında, gardiyanının erkek olduğu bir evde, bir çeşit müebbet hapis biçimi alır.

Masallarda ve romanlarda çocukların dünyası büyülü ve güleryüzlü bir dünya olarak tanıtılır hep. Ne ki, Arap kadının çocukluğu kısadır, çok kısa. Kendisine layık görülen olumsuz ve boyun eğen bir role, erkekleri gerçekten tanımadan ve onlar tarafından anlaşılmadan erkeklere tahammül gösterme rolüne çok erken yaşta hazırlanırlar, tüm yaşamları bu rolün bir aynasıdır.

Kadının kaderini belirleyen Arap ailesi temelde bir islam ailesidir. İslâmın, yasaları, töreleri, insan davranışlarının en küçük ayrıntısına kadar müdahaleleri, emperyalizmle ya da emperyalizma karşı kazanılan yengiyle ortadan kalkmış değildir. Tersine çağdışılığın zaferi, islamı Arap ailesinin temeline oturtmuştur. Aileyi *harekete geçiren* güç islamdır. Bugün anayasanın İslamdan devlet dini olarak söz etmediği bir Arap ülkesi yoktur (Dinî-etnik yapısı nedeniyle Lübnan bu durumun istisnasıdır). Tunus ve Güney Yemen hariç bütün Arap ülkelerinde ailenin statüsüne ilişkin yasalar şeriat yasalarını aynen yansıtır ya da en azından doğrudan şeriattan esinlenmiştir.

ERGENLİK ÇAĞI

Arap-İslam geleneğinde genç Arap kızının ergenlik çağı, yaşanması gereken bir dönem olarak kabul görmez ve böyle yaşanamaz. Aile, çocukluktan çıkmış ama henüz evlenmemiş bir kızın varlığını kendisine yönelik bir tehdit olarak yaşar. Adet kanamalarının başlaması, hiçbir zaman akıllardan çıkmayan bekâret sorununu beraberinde getirir. Kızın şerefi korunmak, gözetilmek ve denetlenmek zorundadır.

Ergenlik çağı, çocukluğun sonu ve dar kadın dünyasına, yani (artık geleneksel biçimiyle yaşanmıyor olsa da) Harem'e kapatılmanın başlangıcıdır. Yalnızca erkeklerin kitleler halinde doldurduğu Arap kahvehanelerine şöyle bir gözatmak, ya da bir akşam boş vakit geçirmek ya da eğlenmek için herhangi bir sette dolaşmak, Arap dünyasında, birbirine kapalı ve genç erkeklerle kadınları ayıran iki dünya yaratmış olan ayrımcılığın boyutlarını kav-

ramaya yeter. Bu ayrılığın sonuçlarını kadında da erkekte de görmek mümkün.

Zübeyde Bittari, "Ah, Müslüman Kızkardeşlerim Ağlıyor" başlıklı özyaşam öyküsünde, ilk adet kanamasından sonra, modern bir yaşam tarzını benimsemiş olan ana-babasının, kendisini zorla okuldan alıp peçe giymek zorunda bıraktığında ve daha sonra da kocası olacak adamla -daha önce hiç görmediği ve tanımadığı bir adamla- evliliğe *hazır* olması için evişi öğrenmesi için baskı yaptığında yaşadığı acı ve şoku anlatır. Zübeyde sonunda Paris'te bir Fransız ailenin yanında hizmetçi olarak iş bulacaktır.

Cezayir kurtuluş mücadelesinde kadınlar.

"En geleneksel kırsal toplumda evli olmayan ergen bulunmaz. Kızların yüzde 50'si ergenlik çağına varmadan, yüzde 37'si ergenlikten sonra 2 yıl içinde evlenirler." (Melike Belhiti, "Kırsal Ailenin Statüsü ve Aile İçin İlişkiler", Rabat 1970).

ARAP-İSLAM AİLESİ

Müslüman Arap ailesinde kadının rolü, ince ayırtılara yer tanımaz. Kadın ya ana, ya kızkardeş ya da karıdır. Kadın, arkadaş veya sevgili olamaz. İki cinsin hiçbir zaman birbirine karışmadığı, bir erkekle ancak özel durumlarda karşılaştığı bir toplumda yaşamaktadır Arap kadını. Erkeklerle karşılaşma, doğum yaptığında erkek kardeş ya da babaya *haber vermek*, ya da evlenmek suretiyle olur. Arap kadını ancak erkek çocuk doğurursa aile veya toplumsal çevresinde bir değer kazanır. Kısır kadınların ya da kız analarının boşanma oranları çok yüksektir Arap toplumlarında. Kocalarını elde tutma ve hısımlarının saygısını kazanmanın yolunun erkek doğurmaktan geçtiğini farkeden yani tek silahlarının bilincine varan Arap kadınları, genellikle doğum kontrol gereçleri kullanmayı reddederler. Mısır ve Güney Lübnan'da aile planlaması birlikleri gibi girişimler bugüne kadar başarı kazanamadı. Bunlar, Müslüman-Arap toplumun kendilerine sunduğu tek "erk" kaynağını yani yaratmayı umdukları oğulları-erkekleri reddetmektense sürekli gebelik çekmeye hazır olan Arap kadınlarının direncini hesaba katmayan girişimlerdi. "Dünyadaki en yüksek doğum oranları Arap ülkelerindedir ve Müslüman ülkelerdeki oran ve yoksul Latin Amerika ülkelerinden bile yüksektir" (N. Keddi, Müslüman Kadınlar, Beck-İslam Dünyasında Kadın, Harvard University Press).

Anne ile erkek çocuk arasındaki ilişki Arap ailesinde çarpıcı boyutlara varan yoğunlukta bir ilişki olup islam toplumunda da baskın bir yere sahiptir. Anne, bir erkeğin bakabileceği, hayranlık ve sevgi duyabileceği tek kadındır. Anne bastırdığı bütün duygularını, yaşamı boyu vazgeçtiği her şeyi, gururunun varoluşunun kaynağı olan oğlu aracılığıyla telafi eder. Oğluna sonsuza dek sahip olmak ister. Bir erkek çocuk anası oğlu ile gelini arasında sevgi ve dostluk oluşmasını önlemek için müdahale eder çoğu kez. Israrla oğlundan karısının değil kendi tarafını tutmasını talep eder. Magip Mahfuz Assarab (Serap) adlı nefis romanında bir anne, oğlu ve gelini arasındaki ilişkiyi ele alır. Kahireli küçük burjuva delikanlı genç bir kadınla, annesinin de onlarla birlikte yaşaması koşuluyla evlenir. Anne kızı kıskanmakta ve oğlu üzerindeki iktidarını yitireceğinden korkmaktadır. Bu yüzden oğlunun kendisine karşı duyduğu saygıyı kullanarak karısıyla normal cinsel ilişkiye girmesini önler. Oğul ise saygı hakeden tek kadının anası olduğuna inandığından karısı ile her türlü cinsel ilişkiyi ensest olarak değerlendirir. Lübnanlı ozan Ethel Adnan "Erkekler sadece analarını sevebiliyorlar" diye haykırmıştı acıyla.

CİNSELLİK VE İSLAM

İslam düşüncesi kadınlardan daima rahatsız olmuş ve kadını ruhu ya da iradesi olmayan zayıf bir insan olarak algılamamıştır. Tersine, Müslüman erkek kadının denetlenmeyeceğini ve evcilleştirilemeyeceğini, erkeğin iradesine boyun eğmesini sağlamak için de şiddet içeren (sadece psikolojik şiddetle yetinilmez) gerçek bir baskının yasal ilişkilerde bile gerekli olduğunu düşünür. Kadın "fitne"dir; bu sözcüğü Arapça'daki anlamı güzellik ve düzensizlik ya da kargaşadır. Dünyada ilk günahın ağırlığını taşamayan bir ruhu olduğuna inanılır kadının (İslam ilk günahın sorumluluğunu insanlığa yüklemez). İslamda cinsellik böyle bir iddia ile mahkum edilmez; sadece kadının denetim altına alınması sözkonusudur çünkü kadın erkeğin kendini güven içinde hissetmesine karşı bir tehdittir. En ortodoks Müslüman dinbilimcilerden biri olan İbn-i Kaymel Yavziya çiftleşme nedenlerini sıralarken şöyle der: "Çiftleş-

me bize verilmiş en eksiksiz armağandır çünkü çiftleşmede sağlık, zevk ve ruhun güzelliği vardır". Hıristiyan dindarlığı itaate ve cinsellikten feragate dayanır. İslamda ise cinsellik, toplumun bir bütün yani Ümmet olarak daha uyumlu bir duruma gelebilmesi için tatmin edilecek bir şey olarak görülür. İslam düşüncesi, kadının cinselliğini yüceltmeyi tercih edebileceğini hiç bir zaman kabul etmemiş olduğundan ve sadece çocuk doğurmaya yönelik bir işlev olarak gördüğünden, kadının hareket sahasını erkeğin denetleyebileceği alanlarla sınırlamaya karar vermiştir. Müslüman erkek ve kadın, olumlu anlamda cinsel yaratıklar oldukları için (Müslümanların cenneti sonsuz bir cinsel zevkler diyarıdır) kadın, erkeği dörk kadın ve cariyelerle paylaşmaya zorlanarak susturulacak, erkek de devletin de onayını alarak "cinsel boşboğazlığını" rahatça tatmin edebilecektir.

Bir Arap sözü vardır: "Bir erkekle bir kadın biraraya gelirse üçüncü kişi Şeytan'dır". Erkek karısının başka erkeklerin bulunduğu bir yerde durmasına asla izin vermez; bu yüzden kadın halka açık yerlere gidemez ve kendi işini kendisinin görmesi bütün anlamını yitirir.

Birçok psikolog ve doğubilimci, kadının *dişi bir yaratık* olarak kabülünü ve cinselliğe böyle bir bakışı, İslamda bir çeşit feminizm olduğu şeklinde yorumladılar. Kadının da en az erkek kadar zevklerini ve cinselliğini tatmin etmeye hakkı vardır, kadın da en az erkekler kadar bir varlığa ve zevklere sahiptir. Ne yazık ki bu bakışın sonuçları umduğumuz yere götürmez bizi. Fatma Marnisi'nin "Peçenin Ötesinde" adlı yapıtında belirttiği gibi "Kadının kapatılması ve gözetim altında tutulmasının zorunlu olduğu toplumlarda, kadın cinselliğinin aktif bir kavram olduğu zımnen kabul edilmiştir."

Erkek Arap-İslam toplumu, kadınların aktif cinselliğine karşı kendini korumanın yolunu, kadınların hareket yeteneğini felce uğratan yasalar koymak ve onları erkeklerin istekleri karşısında, peçenin örtülmesinden erkeğin karısını istediği zaman boşamasına ve kadının evlenme ya da ortada dolaşmasının doğru olup olmadığına karar veren bir vasi ya da koruyucu atanmasına kadar, savunmasız bırakmak suretiyle buldular.

Bir Arap kadını peçesiz ya da modern kılıklarla sokakta yürüdüğü zaman, sokağın kendisine göre bir yer olmadığını anlaması uzun sürmez. Halka açık yerlerde yürüdüğünde erkekler tarafından rahatsız edilir, saldırıya uğramış hisseder kendisini. Erkeklerin tepkisi kadına iltifat etmek ya da "bize katılsana" diye davetiye çıkarmakla sınırlı kalmaz, tersine cinsel hakaretler ve saatlerce süren takipler sözkonusudur. Sokakta dolaşan kadın bir "teşhirci" olarak algılanır ve layık olduğu muameleyi görür. Müslüman cinsel ahlak kadının cinselliğine, denetlenmezse toplumun dengelerini bozabilecek saldırgan bir öğe olarak bakar. Bu nedenle sokaktaki bir kadın kendisini" tamamen özgür" biçimde ortaya koyan saldırganlığın simgesi sayılır.

Hıristiyan ahlakı genelde kadının cinselliğini pasif bir cinsellik olarak görür; Müslüman cinsel ahlakının saptaması ise çok farklıdır. Hıristiyanlıkta, kadının cinselliğe üremeye yarayan bir şey olarak tahammül ettiğine inanılır. Kuran ve Müslüman geleneğinin bakışı çok farklıdır. Dengeli bir Müslüman ümmeti cinselliğin tatmin edildiği bir toplumdur. İnsanlar cinsel arzularını yadsımamalı tersine Müslüman cemaatinin huzur sınırları dahilinde tatmin etmelidirler. Bu bağlamda, denetlenmesi gereken kadın, cinselliği düzenlenmesi gereken de yine kadındır. Dolayısıyla, islamiyet öncesi toplumlarda hüküm

süren cinsel boşboğazlık ve yozlaşmayı ortadan kaldırdığını iddia eden İslam, Cahiliye döneminin beraberlik/ilişki biçimlerinin çoğunu *erkeğin* tek ayrıcalığı olarak korumuştur, sürdürmüştür. "İslamın medenileştirdiği tek şey kadının cinselliğidir".

İslam erkeğin cinsel bakımdan boşboğaz olduğunu kabul eder ve yasallaştırır. Tek bir kadınla sınırlanamayacak olan cinselliği göz önüne alınarak erkeğin dört kadına kadar evlenmesine izin verilir. Ayrıca erkek istikrarlı da sayılmadığından istediği zaman boşanabilir. Müslüman toplumunda toplumun dengelerini korumak amacıyla kapatılan ve boyunduruk altına alınan sadece ve sadece kadındır. Erkek zevkini bulduğu yerde tatmin eder. "Kadınlar tarlalarınızdır, onları sürünüz".

İslam kadının cinselliğini aktif bir cinsellik olarak kabul ettiği ve *bu nedenle* mahkum etmediği sürece, İslam devleti kadınların hareketlerini ve az da olsa bağımsızlaşma isteklerini çok sıkı bir şekilde denetleyerek tebasının yaşamını ve faaliyetlerini denetim altında tutacaktır. "Kadınların kapatılmasının ve gözetim altında tutulmasının bir zorunluluk olduğu toplumlarda, kadın cinselliğinin aktif bir kavram olduğu zımnen kabul edilmiştir... İslamda toplumsal kargaşanın simgesi ve yıkıcılığın cisimleşmiş hali olarak saldırılan kadındır. Kadın Fitnat'dır, yani hem güzellik ve kargaşa, hemde düzensizlik. Kadın denetleyemenin somutlaşmış biçimidir; cinselliği tehdit eden bir tehlikedir" (Fatma Marnisi, Peçenin Ötesinde. Al Saqi Books, London, 1985).

Özetle, kadınla erkek yalnızken ve biraraya geldiklerinde sadece çiftleşebiliyorlarsa ve kadın cinsel eylemi "doğal" olarak reddetmeyip zevk alıyorsa ve üstelik bu iki insanın içinde yaşadığı toplum atasoylu bir toplumsa, -Müslüman toplumlarında olduğu gibi- çözüm tektir: Kadını bir yere kapamak suretiyle iki cinsi birbirinden ayırmak. Kadının kapatılması onun zararına işleyen bir güç ilişkisinin sonucudur; kadının erkeğinkinden farklı olan doğası gereği feda edilmiş bir yaşamı tercih ettiğini iddia eden açıklamanın değil. Kadının aşağı konumunu farklı doğalara atfederek haklı çıkarmak isteyen böyle açıklamalar, sonraları batının etkisi arttıkça Hıristiyanlıktan devralınmıştır. Bunun sonucu da, bugün Arap dünyasında iki cins arasındaki ilişkilerde uygulama ve kavramlar düzeyinde aşılması olanaksız çelişkiler ve karmaşadır.

Arap kadını hareket özgürlüğünü ya da erkeklerin bulunduğu çevrelere yeralma ve erkeklerle kendine güvenerek konuşma hakkını ancak *ileri* yaşlara varınca kazanır; yani ancak toplum onu cinsiyetsiz olarak kabul ettiği zaman.

Artık "fitne" sayılmadığı, tahrik etmediği, denetlenmesi gereken tepkileri olan cinsel bir nesne olmaktan çıktığı için elli yaşın üzerinde olup bir sürü de erkek çocuk doğurmuş kadınların hiçbir zorluk çekmeden erkeklerle güldüğünü, sigara içip konuştuğunu görebilirsiniz. Bizim erkekler bu durumu "Onun işi bitmiş" şeklinde açıklarlar (cinsel anlamda yani). Ancak "işi bittiği" zaman kadın erkeklerin dünyasına girebilir, davranışları yüzünden toplumun saygısını yitirmeden sokaklarda (akşamları bile) yürüyebilir.

Sandinist Hükümetin Yeni Raporu Üzerine

Nikaragua'da Kadın

CINDY JAQUITH/
THE MILITANT

Devlet Başkanlığı Kadın Bürosu Nikaraguali kadınların durumu üzerine yeni bir rapor yayınladı.

1979'da Somoza'nın devrilmesinden bu yana binlerce kadın işgücüne katılıp yaşamlarında ilk kez siyasi c.gütlere girdiler.

Kadın Bürosu'nun raporu yedi buçuk yıl sonra bugün, kadınların karşı karşıya oldukları sorunları ele alıyor. ABD'nin desteğindeki paralı askerlere karşı sürdürülen savaş nedeniyle binlerce erkeğin seferber edilmesi gerektiği ülkenin ciddi ekonomik bunalım içinde olduğu, bu yüzden de kadınların dalgalar halinde ev dışında çalışmaya ve evlerini tek başlarına yönetmeye başladıkları açıklanıyor.

Bunun en çarpıcı göstergesi bugün tarım işçilerinin %35'ini oluşturan kadın tarım işçisi sayısındaki artıştır. Bu çiftlik işçisi kadınların yanısıra giderek artan sayıda kadın köylü olarak da tarımda çalışıyor. Rapora göre bazı kırsal bölgelerde temel işgücünü kadınlar oluşturuyor. Bu kadınlar "geleneksel erkek rolleri"ne ilk kez giriyorlar.

Kentlerde dokuma, konfeksiyon, besin ve ecza sanayinin çalışanlarının büyük kısmı kadın. Fabrikalarda da işgücünün hemen hemen yüzde 80'ini oluşturuyorlar.

Ancak daha da büyük miktarda kadın "gayrıresmi sektör"e girmiş bulunuyor, yani küçük tüccar esnaf olarak çalışıyor ya da evlerinde satmak amacıyla giyecek ve yiyecek üretiyorlar.

ÇİFTE İŞGÜNÜ

Raporda, kadınların işgücüne katıldıklarında ve özellikle çifte işgünü yaşamak zorunda kaldıklarında karşılaştıkları engeller inceleniyor. Bu durumun Nikaragua gibi azgelişmiş bir ülkedeki etkileri, ABD gibi sanayileşmiş bir ülkedekinden çok farklıdır. Birçok Nikaraguali kadın çamaşırlarını yakındaki derede yıkar. Ocak yakmak için odun toplamak zorundadır. Çocuk bakımı merkezleri kurmak devrimin amaçları arasında yer alıyordu, ancak savunmaya harcanan kaynaklar böyle merkezlerin açılmasını son derece kısıtladı.

Dolayısıyla hem erkeğin hem de kadının çalıştığı bir ailede kadın dışırda evde 18 saat kentte ise 16 saat çalışıyor demektir.

Rapora göre, meslekler açısından da kadınların eğitim ve yükselme olanakları daha kısıtlıdır ve gebelik nedeniyle ayrımcılığa maruz kalırlar.

Rapor kadınların dövülmeşi ve kürtaj meselesine de eğiliyor. Nikaragua Kadınlar Birliği'nin hukuk bürosuna gelen vakaların yüzde ellibiri, kocası tarafından dövülen kadınlara ilişkindir. Bu şiddet kullanımına bütün sınıflarda rastlandığı gibi en çok da dışarda çalışmayan kadınlara yönelik olduğu görülmüştür.

Nikaragua'lı kadın devrimde erkeklerle eşit bir sorumluluk duymuştu. Ya şimdi?

Nikaragua'da kürtaj yasal olmadığı için birçok kadın gizli kürtajlardan ölmektedir. Rapor Nikaragua'da anne

ölümlerinin yüzde 27'sini kötü koşullarda yapılmış yasal olmayan kürtaj nedeniyle ölümlerin meydana getirdiğini belirtmektedir. Gizli Kürtaj olmuş kadınların çoğunluğunu daha önce de hamile kalmış kadınlar, yüzde 23'ünü ise evli olmayan kadınlar oluşturuyor. Rapor, "bu durumun yaygın olan bir inanışın yani kürtajın tek başına yaşayan kadınların toplum tarafından damgalanmamak için başvurduğu bir yol olduğu geleneksel inancının yanlış olduğunu gösterdiğini" belirtiyor.

KOOPERATİF VE SENDİKALARA KATILIM

Rapor devrimle gerekleştirilen toprak reformunun ve çiftlik kooperatifleri hareketinin kırsal kesimde kadınların eşitliğini sağlamanın temellerini attığını ama daha yapılacak çok iş olduğunu vurguluyor. Nikaragua'daki kooperatiflerin yarısında kadın üyeler var (üye, toprakta çalışan, kooperatif gelirini paylaşan ve kooperatif politikaları üzerinde oy hakkı olan kişidir). Ama 1983 itibariyle toplam kooperatif üyelerinin ancak yüzde 6'sı kadındı.

Nikaragua'da kürtaj yasal değil.

Kadınları kooperatiflere tam katılımdan alıkoyan ideolojik öğelerden biri, "kadınların kendilerini tarımsal üretimde üretici olarak değil sadece kocalarına yardımcı olarak görmeleri, erkeklerin kadın üyelere direnç göstermesi ve katılımı artırmak için yeterince güdüleyici olunmayışıdır".

Çiftliklerde çalışan kadın işçiler arasında daha önemli gelişmeler olduysa da, burada da kadınların sendika işlerine erkeklerden daha az oranda katıldıkları, mazeret olarak da çocuk ve ev bakımı sorumluluklarını gösterdikleri ortaya çıktı.

Yine de çıftlik işçisi kadınların yüzde 80'i bugün sendikalaşmıştır. Devlet çiftliklerinde katılım oranı özel çiftliklerdekinden çok daha yüksektir.

HÜKÜMETE TAVSİYELER

Sonuçları değerlendirirken Rapor, bu bulguların, genel olarak Nikaraguali kadınlar üzerine çok araştırma yapılmış olmasına rağmen, bilinmediğini vurgulamaktadır. Rapor bu bilgilerin "gizlilik"ten kurtulması için yaygınlaştırılmasını önermektedir.

Rapor, kadınların sorunlarının bir kısmının Somoza devrinden kalma yasalardan kaynaklandığına işaret ederek, "Şu anda yeni yapılmış yasalarla Somoza devrinden kalma yasalar birarada yürürlüktedir. Bu da sorunun yeterli biçimde ele alınmasını engelleyen çelişki ve engeller yaratmaktadır" demektedir. Örneğin kocanın karısını dövmesi yasalara aykırı değildir.

Rapor ayrıca "devrimci yasaların doğru biçimde uygulanmasına engel olarak kadınlara karşı ayrımcılık yapan bazı kamu görevlilerini" de eleştirmektedir.

Yürürlükteki kürtaja karşı yasa konusunda da, "İncelemeler kürtajın yasadışı olmaya zorlanmasının kadının sağlığını tehlikeye attığını, anne ölümlerini ve hastane masraflarını artırdığını ve sağlık koşullarını düzeltmeyi hedefleyen devlet faaliyetleriyle de çeliştiğini göstermektedir" diyor.

Bunu daha genel bir sorun olan "cinsel eğitimi sistemleştiren ve kitleselleştiren bir politika belirlenmesi" meselesine bağlayan Rapor, "Devletin aile planlamasını sağlaması gerektiğini" söylemektedir.

Sonuçta Rapor, kadın konusundaki hükümet politikalarının baştan sona gözden geçirilmesi gerektiğine işaret ederek şöyle demektedir. "ABD saldırıları, ekonomik bunalım ve toplumsal değişimler Nikaraguali kadının rolünü değiştirmiştir. Kadınlar giderek artan sorumluluklar yüklenmiş ve üretim sürecine girmişlerdir. Ancak sorun hallolmamıştır: toplumun kadınlara layık gördüğü rolü yeniden tanımlayan bir politika yoktur. Cinsler arasındaki geleneksel işbölümü ve cinsler için farklı roller tanımlayan ideoloji sorgulanmamıştır.

Hem kadınlar açısından, hem de devrimin gerçekleşmesi ve savunulması açısından cinsler arasındaki eşitsizlik aşılmalı, yeni bir toplum kurabilmek için kadınların derinden yaşadıkları sorunları çözümlenmelidir.

Bir cins diğerine tâbi kılan yapıları ortadan kaldırma konusunda kararlı olmalıyız, tüm toplumsal alanlarda kadınlarla erkekler arasında eşitlik sağlama amacını taşımalıyız. Eşitsizlik üreten yapıların dönüştürülmesi, politikaların, medeni yasa ve ceza yasalarının, toprak mülkiyeti sisteminin, konut mülkiyeti haklarının, iş yasalarının, ideolojilerin, tavırların ve kişisel ilişkilerin değişmesi demek olacaktır."

Rosa Luxembourg'un Çağdaşı Feminist Rosa Mayreder'i Tanımak Gerek

Öteki Rosa

EMİN TANRIYAR

Feministlerin bir kanadının İngiltere'de yayımladığı *Spare Rib dergilerini karıştırırken* Öteki Rosa (The Other Rosa) başlığı dikkatimi çekti. Yazının sunuş kısmındaki şu satırlar daha da meraklandırdı beni:

"Rosa Luksemburg'un yaşadığı, mücadele ettiği yıllarda I. Dünya Savaşı'na karşı çıkan, yazılar yazan muhalefet örgütleyen bir başka Rosa daha vardı; Rosa Mayreder. Sosyalist Rosa birçok ülkede tanınırken, eserleri birçok dile çevrilir, mücadelesi saygı ve gururla anılırken, Öteki Rosa, Feminist Rosa Mayreder'i Avusturya dışındaki hiç kimse anımsamıyor. Aşağıdaki makalesinde Harriet Anderson kısa da olsa Rosa Mayreder'i tanıtmaya çalışıyor."

Makaleyi okuduktan sonra "evet gerçekten de tanınması, tanıtılması gereken 'önder'lerden biri" dedim kendi kendime. Kitaplarını okumamış olsamda, şimdilik çevirmeye vaktim ve niyetim olmasa da, birileri ilgilenebilir ve 8 Mart Kadınlar Günü için hazırlanan dosyaya küçük bir katkı olabilir düşüncesiyle makaleyi çevirmeye karar verdim.

"...Ve ilerici kadın hareketinin hedefi; kadınları bu aşağı konumlarından kurtarıp onları eşit varlıklar olarak erkeklerle yanyana getirmektedir. Kadın cinsi hiçbir şekilde ve asla erkeklerin erkekler için koyduğu amaçları ve yaşam tarzını benimsememelidir. Bu nedenle varolan sosyal düzeydeki değişme kadın hareketinin vazgeçilemeyecek bir talebidir" *(Kadın ve Savaş).*

Bu satırlar şimdilerde hemen hemen, unutulmuş olan, Viyana burjuvasini *telligentisia*'sı mensuplarından birine -Rosa Mayreder'e- aittir. Yaşamı süresince oldukça tanınmış bir kişilik olmasına karşın, cinsiyeti görüşleri ve bunları kamuoyuna anlatması nedeniyle 1938'deki ölümünden sonra yapıtlarının "ihmal" ölümünden sonra yapıtlarının "ihmal" edilmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Esas şaşırtıcı olan, söyledikleri tam da günümüz feminist tartışmaları ile doğrudan ilintili olan Mayreder'in feministlerce bu denli geç keşfedilmesidir.

Rosa Mayreder 1958'de Viyana'da hali vakti yerinde bir birahanecinin kızı olarak dünyaya geldi. Otobiyografisinde oldukça canlı bir biçimde nasıl "genç kız (lady)" eğitimi (dans, şarkı ve resim dersleri) görmesi için baskı yapıldığını, zorlandığını ve bu nedenle daha az talihli erkek kardeşlerinin okul eğitimine nasıl gıpta ettiğini anlatır.

Oldukça genç yaşta bile bir kadın olmanın getirdiği toplumsal/sosyal dezavantajların farkındaydı ve kendisinin uyumsuz biri olduğunu hissediyordu.

Aşırı ölçülerde yemek yiyerek, bedenini korse içine hapsetmeyi ya da ayaklarını küçücük ayakkabılara zorla sığdırmayı reddederek toplumun dişi güzellik standartlarına karşı çıktı. Nietzche, Zola ve Ibsen gibi "uygunsuz" yazarların yapıtlarını gizli gizli okuyarak ve ailesinin Viyana tepelerindeki evinde tavan arasındaki odasının duvarlarına bu yapıtlardan paragraflar yazarak entellüktüel özgürlüğünü inatla korudu.

Bir kadın olmanın getirdiği sorunlara erken yaşlarda duyarlık göstermesine karşın düşüncelerini biraraya getirdiği *Zur Kritik der Weiblichkeit*'ı (Dişiliğin Bir Eleştirisine Doğru) ancak 40 yaşlarında yayımladı. 1905'te basılan kitap 1913'te Towards a Critique of Femininity adıyla İngilizce'ye çevrildi. Dişilik teması ve onun sosyal içeriği hakkında uyarıcı makalelerden oluşan kitabında Mayreder'in sorunu; bireysel farklılıkların hesaba katılmadığı cinsiyete ilişkin yaygın genellemelerin gerçekleri nasıl çarpıttığını göstermektir.

Çeşitli erkek yazar/yorumcuların görüşlerinin kendi içinde birbiriyle çelişen bölümlerini şaşırtıcı bir biçimde yanyana getiren Mayreder, erkeklerin yaptığı dişilik tanımlamalarıyla alay eder. 'Subjektif seks idol'ü adını verdiği "kadın"ın bir erkek hayal ürünü olduğunu ustaca gösterir.

Özgür bireysel gelişme ve kişiliğin geliştirilmesi Mayreder için anahtar kavramlardır.

"Lady" idealinin bireyselliği nasıl boğduğunu ve temellerinin de kadının erkeğe bağımlılığında olduğunu gören Mayreder cinslerin konumlarına ilişkin egemen toplumsal/sosyal normların sert bir eletiricisi ve geleneksel otoriter kültürün uzlaşmaz bir muhalifidir. Gerçekte Mayreder'in sınıflandırdığı normklar yalnızca kadınlar için değil erkekler için de kişiliğe zarar verici normlardı. Mayreder için ideal; yapay olarak birbirinden ayrılmış erkeklik ve dişilik idi. Bunun anlamı "erkeklik ve dişilik" özelliklerinin her ikisini de taşıyan bireylerin kendi güvenlik duygularına ve özkimliklerine göre tercihlerini erkek ya da kadın bireyler olarak yapmaları demekti.

Mayreder dişi cinsiyetin doğrudan analığa bağlı olmayıp bunun birey tarafından verilen karara bağlı olduğunu gördü. Tümüyle, çocuksuz kadının "tam bir insan" olabileceği fikrinden yana olan Mayreder, kendilerini annelik rolüyle aşırı özdeşleştirmenin kadınlar için ne büyük bir tehlike olduğuna dikkat çekti.

Mayreder için bir başka anahtar sözcük 'evrim'dir ve feministleri insan ilerlemesinin öncüleri olarak selamlar. Feministlerin inanç ve düşüncelerinin giderek daha geniş toplumsal gruplara yayılacağını ve böylece toplumsal ve politik iktidarı kazanacağını düşünüyordu. Teknolojinin artan etkinliğini insan ilerleyişinin bir parçası olarak görmedi, -tam tersine tümüyle bilimin sahip olduğu iddia edilen objektifliğinden ve evrensel geçerliliğinden şüphe etti.

Onun için her şeyin ölçüsü subjektiflikti ve objektiflik kültürel koşullanmanın ve gizlenmiş subjektifliğin kod adından başka bir şey değildi. Mayreder kendi çalışmalarının hiçbir zaman bilimsel olduğu iddiasında bulunmadı, yalnızca kendi inançlarının ifadesi olduğunu ve benzer duygu ve düşünce taşıyanlar (kadınlar) için kaleme alınmış deneyler olduğunu söylemekle yetindi. Kadınların kendi değerlerini, bakış açılarını ve özlemlerini açıkça dile getirmeleri gerektiğini gördü. Teorik eserlerinin yanısıra, konuyu anlatanın, hikaye edenin ya da temel figürün kadın olduğu romanları, şiirleri kısa öykü ve tiyatro yapıtlarında Mayreder'in yaptığı tam da buydu.

Mayreder rahat koltuğunda oturup ahkam kesen bir teorisyen değildi, teorisyenliğinin yanısıra bir eylemci ve feministti. Dönemin büyüyen kadın hareketi içinde en radikal kanadı temsil eden Özerk Avusturya Kadınlar Birliği'nin kurucu üyelerinden biri ve birliğin yayın organının koordinatörü idi. Sık sık toplum önünde, fahişelik, evlenmemiş anneler ve kadın hakları üzerine konuşmalar yapardı. Bu konuşmalarda o zamana kadarki yaklaşımların köklerinde yatan çıkarcılığı açığa çıkarırdı. Toplumun ileri gelen egemen zümre ve kurumlarının dayandığı gerçek temelleri gören Mayreder I. Dünya Savaşı'nı "erkekçe" değer yargılarının doruğu ve özeti olarak niteledi ve açık feminist bir tavırla barış hareketine aktif olarak katıldı.

Mayreder'e göre ancak ve ancak kadınlara kendi sesleri verildiği zaman barış içinde birarada yaşama ümidi olabilecekti.

Rosa Mayreder'in kitapları feminizmin sorunlarını açıklayıcı katkılar içeriyor...

Rosa Mayreder'i yeniden okumanın şimdi zamanıdır. Her ne kadar sınıfsal kökeni, insan ilişkileri için bir ütopya önermesi, mistik, izole ve seçkinci olması nedenleriyle eleştirilse bile onun kitaplarını okumak için yeteri kadar neden var.

Kitapları, modern feminizmin sorunlarına katkıda bulunduğu kadar, kadınların kendi kendilerinin bilincine varışlarının, kadın hareketi için eyleme ve insan düşünüşündeki niteliksel bir değişikliğe olan inancının belgeleriydi.

İşte bu nedenlerle Rosa Mayreder daha iyi bilinmeli ve onun temel teorik yapıtları çevrilmelidir.

8 Mart Üzerine İzmir'li Tekstil İşçisi Kadınlarla Söyleşi

ÖZGÜR H.YILMAZ

8 Mart 1908 Amerika'nın Washington kentinde 125 kadın işçi 8 saatlik işgünü için direniş yapar. Amerikan Militarizmi direnişi kanla bastırır. Direniş yerinde yangının da çıkması sonucu 115 işçi hayatını kaybeder. Bugün (yani 8 Mart) daha sonra KLARA ZETKİN'in önerisi üzerine III.Enternasyonal tarafından "DÜNYA KADINLAR GÜNÜ" olarak kabul edilir. Bu anlamda günümüze kadar emekçi kadınların bilincinde ve mücadelesinde kutlanagelir.

Ne yazık ki aradan 80 yıl geçmesine karşın dünyanın birçok yerinde, bırakalım diğer özgürlükleri bir tarafa, emekçi kadınlar 8 saatlik işgününe bile kavuşmuş değil. Bu, 8 Mart'ın emekçi kadınların kurtuluşu yolunda bir sıçrama günü olması dileğimizdir.

Amerikan Tekstil işçilerinin kanlarını akıttığı ve daha sonra dünya kadınlarına mal olan bugünün anlamı üzerine, biz de ülkemizin bir bölgesinde Tekstil işkolunda çalışan kadın işçilerle söyleştik.

Özlemlerinin makina gürültülerine karıştığı, körpecik bedenlerin makinalardan kat kat fazla yıprandığı ve makinanın basit bir parçası haline getirdiği, yaşları 14 ile 20 arası kadın işçilerin yoğun olarak çalıştığı bir işkoludur Tekstil Sanayi. Burada işçilerin sadece artıdeğer'leri değil, bir bütün olarak hayatları ellerinden alınır. İçlerinde pek çokları kendilerini tanıma fırsatı dahi bulamazlar. 8 Mart'ın kendi günleri olduğunu, yani "Dünya Kadınlar Günü" olduğunu biliyorlar mıydı acaba? Sorunları nelerdi?..

ZEMİN: 8 Mart'ın sizin için anlamı nedir?

Nilüfer Aksu (Akdeniz Tekstil San. İşç): 8 Mart'ın Dünya Kadınlar Günü olduğunu tesadüfen öğrendim. Ve kafama takılması sonucu araştırarak, Amerika'daki bir fabrikada kadın işçilerin 8 saatlik işgünü için yaptıkları bir direniş gününün daha sonra Dünya Kadınlar Günü olarak ilan edildiğini öğrendim.

Ayten Tekin (Yıldız Tekstil'de işçi): 8 Mart'ın benim için anlamı çok büyüktür. Bu günü çok iyi değerlendirmemiz gerekir.

Naciye Tekin (Yıldız Tekstil'de işçi): Anlamı büyüktür gibi değerlendiriyorum.

Habibe Topçu (Zeyteks Gömlek Fab. işçi): Ben Bulgaristan'da kaldığım süre içerisinde kutlamıştık. O gün bütün kadınların dediği oluyordu. Türkiye'de öyle bir şey yok.

Melahat Pişkin (Zeyteks Gömlek Fab. işçi): 8 Mart kadınlar günü hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Kutlanmadığı için bilmiyorum.

ZEMİN: Dünyada ve Türkiye'de kadınların konumu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Nilüfer: Dünya çapında pek bir şey düşünemem de... Ancak, kendi ülkemizdeki kadınların toplumdaki yeri pek parlak gözükmüyor. Kadınlar görüldüğü gibi ikinci sınıf vatandaş olarak değerlendiriliyor. Kapitalizmin gelişmesiyle günümüz koşullarında kadınların dışarıda çalışması da, kadının ikinci sınıf vatandaş olarak değerlendirilmesini engellemiyor. Kadın dışarıda çalıştığı gibi aynı zamanda evde de çalışıyor. Ben fabrikada çalışıyorum. Sabah saat 07.30'da işbaşı yapıyorum, akşam 17.30'da bırakıyorum. Buna karşılık 28 bin lira asgari ücret alıyorum.

Ayten: Türkiye'de malum... Çünkü kadın ikinci sınıf vatandaş olarak görülüyor. Hem işte, hem evde çalıştığı gibi, birde evde baskı görüyor. İş hayatımızda da haklarımız inkar ediliyor. Kendi çalışma koşullarımızdan örnek verebilirim ki; haftalık çalışma saatimiz 53 saat olmasına karşılık 30 bin lira aylık alıyoruz. Artık gerisi ise malum...

Naciye: Benim konumum da diğer kadınlarla aynıdır.

Habibe: Türk kadını özgür değildir. Tüm kadınların hakları tam anlamıyla savunulmuyor. Okuma yazmada, özellikle de köylü kadınları çok geri kalıyorlar. Bunun için tüm kadınlara öncülük tanınmasını ve haklarının savunulmasını istiyoruz.

Melahat: Türk kadını her istediğini yapamıyor. Duygularını dile getiremiyor. Hiçbir konuda özgür değildir.

ZEMİN: Sorunlarınızın çözümünü

nasıl görüyorsunuz?..

Nilüfer: Mücadeleyle. Haklarımızı savunmakla.

Ayten: Haklarımıza sahip çıkmakla.

Naciye: Sorunlarımızı öğrenerek onlara sahip çıkmakla.

Habibe: İşyerinde işime sadık, arkadaşlarımla sağlıklı ve huzurlu geçinmek benim için çok önemli bir durumdur. Ve evdekiler için, eşime katkım olması ve bu hayat şartlarına göre çalışmak gerekiyor. Kadın erkek... çalışmada ayrım olmaz.

Melahat: Tüm gereksinimlerimiz kısıtlı oluyor. Maddi yönlerimiz tatmin edici değil. İşyerlerimizde normal bir düzen yok. Haklarımız gereğinden fazla sömürülüyor. İhtiyacımız olan şeyleri de sadece vitrinlerde seyretmekle yetiniyoruz. Ücretlerimizin ortama uygun bir şekilde olmasını istiyoruz.

ZEMİN: Ataerkil bir toplumun kadınları olarak; Kadınların her alanda (ekonomik, politik, cinsel vs.) özgür olmasını isteyen bir düşünceyi mi savunursunuz? Yoksa mevcut gelenek ve adetleri savunan bir düşünce mi sizce daha iyidir?

Nilüfer: Ben en az kadınla erkeğin eşitliğini savunan bir düşünceden yanayım.

Ayten: Neden günümüzde erkekler her istediğini yapıyor da kadınlar yapamıyor? Ben buna karşıyım. Kadınların da en az erkekler kadar haklara sahip olması gerekir.

Naciye: Bir kadın, özellikle de çalışan bir kadın olarak toplumda birtakım özgürlüklerimizin olmasını istemek hakkımızdır.

Habibe: Bütün dünyada kadın ve erkek hakları eşittir. Yani bizim Türkiye'de kadınlar daha çok eziliyor. Çocuklarına vereceklerini veremiyor, okutamıyor. Geleneksel düşüncemde de ve her şeyde özgür olmayı isterim.

Melahat: Kadınların özgürlüğünü savunan düşünceyi savunurum. Gelenek ve göreneklerimizden yana değilim. Ama mecbur olarak çevreye uymak zorunda kalıyoruz. Benim arzum diğer gelişmiş ülkelerdeki gibi özgürlük ve eşitliğin olması. Ancak pek çevremizde aydın kimseler olmadığından dolayı, bu konulara değinmediğimizden, duygularımızı içimize gömüp içine kapanık insanlar olarak yetişiyoruz.

ZEMİN: İçerisinde birçok akımları barındırmasına karşın, genel olarak kadınların haklarını savunan ve bir kadın hareketi olan FEMİNİZM hakkında ne düşünüyorsunuz?

Nilüfer: Feminizm hakkında bilgim olmadığı için bir şey düşünmüyorum.

Ayten: Feminizm diye bir akımı yeni duyduğum için bır şey söyleyemem.

Naciye: Feminizm diye bir hareketi yeni duyuyorum.

Habibe: O konu hakkında hiç bilgim yok.

Melahat: Feminizm hakkında hiç bilgim yok. Bu konular hakkında tartışmadığım için haberim yoktur.

ZEMİN: Peki, kadın haklarını savunan bağımsız bir kadın hareketinden yana mısınız?

Nilüfer: Bağımsız kadın hareketi olamaz. En azından işçiyse işçi sınıfı hareketi içinde olması gerekir.

Ayten: Bağımsız kadın hareketinden yanayım. İşçi sınıfı hareketine bağlı bir kadın hareketinden yanayım.

Naciye: Bir şey söyleyemem.

Habibe: Yanayım.

Melahat: Topluma yararlı kadın hareketinden yanayım.

ZEMİN: Son olarak neleri söylemek istersiniz?

Nilüfer: Bir işçi kadın olarak sadece bizim değil, diğer kadınların da sorunlarının sürekli dile getirilmesinden yanayım. Haberlerde hep dinliyoruz; bakanların, başbakanların, işverenlerin eşlerinin birtakım kadın dernekleri kurdukları söyleniyor. Bunların arasında örneğin bir işçi kadının olduğunu zannetmiyorum. Bu demektir ki bunlar bütün kadınların haklarını savunmuyorlar.

Ayten: Tüm Türkiye'deki kadınların ikinci sınıf vatandaş olmasını istemiyorum. Örneğin bir köy yerinde kadın sabahtan akşama kadar tarlada çalışıyor. Eve geldiğinde kocalarını bırak, kaynanaları bile dövüyor. Ayaklarını yıkatıyor.

Latife Tekin'le Söyleşi

Kadınların Kaybolan Bilgisi

İskender Savaşır, Zemin için Latife Tekin'le "Kadın Konusunda" konuştu.

ZEMİN— Latife, gerek yazılarından, romanlarından, gerekse konuşmalarından kadın olmanın senin için çok önemli olduğu anlaşılıyor. Daha yaşanmış, somut konumlara sahip çıkmayı, o konumların kendi diliyle konuşmayı bir tavır olarak benimsiyorsun. Ama diğer yandan feminizm karşısında mesafeli bir tutum içerisindesin. Burada bir çelişkiden ya da gerginlikten sözedebilir miyiz? Neden?

L.T.— Aslında, senin mesafelilik dediğin şeyi ben de uzun bir süre, çok iyi ifade edemediğim bir rahatsızlık olarak yaşadım. Tabiî, bir kere bu rahatsızlığın İKD deneyimiyle, ya da daha genel olarak kadın sorununa önce solun içinden bakmış olmakla bir ilgisi var. Ama tabiî, "Sevgili Arsız Ölüm"den bu yana yazmış olduklarım, 80 öncesi sol içersinde edinmiş olduğum görüşlere, oldukları gibi sahip çıkmadığımı gösteriyor. Aceleci okurlar tarafından bu bir reddiye olarak anlaşılıyor. Ama şunu anlamıyorlar: Bu görüşlere oldukları gibi sahip çıkmak, başka bir sürü şeyin, örneğin benim kadınlığımın, asiliğimin ve hatta yoksulluğumun da reddi olurdu. Oysa ben, İKD ve solculuk deneyimim de dahil olmak üzere, yaşanmış bütün süreçlerime sahip çıkmaya çalışıyorum. Bir zaman bu süreçlerin kimi birbirleriyle çatıştıysa, bunu dilim kırılarak yansıtıyor; ama bunu sahte bütünsellikler içersinde gizlemeye çalışmıyorum. Hayatımın bölünmüş olduğu bir yerde, yekpare görüşlerimin olması bana tuhaf geliyor. Feminizm meselesinin de hiç değilse böyle bir yanı var. Feminizm de yekpareleştiği, bölünmüşlüklere tepeden baktığı sürece bana uzak geliyor.

ZEMİN— Biraz konudan uzaklaşmak gibi olacak ama, son romanın "şizofrenik sabuklamalar"a benzetilmişti. Şimdi bölünmüşlükten sözetmekle, şizofren olduğunu kabul etmiş mi oldun?

L.T.— Günümüz koşullarında duru, sakin, öfkesiz, tepeden bakan, "gerçekçi" bir dille yazmamın beklenmesi normallikse, şizofreniyi tercih edeceğim. Şaka bir yana, bütün bu eleştirmenlerin falan yaptığı aslında pratikte, mücadele içersinde yaratılması gereken bir bütünselliği şimdiden, ideolojik olarak kurulmuş ilan etmek. Feministlerin yaptığı da bazen kısmen buna benziyor.

ZEMİN— Bunu biraz açar mısın?

L.T.— Ya, bak sana bir hikâye anlatayım. Yazın Bodrum'a gitmiştim, bir imza günü için. Kadın Çevresi'nden arkadaşlar Bodrum'da bana Beauvoir'ın bir kitabını hediye ettiler. Daha doğrusu onunla yapılmış uzun bir söyleşinin kitaplaşmış hali: "Ben Bir Feministim". Ertesi gün, kalabalık içinde kitabı katlayıp okumaya başladım; o gün, ertesi gün, işte kitabı bitirdikten sonra, kendimi haddinden fazla mutsuz hissettim. Yanlış anlama, bir yandan kitabı okuduğuma memnun oldum. Ama ben Beauvoir'ı anlıyordum da, Beauvoir beni anlamıyordu sanki. Galiba kendimi mutsuz hissetmemin nedeni buydu. Kitap beni bir savunmaya zorluyordu.

ZEMİN— Yani Beauvoir'ın kendinden fazla emin olduğunu, fazla pozitif bir yerden mi konuştuğunu söylüyorsun?

L.T.— Bak, eğer bu kitabın açtığı perspektiflerle dünyaya bakarsak, bu ülkede kadınların hiç savaşmamış olduğunu çıkartırız. Böyle düşünmek ya da buna inanmak, bir anlamda, aşağılanmayı da sineye çekmek anlamına geliyor. Avrupalı ya da Amerikalı feministlerin karşısında kendimi nasıl savunacağımı kestirememekle ilgili, benim feminizm meselesi karşısında duyduğum rahatsızlık.

ZEMİN— Bu, beni biraz şaşırtıyor. Doğu-Batı sorunsalı çevresinde çok önemli lafların edilmiş olduğunu ikimiz de kabul ediyoruz, ama meseleyi hâlâ bu terimlerle mi ifade edeceğiz?

L.T.— İlle de "Doğu" diye anlaman gerekmiyor söylediklerimi. Bugün Türkiye'de eri dönüp baktığımızda kadın çalışmasının örgütlü izine 70'li yıllarda rastlıyoruz. Bu dönem İKD kadın mücadelesini sınıf mücadelesine bağlayan örgütlü bir hareketlenme yarattı. Benzer örgütler sendikalar çevresinde, kadın kolları filan şeklinde oluştu. Bunlar, örneklerine Batı'da rastladığımız türden çalışmalar ve hiç önemsiz değiller. Ama bunlar üzerinde konuşmanın şimdi sırası değil. Bunların değerlendirileceği platform henüz oluşturulmadı. Bu platform, bu örgütler içersinde bilfiil çalışmış insanlar tarafından karşılıklı olarak yaratılacak. Ama bunun gerisinde, ondan önceki yıllarda neler var? Doğrusunu istersen, hiçbir şey yok, düşüncesine katılmıyorum. Bu ülkede kadınların direnmediklerine inanmak bana doğru gelmiyor. Yalnızca yazılı bir direnme tarihinin olmadığını düşünüyorum. Senin Doğu-Batı sorunsalı tarihi dediğin hep yazılı tarihi temel almış bir bakış; bizi Doğu diye adlandırırken, hep tarihi yazanlardan yana çıkmış.

ZEMİN— Kabul. Ama yazılmamış tarihe nasıl sahip çıkacaksın?

L.T.— Önce merak etmek gerekir. Bu noktada bunun önemli olduğuna inanıyorum. Erkek baskısının bu kadar yoğun olduğu bir ülkede, kadınların kendi kadınlıklarını nasıl taşıdıklarını merak etmek gerekiyor. Gerçi haklısın; burada kayıp bir bilgiden sözetmek gerekiyor. Ama başlanacak bir yer hep vardır. Örneğin ben, çocukluğuma döndüğümde annemi ve teyzelerimi hep daraltılmış bir çerçevede, tuhaf fotoğrafların özneleri olarak hatırlamam üstünde düşünüyorum. Fısıldaşmalarla odalara dağılan, gizli kumbaralarını sandık diplerine gömen, arka odalardaki yalnız yüz ifadeleriyle kalabalık içindeki yüz ifadeleri birbirini tutmayan, öteki dünyalarıyla bu dünya arasında inanılmaz bir hızla gidip gelen bu kadınların, gerçekte neyi nasıl yaşamış olduklarını kavramak, bana oldukça önemli görünüyor. Anlayacağın, insan bu kayıp bil-

giye ulaşma çabasına her zaman kendinden başlayabilir; belki de başka başlayabileceği bir yer de yoktur.

ZEMİN— Akla iki soru geliyor: Birincisi, bu kişisel bilgiye nasıl ulaşılabileceği... Sen, bir anlamda şanslı görünüyorsun. Kadınların bu kayıp bilgisiyle olan bağını hiç yitirmemişe benziyorsun. İkincisiyse, bu kayıp kişisel bilgiye ulaştığını farzetsek bile, bunun ne kadar genellenebilir olduğu.

L.T.— Birinci kabulünde aslında yanılıyorsun. Benim için de bu bilgi bir zamanlar kaybolmuştu; hâlâ el yordamıyla dile getirmeye çalışıyorum. O vakitler bu kadınların korku işaretleri saçan, ikiyüzlü yaratıklar olduklarına inanmış olmalıyım ki, hızla onların arasından uzaklaşmaya küçük yaşlarda niyet etmiştim. Bu bilgiyle tanışmayı, neredeyse içgüdüsel olarak reddetmem, beni eksik bir insan haline getirdi. Çünkü ben sanıyordum ki, o işaretlerin bende yansıması olmayacak. Oysa kadın olarak, belli bir yaşa kadar, kadınların o gizli dünyasında bulunmak, beni de ağır biçimde etkileyecekti. Bugün, benim de, en azından kendimi tanımak adına el yordamıyla da olsa, bu kayıp bilgiyi, bendeki izlerini aramaya çıkmam gerekiyor. Genellenebilirlik meselesine gelince... Sözünü ettiğim şeyin senin söylediğin kadar kişisel ve özel olduğunu sanmıyorum. Kadınların yarattığı şeyin daha çok illegal bir dünyaya ya da dile benzediğini düşünüyorum. Yani gizli de olsa, paylaşılabilir bir şey. Bu dünyanın kapılarını aralamak ve kadınların gizli dünyasına dalmak, dillerini öğrenmek bana en azından örgütlü mücadele kadar önemli görünüyor. Ya da daha doğrusu, bunsuz bir örgütlü kadın mücadelesi artık tasavvur edemiyorum. Çünkü bu dili öğrenmek bizim onların özgül direnme biçimlerini ve yöntemlerini anlamamızı sağlayacaktır. Yanlış anlama! Bu biçim ve yöntemlerin kendi başına yeterli olduğunu ya da gelecekte olabileceğini düşünmüyorum. Ancak bunları anlamak, bunların bugünden yarına nasıl geliştirilebileceğine dair verimli bir tartışmanın önkoşuludur.

ZEMİN— Direnme biçim ve yöntemleri derken, soyut, keşfedilmesi gereken şeylerden mi sözediyorsun, yoksa hiç değilse örnek verebilir misin?

L.T.— Bak, soruyu şöyle soralım: Bizde kadınlar, kadınlıklarının getirdiği mutsuzluğu, ikinci cins olmanın acısını erkekler dünyasına nasıl yansıttılar? Sinsi ve intikamci bir tavırla yansıtmış olamazlar mı? Mesela, daha beş yaşlarındaki çocuklara Baba'nın otoriteyi temsil ettiğini, ona karşı gizli bir saldırının tezgâhlanması gerektiğini kim öğretti? Ruhumuzdaki çeşitli kopmaları, çok erken yaşlarda politik konumlara yükselmemizi sağlayan kimdi? Galiba kadınlar... Bana 12 Eylül sonrasının ilk anlamlı hareketinin, Tutuklu Aileleri Derneği'nin, kurulmasında da kadınların önayak olmuş olması tesadüfiymiş gibi gelmiyor.

"Yazdıklarım aceleci okurlar tarafından bir reddiye olarak anlaşılıyor."

ZEMİN— Ama bak; söylediklerinden şöyle bir anlam çıkıyor: Feminizmi, kadınların geleneksel direnme biçimlerini dikkate almadığı için eleştiriyorsun. Ama bu, olsa olsa taktik düzeyde bir eleştiri olabilir. Bu da senin demin sözünü ettiğin aşağılanmaya benzer rahatsızlığı açıklamıyor.

L.T.— Bak; ne boyuneğme sadece boyuneğme olarak görülebilir, ne de direnme sadece direnme. Benim söylemeye çalıştığım, kadınların erkekler dünyasını gizli işaretlerle, fısıltılarla içten oydukları... Tabiî, teslimiyetin getirdiği ince, incelmiş bir dirençle. Ama burada teslimiyetin ve direnmenin ötesinde, başka bir dünyanın bilgisi saklı. Kadınlar kimi zaman çalışmaya direnebiliyor. Burada sadece geleneksel roller karşısında bir teslimiyet ya da zorunlu çalışmaya bir direnç mi göreceğiz!? Kadının kendi eviyle kurduğu ilişkide, dünyanın başka türlü de yaşanabileceğine dair hiç mi ipucu yok? Galiba Batılı feministlere olan temel itirazım da tam bu noktada. Birtakım davranışlarımızın teslimiyet diye adlandırılması, ancak egemen bir konumdan yapılabilir - neyin teslimiyet, neyin direnç sayılması gerektiğine önceden karar vermiş bir konumdan. İşte, Batılı feministlerin sorgulamadıkları, tam da bu konum; hiç değilse benim bildiğim kadarıyla. Ama bu egemenlik sorgulanmadığında da, onların dünya tasarılarının hangi anlamda farklı olduğunu ben sezemez oluyorum. Neye karşı direndikleri var da, neyi korumak adına direndikleri cevapsız kalıyor. Sanki, önceden belirlenmiş bir piyasada, kimin daha çok güç sahibi olacağı adına girişilmiş bir direnme gibi.

ZEMİN— Ama güç uğruna değilse, başka türlü nasıl mücadele edilir? Meselenin bir cinsiyetin, ya da genel olarak bir insan grubunun diğer bir grup üzerindeki iktidarını artırması olmadığını biliyoruz. Yine de, güç gibi kavramlara başvurmadan kadın-erkek eşitsizliğinin aşılmasını nasıl kavrayabilir, bu uğurdaki mücadeleyi nasıl tasarlayabiliriz?

L.T.— İnsaf! Herhalde bu soruya cevap vermemi, verebilmemi beklemiyorsun. Ama şunu söyleyebilirim: Tam da bu anlamda, kadınların geleneksel direnme biçimlerini anlamaya çalışmanın sadece taktik bir mesele olduğunu düşünmüyorum. Bu yönde, böyle bir anlayışı sağlamak üzere girişilecek bir etkileşim, güç ilişkilerinin dışında kalan bazı ilişki biçimlerini yeşertebilir. Bunların ne olabileceğini bilmiyorum. Ama bunları kaale almadan yola çıkmaya kalkan bir feminizmin ne olacağını çok iyi biliyorum: Hayatın içersinde kadınların kendi yarattıkları dayanışma biçimlerini hareket noktası olarak kabul etmeyen bir feminizm, kadınlar dünyasına karşı girişilmiş bir yeni saldırı daha olacaktır.

Bir Mahkûm Kadınla Söyleşi

Cezaevinde ve İşkencede Kadın Olmak

Geçtiğimiz yıllarda Türkiye'de polis sorgulamasından, işkenceden, cezaevlerinden geçenler yalnızca erkekler değildi. Çok daha az sayıda da olsa, kadınlar da bu süreçten geçti. Bugüne kadar pek çok yerde pek çok değişik kadınla değişik konularda söyleşiler izledik. Cezaevleri ve işkenceler üzerine de. Cezaevleri üzerine yazılıp çizilenlere bu kadın dosyasında bir de kadın tanıklığı eklensin dedik. Kumru Toktamış geçen 8 Mart'ı Çanakkale Cezaevi'nde geçiren 1962 doğumlu Ö.C. ile ZEMİN için konuştu.

ZEMİN— Geçen 8 Mart'ta neredeydin, ne yaptın?

Ö.C.— Çanakkale Cezaevi'nde sivil ve siyasi kadın tutuklularla birlikteydim. İnfaz Yasası çıktığından çoğumuz cezaevinde son 8 Mart'ımız olduğunun farkındaydık. Bu yüzden iyi hazırlanmaya çalıştık. Bir grup arkadaş tiyatro gösterileri için hazırlanmıştı. Oyunlardan birinin konusu (metni onlar yazmıştı) bir bakıma kendi geçmişimiz sorgulamakta, kadın sorununa, kendi kendimize bakışımızı sorgulamaktaydı. Sivil mahkûmlar da ilgiyle 8 Mart kutlamalarına katılmışlardı.

Ben de o gün için bir metin hazırlamıştım; çok derinlikli ve önemli olduğunu düşünmüyorum; ama o günün bir anısını size iletebilirim (Aşağıda bu metni bulacaksınız-ZEMİN).

ZEMİN— Cezaevinde ne kadar kaldın?

Ö.C.— 5 yıl 4 ay kaldım içeride, 18 yaşım bittikten 3 ay sonra girdim cezaevine. 45 gün Emniyet'te kaldım. 2 sene askerî cezaevinde, 3 yıl 4 ay da özel tip cezaevinde sivillerle birlikte kaldım. Cezam 7 yıl içerde kalmamı gerektiriyordu. İnfaz Yasası'ndan yararlanıp çıktım. 4 hücre cezası infazı yakıyordu. Benim 3 hücre cezam vardı. 4.cüyü alamadan çıktım, yoksa 9 aylık denemeye kalacaktım. Nisan ayında, baharda çıkmak çok güzeldi.

ZEMİN— Yaşanan süreçlerin büyük bir bölümünün benzer olmasına karşın cezaevinde kadınların erkeklerden daha farklı koşullarla karşı karşıya kaldığını düşünüyor musun?

Ö.C.— Askerî cezaevinde yaşam çok farklıydı. Sürekli baskıyla karşı karşıyaydık, onurumuzu yok etmeye yönelik. Bu baskı esasında kadın-erkek ayırdetmeyen bir baskıydı. Bir çeşit eşitlik sağlanıyordu. Ancak fark şurada, erkekler daha fazla dayak yiyorlardı. Benim askerî cezaevinde kaldığım dönemde bütün direnişlerde kadınlar koğuşu da aynı ölçüde vardı. Ancak, erkekler daha çok saldırı ile karşılaşıyordu. Bizlerse baskıları ayırdetmeksizin yaşadığımız için yaşananı kadına ya da erkeğe yönelik değil, insana yönelik bir baskı olarak nitelendiriyorduk. Askerî cezaevinde gündelik yaşamı belirleyen hergün beklediğimiz saldırılardı. Sıran gelene kadar dayağa hazırlanıyorsun, zamanını buna göre ayarlıyorsun. Saldırı gelecek diye eşofmanlarımızı giyip bekliyorduk.

ZEMİN— Neden eşofman giyerek?

Ö.C.— Dayak yerken bir yerlerimiz açılmasın diye giyiyorduk eşofmanları, bir de inen coplar ve tekmeler daha az zarar versin diye kalın giyiniyorduk. Tabiî erkek tutukluların en azından dayak yerken bir yerleri açılmasın diye bir dertleri yok.

ZEMİN— Dayak yerken bir yerlerinin açılması kaygısı niye vardı peki?

Ö.C.— Gelen asker zaten bize karşı önceden doldurulmuş bir insan. "Her şey vatan için" diye slogan atarak dayağa girişiyorlardı. Bu arada, çok sık olmasa da sarkıntılık ihtimalini düşünüyorsun. Kızları dayaktan daha fazla yıprattığı oluyordu. Daha sinir bozucu bir durum. Zaman zaman ağlayabiliyorsun. Ve yerlerde sürüklenirken eteğin beline kadar sıyrılmış bir durumda olmak yerine kapalı olmayı tercih ediyorsun. Bu kaygı dayak bekleme sürecinde yaptığın hazırlıklarda belirleyici oluyor. Dayak bekleme psikolojisinden kurtulunca, koğuş daha şen, daha rahatlamış oluyordu. İlginçtir, aynı olayı birlikte yaşadığımız halde tekrar tekrar anlatıp gülüşüyorduk. Bu sıralarda erkekler genellikle türkü söylüyorlardı.

ZEMİN— Başka hangi zamanlarda erkeklerden farklı davrandığınızı düşünüyorsun?

Ö.C.— Örneğin mahkemeler, mahkeme dışarı çıkmak demekti. Dışardaki yaşamı birazcık da olsa görmek önemliydi. Bir gece önceden ortak olan giysiler arasından en iyilerini ayırıp denemeler yapardık. Sabahleyin akşamdan hazırlanmış giysilerle mahkeme yoluna düşerdik. Erkeklerin mahkemeye bu denli hazırlandıklarını sanmam. Mahkemeye giderken şık olmak, saçını yıkamak önem verdiğimiz şeylerdi. Makyaj yapmıyorduk. Dışarıda da yapmadık zaten. İçeride yapmak hiç aklımıza gelmiyordu.

ZEMİN— Cinselliğinizi konu alan tehditlere karşı tutumunuz neydi?

Ö.C.— Cinselliğimize yönelik tehditlerden ürküyorduk. Bir dönem tek tip giysiye karşı erkekler don-külot direnişe geçtiler. "Peki bize böyle bir yaptırım gelirse ne yaparız diye düşündük. Donsütyen iyi bir direniş kılığı değil gibi geldi. O kılıkta mahkemeye gitmek, hücrede kalmak fikri pek hoşumuza gitmedi. Yine de bunun esprisini yapıp gülebiliyorduk.

ZEMİN— Yani özellikle kadın tutuklu olmanın farklı yanları olduğunu, farklı baskılara konu olduğunu hissettiğin olmadı mı?

Ö.C.— Kadın olduğunu, hissettiğin zamanlar var. Şubede kanamam olduğunda rahimden elektrik vermemeye özen gösterdiler. En azından bana öyle oldu. Herkese aynı oldu mu bilmem. Cezaevinde kantinci askere liste verirken ağda, pamuk, permatik gibi şeylır ısmarlarken tedirgindik. Bunları doğal yapa-

mıyorduk, bir çekingenlik duyuyorduk. Zamanla alıştığımı farkettim. Ama genelde yaşadığın baskıya ek baskılardı bunlar. Sivilde çekingenlik daha da fazla. Bu türden talepleri olanlar, "git benim adıma yazdır" da diyebiliyorlardı. Benzer tedirginlikleri koğuş aramaları sırasında da yaşıyorduk. Külotlarda söndürülmüş sigaralar buluyorduk. Ya da radyo, astığımız çiviye bir sütyen asılıyor. Rahatsız edici şeyler bunlar. Oysa kadınlar koğuşuna bir çeşit özen gösterdiklerini ifade eden davranışları da vardı. Tuhaftı tabiî. Yanlarında kadın polis, ya da kadın gardiyan olmadan girmiyorlardı koğuşa. Dayak için, arama için gelecek olsalar bile ilk giren kadın görevli oluyordu.

ZEMİN— Sivil kadınlar koğuşunda farklı olan neydi?

Ö.C.— Baskının yoğun olmadığı yerde tek başına ayakta durmaya çalışıyorsun. Baskı koşullarında kenetleniyorsun. Birarada olmaya dikkat ediyorsun. Bu yüzden sivil cezaevi kendimi tanımlayabildiğim, kendimi farkettiğim bir yer oldu. Sohbetlerimiz daha çeşitlendi. Yaşantımızın gündeminde dışardaki insanların yaşamadıkları bazı konular vardı. Örneğin bir kadın aynı anda iki insanı birden sevebilir mi? Farklı iki kişiden bir tanesinden kaştedilen cezaevinde kalan bir erkekti.

ZEMİN— Tartışmaları biraz açar mısın?

Ö.C.— Birtakım kadınlar hem dışarıdaki insanın, hem cezaevindeki insanın sevilemeyeceğini, bunun olanaksız olduğunu düşünüyorlardı. İçerideki yakının (koca, nişanlı her neyse) böyle bir durumu hoşgörüyle karşılanması halini de olumsuz buluyorlardı. Daha esnek bakmaya çalışanlar, olayın yaşamdan kopuk ele alınamayacağını, yaşamın getirdiği koşulları, uzaklıkları iyi değerlendirmek gerektiğini düşünüyorlardı. Böyle düşünen kadınların sayısı çok azdı. Dışarıda kocası olan kadınların yeniden biraraya geldiklerinde nasıl bir yabancılaşma yaşayacakları konusunda da düşünüyorduk. Sadece mektuplarla süren birlikteliklerin, akıp giden zaman içinde nasıl şekilleneceği önemliydi. Bu değişiklikler sonunda nasıl bir insanla nasıl bir koca, nasıl bir eşle karşılaşacağından kimse emin olmuyordu. Ve mektuplar çok önem kazanıyordu.

ZEMİN— Bir bakıma koğuş dışı yaşamla tüm bağlantı mektuplar. Bu değişik bir ilişki tarzı. Sonuçları nelerdi?

Ö.C.— Bir kere mektup almak çok önemliydi. İnsanların gözlerindeki parıltılar unutulacak gibi değil. Bu arada varolmayan ilişkilerin bile mektupla geliştirildiği çok yaşandı. Birbirini önceden birazcık tanıyan insanlar, mektuplaşmaya başlıyorlar, zamanla yazılan mektupların duygusallığı yükseliyor. Bir yerlerde sevdiğin birinin olması çok büyük bir güç. Bunun önemini hiç yadsımadım. Özel birine ihtiyacın var. Ama ben kendi adıma tek başıma ayakta kalabileceğimi hissediyorum. Bunu başardığıma da inanıyorum.

ZEMİN— O zaman o "özel" konum-

KADIN YA DA ERKEK DEĞİL, İNSAN OLMAK

İnsan,
Pek çok candan oluşmuş tek bir can
Ve doğayı harikulade kontrolüne
almış olan,
Nasıl ki, o doğada her şey tek bir
bütüne akar;
Irmakların denize aktığı gibi,
Siz de öyle yapınız, güzeli
sevgiye doğru akıtınız.

Shelley

"İnsan olmak" kavramının açılımı, başlangıçta ne kadar da kolay gözüküyor! Kendi varlığımızı tanımlamaktan kolay ne olabilir? Oysa biraz düşünüp araştırdığımızda "insan" üzerine ne çok tanımlar yapıldığını görüyoruz. Darwin, insanın hayvandan türediğini bulmasaydı, "insan düşünen hayvandır" sözünü kimbilir ne tepkilerle karşılayacaktık? Şöyle bir bakıp da kendimizi, maymuna benzetmek hiç de hoş gelmeyecekti.

Oysa bugün geldiğimiz aşamada, bu bizim yani insanlığın ne kadar çok yol aldığının bir göstergesi oluyor... İnsan, düşleriyle, acılarıyla, sevgisiyle, mutluluklarıyla ve mutsuzluklarıyla hayvan tanımından nasıl da ayrı düşüyor. Ve "insan olmak" tanımı, içinde hiçbir cinsiyet ayrımını gözetmediğinden ne güzel! Kadın ya da erkek değil, "insan olmak", bunu başarmak. Francis Assisi'nin dediği gibi "insan biçiminde olmak kolay ama insan olmak zordur."

İnsanlık ortaya çıktığından bu yana boy atmış, gelişip güçlenmiş bir tutku "özgürlük tutkusu". İlk, doğaya karşı başlamış bu mücadele. Doğa karşısında kendini güçsüz hisseden insanoğlu, doğayı yenme, onu denetim altına alma yolunda bitip tükenmeyen bir savaşım içinde bulmuş kendini.

Bu aynı zamanda, doğa adına ona diz çöktürmek, boyun eğdirmek isteyene karşı da politik özgürlüğün, politik bir başkaldırışında simgesi olmuş. PROMETE örneği ile daha çağlar öncesinden yakılmış özgürlük ateşi ve her türlü baskılamaya, şiddete, zulme karşın tersine çevrilememiş, söndürülememiş bu ateş. Yani insanca yaşama mutlu bir yaşam sürme isteği...

Neden PROMETE? Çünkü o, özgürlük davası için yola çıkan insanların, katlanacakları acıları, eziyetleri bile bile bu yola başkoymalarının bir örneği ve bu yüzden çağlar öncesinin sıcacık bir umudunu dolduruyor yüreklerimize... Neden PROMETE? Çünkü o, doğru bildiği bir yolda cesurca yürümenin bir örneği, çünkü o, insanoğlunun doğaya ve zulme karşı özgürlük mücadelesinin bir sembolü, çünkü o, barış, kardeşlik, özgürlük ve sevginin bir simgesi! Kendisinin elinde olan tek akıl gücünden pay aldıkları için, Zeus'un özel bir hınç duyduğu Titanlar (Yarı tanrılar) soyundan olan Promete şöyle seslenir tanrılar-tanrısı Zeus'a: "İşkence ve yalnızlık, hor görülme ve yara / İşte benim imparatorluğumdur bunlar / Ama senin o gıpta edilmeyecek tahtından yönettiğin / İmparatorluktan bin kat daha görkemli / Ey kudretli tanrı! O kadar kudretlisin ki, reddettim utancını paylaşmayı hasta zalimliğinin senin."

Ve işte, insanlığa ateşi götürdü diye, Zeus tarafından Kafkas dağlarında bir kayaya zincirle bağlanma cezasına çarptırıldığı, hergün bir akbaba karaciğerini yediği halde, zalimle uzlaşmayan biri olduğu için PROMETE... PROMETE'nin kurtuluşunu sağlayan, onu bağlandığı zincirden kurtaran ise insan olmuştur. Kendisi olumlu bir insan olan Herkül insanın doğa karşısındaki kuvvetini ve kudretini gösteren bir mitoloji kahramanı olarak doğdu. Onun gücü ezenin gücü değil, ezilenin gücüydü. Onun zoru, ezenin kullandığı değil, ezilenin kullandığı zordu. PROMETE ve HERKÜL, biri zorbaya karşı insan adına başkaldırmanın, uzlaşmamanın bir simgesi ise, biri de insanın doğayı yenme azminin pratiğe, maddiyata dönüşmesinin bir simgesidir...

Ve doğaya karşı başlayan bu ilk mücadele, egemenlerin kurduğu düzeni yıkmak için sürmüş asırlar boyu. Eski; her defa-

da "özel" biri ile kurulabilen ilişki nasıl şekilleniyor?

Ö.C.— Mektuplaştığın erkeklerden birini giderek daha fazla önemsiyorsun, insanların sağlıklı ilişki kurabilmelerinin nesnel koşulları yok. Salt mektuplara bağımlı ilişki yaşatmak iyi değil ama, yanlış gözüyle bakamazsın. Adama hiç dokunamıyorsun, birarada olamıyorsun, bu ilişki ne kadar gerçeklik taşır, gerçek yaşamda ne anlama gelir bilemiyorsun. Mektuplarda insanın ne kadar kendini yansıttığı da bir soru. Farklı bir ilişki tarzı, yaşamayanlara anlatamazsın. Ama şöyle bir nokta var. İnsan dışarıda olabilir, içeride olabilir. Pek çok kişiden biri yaşamında bir biçimde önem kazandığında, sana hitap ettiğinde bunu bastırmanın bir anlamı yok. Koşulların belirlediği bir ilişki kuruyorsun. Üstelik dışarıda yaşanan, kurulan ilişkilerde insanların birbirlerini tanıma fırsatını ne kadar buldukları da bir başka konu. Yaşam gereği duygusal yoğunlaşmalar içerde de sürüyor. Kişi niçin kendini kapalı tutsun. Ancak insanların biraraya gelemedikleri bir dönem olduğundan evlenme kararı vb. almak bence çok sağlıksız. Sadece buna karşı çıkıyordum. Derken taraflardan biri tahliye oluyor, genellikle önce kadınlar çıkar. Yaşadığın duygusallıkları dışarıdaki yaşam boyunca yeniden sorguluyorsun, anlamlandırmaya çalışıyorsun.

ZEMİN— Sivil cezaevindeki kadınlarla ilişkilerine gelelim istersen.

Ö.C.— Sivil kadın tutuklularla içiçe yaşıyorsun. 24 saat biraradasın ama, ayrı koğuşta kaldığın erkek arkadaşından daha uzaklar. Biz yalnızlık hissetmiyorduk, onlar hep yalnızlık yaşıyorlar. Biz hep oradan çıkışa hazırlanıyorduk, oradan dünyaya umutla bakmaya çalışıyorduk. Siviller yaşadıkları kendi sorunları ile boğuşuyorlardı. Ortak duyarlılıklarımız da vardı. Görüş sevinci, bayramlar, tahliye, koğuşta doğum, hastalıklar... Bayramlarda biz de en güzel giysilerimizi giyip onlarla bayramlaştığımızda bu davranışımız onları çok hüzünlendiriyordu. Buruk bir sevinç duygusuydu yaşanan. Hele de açık görüşten sonraları... O hava unutulmaz. Ancak onlara karşı çok demokratça davranmadık gibi geliyor bana. Temsilci seçimleri yapıyorduk, onları katmaksızın. Ama onlar bizim aramızdan dertlerini paylaşabilecekleri insanları kendileri seçiyorlardı. Bizim koyduğumuz yaşam tarzının güzel yanlarından hoşnuttular, ama demokratça olmayan tavırlarımızı çok çabuk yakalıyorlardı. Bir de sivil tutuklu kadınlar cinselliklerini çok açık, çok yoğun yaşıyorlardı. Cinsellik siyasilerde bir sorun olarak kendini göstermiyor. 5.5 yıl boyunca cinselliğini sorunlu yaşayan bir siyasi kadın tutuklu ile karşılaşmadım. Oysa sivillerde cinselliğin bir süre sonra bastırılamayan ifadeleri oluyordu.

ZEMİN— Siyasi kadınlarla sivil kadınların cinselliklerini belirgin bir biçimde farklı yaşamaları ilginç değil mi?

Ö.C— İlginç tabiî. Belki kadınlararası söylemin onlarda cinselliğe kapalı olmaması bir faktör olabilir. Çok dar bir dünyada yaşamlarını algılıyorlar. Cinsellik çok kolay bu dünyanın odağı olabiliyor. Karşı cinsle paylaşabildikleri tek şey cinsellikleri. Bir de toplumsal güdülenme var. Erkeklere ve onlarla kurulan ilişkilere sadece bu noktadan, bu odaktan bakarak anlamlandırıyorlar. Tabiî cezaevi koşullarında eksikliğini çok hissediyorlar. Kadın kadına orsında, kendi varlığını sürdürebilmek için, insanın üzerine saldırmış insanı kendine, yaşadığı topluma, yani insanı insana yabancı kılmaya çalışmış. Ama insanlık, eski ne kadar toplumdaki bireyleri köreltmeye, onları güdükleştirmeye, kurulu düzenin sessiz sürüleri haline getirmeye çalışmış olsa da, yeni hep eskinin içinden filizlenmiş. Filizin büyümesi durdurulamamış, tohumu nice asırlarla beslenmiş, nice kanlarla sulanmış olan bu filiz, alımlı bir çiçek bahçesinde yerini alana dek büyümeye devam edecek... İnsanın insana zulmü karanlığın birden bastırması gibi korkunç ve ürkütücü... Öğr encilerine düşüncelerini açıkça anlatmayı önerdi diye baldıran zehiri içerek ölmeye mahkûm edilmiş SOKRATES... "Dünya dönüyor" dedi diye, ortaçağın karanlık güçleri yargılamışlar GALİLE'Yİ; kutsal(!) Engizisyonun işkence yöntemleri karşısında, sözünden dönmüş Galile'yi güneşin, dünyanın merkezi olduğunu söylemek, öğretmek koşuluyla, yaşamaya devam edebilmiş. Yine de "siz ne derseniz deyin dünya dönmeye devam edecek" diyerek daha üç yüz yıl öncesinden, bir umut ışığı daha olmayı başarabilmiş. İnsanın, düşünen bir varlık olduğunu göstermiş bize...

Egemenler, insanın özüne saldırırken, cinayet ayrımını da kürekleyip, kadını toplumda horlanan, aşağılanan bir konuma düşürmüşler. Kadın; cinsel bir doyum aracı! Kadın, bir meta! Kadın ucuz işgücü! Kadın; ev ve çocuk bakımını üstlenen bir ana olmuş egemen ideoloji için. İnsanın özüne yönelik bir saldırının yanısıra, sırf "kadın" olmasından dolayı en ağır saldırılara maruz kalmış, cinselliğinin kefaretini ödemeye zorlanmış! Evin daracık sınırlı dünyasında ne üretebilirdi kadın? Nasıl dünyayı, yaşamı kucaklayıp politik kılabilirdi kendini? Yaşamın sadece ev işleri, çocuk bakımı ve eşine sadakat olmadığını nasıl kavrayabilirdi?

Bu esaret zincirinin halkası asırlar önce oluşmuştu ve yıkılması elbette çok uzun bir süreci kapsayacaktı. Bu aşağılanma ve hor görülmeye karşın; kadın yine de insan olmanın bilincinde olarak yer almıştır, özgürlük mücadelesinde! Belki bir Spartaküs olamamıştır, ama toplumsal dönüşümü zorlayan, kurtuluşunun mücadelesini veren her halkın ön saflarında yerini almayı bilmiştir. Özgürlüğü tutsak etmiş olanların saldırısı ise; kadın, erkek demeden tüm insanlığa yönelik topyekün bir saldırı olmuştur da ama. Bu saldırılar karşısında; kendini riske sokmak, ateşe atmak özverisini gösterip, düşünsel olarak doğru bildikleri yoldan sapmayan kadınlar, geleceğe giden yolda bir umut olmuşlardır! Özgürlüğün, insan olmanın bilincinde olarak, geçmişten geleceğe uzanan bu umut, ne boş bir inançtır, ne de bir düştür. İşte, bilimsel bir çalışma için yaşamını ortaya koymaktan kaçınmayan Mime Curie işte, Paris Komünü'nün önderlerinden Louise Michel! İşte, elektrikli sandalyede ölüme çarptırıldığı halde, son ana dek, eşiyle birlikte kendini savunabilen Rosenberg! İşte, İspanya'da Cumhuriyet için savaşan Doleres İbaruri! İşte, politik mücadelenin önünde yer almış Rose Lexumburg, Clara Zetkin, İnes Armand, Anna Seghers! İşte, henüz 16 yaşındaki Sena Meydli... Bu örnekleri çoğaltmak mümkün ama ne yazık ki bu sayının çok kabarık olmayacağı da ortada. Kadının, politik mücadeleye katılımı genellikle destek niteliğinde olmuş, nicel bir azlık sözkonusu olduğu gibi, nitel katılım oranı çok daha düşük olmuştur. Politik önderliğe soyunan, -karar mekanizmalarında yeralan, kendi düşünsel yapısını oluşturup, inancını sonuna kadar savunan kadın fazlaca olamamıştır. Kadınlar, düşünsel olarak öncü durumuna gelememiş, gelse bile bu sayı parmakla gösterilecek kadar az olmuştur. Kendi yaşamımıza baktığımızda da değişen çok fazla bir şey yok gibi görünmüyor mu?

Toplumla-birey, kadınla-erkek binlerce yıldır karşı karşıya getirilmeye çalışılmış. Egemenler; kendi benliklerini, çıkarlarını toplumun çıkarlarının üstüne tutabilmek için, kendi bireylerinin açılımını yapmışlar hep. İnsanla eşitlenmiş ama içi boşaltılmış bir birey çıkmış ortaya. Kendi egosunu düşünen, kendi çıkarları uğruna, başkalarının zararına her şeyi yapabilecek, bu birey tanımıyla, insan giderek biyolojik bir varlık haline dönüştürülmeye çalılmış. Makinenin bir parçası gi-

tamlarda bu konuda konuşmak, tüm bastırmaları kaldırmak onlara göre daha az ayıp.

ZEMİN— Cinsellik toplumsal olarak belirlendiğine göre...

Ö.C.— Bizim için dünyaya ilişkin odak aldığımız bir konu olmadığından belki, sorunsuz yaşıyoruz cezaevinde cinselliği. Kimbilir belki mektuplara karşı yaşanan büyük bir düşkünlük bunun ifadesi. Sonra özlediğin, birlikte olmaya alıştığın o kadar çok şeyden yoksunsun ki zaten, cinsellik sadece bunlardan biri. Hepsi ile birlikte bir süre için kapatıp kaldırıyorsun bir kenara galiba.

ZEMİN— Peki gündelik yaşamda kadınlararası dayanışma sağlanabilmesi yolunda en büyük engelin rekabet koşulları olduğu söylenir. Bunca kadın biraradayken kadınlararası rekabete tanık oldun mu?

Ö.C.— *Baskı koşullarının yoğun olduğu dönemlerde rekabet değil, dayanışma var. Farklı konular önplanda. Rekabetin cezaevi koşullarında en yoğun biçimlenişi lider konumundaki kadınlar arasındaki "ben daha iyi bilirim" havası. Bu da daha çok ilgili bir sorun gibi geliyor. Kadın ya da erkek olmakla değil.*

ZEMİN— Kadınların toplumsal kimliklerini sorgulayan bir akım olarak feminizm senin için neler ifade ediyor?

Ö.C.— *Her şeyden önce şunu söyleyeyim. Kendimi hiçbir zaman bir feminist olarak düşünmedim. Feminizmin kadın-erkek eşitliğini savunma adı altında bir kadın-erkek rekabeti, yarışı halinde ortaya konması bana hep itici geldi. Birbirimize her şeyden önce insan olarak yaklaşmamız gerektiğine inanıyorum. Salt kadın olmamızın getirdiği sorunlar yok mu? Elbette var, çözülmesi gereken, yığılmış binlerce sorun. Bunları yok saymak ya da toptan geleceğe ertelemek de bir o kadar yanlış. Bugünden geleceğin ilişkilerini yeşertmemiz gerektiğine inanıyorum. Çünkü kendini dönüştürememiş bir insanın toplumu dönüştürmeye aday olmasının mümkün olmadığı çok yalın bir gerçek. Bu gerçekliği kavramak da çok önemli oluyor tabiî. Sorun savunduğumuz o geleceği bir ütopya olarak yaşamak değil, bugünden geleceğin insanının bir nüvesi olabilmek. Bence asıl sorun burada... Bunu başarabiliyorsak kendimize ne ad taktığımız o kadar önemli değil. Bu noktada bugünkü varolan biçimiyle feminizm ne kadar sorunları çözümleyici bir akım. Orada soru işaretlerim var...*

ZEMİN—Bağımsız bir kadın hareketi hakkında ne düşünüyorsun?

Ö.C.— Kulağa bile hoş geliyor. Ama nasıl bir bağımsızlık bu önemli. Erkek egemen bir toplumda yaşamanın getirdiği yaşama biçimimiz, alışkanlıklarımız öylesine çok ki. Ancak kendi dinamizmini yaratmış, erkeklerle birlikte paylaşılan bir politik örgütlenmenin dışındaki ir kadın hareketi toplumda sürekli varolan erkek egemenliğinin baskılarını sorgulayabilir. Ama yaşadığımız nesnel koşullarda böyle bir bağımsız bir hareket yaratılabilir mi?

---

bi, belli ritmik hareketleri olan, evle-iş arasında mekik dokuyan, sadece karnını doyurmayı ve geçimini sağlamayı düşünen biyolojik bir varlık.

Bilimin ve teknolojinin ilerlemesi daha dün ateşi keşfettiği için alkışlanan insanın, üstün bir başarısı olmuş elbet. Ama bu başarı da insanın aleyhine dönüştürülmüş: Amaç toplumu oluşturan kişilerin politik yaşamdan uzaklaştırılması olmuş. Baskı dönemlerinde daha da artmış bu saldırılar. Tam bir yozlaşma ve çürüme içinde bırakılan toplum, sağlıksız insanlar üretmiş habire. İnsanlar sekse, spora, uyuşturucuya, talih oyunlarına yöneltilmiş. "Depolitizasyon" denmiş adına, yalancı umutlara bel bağlatılmış. İstenen, hep olduğu gibi, politik kimlik kazanmaması olmuş insanların. Düşünen, düşündüğünü eyleme döken, düşüncesini geliştirip sonuna dek savunan insan olmamaları istenmiş. Tüm çabalarını bu noktaya yönelten egemenler, insancıl, ögelerden tamamen arınmış insanı koymuşlar, önümüze, "İŞTE İNSAN" diye.

Ahmet Altan, Sinan Çetin gibi sanattaki sözcüleri de, bizi, birey olamamakla, kendi düşüncelerimizi oluşturup yaşayamamakla suçlayarak kurmuşlar aynı paralelliği. Onlara göre bizler, yani kadın ve erkek devrimciler, özdüşüncelerimizle değil, şu veya bu nedenden etkilenerek devrimci olmuştuk. Yani kendi başımızı, devrimci olmakla bir türlü üstüste getirtip çakıştıramamıştık. İşte sorun buydu!.. Aslında üstüste çakışan bir şey vardı elbette; ama bu, bizim birey olamamamız değil, egemenlerin düşünen insanlara saldırıları ile sanattaki sözcülerin "siz oluşamayan insanlarsınız" demeleriydi!..

Oysa insan, etiyle, kanıyla, geçmişi ve geleceği ile koşulları belirleyen ve koşulları değiştiren kültürel, toplumsal bir varlık. Bireyin kurtuluşu ancak toplumun gelişimi ile birlikte olabilir diyorsak ve yine, ancak toplumsallık içinde toplumu esenliğe götürerek kendisi de esenliğe varabilir diyorsak, bizim anladığımız birey "ben" olgusunu öne çıkarmış, sadece biyolojik bir varlık olamaz. Birey-toplum çelişkisi egemen ideolojinin bir yanıltmacasından başka bir şey değildir. Evet, şöyle deyince her şey anlamını buluveriyor.

"HER ŞEY TOPLUM İÇİNDİR, TOPLUM BİREY İÇİNDİR, HEPSİ BİRDEN İNSAN İÇİNDİR."

Kadınla-erkeğin birlikte yaşamı açısından ise; yaşadığımız düzende, erkek daima güçlü gösterilerek, kadının aşağılanması yanında özgür bir birey olduğu sanısı yaygınlaştırılmış. Güçlü erkek imajının yanında, kadın daima korunmaya ve kollanmaya muhtaç, aciz bir yaratık olarak gösterilmiş.

Oysa, kadının özgür olmadığı bir toplumda, erkeğin özgürlüğü de kocaman bir yanılsamadan başka ne olabilir? İçinde bulunduğu doğal çevrede, kadının cinsel bir nesne olarak aşağılandığını yaşayan erkek, eşine salt insan gözüyle bakabilir mi? Yaşamını paylaştığı kişi hakkında özgür insan diyemeyen erkek, kendisi de özgür olabilir mi?.. Sorun, kadının ya da erkeğin kurtuluşu değil. İnsanın kurtuluşu, özgürleşmesi sorunudur. İnsan, üredikçe çoğalan bir varlıksa, bu sevgide cinslerden birinin özgür olamaması, kadın-erkek ilişkilerinde daima bir çarpıklığı taşıyacaktır. en güzel ilişki, elbetteki, kadının ve erkeğin gerçekten özgür olabildiği bir ilişkidir. Aragon "sevdiğim yaratıyor beni" derken, bunu en özlü bir biçimde dile getirmiş olmuyor mu?..

Yazıyı, sözü Muzaffer İlhan Erdost'a bırakarak noktalayalım:

"İnsanlığın, zorunluluk aleminden, özgürlük alemine geçişiyle birlikte, nasıl çalışmak bir zorunluluk olmaktan yaşamın doğal bir biçimine dönüşürse, aynı biçimde üretken birey de, kendini bütünleyecek kültür etkinliklerinden yararlanmanın, kişiliğini geliştirme ve bütünleştirmenin de olanaklarına kavuşur.

Çalışma zamanı kısalmış olacağı için, birey, günün yeterli bir bölümünde, içersinde bulunduğu evreni, dünyayı, insanı ve toplumu, geçmişten geleceğe bir bütün olarak kavramanın olanağına kavuşur. İnsanlaşma içersinde "parçalanmış" bireyin yerini, daha da gelişmiş işbölümüne karşılık emek ürününün niteliğinin olduğu kadar, zaman ve uzay boyutu içersinde kendi yerinin de doğru bilincine varmış ve bir bütün olarak kendini kavramış birey alır."

Ö.C. 8 Mart 1976 - ÇANAKKALE

BİR MAHKÛM KADINDAN BİR DİĞERİNE...

Çanakkale Özel Tip Cezaevi'nde kalan bir kadın siyasi hükümlünün bir başka kadın hükümlü arkadaşına yazdığı bir mektubu aşağıda bulacaksınız.

Günden Yansıma,

Gökyüzünün grisi küçük mavilerle aralanmış. Gözümü hep maviye çeviriyorum. Yaşama açılan bir pencere ya da başka dünyalara giden bir tünelin başlangıcı sanki. Ne olursa olsun o mavilerle aramda bir iletişim var. Bazan bulutlar kapıyor maviyi. Yeniden açılana dek bakıyorum. Yaşama bakar gibi. Neyse ki bulutlar çok hızlı. O da zaman gibi, kesintiler kısa sürüyor. Yaşam yeniden beliriyor daha büyük olarak.

Ne kadar çok seviyorum. Neyi? Galiba her şeyi; yani yaşamı, yani yaşamı yaşam kılan her şeyi. Zaman, bulutlar gibi geçmeli. Yaşamın gittikçe olgunlaşan bir yaz meyvesi tadını, güzelliğini alabilmesi için. Vosnesenski aynı şeyleri düşünmemiştir belki yazarken ama çok güzel şu dizeler:

O koca bencil çılgın Goethe
O talim başçavuşu nasılsa buyurmuş
"Dur ey zaman, güzelsin!" diye
"Hayır yürü ey zaman yürü! Sakın dönme geriye!"

Zaman geçsin, geçsin çünkü geçen zaman bir yığın olumlu ve güzel şey bırakıyor. 5 yıllık mahpusluğun şu aralığına dek insanların bu kadar çok düşünmeye açık, konuşmaya açık, tartışmaya açık, geleceğe açık olduğunu gözlemlememiştim. Getirdiği onca sıkıntı bunun mutluluğunu unutturmamalı, zaman zaman umutsuzluğa kapılsam da, diyorum.

Kendi öz düşüncelerini, yaşam anlayışını oluşturan insan olabilme, birey olabilme kavgası veriliyor çünkü. Hürgün'de bir yazı dizisi ve bu diziden bir parça binlerce tartışmalara mektuplara konu oldu. "Şizofrenik bir parçalanmayı yaşıyorum" diyordu kadın. Eşi içerde ya çıkar ya çıkmaz bir halde; her şeyini eşine, tek bir insana bağlamış bir insanın birden bağlı olduğu kişiyi yitirince içine düştüğü durum ve ardından gelen yeni bir insan yeni bir bağlılık. Kadın genellikle eleştirildi: "İçeride olan birine bu yapılmaz, içerdeki boşasın, ya da kadın boşansın, yeni bağlılığını öyle yaşasın." Ama çelişkinin bir yanı da içeridekinin bu durumu anlayışla karşılaması. Bu da eleştiriliyor. Çok az insan söyledi kadının en önemli eksikliği üzerine. Kendi kişiliğini oluşturamamış olmasını. Kendi ayakları üzerinde duramayacak halini. Bir bağlılıktan diğerine koşmasını. Toplumumuzda kadının en önemli eksikliklerinden biri kendi yaşamını kuramayışı değil mi?

Kendi yaşamını kuramayan kadın ne yapar? Ya ailesine ya da bir erkeğe sığınır. Bu yola açılan kapıyı baştan aralık tutmamak gerekmez mi? Önemli olan sonuç mu yoksa o sonuca nasıl gelindiği mi? Biz o sürece müdahale edemiyorsak, gelinen sonucu eleştirmek ne kadar haklı bir tavır olur? "Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur" misali.

Bu tartışmadan genellikle umutlu çıkmadım. Cumhuriyet'te bir yazı dizisi. Evlilik öncesi cinsel ilişki için erkekler düşüncede evet pratikte hayır diyorlarmış. Kadınlar da benzeri eğilimde sanırsam. Ya biz ne diyoruz? Biz şöyle sözler söyleyebiliyoruz. Genellikle katı ve yasakçı mı acaba, içeri girdiğimizde orta okul öğrencisi olan bugünün üniversite öğrencisinin gerisinde kalacak kadar. Düşüncede bile evet demeyen çok mu acaba? Sadece düşüncede diyorum. Düşündüğünü hemen uygulaması anlamında değil. Sevgi nedir? Bir kadınla bir erkeğin en doğal ilişkisini kapsamıyor mu? Buna hayır diyen çıkmaz. Ama olay yine birey olabilmeye geliyor. Tek başıma, kendi sevgi anlayışımı kurmaya ve bunu yaşamaya birlikte yaşayabilmeye. Bu olayın farkında mıyım? Sevginin insanı geliştiren çoğaltan gücünü biliyor muyum? Ya da sevgiyi daha doğru dürüst tanımadan bazı kurumlara mı sığınıyorum?

Biraz daha uca gidelim. Kendini meta olarak görmeyen kadın için bekaret nedir? Bekaretini yitirmekten niye korkar? Aynı anlayışta olmayan insanlarla birlikte olmayacağına eminse... Niye hâlâ "biz" bekarette namus görürüz? Namussuzluk insanlığa aykırı durumlar değil midir?

Pek umutlu olduğumu söyleyemem ama bunlar eskiden konuşulmuyordu bile. Gökyüzünde maviler çoğalmakta hep yasaklar deniyor, insanın özüne inilemiyormuş. Şöyle mi acaba Vosnesenski deyişiyle:

"Yaşam bir bitki değilse aslında
Neden dilimliyor, parçalıyor insanlar onu?"

Duygular yadsınıyor; Isaura'ya aşk filmi deniyormuş. Çocukluğumda annemin, babam kızar endişesiyle bize, içinde "sevgilim" sözcüğü geçen şarkıları yasaklamasını anımsatarak.

Vosnesenski'ce söylersek:

"Yıkıyoruz kendimizi böyle duygusal olmakla
Söküp atmalı mı bu yüreği bademcikler gibi yoksa?"

Siyasal eğilimini tutmam ya, şiirini tutuyorum. Yaşam biraz da her şeyde var olan şiiri bulup onu yaşayabilmek değil midir?

Ey yaşam ne güzelsin seni seviyorum.

Zeynep Gürbüz
Çanakkale 29 Kasım 1985

Bir Mümine, Kadın Konusunda Ne Diyor?

Kadın Özgürlüğüne Bakış Bir İnanç Sorunudur

ZEYNEP N.ÜNSAL

İslâmcı bir kadın yazarın kadın konusunda gönderdiği bir yazıyı da değişik bir katkı olarak dosyamıza aldık.

Ezilen kadın kavramı, maddeci düşünce sahipleri tarafından, kadın nefsini sömürmek için ortaya atılmış ve kadının imansızlaşmasını sağlayacak şekilde planlanmıştır. Hak isteyen ve haksızlığa uğramışlığını iddia edecek olan kadın, yeni felsefi boyutlarla kendini ezdirmek için zemin hazırlamaktadır. İslam'ı seçen ve mümine birer birey olarak yaşamını sürdüren kadınlar için bir sorun yokken; nedense ezilenler diye atıfta bulunulan Müslüman kadınların savunucusu olarak gördüğümüz maddeci, feminist veya sosyalizm yanlısı kişilerdir. Müminin hakkını ancak müminler savunur. İslamda kadın hakları üzerinde düşüncelere sahip olmak genel anlamda İslam'da kadın hakları açısından haksızlık olduğu kanısı yine maddeciler tarafından yaygınlaştırılmıştır.

Belli konular deforme edilerek dört kadınla evlenme boşanma hakkının kullanılması tesettür konuları üzerinde yoğunlaşmıştır. Atıflar imani açıdan çöküntüde olanları etkilerken, gerçek mümine hanımlara bu acz karşısında sessizce tebessüm etmek düşer.

Toplumsal hayat açısından kadının yaşama hakkı yaradılışta fıtratına[x] kotlanmış durumdadır. Kadın özgürlükleri zaman zaman da eyleme dönüşen bir yapı gösterirken, pek tâbiîdir diyalektik savunucusu erkekler arasında da bu özgürlük istemi desteklenir. Fıtrat olarak kadında depolanan yapı kendini rahatça sergileyebileceği bir sistem arama çabası içine girer. Bu sistem asıl bir sistem olacaktır? Sistem yaradılışa en uygun olanıdır. Kadın fıtratında mevcut hakkının ne olduğu ve nasıl bir açılım göstereceği ikincil bir sorundur. İlk prensip kadının hak ya da yaratılan kapsamları bilimin 20. yy'da kazandığı boyutlarla ele alınmalıdır. Maddeci felsefe savunucuları, yaradılışın karşıtı olarak neolotik devirden günümüz feminizm ötesi toplumuna uzanan kuşak içerisinde doğanın diyalektiğini ispatlamayı başarırsalar aynı savda bulunan kadınların da diyalektik fahişeliği devam ettirmeleri gayet doğal olacaktır.

Kadın özgürlüğüne bakış açısı bir inanç sorunudur. Tüm pratik dinlerin kadın ayrımı koymadan insana sundukları bir yaşama biçimi vardır. Yaşam tarzını ve özgürlük ayrımında ise bir kadının İslamı seçmesi ve imanın şartlarını yerine getirmesi de tabiî bir seçimdir. Kadının özgürlüğü ve seçme hakkı sadece ekonomik bağımlılıktan kurtulma sonucu cinsel bağımlılığını da yok etme ve evliliği yıkma çabası değildir. Kadının doğal, fıtrî haklarının en başında inancını seçme gelecektir. Kadının bu noktada İslamı seçmesi baştan haksızlığa uğramayacağına inanmasından ileri gelir.

Ayrıca haksızlığa uğrayan sadece kadınlar değildir. Bu toplumsal düzen içinde erkek de pek çok haksızlığa uğramaktadır, tahribat geçirmektedir. Mümin kadınlar ise feministlerin sandıkları kadar İslam dışı düşünce akımlarına kulaklarını tıkayacak ve kendi bilinçlerinden soyutlanarak güdülecek kişiler değillerdir. Bugüne kadar İslamı yaşayan hiçbir mümine kadının "ben eziliyorum" dediği görülmemişken, hak verildikçe hak isteyen, azgınlaşan, nefslerine sahip çıkamayan metaryalistlerdir.

x Fıtrat: Yaradılış Mizaç, Huy-(ZEMİN)

Almanya'da Değişen Birşey Yok

Almanya'dan Zemin okuru bir Türk'ün gönderdiği bir seçim değerlendirmesini aşağıda bulacaksınız.

MEHMET YAVUZ - Hamburg

25 Ocak'ta yapılan seçimler çok büyük sürprizlere yol açmadan sonuçlandı. Koalisyon ortaklığı yine iktidarda kaldı. Beklenmeyen CDU/CSU'nun Batı Almanya tarihindeki en düşük oyu almasıydı. SPD'de ise geriye sayma devam ediyor.

Ne CDU/CSU'nun oy kaybı, ne FDP ve Yeşillerin kazandıkları oylar genel seçimlerin can sıkıcı atmosferini değiştirebildi. Tarafların savundukları düşüncelerin zaten biliniyor olması, sonuçların aşağı yukarı önceden belli olması bizlere heyecansız ve kuru bir seçim yaşattı.

Seçimlerin beklenmeyen sonucu CDU/CSU'nun bu derece oy kaybetmesi idi. 1949 sonrası kuruluşundan bu yana en düşük oyu aldılar. % 44,3. Fakat bu kayıp muhalefetin kazancı biçiminde ortaya çıkmadı. Koalisyon ortağı FDP Hür Demokratlar bu oyların büyük kısmını ödünç aldılar. Genelde iktidar partileri onay gördüler. Şüphesiz Koalisyon Partilerinin genel oylarında bir gerileme gözlendi. Ama bu 4 yıl işbaşında olan her hükümet açısından doğal sayılacak bir gerileme. Ayrıca Muhalefet oylarında büyük bir artışın olmayışı, SPD'nin ciddi oy kayıplarına devam etmesi oy kaymalarının çok fazla bu iktidar-muhalefet ekseni de geçmediğini gösteriyor. Yeşillerdeki oy artışı da bu noktadan memnun olmayanların muhalefete yönelmeleri değil, iktidarın bir partisinden memnun olmayanların iktidarın diğer partisine, muhalefetten memnun olmayanların muhalefetin diğer partisine yönelmeleri gözlendi. Bundan zararlı çıkanlar ise iki büyük parti oldu. Ayrıca, Alman faşistlerinin oylarındaki artış da seçimlerde dikkati çeken bir başka gelişme olarak görülmeli. Oy oranının son derece düşük olması, faşist oylarındaki artışı gözardı etmeye itmemelidir. Gerek iktidar gerek muhalefet içi kaymaların sebebi ne?

İKTİDAR NE DİYOR?

İktidar cephesinin olayı izahı şu: Seçimi zaten kazanacağımız havası öylesine yayıldı ki seçmenimiz sandığa gitmedi. Ayrıca son haftalarda geleneksel dış politikalardan vazgeçeceğimiz havası o derece yaygınlaştırıldı ki, zaten yapmayacağımız birşey yüzünden oy kaybettik. Ayrıca iktidar partilerinin gereksiz iç kavgaları bu sonucu doğurdu. Bu eleştirilerin hangi adrese gittiği belli: CSU ve Strauss. Dış politikada daha sağ politikalar, savaş bölgelerine silah ihracı, iç politikada daha sert önlemler, tüm bunları Strauss savunuyordu. FDP ise buna açıktan karşı tavır alır göründü.

Muhafazakar Cephe tüm kozları ile atağa kalkmış ve mutlak çoğunluk istiyordu. Tutmayan bu oldu. Almanya seçim sisteminin karışık olmasına rağmen, ilginç ipuçları veren özellikleri de var. Örneğin bunlardan birisi de doğrudan CDU sçmenlerinin bile partilerinin tek başına iktidarına yol açmayacak biçimde FDP'ye de oy vermeleri. Almanya'nın tümüyle siyah olmasını, muhafazakar taban da istemedi. Bu noktada belirtilmesi gereken CDU ve CSU arasındaki tartışmanın aldığı ciddi boyuttur. Strauss CDU'nun izlediği bu politika ile aşırı sağ bir partiye gelişme yolu açtığını iddia ediyor. Eğer SPU'nin başına sarılan Yeşiller gibi bir belaya biz de aşırı sağdan sahip olmak istemiyorsak sağa kaymalıyız diyor. CDU'nun özellikle karşı çıktığı ise Strauss'un bu tavrı. Ve %4'lük oy kaybını sağa kaybını sağa kayma sonucu, orta oyları yitirmekle izah ediyorlar.

MUHALEFET NE DİYOR?

Muhalefet Cephesinde ise durum daha basit: SPD Krizi devam ediyor, oy kaybı %7'lik çöküşler biçiminde (özellikle büyük şehirlerde sebebi SPD'nin fazlasıyla ortada kalmış olması. Almanya temel sorunlar doğrultusunda kesin ikiye ayrılıyor. Buna bağlı olarak SPD'de de. Seçimlere Yeşillere kesin hayır sloganı ile girdiler. Biz her şeyi CDU'dan daha iyi yaparız propagandası yaptılar. Milliyetçilik, Almanya'nın çıkarları, ilticacıların gelmesinin engellenmesi, uluslararası koşullara uygun rekabetin Alman sermayesine yaratılması... bu konularda biz CDU'dan iyiyiz, dediler.

Ama geleneksel CDU alanı olan bu konularda SPD'ye yer yoktu. Yeşiller SPD'nin alternatif muhalefet olamadığı noktada bundan yararlandılar. Bugün

Almanya'da birtakım temel sorunlar varsa bunların çözümünde de iki uç var, ya CDU/CSU'lu iktidar bloku, ya da Yeşiller. SPD ise henüz karar verememiş vaziyette.

NE OLACAK?

Değişen çok şey yok. Strauss CSU'-nun işleri geri teptiğine göre CDU/CSU'nun belli konularda daha da sağa kayma hesapları şimdilik tutmadı. FDP yeni bakanlık istemiyor. Bunun yerine siyasi gücünü artırmak istiyor. Böylece 1982'deki dönüşün (Wende) sadece iktisadi ve sosyal alanı içerdiğini, dış politika ve içgüvenlik alanlarında bir dönüşe izin vermeyeceğini göstermek istiyor. Ayrıca Hükümet ortakları arasında sorun yaratacak fazlaca konu da yok. Vergi yasası etrafındaki tartışmada ise zaten FDP ve CSU Strauss aynı düşüncedeler. Her iki parti de çok fazla kazananlardan daha az vergi alınmasını istiyorlar. Böylece yatırımlar ve girişimcilik teşvik edilmek isteniyor. CDU ise bir halk partisi olması sebebiyle, kendisine büyük oy kaybına yol açacak böyle bir şeye yanaşmak istemiyor.

İç güvenlik, Yabancılar, konusunda CDU/CSU'nun bir dizi yeni yasa hazırlığı içinde olduğu biliniyor. FDP'nin kuvvetlenmiş durumu belki bu yasaların meclisten geçmelerinin önünde bir engel teşkil edebilir.

SPD cephesi en karışık yer. Kaybetmelerinin nedenleri üzerine başlayan tartışma Willy Brant'ın yerini kimin alacağı tartışmasına dönmüş vaziyette.

Sol kanat şu anda atağa geçmiş görünüyorlar. Yeşillere Hayır sloganı sebebiyle oy kaybedildiğini savunarak daha sola açılmayı krizden çıkış için şart görüyorlar. Başbakan adayı Rau SPD Parti Başkanlığına aday olmayacağını, Yeşillerle koalisyon da yapılabilceğini söyleyerek geri adım attı. Tüm SPD'de Yeşillere doğru açılma, sola kayma gözleniyor. Sağ kanat yenilgi ezikliği ile şimdilik ses çıkarmasa bile Lafonten'-in Parti Başkanlığını engellemek istiyorlar. Bunu da açıktan söylüyorlar. Lafonten konusundaki ana endişe ise ne Atom Santralleri ne de Yeşiller konusundaki tavrı NATO konusundaki (ve özellikle Askeri kanattan çıkma) düşünceleri geniş bir SPD kesimini korkutuyor. Lafonten karşısındaki aday ise Muhtemel Vogel. SPD içi gelişmeler ne olur? Parti ne kadar sola açılır? Başkan kim olur? Bunların hepsi belirsiz hele şu aşamada spekülatif. Kesin olan tek şey 1987-88 yıllarında SPD'nin kendisi ile uğraşacağı, iç bir hesaplaşma yaşayacağı... Yeşiller şimdilik mutlular. Hem SPD'nin muhalefet yapmaması hem de SPD Yeşil çoğunluğunun sağlanmaması işlerine geliyor. Muhalefet eden tek parti olmanın meyvelerini topladıkları gibi, SPD ile uzlaşma tartışmasından kurtulmuş vaziyetteler. Bölünme veya iç hesaplaşma gibi bir sorunu şimdilik 4 yıl ertelemiş görünüyorlar.

Çevre sorunları Yeşiller'e değil SPD'ye oy kazandırıyor.

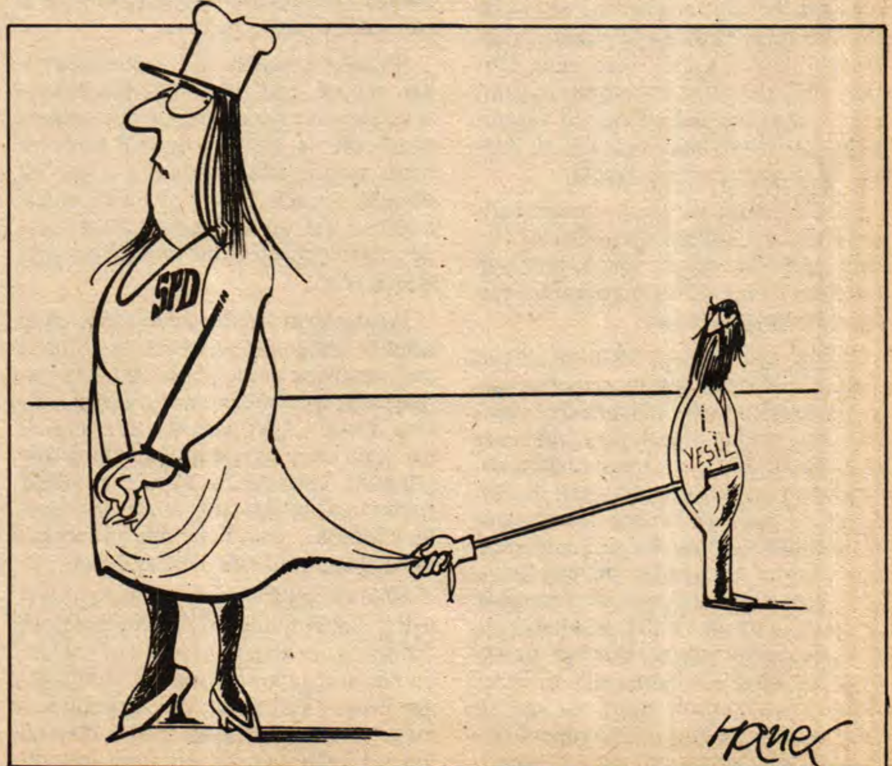
Bu noktada Yeşiller konusunda Türk Basınında çıkan bazı değerlendirmelerin eksik ve yanlışlığına da değinmekte belki fayda vardır. Yeşillerin oy kazancında Çernobil Atom kazası, Ren kirlenmesi gibi olayların etken olduğu söyleniyor. Ve bu hemen hemen tek neden olarak gösteriliyor. Oysa rakamlarla da ispat etmek mümkün ki, bu olaylar doğrudan Yeşillere oy kayması ile sonuçlanmıyor. Hatta çevre probleminin acil tehlike halini aldığı somut durumlarda oy kazanan SPD oluyor. Aşağı Saksonya seçimleri, Wakersdorf, Gorleben'deki oy oranları bunu gösteriyor. Yeşillere oy kazandıran ana neden onun çevre, demokrasi, insan hakları, yabancılar gibi tüm alanlarda genel muhalefeti temsil ediyor oluşudur.

YABANCILAR VE SEÇİM SONUÇLARI

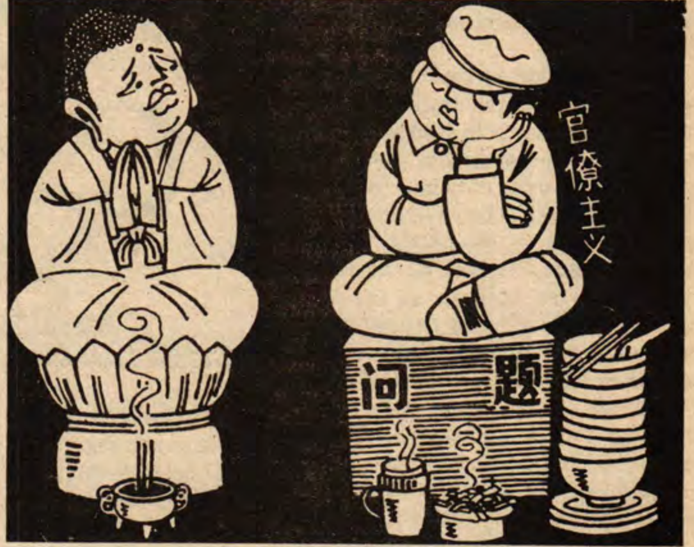
Bizler açısından hiçbir şeyin değişmeyeceği zaten biliniyordu. Hatta FDP-CDU/CSU arası çatışmadan belki dış politika veya iç güvenlik alanında yararlanan birileri de olabilir, ama biz yabancılar açısından bu iç çatışmanın da çok fazla bir anlamı yok.

Berlin'de ilticacılar Lübnan'a sürülmeye devam ediyorlar. Hazırlanan yeni yabancılar yasası etrafındaki tartışmayı ise beklemek gerekiylor. FDP başlka alanlarda alabilmek için bu alanı rahatlıkla CDU/CSU'ya bırakabilir de.

Seçimlerin bizler açısından önemli bir başka yanı oldu. Daha önceki seçimlerde kıyaslanmayacak bir ilgi ile izledik. Almanya'nın her yerinde sayısız eylemler düzenlendi. Türk gazeteleri bile seçim anketleri yaptılar (Her gazetenin yakın olduğu parti kazandı tabii bu anketleri). Seçme-seçilme hakkımızın olmadığı hukuken 2. sınıf vatandaş sayıldığımız bilinci giderek daha geniş kesimleri sarıyor. En temel insani hakların yokluğu ve bunlar için mücadelenin kaçınılmazlığı daha açık hale geliyor. Tüm bunlar önümüzdeki dönemde tüm yabancıların bu doğrultuda ciddi çabalar gireceğimizin göstergesi olarak alınmalıdır.

Bürokrasiyi eleştiren bir Çin afişi.

Çin'de Reformlar ve Demokratik Muhalefet

CLEMENCE ROMANIC
Çev. AYŞE ARUT

Çin'de, Mao öldüğü zamanki durum gerçek bir genelleşmiş ekonomik, toplumsal ve psikolojik sarsıntıyı ifade etmekteydi. Deng Xiaoping çevresinde toplanan yeni ekibin politik tercihlerini ve yaklaşık otuz yıllık Maocu yönetime sırt çevirecek olan "liberal" reformlar dizisinin 1978'den itibaren başlatılmasını, mevcut durumu değiştirmenin yaşamsal bir gereklilik haline geldiği bu bağlam içine yerleştirmek gerekir.

Yeni yönetim ilk zamanlarda otoriter ve akıldışı kolektivist politika yıllarında gündelik yaşamı içinde bir hayli horlanan kırsal nüfusun güvenini yeniden kazanmayı dener.

Buna bağlı olarak, 1978'de, kırsal alanlardaki reformların uygulanması iki yönlendirici eksen etrafında örgütlenir: Bir yandan bölgelerin yeniden uzmanlaştırılması; öte yandan dekolektivizasyon ve aile işletmesine geri dönüş. Yeni "sorumluluk" sistemi çerçevesinde, üretimle üretimin karşılığının ödenmesi arasında doğrudan bir bağ kurulur. Komünler yeniden basit ekonomik birimlere dönüşür ve idari yetkileri kanton düzeyine indirgenir. Böylece, özerkleştirilen köylüler ekonomik birlikler kurmaya ve üretimlerinin ticarileştirilmesi ve nakli ile bizzat ilgilenmeye teşvik edilirler. Daha sonra, devlete zorunlu mal teslimi giderek azaltılır ve 1985'te de kaldırılır. 1982'den başlayarak, devlet tahıl üzerindeki tekeli kaldırır (tahıl 1949'dan beri devlet tekelindeydi); bunu, 1984'de bütün tarım ürünleri üzerindeki tekellerin kaldırılması izler. Halk komünlerini çevreleyen eski duvarlarının yıkılması, üretimin çeşitlenmesi ve yerel serbest pazarların ortaya çıkması, coğrafi bakımdan en iyi konumda bulunan bölgelerin manzarasını değiştirmeye başlar.

Bölgeler arası ulaştırma ağının zayıflığı, gelişme eşitsizliklerinin derinleşmesi ve tarımda makineleşme derecesinin düşük olması gibi çok önemli sorunlar henüz çözülmediği halde elde edilen ilk olumlu sonuçlar, aynı genel eksenleri izleyerek reformları kentsel merkezlerde sistemleştirme konusunda yönetimi teşvik eder.

İktidarların merkezsizleşmesi, aynı şekilde üretkenliği artırma ve ürünleri çeşitlendirme amacıyla işletmelere daha geniş bir özerklik tanınmasıyla kendini gösterir. İşletmeler devlet malı olarak kalırlar ama işletme yöneticilerine yönetim konusunda açık çek verilir (planlama, hammadde alımı, personelin yönetimi, ücret ve primlerin saptanması, ürünlerin ticarileştirilmesi).

1980'de 6600 işletme zaten özerkleştirilmiş durumdaydı. 1984'de kârların tümünün devlete devredilmesi (devlet bu kârlarla açıkları kapamayı umuyordu) yerine, kârlar üzerine bir vergi koyulur. Amaç, zorlayıcı planın etkisini giderek azaltmak (bir dizi kilit ürün dışında) ve pazar mekanizmalarına en geniş manevra alanını bırakmaktır.

1979'da yabancı işletmeler karma sermayeli şirketlere yatırım yapmaya başlarlar. Aynı zamanda, kıyılarda birçok "özel ekonomik bölge" (ZES-zone economique speciale) açılır. Bu açık bölgelerde şirketler yüzde yüz yabancı sermaye ile kurulabilir ve gümrük ve vergilendirme hakları konusunda olağanüstü önlemlerden yararlanırlar. Bu hareket, 1984'de, yabancı yatırımcıların ZES'lerdekiyle aynı koşullardan yararlandıkları ondört kıyı kentinin açılmasıyla sonuçlanır (Şangay ve Pekin dahil).

Önce güney, ardından biraz gecikmeli olarak kuzey bölgelerinin görünümü tam gelişme halindeki serbest pazarlarla renklenir. Otoritelerin teşvikiyle, yabancı yatırımcıların yerleştikleri alanlarda, özellikle de hizmetler sektöründe (lokantalar...) küçük şirketler kuran yerlilerin oluşturduğu küçük bir özel sektör ortaya çıkar.

Kırsal alanlardaki reformun ilk olumsuz sonucu, devleti sınai yatırımlara ayrılan devasa bir bütçe sübvansiyonunu üstlenmek zorunda bırakan tarım ürünlerindeki fiyat artışı olur. Dekolektivizasyon bir başka düzeyde de sorunlar yaratır: Çin gibi doğal felaketlerin etki alanında bulunan bir ülkede, kolektif biçimde yürütülen büyük çaplı çalışmaların bırakılması -bunların yerini alabilecek başka bir yapı olmadığı da düşünülürse- bazı bölgelerde felaketlere neden olur (bentlerin yıkılması...).

Toprağın parçalanmasını hızlandıran bireysel küçük ölçekli üretimin artması tarımın makineleştirilmesini teşvik etme konusunda elverişli bir faktör oluşturmaz. Her zaman varolan toplumsal farklılaşma (ülkenin coğrafi çeşitliliği ve yüzölçümü, çöl sınırlarındaki tropikal çeltik tarlaları) reformların uygulamaya koyulmasından buyana daha da artarak devam etmektedir. Bu reformların mantığı aynı zamanda kırsal kesimden kentlere bir göç dalgasını da beraberinde getiriyor; oysa kentler bu göç dalgasını kaldırmaya hazır değil.

Kentsel alanlarda, reformlar bir dizi kaygı verici davranış biçimini de gündeme getiriyor. Zorlama eşitçiliğe son vermek bahanesiyle, otoriteler işletmeleri kör bir rekabete girişmeye teşvik ediyorlar. İşletme yöneticilerinin özerkleştirilmesi çok sık olarak kârların gizli tutulmasına yol açıyor. Öte yandan, pek çok örneğin de kanıtladığı gibi, özerkleştirilen birimler planlarında toplumsal gereksinmelere ve arz ve talebe çok az yer veriyorlar.

Daha 1981 yılından başlayarak, toplumsal ortamda bir kokuşma gözleniyor: Gençler arasında işsizlik, suç artışı, bozulma, vergi kaçırma, kaçakçılık, enflasyon. 1981 Demokratik Hareket'-in ezildiği yıl. O zamandan bu yana vergi kaçırma olayları milyarlarla ifade ediliyor. Toplumsal işlevi, sermayesi ve daha da kötüsü, satacak malı olmayan bir yığın paravan şirket ardarda kuruluyor. Ancak, otoritelerin iğrenç bir baskı kampanyasıyla (binlerce kurban alan baştan savma tutuklama ve infazlar) karşılık verdiği küçük suçlar bir yana, bir numaralı ekonomik suçlular en büyük kaçakçılar ve kamu fonlarını gaspedenler kuşkusuz parti kadroları.

Belki bunlardan daha da anlamlı olan ise işçi sınıfının kazanımlarının tehlikeye düşmesi. Yerel otoritelerin onayıyla gerçekleştirilen birçok işten çıkarma olayı kayıtlara geçmiş durumda. Bunun gerekçesi ise, Çinli ya da yabancı yöneticilerin dayattıkları yeni üretkenlik normlarının sonucunda, işçilerin çalışma hızını artırmayı reddetmeleri. Öte yandan, ücretlerde kaydadeğer bir artış olmadığı bu koşullarda, reformlar farklılaşmaları artırmakta.

Dış ticaret de merkezsizleştirme kıyımından kurtulabilmiş değil; ve her zaman yüksek olan gümrük duvarları, bakanlıklara bağlı olmayan meslek örgütlerine terkedilmiş durumda. Batıda korumacılığın son yıllarda artmasının Çin ihraç (özellikle tekstil sanayi) pazarlarını küçülttüğü bir zamanda Çin dış ticareti devasa problemlerle karşı karşıya.

Esas olarak, Çin'e ürünlerini yabancı döviz karşılığı satma olanağı sağlayacak ileri teknolojileri çekmesi gereken ZES'ler, daha çok taşınmaz mal spekülasyonu konusunda çekim merkezi oluşturmayı başararak dövizleri yutan bir dipsiz kuyuya dönüşüyorlar. Örneğin, Tayvan'a yetişmesi planlanan Hainan Adası, yabancı otomobil stoklarını bütün Çin'de satarak ve böylece küçük ulusal işletmeleri zor durumda bırakarak, devasa tutarlar yutuyor.

1983'den beri, bütün reform serüvenlerinin çığrından çıkması üzerine, otoriteler, parti üyelerini tasfiye etme ya da uyarma, çeşitli "ekonomik kaldıraçlar"'ın işletilmesi (vergiler, fiat ve ücret denetimi) gibi araçlar kullanarak bir yeniden uyarlama hareketine girişiyorlar. 1984-1985'den beri, liberal önlemlerin özümlenmesine zaman tanımak için aşırılıkların artışını frenlemekte daha ciddi girişimler uygulanıyor (özerkleştirilmiş işletmelerde ilk iflasların sayımı geçen yıl yapıldı).

Gençler hükümet bildirilerini yakıyor.

Bu durumda, yeni yönetici ekibin pratik gerçekçiliği, derin bir gereksinmeye yanıt veriyor olsa da, yaklaşık on yıl sonra denetlenmesi güç bir dinamiğe yolaçtığı da açık. Deng'in reformlarına karşı olan bazı kadroların Aralık 1986'daki ilk gösterilere verdikleri pederşahi desteğin derecesi ne olursa olsun, çoğunluğu reformlardan hiçbir çıkar sağlayamayan, son iki yıldır satın alma gücü korkunç bir düşüş gösterirken tüm hizmet birimlerindeki memurların ve askerlerin açık kaçakçılığına tanık olmaktan usanan halkın hoşnutsuzluğunun öğrencilerin hoşnutsuzluğunda yankılandığı gerçeği değişmiyor. 50.000-70.000 arasında insanı biraraya getiren 21 Aralık Şangay gösterileri, öğrenci taleplerini halkın onayladığını kanıtlıyor.

Yöneticilerin, toplumsal durumu kızıştırma tehdidi oluşturan bir hareketi boğmayı başarmaları olası ise de, ekonomik durumu kısa vadede düzeltmeyi başarmaları pek olası değil.

Reformları sürdürme senaryolarını kestirebilmek oldukça zor. Parti içindeki personel değişiklikleri, reformcularla yeniden uyarlama yanlıları arasında serbest bölgelerin açılmasıyla oluşan çatlakları ortadan kaldırabilmiş değil. Öte yandan, dönüştürme sürecinde temel bir sektör ihmal edildi: Eğitim ve öğretim sisteminin bütününde reform (öğretim üyeleri rejimin en nasipsiz kesimleri arasında yer alıyor ve içlerinden birçoğunun son öğrenci hareketlerini teşvik etmedilerse bile desteklemiş oldukları düşünülebilir). Bu alanda reform yapılmadığı sürece, yeni teknoloji girişinin bir anlamı olmayacak ve Çin, ticari dengesindeki açık nedeniyle giderek daha az yararlanabildiği batı teknolojileri ithaline bağımlı kalacak. Bütün bu belirsizliklere bir de, olağanüstü önlemlerin (üçüncü çocuk için vergi, tek çocuğa prim...) kaydadeğer bir biçimde engelleyemediği doğum oranındaki artış ekleniyor. Bu belirsizliklere karşın, diğer üçüncü dünya ülkeleri aşırı borçlanma içinde batarken, kriz içindeki kapitalizm için bir çıkış yolunu temsil eden son büyük pazardaki, Çin toplumundaki dönüşümlere dikkatle eğilmek gerekiyor.

Pekin'de Gençlik Ateşi

Çin'li öğrenciler gizli muhalefet bildirileri ile.

CLEMENCE ROMANIC
Çev. AYŞE ARUT

Kasım ayında yaşanan geniş çaplı Fransız öğrenci hareketlerinden sonra, bu yılın başından beri, öğrencilerden gelen beklenmedik isyan rüzgarları bu kez de Çin üniversitelerinin kampüslerinde esiyor.

Onbeş gün boyunca önce Şangay'da, sonra da on kadar kentte birçok gösteri yapıldı. 1 Ocak Perşembe günü, Pekin'de, rejimin demokratikleştirilmesi için 1979'da yapılan toplantıdan buyana, başkentin tanık olduğu en büyük gösteri düzenlendi. Geniş halk kesimlerinin de katılımıyla (özellikle Şangay'da) öğrenciler, "Demokrasi istiyoruz", "Bürokrasiye Hayır!" "Ayrıcalıklara Hayır!", "İfade ve basın özgürlüğü", "Yaşasın reformlar"... gibi sloganlarla, zaman zaman Enternasyonal söyleyerek yürüdüler.

1970'li yılların sonunda Deng Xiaoping, çevresinde toplanan yeni yönetim kadrosunun işbaşına gelmesinden ve ekonomik reformların başlangıcından buyana, öğrenciler oldukça düzenli biçimde ve az çok önemli ölçülerde Çin siyaset sahnesinde kendilerini ifade etmeye çalışmışlardı. Ancak, bugün tanık olduğumuz hareket, 1981 yılı sonunda Demokratik Hareket'in bastırılmasından buyana gerçekleşen en önemli hareket; üstelik, batı basını tarafından anında izlenen ilk hareket.

Ülkede, denetim altına alınamayan reformların ve hızlandırılmış açılımın yıkıcı etkilerine iki yıldır maruz kalan halkın tepkileri öğrencilerin taleplerinde yankı buldu.

Teksesli "resmî" basın, geleneksel "provokatörler"i ortaya çıkararak ve "dış kaynaklı oyunlar"la ilgili tahminler yürüterek öğrencileri marjinal konuma itmeye çalışıyor; hattâ öğrencileri bir numaralı düşman olarak değerlendiriyor. Resmî gazeteler huzur ortamına geri dönüşü talep etmenin yanısıra, yine parti yönetiminin önceliği üstünde duruyorlar.

"Resmi basın öğrencileri bir numaralı düşman ilan ediyor.

Karşı çıkışın geniş çaplı olduğu biliniyor ve örneğin Şangay'da, halkın da öğrencilerle birlikte gösteri yaptığı söyleniyor. Sloganlar şimdilik çok genel ve yalnızca demokratik taleplerde odaklaşmış gibi görünüyor. Öğrenciler, otoritelerin 1981'deki saldırılarından hemen önce demokratik hareketin dazibao'ları (illegal muhalefet yayınları - çev.) ve gayrı resmi gazetelerinin politik hazırlığı kadar olgunlaşmış bir hazırlık sağlayabilmiş değiller henüz.

Batı'da, bazı kimseler hareketin kendiliğinden karakterlerini sorgulayarak bunun, yönetim aygıtı içindeki fraksiyonlarla ilgili çıkar oyunlarını gizleyip gizlemediğini sorguladılar. Ne de olsa, gençlik içindeki hoşnutsuzluk taktik amaçlar için ilk kez kullanılmış olmayacaktı: 1966-1967 Kültür Devrimi'nin başlangıcı sırasında, kızıl muhafızların çoğunluğunu öğrenci gençlik oluşturmuştu.

Bununla birlikte, 70'li yılların sonunda, eski kızıl muhafızları oluşturan işçi gençlerin inisyatifiyle başlayan ve sağlam bir politik deneyime sahip olan Demokratik Hareket'in farkını vurgulamak gerek. Öğrenciler ise harekete ancak 1980 yılında; yani hem baskının, hem de ekonomik reformların başlangıcından ve Dörtlü Çete davasından sonra katıldılar.

Bugün, hareketin kökeninde öğrenci gençlik var ve hareket, batılı gözlemcileri büyük bir şaşkınlığa düşürerek, Çinli öğrencilerin yalnızca batının son yeniliklerine ya da "disko"ya susamadıklarını kanıtladı.

Batı'ya gezmeye gelen Çinli öğrencilerle kurulan temaslar, Demokratik Hareket'in ciddi bir biçimde eksikliğini duyduğu düşünce ve bilgi dolaşımını da sağlıyor. Bu, Çinli öğrencilerin mücadelesiyle dayanışmanın geliştirilmesi sorununu daha da önemli kılıyor.

Stalin: Bir İki Not

Stalin'in öldürttüğü yabancı komünist liderlerin kısa bir dökümü: Bela Kun ile öbür Macar liderlerin çoğu, Polonyalı komünistlerin hemen hepsi, Tito dışındaki bütün Yugoslav kadro, Dimitrof'la beraber Leipzig duruşmasının kahramanları Popov ile Tanev (ki Stalin'de Dimitrof'un da dosyası vardı; Dimitrof şans eseri kurtulmuştur), bütün Koreliler, birçok Hintli ve Çinli, Latvia, Letonya, Estonya, Basarabya, İran, İtalya, Finlandiya, Fransa, Romanya, Hollanda, Çekoslovakya, ABD ve Brezilya'nın komünist liderleri. Özellikle de Hitler'den kaçan Alman komünistler.

Moskova'da oturan bağımsız Marksist tarihçi Roy Medvedev *Let History Judge. The Origin and Consequences of Stalinism* adlı eserinde şöyle diyor: "Sovyetler Birliği'nde bulunan Avrupalı Komünist kadroların çoğu yok olurken kendi ülkelerinde hapiste olanların çoğunun sağ kalmış olması korkunç bir paradokstur."

Durmak zor; Sidney ile Beatrice Webb'in ilk defa 1935'de Longmans tarafından basılan *Soviet Communism: A New Civilisation* adlı 1007 sayfalı kitabın 1944 baskısında şunu görüyoruz: Aklımda kalan bölümü açıyorum. "Is Stalin a Dictator?" Ah, fakat, son derece ilginç... Aktarılması elzem birkaç sayfa... Önümüzdeki sayıya, çaresiz...

17 Şubat 1950 günkü Pravda: "İşinizde zorlukla mı karşılaştınız, veya yeteneğinizden şüpheye mi düştünüz? Hemen Stalin'i düşünün, muhtaç olduğunuz güveni duyarsınız. Olmadık bir zamanda hâlsiz mi hissediyorsunuz? Stalin'i düşünün işiniz iyi gider. Doğru karar peşinde misiniz? Stalin'i düşünün doğru karara varırsınız."

Paul Johnson, A.History of the Modern World From 1917 to the 1980's. London. 1983.

Öztürkçecilik Yabancı Düşmancılığıdır

Öztürkçeciliğin ilerici, sol bir tavır olduğunu düşünen var hâlâ. Kendisini Türkçü ilan edenlere pek sözümüz olamaz herhalde. Ama sadece sınıfların değil ulusların da aşıldığı bir dünya toplumu arzusu varsa birinin, öztürkçeci olması tutarsızlıktır. Ulusların kaynaşması yerine mevcut sınırları dil alanında da güçlendirme gayreti *sağ* bir tavırdır.

"Peki o zaman Ahmet Kabaklı solcu mu?" gibi ilkel bir hücumla huzurunu korumayı tercih eden olabilir. Bir müslümanın Kur'an dili olan Arapça'dan uzaklaşmaya karşı olması kendi açısından tutarlıdır elbette. Bir şeye çok farklı gerekçelerle karşı olunabilir. Enternasyonalist olmaya önem veren birinin Arapça'ya karşı çıkması kendisini milliyetçilikle ümmetçilik arasına gereksiz yere sıkıştırmaktadır. (Öztürkçeciliğe alışkın sosyalistler lütfen kendilerine sorsun: "İlk sosyalist devrim Arapça konuşulan bir ülkede olsaydı aynı tavrı benimser miydi?")

Öztürkçeciler "yabancı ideolojilere" karşı olanlarla aralarında tüyler ürpertici bir yakınlık hissetmiyor mu? Yabancı işçilere karşı olanlarla?

"Kelime" kelimesi halkımızca anlaşılmadığı veya zor geldiği için mi "sözcük" ortaya atıldı? Öztürkçecilik haberleşmeyi zorlaştıran yönüyle *apolitik* bir tavır ve sosyalist fikirleri savunanların kendi bindikleri dalı kesmesi olmuştur.

Bazı Atatürkçüler öztürkçeci, malum. Oktay Akbal, Atatürk'ün Türk Dil ve Tarih Kurultayı'ndaki bir nutkunda kullandığı kelimeleri delil diye öne sürdükten sonra Ahmet Kabaklı bir başka (sanırım 1935'deki) konuşmayı yayınlamış, Atatürk'ün tavrının değiştiğine dikkat çekmişti. Akbal cevap vermedi. Sadece *Cumhuriyet* okuyanlar tartışmanın bu seyrinden haberdar olamadı.

Filanca % 94 Türkçe yazıyormuş, falanca % 97! Ne kadar Hitler'ci! Ne kadar uzak Marx'dan! Özalmancacıların illet olduğu Marx'dan!..

Zaten yeterince yasak, sınırlama var!.. Son olarak, edebiyat. Öztürkçecilik edebiyatta gerçekçilikle bağdaşmaz. Bir hikayecimiz olmayacak bir karaktere *"duyumsamak"* dedirtiyor! *"Asrî"* diyecek bir kişi çiziyorsunuz, kullanmayacak mısınız bu kelimeyi?..

Hakları yenen kelimeler yazardan intikam alır.

TARIK GÜNERSEL

Bazı Azgelişmiş Ülkelerin Ulusal Marşları

Bahama Adaları: İleri, Bahama Ülkesi!
Bangladeş: Altın Vatanım
Batı Samoa: Özgürlük Bayrağı
Botswana: Mukaddes Ülke
Burma: Özgür Vatanımız
Burundi: Burundi'miz, Kutsal Topraklar!
Ekvador: Selam Vatanıma!
Fildişi Sahili: Selam Umut Ülkesi!
Filipinler: Sabahın Ülkesi
Gine-Bissau: Aziz Yurdumuz
Honduras: Bayrağım Göklerde Dalgalanıyor
Kamerun: Ey Kamerun, Atalarımızın Beşiği!
Kongo: Güçlen, Kongoluluk Gururu!
Lesoto: Lesoto, Atalarımızın Toprağı!
Madagaskar: Ey Aziz Vatanımız!
Moritus: Zafer, Vatanıma!
Orta Afrika Cumhuriyeti: Ey Orta Afrika! Ey Bantuların Beşiği!
Pakistan: Kutsal Topraklarımız
Panama: Zafer Bizim Nihayet!
Sierra Leone: Ey Özgürler Ülkesi!
Surinam: Tanrı Surinam'ımızla Olsun!
Swaziland: Ey Tanrı, Swazilerin Koruyucusu!
Togo: Atalarımızın ülkesi
Tunus: Ölümsüz ve Değerli Kanımızı Akıttık Vatan İçin
Uganda: Ey Uganda!
Yukarı Volta: Vakur Volta'sı Ecdadımızın!
Zaire: İstiklal Marşı

Kaynak: *Kurian, George Thomas Encyclopedia of the Third World*, New York, Facts on File, Inc. 1982

BİR MÜSLÜMANDAN
E.TANRIYAR'A CEVAP

İslâmcılar ve Sosyalistler

MEHMET METİNER
Girişim Dergisi Yayın Yönetmeni

Türkiye'de İslâmcılarla* sosyalistlerin ilişkileri şimdiye değin hangi düzeyde seyretmiştir, bugün hangi düzeyde seyrediyor? Bu niçin böyle olmuştur? Bu türden sorulara cevap aramak, ama olabildiğince nesnel ve serinkanlı tahlillere koyulmak kaçınılmaz bir görev olarak duruyor karşımızda. Bu cevap arama eylemi, aynı zamanda bir öz-eleştiri ve karşıt eleştiri anlamına da gelmektedir kuşkusuz. Dürüst ve nesnel eleştirilere her zaman gereksinim duyduklarını açıklayan insanların bu yüzden hesaplaşmadan çekinmemeleri/korkmamaları gerekiyor. Çünkü bu bağlamda sağlıklı bir eleştiri anlayışını oturtmadan hiç kimsenin bir yere varamayacağı artık iyice anlaşılmıştır.

Aslında en genel anlamda, bu ülkede isbat-ı vücud etmiş tüm grupuların -sağ, sol, İslâmı vs. bakış açılarını tekrar gözden geçirmeleri, geçmişte yapıp-ettiklerini sorgulamaları, varsa yanlışlarını kabullenmeleri ve bu yanlışlarını tashih yoluna gitmeleri, dürüstlüğün asgari şartı olarak alınmalı/algılanmalıdır. Ancak böylelikle şu veya bu şekilde düşünen insanlar olarak kendimizi daha iyi tanımış ve tanıtmış olabileceğimize inanıyorum. Bu da hiç kuşkusuz sağlıklı anlaşabilmenin/tartışabilmenin 'olmazsa olmaz' koşulu olarak geliyor bana. Birbirlerini tanımayan veya birbirlerini handiyse duvar halini almış yargılarla tanımaya devam eden insanların, sağlıklı bir zeminde tartışabileceklerine, anlaşabileceklerine ihtimal vermek gerçekten güç. Amaç, ideolojik mücadele adına, körükörüne bir savunma ve saldırı olmamalı; birbirimizi doğru dürüst anlama ve tanıma olmalı bence. Bu, ideolojik mücadelenin bir tarafa itelmesi anlamına gelmiyor asla. İdeolojik mücadelemizi bu bilinçli tanıma eylemi üzerine oturtmalıyız diyorum tek kelime ile. Yoksa hem kendimizi, hem de başkalarını kör bir savununun ve bağnazlığın içine itmiş oluruz.

Türkiye'de İslâmcılarla sosyalistlerin geçmişleri veya genel bir deyimle tüm grupların geçmişleri bir bir değerlendirilmeli tekrar. Bugün insanımız buna muhtaç. Sadece geçmiş değerlendirmesi yetmez elbet. Asıl, geçmişle birlikte bugünü değerlendirmek gerekiyor. Bugün ortaya çıkan yeni söylemleri ve farklılıkları iyi kollamak ve bugünü eksen kılarak çözümlemelere kalkışmak gerekiyor yani. Çünkü hemen her grubun geçmişinde/tarihinde hatalar olabilir. O hataları bugün kabul etmeyen ve eleştiren insanların üstüne üstüne yüklemek hiç de doğru değil. Beylik çözümlemelerle, alışagelmiş yöntemlerle, artık geçersizleşmiş kıstaslarla nefes tüketmek istemiyorsak, asıl bugünü iyi kollamak zorundayız diyorum.

Müslüman bir yazar olarak Türkiye'de sosyalistlerin geçmişini türlü yanılgılarla, türlü sapmalarla dolu olarak gördüğümü belirtmek istiyorum burada açık sözlülükle. Bu, sosyalistlerin geçmişinde hiçbir olumlu yanın bulunmadığı anlamına gelmiyor. Ben sadece başat olan özelliğinden sözediyorum sosyalistlerin ve eleştirilerimi asıl bu noktada yoğunlaştırıyorum: Türkiye'de sol, ta başlangıcında resmî ideoloji ile bütünleşmiştir. Bu yüzden de 'ilericilik-gericilik söylemi'nin kurbanı olmuştur. Resmî ideolojinin rahminde büyüyen ve palazlanan solun, Türkiye'ye özgü garip 'ilerici-gerici' tartışmasında çokluk kendisini Müslüman halkın değerlerini hiçe saymak zorunda hissetmesi ve İslâmcı oluşmaları tepkileri hep bu gözlükle değerlendirmesi ve "çağdışı" sayması, ideolojik mücadelede açık açık muktedirlerin safında yer alması, keskin bir kopukluğun nedeni olmuştur. Nitekim 12 Eylül öncesindeki yapılanmalar, "Gerici Müslümanlar" ve "Dinsiz Komünistler" söylemi üzerine oturtulmuş ve son tahlilde kanlı çatışmaların ortaya çıkmasına neden olunmuştur.

Burada durup nesnel bir tesbite gitmek gerekiyor. Bu çatışmalarda suçu hep bir tarafın üstüne yıkmak kolaycılıktan ve 'grup asabiyeti'nden öte bir anlam taşımıyor bence. Ortada karşılıklı hatalar ve kışkırtmalar sözkonusudur. Buna provakosyanları da dahil edebiliriz. Ancak bu çatışmalarda, özellikle kanlı katliamlara dönüşen çatışmalarda İslâmcıların doğrudan yer almadığı kabul edilmelidir. Aklı başında hiçbir İslâmcı, bu türden zulme ve işkenceye varan olayları tasvip etmemiştir, etmeyecektir de. Olaylar, sosyalistlerin "din elden gidiyor!" dedirtecek türden eylemlere girişmesi ve sağcıların da bunu, kitleleri Allah'sız komünistleri bastırmada bir koz olarak kullanması nedeniyle ortaya çıkmıştır bence. Bu dönemde İslâmcılarla sosyalistlerin barışık olmadıkları söylenebilir rahatlıkla. Hatta kimi yerlerde aralarında kavgaya tutuştukları da söylenebilir. Sosyalistlerle İslâmcıların kavgaya tutuştuğu yerlerde, İslâmcılarla sağcıların ittifakından bile sözetmek mümkün. Bu ittifak bazı yerlerde gözlemleyebildiğimiz kadarıyla "Allahsız komünistlere karşı cihad!" söylemi üzerine oturtuluyordu. Hoş, komünistler Allahsızdılar Allahsız olmasına, ama, ya sağcılar, onlar çok mu iyi Müslümandılar? İslâmcılar alttan alta bu soruyu da soruyorlardı. Derken sağcı gruplara bu bağlamda yüksek perdeden eleştiriler getirmeye başladılar. İslâmcılar da. Aralarında ideolojik bir farklılığın olduğunu İslâmcılar hiçbir zaman gözardı etmemişlerdi zaten. Sadece şartların dayatmasıyla, bazı birliktelikler, zorunluluk olarak belirmişti, hepsi o kadar. Derken, onların da aralarında ideolojik kavgalar görülmeye başlandı. 12 Eylül'e yakın dönemlerde bu ideolojik ayrışma ve çatışma uç noktalara kadar vardı, nitekim.

12 Eylül öncesinde, kim ne derse desin "yarı-tanrılaştırılmış örgütler' ve 'kurtarılmış bölgeler' vardı. Bu yüzden, şu veya bu kampta yeralan insanların birbirlerini doğru dürüst tanımalarına imkân yoktu. Açıkcası, fikrin konuşmadığı bir

ortamda silahlar konuşuyordu.

12 Eylül'le birlikte bu yapılanmalardan eser kalmadı. Koşullar gereği bir yakınlaşma ve diyalog arayışı başgösterdi. İnsanlar biraraya gelip konuştukça birbirlerini ne kadar az tanıdıklarını veya hiç tanımadıklarını görmeye başladılar. Bu da onlardaki diyalog isteğini arttırdı. Artık özgür bir tanışma ve tartışma sözkonusu edilmeye başlandı yani. Konuşarak, tartışarak anlaşmak insanî bir gereklilik değil miydi? Bu bağlamda bir geçmiş muhasebesi öne çıktı. Kimileri, tutup geçmişlerini tümden yadsımaya kalkıştı, kimileri geçmişlerine toz kondurtmamaya devam etti, kimileri de orta yolu tutarak bir ayıklamaya gitti. Yani seçmeci bir anlayışla olumlu olanla-olmayanın, doğru olanla-olmayanın ayrıştırılması ve olumsuz ve yanlış olanın reddedilmesi gerektiği ifade edilmeye başlandı.

"Bir Müslüman olarak Kanlı Pazar'ı tasvip etmediğimi açıkça belirtiyorum."

Lafı çok uzattım galiba. Bunca sözü, Emin Tanrıyar'ın Zemin'in geçen sayısında (Şubat 87) çıkan "Sosyalistlerin İşi Devleti Kışkırtmak Değil!" başlıklı yazısında, İslâmcılarla ilgili olarak getirdiği eleştirilerinin doğru olmadığını belirtmek için anlattım. Müslüman bir yazar olarak buna niçin ihtiyaç duyduğuma gelince, sanıyorum bunu yazımın giriş kısmında belirtmiş bulunmaktayım. Amacım, tartışmalarımızı ve eleştirilerimizi olabildiğince nesnel bir zemine oturtmaya yardımcı olmaktır. Belki kimileri bunu "günah çıkartmak" olarak değerlendirebilir. Hiç değil. Birilerini karalamak, suçlamak için de değil, Çünkü ne Emin Tanrıyar'ın öğretisinde, ne de benim öğretimde günah çıkartan papazlara yer vardır.

Tanrıyar yazısında, türban vesilesiyle ortaya çıkan tartışmalarda, sosyalistlerin halen resmî ideolojiyi kalkış noktası olarak almalarını eleştiri konusu yapıyor. Tanrıyar'ın geçmiş muhasebesi bu bağlamda 'orta yol'cu bir özellik taşıyor. Doğrusu Tanrıyar'ın bu bakışaçısını olumladığımı belirtmek istiyorum her şeyden önce. Çünkü ben de aynı bakışaçısıyla geçmiş sorgulaması yapmanın gerekliliğine inanıyorum. Dahası Tanrıyar açıksözlü bir yazar. Bu özelliğiyle de takdire değer olduğuna inanıyorum.

Tanrıyar, "...Sosyalist hareket" "kemalizmden ileri" gitmezden önce kendi resmiyete bulaşmış geçmişiyle hesaplaşmak için geri gitmeyi göze alabilmelidir.." dedikten sonra şöyle bir im koyma zorunluluğu duyuyor: "Fazla geriye gidener de var..." Ve başlıyor bu noktada İslâmcılarla temasa geçen sosyalistlere verip veriştirmeye. Çünkü Tanrıyar'a göre, bu sosyalistler, İslâmcılarla diyaloga geçmekle fazla geriye gitmiş oluyorlar.

Tanrıyar'ın fazla geriye gitmek sözüyle İslâmcıları 'gerici' göstermek istediğine burada değinmek istemiyorum. Gericilik tartışması ayrı bir yazının konusu olabilir belki.

Sadece sosyalistlere yüklenmekle yetinmiyor Tanrıyar, İslâmcılara da yükleniyor. Hem de nasıl! Getirdiği eleştiriler-le/örneklerle İslâmcıların nasıl kana susamış kimseler olduğunu ispatlamaya çalışıyor. Kendi anlayışına göre çizdiği İslâmcı tipini adeta sosyalistlerin gözünün içine içine sokup, "Alın işte, sizin diyaloga layık gördüğünüz İslâmcılar bunlar." deme konumuna giriyor.

Neyse, lafı uzatmadan sadede gelelim. Tanrıyar'ın eleştirilerini kısaca şu şekilde cevaplamak istiyorum: 1. şöyle diyor Tanrıyar yazısının bir yerinde: "Türkiye'de sosyalistlerin bu geçmişinden rahatsız olup, rahatsızlığın tedavisini dinci şeriatçı bazı akımlar ile "demokratik" sivil toplumcu" "aydınca" diyaloglar arayanlar da var (...) baskıcı yönetimlere karşı mücadelede İslâmcılarla "geçici yol arkadaşlığı" yapılabileceğine inanarak bu akımlarla haşır neşir olmaya çalışıyorlar".

Şimdi Tanrıyar'ın bu sözlerini tersine çevricek olursak şöyle bir tanımlama ile karşı karşıya kalıyoruz. "Demokratik sivil toplumcu ve aydınca anlayış, diyalog arayışlarını hoşgörmez, kişioğlunun sadece kendi doğruları içine kapanmasını öngörür ve başka akımlarla haşır neşir olmasını yanlış bulur." Tanrıyar'ın diyalog tanımlaması da ilginç doğrusu: "Geçici yol arkadaşlığı..." Bu iki tanımlama birbirlerini bütünlüyor, hakçası. Buna göre, geçici veya kalıcı yol arkadaşlığı mümkün olmayan kimselerle, diyalog içinde olmak gerçekten de anlamsız. Dahası, "muzır" belkide. Çünkü işin içine kafa bunalımları falan girebilir. Tanrıyar İslâmcılarla diyaloga geçmeyi demokratik ve insanî bir gereklilik olarak alan kendi insanına dahi güvenmemektedir açıkçası.

2. "Türkiye'de MHP siyaset sahnesinde yerini alana değin, kana susamış anti-komünist militanların tümü şeriatçı akımların içinden çıkmıştır(...) Türkiye'de gelmiş geçmiş tüm katliamların arkasında şeriatçılar vardır. 16 Şubat 1969'daki taksim'deki Kanlı Pazar'ı sosyalistler unutamaz. Keza 1978'deki Kahramanmaraş katliamında da faşistlerin esas konumu "öncülük" olmuş, katliamı gözü dönmüş şeriatçılara yaptırmışlardır..." Şimdi neresi doğru bu iddianın, bakalım. Ama en başta Tanrıyar'a sormak lazım: MHP'den önce, kana susamış anti-komünist militanların içinden çıktığını belirttiğiniz şeriatçı akımlar hangileridir? Tanrıyar nedense bunu belirtmiyor. Bir de, burada geçen "Şeriatçı akımlar"dan neyi kasdettiğini açık açık belirtmek durumundadır Tanrıyar. Sokağa bilinçsizce dökülen kitleleri şeriatçı olarak kabul etmek ve onların olumsuzluklarını İslâmcılara yüklemek ne derece doğru olur? Tanrıyar'a göre, Kanlı Pazar'da, Kahramanmaraş'ta ve Çorum'da komünistlerin kanlarını kimler dökmüşse, işte şeriatçılar onlardır! Bu bakışaçısının doğru olup olmadığını belirleme işini akl-ı selime bırakmak gerekiyor. Ama öncelikle bizim de tartışmamız gerekiyor tabii.

Açık açık şunu diyorum ben: ABD emperyalizmini protesto etmek üzere Taksim'de toplanan sosyalistleri bastırma işi ne yazık mi Müslüman kitlelerle yapılmıştır. Müslüman kitleler dinî duyguları tahrik edilerek ve yanlış yönlendirilerek sokağa sürülmüştür. Bu açıkçası bir provakasyondu. Bir Müslüman olarak bu olayı tasvip etmediğimizi açıkyüreklilikle belirtiyorum. O zaman da aklı başında Müslümanlar da olayı tasvip etmemişlerdi. O günden bugüne köprülerin altından çok sular akmıştır, aslında. O gün, ABD emperyalizmini protesto için toplanan sosyalistlerin üzerine saldıranlar, bunu muhafazakar ve statükocu zihniyetlerinin doğal bir gereği olarak kabul edenler bugün İslâmcılarla birlik halinde değildirler. Bugün ABD emperyalizmini herkesten çok İs-

lâmcılar eleştiri konusu yapmaktadırlar çünkü. Sadece ABD emperyalizmini değil, bütün emperyalist düşünce ve tavırları lanetlediklerini açık açık bildirmektedirler, yazıp-çizmektedirler. Kanlı Pazar'lar geride kaldı artık. İslâmcıların açıkca eleştirdiği bu türden hadiseleri ikide bir de onlara mal etmek neyin nesi oluyor, doğrusu anlamak güç! Asıl bugün Müslümanlar Kanlı Pazar tertipçileriyle yüzyüzedirler. Bu tertipilerin kim olduklarını Tanrıyar da belirtiyor, sözkonusu yazısında: Muktedirlerin safında yer alan bir kısım sosyalistler ve sosyal demokratlar! Nerden nereye! Bir kez daha belirtiyorum: İslâmcılar zulmün ve haksızlığın karşısındadırlar. Kimden gelirse gelsin ve kime yapılırsa yapılsın zulmüm ve işkencenin lanetlenmesi, protesto edilmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

"Müslümanlar kendileri gibi düşünmeyen ama erdemli insanlarla bir dayanışmayı gerekli görür."

3. "Bugün de bir şeriatçının iktidara gelmek için ve geldiğinde önünde duran "kutsal görev", "komünistleri kesmek'-'tir. Sosyalistlerin bu konuda hiçbir yanılsaması olmamalıdır. Dinci yayınlar incelendiğinde, panellere çıkıp demokratlık adına ahkam kesen o Dilâipak'ların bile İslâm dininin yasakçı ve cezalandırıcı yanını nasıl savundukları görülebilir." Çok tuhaf doğrusu: Tanrıyar kendi kendini ölüme mahkum ediyor ve kararın da İslâmcılar tarafından verildiğini söylüyor. Hangi İslâmcı "kutsal görevi" arasında "komünistleri kesme" eylemini zikretmiştir? Nerede rastlamıştır, hangi "dinci" yayında okumuştur ve sözleri Tanrıyar? Nedense bunu da belirtme ihtiyacı duymuyor. Hem varsa bile böyle bir şey, bütün "dinci" yayınları aynı kefeye koyup değerlendirmek (Tanrıyar genelleme yapıyor çünkü) ne derece doğru olur? Bu, Tanrıyar'la, Tanrıyar'ın eleştiri konusu yaptığı sosyalistleri aynı kefeye koyup değerlendirmek gibi bir şey olmaz mı? Tanrıyar böyle bir genellemeden hoşnut olur mu? Böyle bir genelleme getireni, öyle sanıyorum ki Tanrıyar'ın kendisi sap ile samanı birbirine karıştırmakla suçlar! Ama biz kimseyi suçlama yanlısı değiliz. Sadece hataların, yanlışların eleştirilmesi gerektiği inancını taşıyoruz. Tanrıyar bu konuda apaçık bir yanılsama içinde olduğu gibi sosyalistleri de yanılsatmak durumunda kalmaktadır bizce. Çünkü: İslâmda, Müslüman olmayanların hak ve özgürlükleri "zimmet" adı verilen toplumsal bir sözleşmeyle teminat altına alınmıştır. Buna göre, hiç kimse inancından ve düşüncesinden ötürü bırakınız öldürülmeyi tahkir dahi edilemezler. İslam bu yüzden düşünce suçunu kabul etmez. Müslüman toplum, kelimenin tam anlamıyla özgür bir toplumdur; kapısını tüm inanç ve düşüncelere açan bir toplum..

İslâm düşünce suçunu kabul etmediği gibi anlatma suçunu da kabul etmemektedir. Dahası örgütlenme suçunu da.. Bu çerçevede bir kısım sınırlamaların, yasaklamaların olduğu doğrudur. O da, kamu düzenini korumak adınadır. Hangi dünya görüşü, hangi sistem kendi kamu düzenini korumak adına sınırlama, yasaklama getirmemiştir, gösterilebilir mi? İslâmın bireysel ve toplumsal alanda getirmiş olduğu sınırlamaların, araştırılacak olursa kamu düzenini korumak adına olduğunu görür herkes. MÜslüman bireyler için bu türden sınırlamaların 'ahlakî olgunlaşma' adına olduğunu da belirtmek gerekiyor bir de. Tabii işin bu yanı Müslüman bireyleri ilgilendirmektedir; Müslüman olmayan bireyleri değil!. Sosyalist sistemde bu anlamda sınırlama ve yasaklama yok mudur? Mesela, kentsoylulara diledikleri gibi örgütlenme, diledikleri gibi yaşama hakkı tanınmış mıdır sosyalist bir sistemde? Emek sömürüsüne, haksız kazanç ve uygulamalara yolaçacak davranışlara/eylemlere müsaade edilecek midir? İslâmcılara özgür bir biçimde örgütlenme hakkı tanınacak mıdır? Vs. vs..

4. Türbancı öğrencileri savunmak için "hani özgürlükçü sosyalistler nerede, feministler nerede" diyen Zaman'cıların yaptığının büyük bir ikiyüzlülük olduğu kendilerinin de "malumudur. Kadınların ve genelde tüm insanların her tür baskıdan ve gerici ideolojilerin egemenliğinden kurtulmasını isteyen sosyalistlerden yardım istemenin "günah" olduğunu Zaman'cılar bilir. Hele hele külliyen recmedilmesi gereken feminist kadınlardan..." Merak etmeyin sayın Tanrıyar, Zaman'cılar günah olduğunu bildikleri bir şeyi yapmazlar. Bir kere Zamancı'lar yaptığı, bir iki yüzlülük değil, iki yüzlülüğü teşhirdir. Toplumda çifte standart uygulayan kimselere bir eleştiridir. Zaman'cıların kimseden bir yardım istedikleri falan da yok. Ama kendileri gibi düşünmeyen insanlarla 'dayanışma' ilkesini öne çıkarırlarsa da, "günah" işlemiş olmazlar. Çünkü Peygamber Hz.Muhammed (s.a.v) de Mekke'de henüz kendisine peygamberlik gelmeden önce bir kısım insanlarla sırt sırta verip haksızlıkların, zulmün önüne geçmek için dayanışmaya girmiş, onlarla "Hılfu'l Füdul adı verilen bir teşkilat kurmuştur. Peygamberlik görevi kendisine geldikten sonra, kendisine yöneltilen bir soruya verdiği cevapta ise, "Bugün de olsa aynı işi yapardım" demiştir.

Müslümanlar, kendileri gibi düşünmeyen insanlarla, ama erdemli insanlarla bu türden bir dayanışma içinde olmayı aynı zamanda bir gereklilik olarak alırlar. Burada önemli olan, erdemli insanların kendi aralarında çizecekleri erdemli ve onurlu çerçevelerdir. Bu türden bir dayanışma asla itikadî bir bağlanma anlamına gelmiyor; taviz vermek, inanç değiştirmek anlamına da gelmiyor. Bu sadece insanî bir eylemdir, o kadar. Tanrıyar'ın feministlerin külliye recmedileceği yolundaki hükmüne gelince, şayet Tanrıyar geniş bir inceleme yapmış olsaydı işin bu kadar basit olmadığını görürdü. Recm işinin hangi hassas ilkelerden geçerek uygulandığını anlardı. Tecessüsün, kapalı yerlerde olup bitenleri araştırmanın yoklamanın haram sayıldığı bir ortamda, ancak dört şahidin şehadetiyle ve faillerin de kabülüyle gerçekleşebilecek bir eylemi bu kadar ceffel-kalem bir tavırla basitleştirerek sunmak hiçbir araştırmacıya yakışmaz. İslâm toplumlarında recm uygulamalarının niçin yok denecek kadar az olduğunu da araştırmacılar düşünmelidirler. Kamu düzenini korumak adına getirilen zina suçunun aleniyete dökülmesini Sayın Tanrıyar savunuyorsa, ne diyelim! Feministler umumun gözü önünde zina yapmayı özgürlük olarak alıyorlarsa (almadıklarına inanıyorum, ama Tanrıyar'ın mantığını eleştirmek için var sayım olarak alıyorum), o zaman bu özgürlüğün başkalarının özgürlüğüne bir halel anlamına geldiğini bir Müslüman olarak belirtmek istiyorum. Sahi, feministlerin de, sosyalistlerin de başkalarının inançlarına, kutsal bildikleri hususlara saygı göstermesi gerekmiyor mu?

5. Tek tip giyim ve davranış konusunda da sayın Tanrıyar ne yazık ki bir yanılmama içindedir. Çünkü İslâmda tek

tip bir giysi ve davranış biçimi öngörülmemiştir. Müslümanlar için belirleyici olan (olması gerekmez mi?) bazı ilkelerin Müslüman olmayanlar için geçerli olmadığını özellikle belirtmek gerekiyor. Mesela, bir Müslüman birey kardeşinin kızıyla evlenemez. Çünkü bu ona haramdır. Ama kardeşinin kızıyla dininin gereği olarak evlenen bir Yahudi kınanamaz, kınanmamıştır da. Nerede kaldı, tek tip bir davranış? Misalleri çoğaltmak mümkün. Ama şimdilik gerekli değil.

Kısaca şunu demek istiyorum: Tanrıyar'ın eleştirileri sağlıklı bir bakışaçısının ürünü değildir. Çünkü hiçbir araştırmaya dayanmamaktadır. Dahası ve en önemlisi Tanrıyar, İslâmcıların bugün ulaştığı sosyal ve kültürel durumu tahlil etmekten oldukça uzak görünüyor.

* *İslâmcı nitelemesinin doğru olup olmadığı tartışılabilir. Ayrı bir konu.*

Anlayana Sivrisinek Saz

ŞAHAP BALCIOĞLU

Geçenlerde türban edebiyatı aldı yürüdü. "Süleymancılar"ın ardından "Nakşibendiler" dillerde, kulaklarda dolaşırken türbanın bunlara eklenmesini doğal karşılamak gerekir. Artık çarşafa öylesine alışıldı ki, onun sözü bile edilmez oldu. Türbana da bir şey denmeyecekti ya, yüksek öğrenimini sürdüren genç kızlar arasında başörtüsüyle dolaşanlar artınca, heyecan ticareti yapan "vatan haini solcuların" ve "sapık Kemalistlerin" diline bu laf dolanıverdi. Ama pek yakında o da unutulur, unutturulur. Bu sorunu "zinde güçler"in bir "müdahale nedeni" yapacağını sanmıyoruz. Onların hesabı görünenden farklıdır.

Şu türban konusuyla biraz da "aydın feministler"imiz uğraşsın. Toplumda, hem de bu toplumda kadının özgürlüğü ve erkekle eşitliği amacına yönelik savaşıma atılanlar onlar değil mi? Şimdi neden susuyorlar? Başörtüsünü takmaktan mutluluk duyduğunu açık kalplilikle söyleyen genç kızlarımıza, erkek milletinin yan bakışlarından kendilerini sözümona koruyan bu yöntemin, aslında ataerkil düzenin din kurumuyla giriştiği paslaşma sonucunda "kadınların kalesi"-ne attığı güzel bir gol olduğunu söylesinler. Oyunun, yeni olmak şöyle dursun, hattâ bayatlayıp kokuştuğunu eklesinler. Bu sözü etmek artık erkeklere düşecek değil a! İşin o yanını da varsın feministler üstlensin. Biz olaya biraz daha geniş açıdan bakmaya çalışalım.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin coğrafi konumu değişikliğe uğramadı. Arabistan Yarımadası'na gitmedik, hep aynı yerdeyiz. Bu topraklar üstünde yaşayan ve sayısı şimdi ellibeş milyona yaklaşan insanın da gözü, eskiye oranla tam anlamıyla açılmasa bile hiç değilse "aralandı". Ve bu ulus yeni Müslüman olmadı. Ezici çoğunluğun dini öteden beri İslâmiyet'ti. Çarşafmış, türbanmış, bunlar Karagöz perdesindeki görüntü. Yasal düzenlemelerle okullarda din dersi zorunlu kılınıyor, İmam-Hatip okulları Milli Eğitim'in şemsiyesi altına giriyor, dinsel yayınlar görülmedik boyutlarda basılıp satılıyor. Ana problem, geniş kitlenin, sağın da ötesinde Din Kampı'na yöneltilmesidir. Teşhis bu olunca, duyguları bir yana koyup "akıl gözlüğü"nü takacağız.

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Başbakanı geçenlerde televizyonda yayınlanan konuşmasında şöyle dedi: "İrtica, din hürriyetinin geniş şekilde kullanılmasından değil, kısıtlanmasından doğar." İnanç özgürlüğü için dile getirilen bu sözlerin, demokratik yelpazenin politik düşünce ve davranışları açısından da geçerli olmasını ne kadar isterdik.

Son olarak da Cumhurbaşkanı Evren Adana'da kendi görüşlerini açıkladı. Evren'e göre ülkede komünizmle irtica işbirliği içindedirler, doğru yol Atatürkçülük'tür, gerekirse yobazlığın başı ezilecektir.

Konuya biraz aydınlık getirir diye küçük bir anıyı şurada belirtmekte yarar görüyorum: Bundan otuz yıl önce 1957'de (Cumhuriyet) gazetesinde röportaj yazarı ve Haberalma Ser-

visi şefi olarak çalışıyordum. 14 Haziran cuma günü Bursa muhabirimiz telefonu açıp heyecanlı bir sesle, o gün Ulucami'deki öğle namazında akıl almaz bir olay yaşandığını söyledi. Arkadaşımızın anlattığına göre, camide müritleriyle birlikte ortaya fırlayan yirmibeş yaşlarında Mehmet Ali Bingül adında bir genç adam, yaşlı imamı yakapaça mimberden indirmiş ve onun belindeki tarihî kılıcı çekip alarak kendisinin "Mehdi-i Al-i Resûl", başka bir deyişle "Son Peygamber" olduğunu haykırmış, ortalığı birbirine katmıştı. Camiyi dolduran kalabalık cemaat önce heyecanlanarak tekbir getirmeye başlamış, ama orada namaz kılmak için bulunan bir polisle şoförün çabaları, halkın desteği ve yetişen güvenlik güçlerinin de katkısıyla sahte peygamberle müritleri tutuklanmışlardı.

Olayı öğrenir öğrenmez Bursa uçağında yer ayırtmak için telefon ettik, yoktu. Bunun üzerine gazete olarak hemen bir uçak kiraladık ve fotomuhabiri arkadaşım Selâhattin Giz'le birlikte uçtuk. Bursa havaalanına indiğimizde Vali İhsan Sabri Çağlayangil'le karşılaştık. İçişleri Bakanı Namık Gedik'i

"Türk ve Arap işbirlikçileri Marksizme karşı İslamiyeti pompalamaya koyuldular."

bekliyordu. Beş dakika sonra o da geldi. Topluca Vilâyete gittik. Hemen oracıkta "yayın yasağı" adındaki demir perde Türk Basını'nın üstüne bir kez daha çöktü. O akşam Bursa'da kaldık. Olaya ilişkin bütün yazı malzemesini ve fotoğrafları toplayıp ertesi gün İstanbul'a döndük. İki ay sonra yasak kaldırıldı. Biz de 15 Ağustos 1957 günlü (Cumhuriyet)'te olayı bütün ayrıntılarıyla açıkladık. İşin ilginç yanı, "mehdi"nin ortaya çıkışından yalnızca altı gün önce devrin Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın İzmir'deki Hava Harbokulu'nu gezerken öğrenci subay adaylarına yaptığı konuşmaydı. Bayar o gün şunları söylemişti: "Türkiye'de irtica avdet edemez. Ancak, beyhude ıztırap çekilmemesi ve kan dökülmemesi için müteyakkız olmamız lâzımdır." Bu sözleri de gazetede yayınlanan yazımızın başında belirttik. 1950'de C.H.P.'nin diktasına serbest seçimle son vererek iktidara oturan Demokrat Parti, "Ezan-ı Muhammedî"den başlayarak gericiliğe vermeye koyulduğu ödünlerin ödülünü böylece toplamaya başlamıştı!

CHP'li yönetim yıllarının ünlü Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'i saygıyla anıyorum. Rahmetli Yücel o sıralar parasal yönden dardaydı. Eski politikacıların çoğu şimdikiler gibi "işbilir" değildi. Yücel de yazı yazarak hem bilgi ve deney dağarcığını halka aktarıyor, hem de "nâmerde boyun eğmeden" ayakta kalmaya çalışıyordu. (Cumhuriyet)e her hafta gelir, Yazıişleri Müdürümüz rahmetli Cevat Fehmi Başkut'a yazısını bırakırdı. Yukarıda anlattığım Bursa olayının ertesinde gazeteye uğradığı bir gün kendisiyle sohbet ettik. Gördüklerimi anlattım. Dikkatle dinledi. Sonra: "Bakın," dedi, "size bir şey söyleyeyim. 1929'da ABD'de başlayıp yayılan büyük ekonomik krizin ardından dünyanın çeşitli yerlerinde ve yaklaşık aynı zaman süreci içinde türedi üç peygamber çıktı. Üçü de bastırıldı. Ama bir krizin üç peygamber yaratması ilginç değil mi?" "Elbet ilginç, dedim. İtici gücü açıklar mısınız?" Gülümsedi: "Sol'u tıkarsanız, sosyal patlama sağ'da olur." O konuşmanın üstünden üç yıl geçmeden, ekonomik ve sosyal çıkmazın ardından gelen 27 Mayıs 1960 Darbesi'yle Demokrat Parti'nin saltanatı son buldu. Çünkü Türk Lirası değer yitirip halkın satınalma gücü düştükçe sosyal sıkıntılar artmış, iktidarsa ayakta kalabilmek için yasal ve siyasal baskıları arttırmıştı. Buna karşılık soldan ses gelmeyince patlamalar sağda olmuştu. Örgütlü sivil güç yoktu. Menderes ve işbaşındaki iktidar, Sovyetler Birliği'ne yapılacak yolculuktan önce düşürüldü.

Biraz da günümüze göz atalım: 12 Eylül 1980'den beri Türk Lirası değerinden oniki kat yitirdi. Para pul oldu. Yapılan bütün eklemelere karşın emekçi kesimin satınalma gücü en az beş kat düştü. İşsizlik görülmemiş boyutlara ulaştı. Anayasal ve yasal önlemlerle sol'un çanına ot tıkandı. Sağ'a gün doğdu. Turizm ve dışsatım seferberliğinde Ortadoğu'daki Müslüman ülkelerin, özellikle İran'ın, hele hele Suudi dolarının gücü ön plana geçti. Sırtını Washington'a dayanan Türk ve Arap işbirlikçileri Marksizme ve ilerici akımlara karşı olanca güçleriyle İslâmiyet'i halkımıza pompalamaya koyuldular. Zaten Müslüman olan bir toplumun bu durumda kurtuluşu dinde bulmasından daha doğal ne var? Laiklik derseniz, gerçek Atatürkçülük'le birlikte idam sehpasına çıktı. Bir zamanlar "mazlum" uluslara Kemalizm'i yollarken, şimdi oralardan "din gücü" alır olduk. Güler misin, ağlar mısın? Haydi, Derviş Vahdetî'nin alevlendirdiği 31 Mart'ın altında İngiliz parmağı vardı. Ya bunun arkasında kimin eli var?

Kimin olacak? ABD'nin. Wall Street'le dirsek teması içinde bulunan Pentagon'la CIA'nın plânı çok açık: Dünyanın her yanında din kurumları Marksizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı önleyici, hattâ yıkıcı bir silah olarak kullanılacaktır. Böylece hem sosyalist uygulama dışında kalan ülkelerin kurulu düzeni korunacak, hem Sovyetler'in çevresinde bir "Din Kıskacı" oluşturulacak, hem de bu ülke Müslüman nüfusun artmasıyla içeriden çökertilecektir. Nikaragua'daki "Kontra"lar Hıristiyandır, Afganistan'daki "mücahitler"-se Müslüman. Sözü edilen sinsi plan genelde budur, ama uygulamaya konduğu ülkelerin yerel koşullarına göre hesap dışı sonuçlar da verebiliyor. Çünkü "Amerikan oyunu kesinlikle doğru çıkar" diye bir kural da yok. Örneğin bizdeki aşırı sağın fısıldaşmaları kulağımıza geliyor: "İkibin yılında iktidardayız!" Olur mu, olmaz mı? Orasını bilmem. Ama bundan birkaç yıl önce Humeyni de İran'a tantanayla postalanmıştı, unutmayalım. Hazret, ortalıkta ne Tudeh'çi bıraktı, ne de Amerikancı.

Türkiye için yakın gelecek pek aydınlık görünmüyor. Biz gene de bilimsel iki gerçeği vurgulayalım. Bir: Din Marksizm'in düşmanıdır. Onların işbirliği varsayımının ciddiye alınacak yanı yoktur. O sözün arkasında başka niyetler aramak daha doğru olur.

İki: Sosyal olayların gerisindeki asıl itici güç, ekonomik sorunlardır. Halkın işi gücü, cebinde parası varsa, yurttaş bugününü ve yarınını güvence altında görüyorsa, paranın alım gücü yüksek, ücretler dolgunsa korkulacak bir şey yok demektir. Aksi halde korkunun ecele faydası yoktur. O ya sağdan gelir, ya soldan, ya da tepeden.

Ama mutlaka gelir.

M.Ali Aybar, Teoman Erel, Nazlı Ilıcak, İsmet Özel

BBC'de Türban ve İrtica Üzerine Söyleşi

BBC Ben izninizle ilk soruyu sayın Nazlı Ilıcak'a soracağım. Efendim, Türkiye'de, bir irtica tehlikesi bulunduğunu söyleyenler ya da buna inananlar var. Siz, Türkiye'de dinî esaslara dayalı, şeriatçı, dinci hareketlerin kapsamlı bir irtica hareketine dönüşebileceği şeklinde gerçek bir tehlike bulunduğuna inanıyor musunuz?

Nazlı Ilıcak: Efendim, Türkiye'de irtica tehlikesi sözleri, son zamanlarda başörtüsü olayıyla alevlendi. Yani başörtüsünün gazete manşetlerine çıkması ve olayın güncelleşmesi ile irtica söylentileri, birbiriyle yakından irtibatlıdır. Halbuki Türkiye'de başörtüsü yeni bir olay değil. Bundan birkaç yıl önce de konu gündeme gelmiş ve YÖK Başkanı Sayın Doğramacı üniversite olarak türban takılabilir diyerek tartışmayı sona erdirmişti. "Fakat türban ile başörtüsü, belki de Türban'ın yabancı bir kelime olması dolayısıyla karıştırıldı ve üniversitelerde genç kızlarımız başörtüsü takmayı sürdürdü. Örtünen hanımlar bu davranışlarını Nur Süresi, 31. ayetine dayandırıyorlar. Ayette şöyle deniliyor: "Mü'min kadınlara şöyle, gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar. Irzlarını korusunlar. Başörtülerini yakalarının üstünü kapayacak şekilde koysunlar. Zinetlerini göstermesinler. "Kur'an-ı Kerim'de böyle bir ayet bulunduğuna göre biz neden başörtüsü olayını irtica veya şeriat özlemi ile birbirine bağlayalım? Türkiye'de mutlaka şeriat düzenini arzu edenler vardır. Ama, başörtüsünü bunun alameti olarak görmemek gerek. Şimdi, üniversitede bir kıyafet mecburiyeti gerekiyor. Binaenaleyh, herkes giyim ve kuşamı ile üniversite düzenine uygun olmalıdır denmemiştir, Türkiye'de, birden bire başörtüsü bir eylem gibi görüldü. Ve bütün başörtüsü takanlara gerici gözüyle bakıldı. Şimdi, gericilik yani irtica kelimesi, herkese göre ayrı bir mana taşıyor. Müslümanlıkta irtica, cahiliye devrine dönmek anlamında kullanılıyor. Biz laik cumhuriyetimizde irtica derken, şeriatçı bir düzen özlemini yansıtıyoruz. Kanaatimce, Türkiye'de irtica tehlikesi abartılmaktadır. Mutlaka laik cumhuriyete yönelik irticai faaliyetler ülkemizde mevcuttur. Ama bu faaliyetler, İran modelinde olduğu gibi başarıya ulaşamayacaktır. Çünkü, İran'ın şartları bizden çok farklı, İran'da her şeyden önce bir demokrasi geleneği yerleşmemiş. Ayrıca İran'da Şiiler çoğunluktadır.

BBC— Peki efendim teşekkür ederim. Siz, irtica meselesinin başörtüsü gibi daha sınırlı bir meseleyle bağlantısı bulunmaması gerektiğine inandığınızı söylemektesiniz. Bu noktaya biraz sonra dönmek üzere Sayın Teoman Erel'e söz vermek istiyorum bu konuda. Lütfen efendim, siz bir irtica tehlikesi görüyor musunuz Türkiye'de?

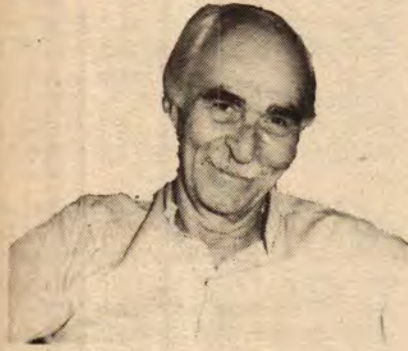
Teoman Erel: Efendim, ben önce bu kelimeye itiraz ediyorum. Çünkü, kapsamı geniş, sınırı geniş; belli bir şeyi tam tarif etmiyor. Aslında bunu şeriatçı bir ihtilâl organizasyonu diye koymak lazım. O takdirde, bu tür şeylere katılanların sayısı azalacak, bütün müslümanların suçlanması gibi ihtimaller ortadan kalkacaktır. Fakat, maalesef türban gibi bir konuda yoğun tartışmalar başladı. Türban'dan endişe edenler türbanlı kız öğrencileri kışkırtan ve kullanan bazı örgütlerin olayın çapını büyütmek için hazırlıklar yaptığım şeklinde bazı raporlar olduğunu ileri sürdüler. Aslında, bu türban konusu, yanlış bir tartışma zeminidir. Maalesef, dinine bağlı, fakat bir şeriat için bir çalışması olmayan bütün müslümanları, rahatsız etmiştir. Kılık kıyafet meselesi sadece türbandan ibaret değildir, Türkiye'deki üniversitelerde. Zamanında sakallı öğretim üyeleri de okullarından, üniversitelerden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Aslında, şeriatçı bir devlet kurmak isteyenlerin, Türkiye'de, potansiyel bir tehlike meydana getirdiklerini ben zannediyorum, düşünüyorum. Başbakan da bu potansiyel tehlikeyi kabul ediyorlar. Ben terime itiraz ediyorum, irtica terimi kullanılmamalıdır.

Son zamanlarda dinî eğitimin, yaygınlaşması çeşitli şekillerde bu konudaki endişeleri artırmıştır. Ama tehdidi asıl meydana getiren, ben şahsen şöyle düşünüyorum. Dış parmak meselesidir. İran'daki gelişmeler, Suudilerden kaynaklanan bazı vakıf ve şirketlerin Türkiye'de gelişmesi Almanya'daki örgütlerin Türkiye'ye etkisi bir endişe meydana getirmiştir. Endişenin kökeninden iyice tedbir alınmadı mı acaba, meselesi vardır. Yoksa Türkiye kendi gelişmesini götürürse ve kendi imkanlarını, kanunlarını tatbik ederse, bu konuda ciddi bir tehlikeye kadar ulaşılmaz.

BBC: Peki o zaman Sayın İsmet Özel'e sorayım efendim. İrtica kelimesinin belki de yanlış olduğuna değinen iki konuğumuzu dinlediniz. Dini esaslara dayalı görüş ve siyaset savunan hareketlerin, daha önce de değinildiği gibi, ihtilâl hareketine, kapsamlı, bir güç ve tehdit oluşturacağına inanıyor musunuz? Böyle bir tehlike görüyor musunuz?

İsmet Özel: Efendim ilk önce burada, farketmemiz gereken şey: irtica hareketi diye adlandırılan şeylerin özel bir propaganda sonucu Türk kamuoyunda belirgin-

lik kazandığıdır. Yani Türkiye 12 Eylül öncesi ve sonrasında dinî davranışlar bakımından belli bir süreç yaşamaktadır ve bu süreçte herhangi bir özel atlamaya da farklılık yoktur. Fakat son aylarda, basın adeta elbirliği, ağız birliği etmişçesine, Türkiye'de nüfuslu ve tirajı yüksek basın böyle bir mesele ortaya çıkarmıştır. Aslında böyle bir mes'elenin varlığı sosyolojik araştırma ya da siyasî belirgin bir dışavuruş yüzünden anlaşılmış değildir. Bu yüzden meseleyi, bir irtica hareketi var ve şeriatçı bir akımın iktidara hazırlanması meselesinin dışında, Türkiye'de 1945'den bu yana yürümekte olan demokratik hakların kullanımı meselesi olarak ele almak lazım. Çünkü bildiğiniz gibi 1945'de başlayan demokratikleşme hareketi Türkiye'de müslümanların kendine müslüman diyen, müslüman olmayı önemseyen insanların belli hakları kullanmasının kolaylaştırmıştır. Bu yüzden, Türkiye'de dikkati çeker bir şekilde, kendine müslüman diyen insanların, sosyal hayatın birçok yönlerine müdahale ettiği ya da, orada boy gösterdiği farkedilmektedir. Meseleyi bence, bu açıdan ele alırsak örtülü, disiplinli bir hedef gözeten bir dinî hareket yerine, normal olarak Türkiye'de halkın, müslüman halkın önündeki despotik engeller kalktıkça, demokratik haklarından günden güne daha çok istifade etmesi şeklinde anlamak lazım.

Mehmet Ali Aybar: Bir kere irtica kelimesi üzerinde durmak lazım. İrtica kelimesi bilindiği gibi geriye gitmek demektir. Bunu dinî açıdan değerlendirirsek bu şeriat devleti isteme biçiminde ifade edilebilir. Şimdi hemen şunu söyleyeyim ki, başörtüsünün öyle bir sorunun ortaya çıkışında rol oynamış olması hakikaten, hayret edilecek bir şeydir. Çünkü, demokratik bir haktır. Düşünce ve inanç özgürlüğüne bağlı bir meseledir. İsteyen başını bağlar, isteyen başını bağlamaz. Bunun arkasında birtakım örgütler, tezgahçı örgütler, İslâmcı örgütler var mıdır, yok mudur sorun burdadır. Bunun ortaya çıkarılmasıdır. Demokratik bir düzende, hatta, İslâm Devleti istemek de bir suç teşkil etmez, yeter ki bu teşkilat da, devlete karşı, yani laikliği yıkmaya yönelik bir harekete dönüşmesin. Müslüman toplumda, Türkiye'deki müslümanlar toplumun, şeriat devletini istemek bana göre doğaldır. Çünkü, İslâm dinine göre, Kur'an-a göre, devlet de Kur'an-a bağlı, Kur'an'da bulunan hakikatlere bağlıdır. VE ayrıca, bu Edille-i Erbaa denilen hadisten, Kur'an'dan ve fukahanın tefsirlerinden ve icmai ümmetden oluşan dört hakikat devlete yön verir. Müslüman bir kişi, böyle bir devletin kurulmasını isteyebilir. Aksi ne demektir, kendisini çelişki haline düşmesi neticesini doğurur. Söylüyorum ben, şuna dikkati çekmek için, yani bir fikir ifadesi şeklinde ileri sürülebilir, gerçek demokrasilerde. Ama, Türkiye'de irtica yoktur, denemez. Sayın Özal, bu hükmü kullandı, irtica gericilik demektir, geriye gitmek demektir, oysa Türkiye ileri gidiyor, ileri gittiğine göre irtica yoktur. Böyle, bir tabii saçma sapan bir mantıkla, tarihi bir olay yok farzedilemez. Ben hemen şunu vurgulamak istiyorum, tarihimizde, yakın tarihimizde, yani daha doğrusu, dine dayalı devleti korumak savunmak amacıyla birtakım hareketler olduğu bir gerçektir.

BBC: *Evet efendim, ben izninizle burada araya gireyim ve Dr. Andrew Mango eklemek istediğiniz bir şey var mı?*

Dr. Andrew Mango: Sayın Mehmet Ali Bey sizce, bu halde Türkiye'de üniversite makamları muayyen kıyafet kurallarını uygulamakla veya başörtüsünü yasaklamakla yanlış mı hareket ediyorlar?

Mehmet Ali Aybar: Hiç kuşkusuz. Yanlış hareketler ediyorlar.

BBC: *Niçin efendim?*

Mehmet Ali Aybar: Üniversitelerin görevi bu değildir. Umumi gelenek ve göreneklere ters düşen, giysilerle ne bileyim, çıplak gelsek üniversitelere, ters bir örnek veriyorum, böyle bir teşebbüs önlenebilir. Ama, bugün, Türkiye'de pek çok kimse başörtüsü örtüyor. Üniversiteye başörtülüler gelmesin demek, bu düpedüz bir özgürlüğün kısıtlanması demektir. Demin sözümde ifade ettim. Mesel: bunun arkasında kimler var? Var mı? Yok mu? bunun ortaya konmasıdır. Yoksa efendim kızlarımızın başörtüsü önemli değil. Başlarını örten kızlarımız köylü kızlarımız değil, üniversite öğrenci okumuş yazmış diploma almış, lise mezunu olmuş kimseler. Ama bunlar bir şeye inanıyorlar, yahut da kendilerine öyle yakıştırıyorlar buna kimsenin müdahaleye hakkı yok.

BBC: *Sayın Nazlı Ilıcak.*

Nazlı Ilıcak: Şimdi, üniversiteler bu kıyafet uygun kaçmaz diyen yasaklamıyorlar. Eğer böyle deselerdi, yani bu kıyafet üniversitelerin adabına uymuyor deselerdi, buna katılabilirdik. Fakat başörtüsü takan kızları, gericiymiş, şeriat istiyormuş gibi damgalamaları çirkin tartışmaları yaratmıştır. Şimdi ortam bu kadar kızıştığına göre bence türban ara bir çözüm olarak ortaya çıkabilir.

BBC: *Peki efendim şimdi size şu soruyu yönelteyim o zaman. Acaba, bu tartışma niçin şu dönemde. Şimdi şu anda ortaya çıktı, bazı kişilerin iddia ettiği gibi acaba 12 Eylül döneminden sonra yönetimin aldığı birtakım yasal, hatta anayasal uygulamaların ve hükümetlerin yaptığı birtakım uygulamaların hatta bazı çevrelerin iddiasına göre verdiği ödünlerin bir rolü mü oldu? Niçin bu dönemde çıktı bu tartışma? Sayın Teoman Erel, sizle başlayalım.*

Teoman Erel: Teşekkür ederim. Önce, üniversitelerdeki bu türban meselesine bir cümle ile değinmek istiyorum. Üniversite türbanı mesele haline getirenler, yani Sayın Doğramacı YÖK'te pek ihtiyaç olmamasına rağmen İlahiyat Fakülteleri'nin sayısını sekize yükseltmiştir. Şu anda 5472 kayıtlı öğrenci olduğu anlaşılıyor. Bu kadar okula, İlahiyat Fakültesine Türkiye'nin ihtiyacı yoktur. Bunu yükseltirken, türban meselesi ile uğraşmak pek tutarlı ve meseleyi berraklaştıran bir tavır değildir. Bunu söyleyeyim. Bunun dışında sorunuza değinmek istiyorum. Çevremizdeki gelişmeler, komşumuz İran'daki gelişmeler ayrıca son yıllardaki son 15 yıla Suudilerle Türkiye arasındaki yakın ilişkilerin Ortadoğu ilişkilerinin sonucu olarak Türkiye'deki bazı etkiler, vakıflar, bazı tarikatların yurtlarının sayısının artması, dinî okullarda okuyanların artması tabii belli bir hassasiyet meydana getiriyordu. Özel'in de dediği gibi demokrasinin de gelişmesiyle, müslümanların kendi haklarını geliştirmesi ile bazen gelişmiştir, bazen de siyasetçilerin bu taraftan destek aramaları ile yürümüştür. Ama, Türkiye'de laiklik uygulamasının ince bir özelliği vardır. Bu da cumhuriyetin kuruluşunda dinin devlete karışmaması fakat devletin dine karışmasıdır. Bu fiili bir durumdur. Bir çeşit devrimleri koruma ve kontrol etmek gibi. Zamanla 1950'den sonra demokrasinin başlamasıyla bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi bazı siyasetçiler, yeni oluşan siyasi güçler geleneksel güçlerle işbirliği yapmışlardır. Bunu bir politika addetmişlerdir. Zamanla Diyanet İşleri hükümetlerin emrinde olmuş ama o günkü hükümetlerin laikliğe karşı davranışları eskisi kadar hassas olmamıştır.

İsmet Özel: Efendim, önce ben de sayın Teoman Erel gibi türban meselesi ile uğraşılması konusunda bir iki söz söylemek istiyorum. Bu Türk halkının küçük görülmesi, Türkiye'de yaşayan insanların gerçekten kıyafetlerini savunmak zorunda kalacak kadar, yetersiz, mahcur durumda bırakılması anlamına taşır. Önce bunu söyleyeyim. 12 Eylül sonrasında İslâmi hareketlerin ya da başkalarının çok severek söylemek istedikleri gibi irticai hareketlerin arttığının sanılması büyük bir yanılgıdır. Çünkü, bu aslında yürümekte olan bir şeyin göze çarpışından başka bir şey değildir. Bunun göze çarpmasına sebep olan da Türkiye'de sol politikaların

arenadan çekilmesidir. Gerçekte Türkiye'de herhangi bir şekilde 12 Eylül rejiminin bir desteğinden söz etmek mümkün değildir. Elbette 12 Eylül'den sonra devlet kadrolarında, okullarda, üniversite öğrencileri arasında kendilerine müslüman demeyi överek kabullenen insanların sayısında bir artış olmuştur. Ama bu 12 Eylül'ün imkanlarını kullanmak şeklinde yorumlanamaz. Çünkü, 12 Eylül sağa ve sola eşit derecede, özellikle şeriatçı akımlara karşı olduğunu vurgulamak isteyen bir rejimdi. Ama Türkiye'de sol politikaların, etkin bir şekilde, siyaset alanındaki etkinliklerini kaybetmeleri yüzünden sanki Türkiye'de bir şeriatçı akım varmış izlenimi doğdu. Bu noktada izin verirseniz belirtmek istiyorum. Aslında Türkiye'de müslümanların, bir bakıma ben, uyanış diyeceğim, uyanışından rahatsız olunmasının sebeblerinden birisi. Türk siyasi yaşamında bir restorasyon özleminin çekilmesidir. Yani, Türkiye'de önce CHP-DP devri, sonra AP-CHP devri şeklinde yü-

rütülen siyasi yapı, bir bakıma iyi sonuç vermiştir. Üçüncü bir alternatifin siyasi arenaya çıkması büyük tedirginlik doğurmaktadır. Bu yüzden mutlaka bunun şu veya bu yüzden ortadan kaldırılması gerekiyordu, nitekim eğer başarabilirlerse Türkiye'de müslümanlar bir siyasi alternatif olarak, mesela önümüzdeki seçimlere, giremiyebilirler.

Dr. Andrew Mongo: Sayın Mehmet Ali Aybar, Şeriat'ın İslâm'ın bir parçası olduğunu söylüyor. Sizce bu doğru mudur? Sizce, Türkiye'de şeriat'ın insan hakları arasına girmesi gerekiyor mu?

İsmet Özel: Şimdi bu konuda mantıkî çıkarsamalardan önce, şunu hatırlamak lazım. Türkiye'de bir atasözü vardır. "Şeriat'ın kestiği parmak acımaz." Halbuki şeriat'ta parmak kesilmez, kol kesilir. Demek ki, Türkiye'de zaten şeriat dediğimiz zaman, başka bir şey anlaşılmış. Yani bu işi çok somut planda ele almak bana çok zor geliyor. Bence, Türk halkının somut hayatıyla bağlantılı olarak ele almak gerekiyor. Kim ne istiyor, kim hangi görevlere talip, hangi hakları taleb ediyor. Bence bu noktada durmak lazım.

Teoman Erel: Efendim, bunun çok ileri bir düzeyde olduğunu söyleyemeyiz. Bazı ufak tefek karışıklıklar ve berraksızlıklar var. Berraklık gerektiren durumlar var. Meselâ, ibadetin kontrol edilmesi, ayinlerin kontrol edilmesi gibi. Bunların bir Şeriat devletini hedef alan örgütlenme olmadıktan sonra bir sakıncası olduğunu zannetmiyorum. Ama genel olarak Türkiye'de ibadet özgürlüğü vardır. Camiler yapılır ve ibadet rahatsız yapılabilmektedir. Din eğitimi hatta, oldukça da genişlemiştir.

En kuvvetli eğitim alanları arasına girmiştir. Ancak, şunu da söyleyeyim. Türk toplumunun bir gerçeği de Data araştırmasının sonuçlarına göre söylüyorum. Türk toplumunun büyük bir çoğunluğu müslümandır. Ancak, 5 vakit namaz kılanların oranı 15 yaşın üzerinde, yüzde 18'dir. Yüz kişiden yirmi dokuzu başörtüsünü destekliyor. Yüz kişiden 87'si ise gebeliklerin önlenmesi için doğum kontrolünün yapılmasından yanadır. Yani Türk toplumu o kadar gergin bir toplum değildir. Kendi kendine fiilen reformu yapmıştır zaten.. Bunu belirtmek istedim.

BBC: Peki insan haklarının savunulması açısından, herkese olduğu gibi, dinî hareketlere de özgürlük sağlanması gerektiğine inanıyorsunuz. Fakat, bu inanç çerçevesinde, bu hareketlere bağlı olanların da diğer görüşlere karşı aynı derecede hoşgörülü olduğuna inanıyor musunuz? Sayın Nazlı Ilıcak?

Nazlı Ilıcak: Şimdi Şimdi benim telefon bir arıza yaptı, ben tabiî olayın biraz dışında kaldım. Fakat, önce şeye cevap vermek istiyorum. Neden birden bire bu olaylar meydana geldi? 12 Eylül dönemindeki birtakım hadiseler mi bu olaylara sebebiyet verdi?.. Meselâ, terekkiperver fırkadan beri, serbest fırka zamanında Demokratik Parti'ye karşı takunyacılar olayıyla devamlı irtica söylentileri. Bir kere bu yeni bir olay değildir.

Şimdi ben insan hakları açısından elbette ki, fikir ve inanç hürriyetine inanıyorum. Bu anlamda alıyorum. Fakat, Türkiye'de Şeriat düzenini kurmak isteyenler, açıkca ortaya çıksınlar, açıkca faaliyet göstersinler demek değildir bu. Ben buna tamamen karşıyım. Şeriat'la demokrasiyi bir arada yürütmek mümkün değildir. İran örneği vardır. Yani hem Şeriat düzeni ülkede hakim olacak, hem de demokrasi olacak. Bu mümkün değildir. O bakımdan tıpkı komünizm gibi demokrasi ile bağdaşmadığı kanaatindeyim. Türkiye'de Şeriat düzeni kurulduğu vakit onların hoş görülü davranacağına inanmıyorum.

İsmet Özel: Eklemek istediğim tek şey, Türkiye'de ibadet hürriyeti olduğu görüşünün tamamen yanlış olduğudur. Bu, görünüşte böyle olmakla beraber. Türkiye'de müslümanlar üzerinde yetkileri ve imkanları elinde tutanlar bakımından fiili bir baskı uygulanmaktadır. Türkiye'de ibadet etmeyen insanların bunu bilmesi mümkün değildir. Görünüşte ibadet hürriyeti vardır. Tıpkı bu, zencilerin Amerika'da bütün haklara, teorik olarak sahip olmaları gibi. İkinci nokta fanatizm mes'elesine girmek istiyorum. Fanatizm, Türkiye'de eğer varsa, ancak, müslümanların karşı durmak istedikleri bir fanatizm var.

Mehmet Ali Aybar: İnsan haklarında düşünce ve örgütlenmeye sınır konamaz. Ama bunlar, düşünce planında kaldıkları, düşünceyi açıklama planında kaldıkları sürece geçerlidir. Yine demokrasi içinde demokrasiye karşı olma hakkı da bunların bir uzantısı niteliğindedir. Ama tekrar ediyorum, bundan yararlanarak demokrasiyi ortadan kaldırmak için bir basamak hazırlamaya da her halde demokrasinin teşkilatı ve kendini savunma hakkı imkân vermez ve vermemelidir de.. Ama yine tekrar ediyorum, müslüman bir devlet kurulmasını istiyorum demek yasak olamaz. Benim kanaatim budur. Yalnız, ne var ki, hakikaten İslâmlık demokrasiye karşı bir devlet sistemidir. Çünkü İslâmlıkta demin de belirtmeye çalıştığım gibi, hakikat tekdir. Hak bir tanedir. Allah'ın kelamıdır. Ve sonra Peygamber'in ve ötekilerin teşrileştirdiklerini teşkil eden o dörtlü delilerdir. Ama, müslümanlık iktidara geldiğinde, hiç kuşkusuz başkalarına bu hakkı tanımaz, tanıyamaz. Çünkü, bir inanç mes'elesidir. Allah'ın buyruğu bu yoldadır. Böyle bir teşkilatta demokrasi aramak abestir.

Yetim Hırsızlığa Çıkmış Ay Erken Doğmuş

MEHMET AKALIN

İlk elde yazının başlığını koyup, bu meyanda yazının içeriğini oluşturmak hem zordur hem de sınırlayıcı-bağımlayıcı kısır döngüyü yaratır. Lisede önümüze konan bir vecizeden "kompozisyon yaratın" dendiğinde, dersin yarısı düşünmekle geçerdi. "Herkes istediği bir konuyu işlesin" denmezdi pek. Belki de vecizeler yaratmak gibi şansımız olurdu. Ama bu yazının başlığı ilkten konmakla birlikte, aynı mantık hareketini dayatmadı. Başlığı arkadan besleyen "gıda"nın kendisi, yazının başlığını oluşturdu. Sözkonusu "gıda", B.Somay'ın Zemin sayı 3'deki "Bolşevizm + Demokrasi = Sosyalizm?" makalesi + Kara Dergisi ile olan polemikleri; bir çeşit yeniden üretim!: teorik bir sosyalizm + pratik liberterlik bileşimi, bir kimlik belirleme "Anargil Sosyalizm?". Tabii "bunlar öznel (ve önemli) tercihlerdir". Ne bir suçlama ne de ayıplama sözkonusu edilemez.

Bu yazı B.Somay ve Kara'yı bir arada irdelemeyi hedefliyordu. Yazıların sınırlı olması koşulu, şimdilik B.Somay'ın oldukça "sol eleştirisiyle" ilgilenecek.

B.Somay'ın şansı, hazırlıklı olduğu anlaşılan ve pek fazla söyleyeceğinin olmadığı bir konuda, başlık kıtlığı çekmeden istediğini yazarak vecizevi sonuçlara ulaşması. Gerçekten kutlamak gerek, her koldan sosyalistlerin toz kondurmadığı Bolşevizm ve Ekim Devrimi'ni farklı temelden "dinamitlemesi" radikal bir tavrın tipik örneği. Bunda korkulacak bir şey yok. Üstelik, "B.Somay'la bir arada mücadele verilmez" diyenlere milyon kez şaşmak gerek. Bolşevizme içsel bir muhalif değil, dışsal bir muhalif olarak durması, eleştiri + demokrasi + özgürlük = Sosyalizm denkleminin temel harcı. Muhalifin "sevimli", "sevimsiz" tasnifini yapmak ne derece doğru? Muhalif muhaliftir, görüşleri paylaşılsın paylaşılmasın.

Bu çerçevede yazının sahibi de B.Somay'ın görüşlerine muhaliftir; "bence günümüz sosyalizmin temel sorunu, boşlevik olmayan bir radikalizmi gündeme getirme zorunluluğudur" demeyerek. B.Somay mantığı ile hareket edersem, -anti-bolşevik olduğu için değil- önerdiği bir örgütlenme ve eylem tarzının kesin reddini zorunlu bulmam ya da bulmamam gerek. "...tarihsel anlar bireylere ...hem yumurta hem omlet lüksü tanımıyor" öyle değil mi? Oysa ben birinin yanında ötekinin de olmasını düşünüyordum. Radikal dönüşümün hem öncesi hem sonrası için. Tabi eleştiri hakkımı elimde tutarak.

BOLŞEVİZM REDEDİLEMEZ:

"Yeni tanımlamalara gitmek, geçmişi inkâr etmek ya da kendimizi köklerimizden koparmak demek olmamalı" Çok doğru. Ama bu kaygıyı neden yan cebimize koymayı gerektirsin? Hele bu "...insanları gerçekten ikna etmeyi de" amaçlamamalı. Hatta "kendimize bir ata bulalım derken hesabını zor verebileceğimiz bir mirasın sırtlanması" anlamına da gelmez. "Öksüz ve yetim" kalmak elbette ki "tercih" sorunu. Sorun bu değil, böyle de konulmaz. B.Somay eleştirinin objektif yönünü hasır altı ediyor. Subjektivizmi: bütün mesele ne olursa olsun "yeni ufuklara doğru" hedefine yönelik olduğundan, sapla samanı karıştıracak kadar sıradanlaşıyor.

"Evet olay Rusya'da geçiyor, hikaye bu". Ama yine B.Somay'ın dediği gibi, "...tercihler bize tarihi yeniden yazmak hakkını vermez". Sadece değerlendirebiliriz, hiçbir kaygı taşımadan sonuçlar çıkarmak adına. B.Somay değerlendirmesinde Bolşevizmi "Rusya'ya uygun", "sosyalizme aykırı" görürken tarihsel zaman ve mekandan soyutlayarak haklılığını(!) kanıtlamaya çalışıyor. Bu bakımdan O.Dilber'in Zemin 2'deki "Ekim devrimi Üzerine" makalesini B.Somay'ın yanına koyduğumda, akıl yürütmem O.Dilber'in değerlendirmesinden yana ağır basıyor. Daha somut, daha tarihsel, bir o kadar da inkarcı olmayan yaklaşım. O.Dilber tarihi yeniden işine geldiği gibi yazmıyor kanatindeyim. Yol ayrımında "sol muhalefetten" yana olması onun objektifliğini gölgelemiyor. Benim de katıldığım sorun -şunun veya bunun aklanması, karalanması olayı değil- (öznel-önemli tercihler elbette var)- sosyalist kurtuluşun eşiğine yakın ve uzak akımların anlaşılması çabasıdır.

Bolşevik hareket tarihsel olarak, geriköylü bir Rusya için Menşevizmden ve Sosyalist Devrimcilerden daha ileri bir adım, "Sosyalist Petrograd'dan" ve hatta Kronstadt'an da geri bir adımdır. Sırf geri bir ülkede devrimin başında

bulunması onun, kara yazgısını belirliyorsa, metafizikce hayıflanmanınki değil, (önceden bilemedikleri ve içinde bulundukları anın gerçeklerini pek kavramadıkları bir dünya ahvali içinde!) darağacına çekmeden sorgulamanın dili kullanılmalıdır diyorum. Bolşevikler Rusya'nın ve çevresinin birdizi karmaşık koşulları altında, ayaklarla kafaların ayrı kalması: bu ayrılığın bitirilmiş bir son olmadığını belirterek B.Somay'a katılmadığımı da söylüyorum.

ELBETTE SOSYALİZM:

Devrimden sonra olup bitenlere bakıldığında "herkes yerli yerine" manzarası görünmektedir. Ama ben, kazın ayağının öyle olmadığını düşünüyorum. "Bolşevizm + demokrasi = sosyalizm?" sorusu ne kadar haklıysa, "Bolşevizm = Rusya" şeklinde iddia edilen denklem de o kadar haksızdır. Birinci denklemin kuruluşundan hareketle (B.Somay'ın kendi buluşu), ikinci denklemin Rusya gerçekliğine uyduğunu, bolşeviklerin "buna müsait olduğunu" tesbit ediyor. "Nitekim tarihsel determinizmin kadervari seyri Rusya'da bunu teslim ediyor." B.Somay'dan ricam Nikaragua'da Sandinislerin selameti için bir kehanette bulunması.

"Tarihsel olarak Menşevikler ve SR'lerden ileri, "Sosyalist Petrograd" ve Kronstadt'dan geri bir adım.

Kuşkusuz bir siyasi akımın perspektifini oluşturan saptamaların maddi temelleri, o ülkenin ulusal özelliklerini içinde taşır. Hele pratik uygulamalarla yüz yüze olduğu dönem bu daha belirginleşir. Ama bu bir ülkenin gerçekliği ile politik akımın özdeş olduğu anlamına mı gelir? "Bolşevizm + demokrasi = sosyalizm" elbette bir doğrulamayı ifade etmez. Sadece Rusya gerçeğinde cevabı aranan bir parça denklem fabrika konseyleri + işçi denetimi = sosyalizm şeklinde de konamaz. Bu da gerçekliğin farklı" çözümlemesini öngören bir akımın yönelişini ifade eder. Dolayısıyla denklem; "Demokrasi + özgürlük = sosyalizm" şeklini almalıdır.

Bolşevikler söylediklerinin tersine yöneldilerse, bunun nedeni devrimin "Rusluğu" değil, Rusya'nın pratik zaaflarından ileri geliyordu. "Yozlaşma" Bolşevik "asıl"dan kopuşu ifade eder. Devrimden sonra kısmi kazançlardan uzaklaşma inkâr edilemez. "Asıl" ka-

"Tek ülkede sosyalizm taktik, geçici değil, stratejik bir ayrılmalıdır."

tegorisine bunu da katabiliriz. Özgürlükçü, demokrat ve sosyalist olan bolşeviklerdi; "Rusya geleneği" değil. Kelime anlamıyla "yozlaşma" öncelikle Bolşevik gelenekte oluştu. Buna müsait olan geri, yıkıma uğramış, demokrasiden nasibini alamamış... Rusya eklenince "çerçeve" tamamlanmış oluyor. Buna rağmen "Sürekli Devrim" perspektifini önlerine koyan Bolşevikler, devrimin gerçekleştiği bir ülkede bekleme konumunda kalmayacaklardı herhalde. Sosyalist görevlerin ertelenişi iradi ve kasti değil, taktik pratik zorunluluktu. "Savaş Komünizmi", NEP vb. sosyalizmden kaçış değil, sosyalist görevlerin bir parçası olarak yorumlanmalı. Sosyalizmi arayışın bir yöntemi ama "tek doğruluk" mantığının dayatması değil. İlk büyük deneyim olarak, hata yapma olasılıkları oldukça fazlaydı. Burjuva görevlerin Bolşevikler tarafından ifa edilmesi (demokrasinin askıya alınarak teknik düzeyde yapılması) "demokratik" görevlerin "aşamasız" olarak sosyalist görevlerle tamamlanması devrimini içsel sürecinin tanımıdır. "Demokratik" görevlerin kalıcılığı sosyalist devrimin önkoşulu ama kendisi değildir. Bolşevikler de bu "ayrımın" sosyalizmin kendisi olmadığını ama sosyalizm için demokratik adımlar olduğunu biliyorlardı. Bu arada yapılan idari ve politik hatalar bu ahval içinde anlaşılır şeylerdir; katılalım veya katılmayalım. Bu değerlendirmeyle "yol ayrımına" gelindiğinde, Rusya mı? Sosyalizm mi? gibi stratejik yönelişler de anlaşılacaktır.

"Tek Ülkede Sosyalizm" taktik-geçici bir ayrılma değil, stratejik programatik bir ayrılmadır, Bolşevik gelenekten. 1924'ten itibaren başlayan bu yöneliş, bu döneme kadar, sosyalizm adına yapılan yanlış-doğru uygulamaları tamamlanışı ya da "olması gereken" sosyalizmin kesin tanımı değildi. Stalin ve hizbine göre, ulusal, kendine yeterli bir sosyalizm mümkündü. Dolayısıyla stalinizm Ekim devrimi geleneğinden bir kopmayı temsil eder. "Sürekliliğini" temsil eder görünen uygulamalar, taktik politika ile bir sistem politikası ayrışması kadar farklıdır.

EKİM DEVRİMİ STALİN'LE AMACINDAN SAPTI

B.Somay "Rus devrimi Stalin'le birlikte aslına döndü" diyor. Çünkü "despot ve feodal Rusya'da, esas olarak sermaye birikimine yönelmek zorunda olan kapitalist içerikli bir devrimin, kendi despot önderlerini ergeç bulacağını, Bolşevik Partisi'nin ve Lenin'in ise bu misyona pek ters düşmediklerini" söylüyor. İlk analizde değilse bile son analizde Ekim devrimine atfettiği göndermeleri, Liberter görüşle "çakışıyor". Kara'ya göre "Stalinizm yoktur", "marksizmin mantıksal uzantısıdır. Bu bir yana. Bülent Somay'dan yaptığımız alıntı materyalizme olmadığı gibi idealizme de girmiyor. "Varoluşçuluk"tan idealizme kayıyor: "Kendi varlıklarını kanıtlayabilen bolşevikler vardı", "Devrime kadar olan dönemdeki zorunlu demokratik iç işleyişleri de". "Biz varız diyebilen bolşevikler (yani kendilerini yaratan bolşevikler) yanında, "kendini yaratan geri, köylü despot Rusya da vardı. Bolşevikler kendi kendisini yarattığı için, özgür ve sorumlu olmak durumundaydılar. Bunaltı, bu sorumluluğu duymaktır (bilerek veya bilmeyerek). Bu bunaltı, bolşevikleri eylemden ayırmadı, tersine zorladı." Rusya varlığına müdahale, özne ile nesne arasındaki ilişki sonuçta varoluş biçimiyle açıklanıyor. Bülent Somay'da bazen Bolşevikler özne, bazen Rusya özne görünmektedir. Kaygılarını kah Rusya'ya kah bolşeviklere kızarak gidermeye çalışıyor. Bu yöntem Bülent Somay'ı, bir dönem ortak hareket eden (devrim sonrası) Bolşevikler arasındaki politik ve programatik ayrılıkları fazla önemsememeye götürüyor. Ne bolşevikler Rusya'yı kendi yasalarına uydurmaya kalkıştılar, ne de Rusya kendi yasaları için böyle bir şey düşündü. Varolan durum, mevcut üretim ilişkilerini sosyalizm lehinde dönüştürmekti. Yol ayrımında, gerçekleri kendi yasalarına uyarlama zorlaması yaşanacaktır. Merkezi-bürokratik Stalinist hi-

zip bu sürecin başını çekmiştir. Burada bile, devrim ve devrim ertesinin Rusluğu değil, onu o yöne kanalize eden Stalinist ideoloji sözkonusudur. "Anavatan" ve giderek talileşen sosyalist görevler, temel olarak buradan itibaren sloganlaşacaktır. "Sol Muhalefet" vb.'nin mücadeleleri "pasif" hattâ bir "sızlanmayla" açıklanabilir. Ama bu açıklama bu hizibi tutucu, otoriter ve milliyetçi "bolşeviklerle" karıştırmamayı da gerektiriyor.

BOLŞEVİZM -SOL MUHALEFET-STALİNİZM.

Evet demokrattır. Bolşevik geleneği bir ve aynı hat üzerinde düşünmekle ısrar eden B.Somay ve benzerleri için, bu iddia ürkütücüdür. "Devrim başarıya ulaşmıştır. Artık işçilerin tüm görev ve direnişlere son vermeleri ve devrime yardımcı olmak için çok çalışmaları gerek. Herkes yerli yerine", "ihanet suçu için ölüm cezası geri getirilsin", "sanayi her zaman gereklidir, demokrasi ise her zaman gerekli değildir", "iş disiplinli, merkezi bir üretim kompleksinin oluşturulması".

B.Somay'ın yazısından yaptığımız bu alıntılar kendisine göre, bolleviklerin demokrat olmadığı ve olmayacağı savına destek olarak kullanılıyor. Bir delegenin, Troçki'nin ve Lenin'in söyledikleri üzerine. Ve ekliyor, "Stalin'in kusuru bu öneriyi(leri) gerçekleştirmiş olması mı?" Kabahat mı bu? Bakın Stalin'i günah keçisi yapmak kimseye bir şey kazandırmadı bugüne kadar." "Ekim devriminin meşru çocukları Lenin, Troçki, Stalin. Aradaki fark, birini severiz birini sevmeyiz." Bolşevik-Leninistlerin sorununun bu olmadığını, hele günah keçisi aramadıklarını, ya da birinden diğerini sevmek gibi duygusal bir sorunları olmadığını söylemekte fayda var. Sorunun, olayları ve kişileri tarihsel perspektifleri içinde ele almak ve oraya yerleştirmek gibi politik bir sorun olduğunu Bülent Somay da biliyor. Şaibeli olan B.Somay'ın kendisi. Hem bolşeviklerin ve marifetlerinin ortada olduğunu söyleyeceksin, hem de "konsey", "işçi denetimi" gibi ilk kez bolşeviklerin geliştirdikleri sloganlara sahip çıkacaksın. "Yetim hırsızlığa çıkmış, ay erkenden doğmuş". Lenin'in bir an için söylediği: "demokrasinin gereksizliği", B.Somay'ın oldukça mutlu ediyor. Madalyonun öteki yüzüne bakın B.Somay. "Dünya devrimi için gerekirse devrimi gözden çıkarırız" diyen de Lenin'dir. Sol SR'ler Lenin'e suikast yaptılar; demokrasinin ilk kuralını bozan onlardı, B.Somay. Askeri disiplini ve ölüm cezasını savunan Troçki, bu konuda geri adım atmasını bildi. Kronstadt zaferinden nedamet duyan yine kendisidir. ama hayatı boyunca demokrasiyi yaşatmayan da Stalin'dir. İş kişilere gelse bile, beline kadar çamura batan insanın çamurdan çıkıp kurtulması ayrı, çamurun içinde kaybolup gitmesi ayrı ifade bulur. "SSCB özgür ve demokratik bir topluma başka ülkelerden daha mı yakın?" Evet, gök cisimleri ayla yıldız gibi. Bürokratik mekanizma demokrasinin gelişimi için bir perspektif elbette üretemez. Kendi varlık koşullarını neden yok etsin? Ama bakınız muhalif ve alternatif politik çıkışlar neden gözünüzden kaçıyor? Polonya vb. de muhalefet mücadelelerini sizi ilham alarak değil, yine Ekim devrimi geleneği içinde ve sol muhaliflerin sloganlaştırdığı örgütlenme ve eylem tarzlarını geliştirerek veriyor.

> **Sosyalizmi bir merkezi ekonomi ve kalkınma modeline indirgeyen Stalinizmdir.**

Sosyalizmi bir merkezi ekonomi ve kalkınma modeline indirgeyen Stalinizmdir. Sosyalizmi tam olarak bilmiyorum ama ne olmadığını, hiç değilse yukardaki Stalinist tanımlama olmadığını biliyorum. Artık, insan gibi yaşamanın, emek köleliğinden kurtulmanın, ekonomik ve siyasi hayatın insanlar tarafından düzenlendiği yaşam biçimi olduğunu da. Bolşevikler hata yaptılar; bunu bugün biz daha rahat söyleyebiliyoruz. Ben B.Somay'ın Ekim devrimine ve bolşeviklere ilişkin değerlendirmesinin hatalı olduğunu söylüyorum. Haklı mıyım, haksız mıyım? B.Somay'a göre haksızım çünkü B.Somay doğruyu ifade ettiğini sanıyor. Şimdi bolşevikleri önleyebiliyor musunuz B.Somay?

Bir şey daha var: Fabrika konseyleri, işçi denetimi, komiteler, vb. "bolşevikler" tarafından ilk fırsatta ortadan kaldırılmış olsalar bile, yine "Bolşevik geleneğinin programlaştırdığı örgütlenme ve eylem anlayışlarıdır. Bakınız, III. Enternasyonel'in ilk dört kongre kararları ve "Geçiş Programı". Siz bir keşif değilsiniz, tereciye tere satıyorsunuz B.Somay. Buyrun şu işi beraber yapalım.

1930'larda Vorkuta-Sibirya'daki kampta. Sol Muhalifler Ekim'in yıldönümünü kutluyorlar.

"SP" ve DP Üzerine

DOĞAN YILMAZ

Ne gerek var uzun uzun Sosyalizmin uluslararası bunalımından söz etmeye! İş lafa gelince, ayrımsız bütün siyasi oluşumlar (daha doğrusu bir ikisi dışında) bu konuda hemfikir olabiliyorlar. Ama iş sorunu irdelemeye, nedenlerini ve sonuçlarını araştırmaya ve henüz uzağında olunsa da; çözüm üretmeye -en azından çözüme giden yola katkıda bulunmaya- gelince bütün işler karışıyor. Ya bu çözümü devrim yapmış ülkelere havale ediyoruz, ya da bir dönemi -giderek bir devrimi- yadsıyarak kolaycı çözümler buluyoruz. En yaygın olarak da sosyalist merkezlerden birini diğerine yeğleyerek kolayca işin içinden sıyrılıyoruz. Yani, neresinden bakarsak bakalım, ya "karşı olmak" temelinde, ya da bir merkeze sarılmak temelinde seyrediliyor. Bunun pratiğe yansıması da kaçınılmaz olarak, ya "bağımsızlık" adına kaba bir milliyetçilik, ya da "enternasyonalizm" adına yaratıcılıktan uzak bir şablonculuk oluyor. (Bu oluşumlar dışında yer alan siyasi hareketlerin de aynı etkilenmelerden uzak kalabildikleri söylenemez, ancak onlar şu anda bu tartışmanın dışında olduklarından bu kadarla yetinelim.)

Başından beri -beğensek de beğenmesek de ülkemiz devrimci hareketinin içinde değerlendirmek zorunda olduğumuz- "SP" tartışmalarını hakettiği ilgiyle izliyoruz. Bu olgu, en azından sosyalist hareketin kendi bütünlüğü içinde ele alınınca anlam kazandığından, olayı en ciddi biçimde değerlendirmek bir görev olmaktadır. Yoksa keskin tavırlarla bu gerçeği tümüyle yadsımak kimseye bir yarar sağlamayacaktır.

"SP" kuruluşunun "gündeme" gelişinden 14 Aralık toplantısının sonuçlarına dek uzanan sürecin, yani gelinen noktanın değerlendirilmesinde "zaten belliydi" gibi kolaycı ve haksız yaklaşımların ötesinde, olayı Türkiye Devrimci Hareketinin (TDH) içinde bulunduğu durumun bir göstergesi olarak ele almak ve irdelemek gerekmektedir. Ancak TDH'nin genel değerlendirilmesini yapmak hem bu yazının ana amacı olmadığından, hem de bizi fazlasıyla aştığından bu tartışmalara katkıyı başka bir noktadan ele almak durumundayız.

"SP" tartışmalarını başlatan ve bunu kendi anlayışlarına uygun somut çalışmalar ile birleştiren esas olarak Zemin çevresi ve Doğu Perinçek (DP) çizgisi ile zaman zaman bu oluşuma katkıda bulunan kimi çevrelerin ortak paydası bir parti olduğuna göre, olaya en başta bu noktadan yaklaşmak gerekmektedir. Zaten nerden bakarsak bakalım TDH'nin temel sorunu olan "Parti" sorunu önümüze her noktada çıkacak ve kendini dayatacaktır.

Önümüze koyduğumuz bu görevin adını ortak olarak saptamamız elbette aynı şey değildir. Öncelikle partiden anlanan çok farklı şeyler olduğundan, bu amacı farklı anlayışlarla hayata geçirmeye çalışmak da doğal olmaktadır. *Saçak* ve *Zemin* çevrelerinin yaptıkları da bundan başka bir şey değil zaten.

Bu çevreler amaçladıkları bir "SP" oluşturabilseler bile bunun gerçek anlamda bir "SP" olamayacağını görmek için Marksizmi birazcık bilmenin yeterli olacağına inanıyoruz. En azından, gerçek anlamda bir Marksist sınıf partisinin yalnızca "anti olmak" temelinde oluşamayacağını, esas olanla tali olanı, dost ile düşmanı doğru anlayıp karıştırmaması gerektiğini bilmeyen sosyalist olamayacağını düşünüyoruz. Olayı böyle ele alınca bu "SP" çalışmalarının "olumlu" bir sonuca ulaştığını varsayarak görüşlerimizi belirtmek gerçeği kalmadığından, gelinen nokta üzerinde tartışmak istiyoruz. Bunu da iki başlık altında yapacağız; DP olayı ve "Zemin" ne olmalıdır?

DP OLAYI

Bir marksist, hiçbir zaman kimsenin bugününü geçmişine bakarak mahkûm etmek yanılgısına düşmez. Ancak "geçmiş" ve "bugün"ün neler olduklarını doğru belirleyebilmek için aralarındaki bağı doğru olarak saptamamız gerekmektedir. Ancak böylece "bugün"ün geçmişin aynen devamı ve/veya tekrarı mı yoksa olumlu yönde gelişen bir devamı mı olduğu anlaşılabilir. Eğer geçmiş tüm olumsuzluklarına karşın eleştirilmiyor, geçmişin sahibince özeleştirisi yapılmıyorsa durum değişmektedir. O zaman geçmiş ve bugün gibi ayrımlar yapaylaşmakta ve anlamını yitirmektedir.

Tüm oportünist ve revizyonist yapısına karşın yine de marksizm içinde değerlendirilmesi gereken bu *teorik yapı*, ülkemiz-pratiğinde *objektif olarak* karşı-devrimcilik çizgisine düşmüş ve ihbarcılık geleneğinin yaratıcısı olmuştur. (Bugün de ihbarcılığını *YeniGündem*'de Ü.Kıvanç ile yaptığı bir konuşmasında ustaları DP ağzından "gerekirse yine yaparız" diye tescilleyen bu yapı için iyimser olmak mümkün değildir.) İşte bu noktada bu oluşumun *pratikte* marksist hareket sınırları içinde ele alınması olanaksızdır. "En güvenilmez unsurlarla bile ittifaktan kaçınanlar ancak kendilerine güvenmeyenlerdir" anlayışı da, bu oluşuma karşı anlamını yitirmektedir doğallıkla.

Kendi yarattıkları batakta boğulmakta olan bu, hastalıklı ve ihbarcılığı mücadele biçimi olarak sistemleştiren yapı için yapılabilecek tek ve en doğru şey başlarına basarak batağın dibine bir an önce göndermek olmalıyken, ne yazık ki yanlış bir "birlik" anlayışı adına hareket eden kimilerince, yalnızca anti-sovyetizm temelinde pragmatik bir anlayışla ellerinden tutulmuş ve bataktan çıkmalarına yardım edilmiştir. Geçmişin marjinalliğini kaçınılmaz olarak bugüne de taşıyan ve paylaşan bu oluşumlar daha çok "anti"lik temelinde bir ön birlik oluştururken, gerçekte DP neyin peşindeydi?

Geçmişin hatalarından -ama teorik değil- herkesten daha çok ders almış görünen ve akıllı bir taktisyen olan DP, bizce hiç bir zaman bu temelde istenen bir "BSP" oluşabileceğine inanmıyordu. Böyle bir niyeti olduğunu da sanmıyoruz. O halde neden DP bu çalışmalarda vardı? Bu sorunun yanıtı da açıktır, hele gelinen nokta bunu iyice kanıtlamaktadır.

Öncelikle geçmişte kendisine kolayca ve yanlış biçimde yapıştırılan "ajan" gibi hafif nitelendirmelerden "içerde yatarak!" kolayca kurtulan DP, bu durumdan akıllıca yararlanmayı sürdürdü ve "Zemin" çevresinin de bilmeden

olduğuna inandığımız yanlış yaklaşımları yardımıyla da önüne sol içinde meşruluk kazanmak hedefini koydu. Doğrusu varolabilmenin ve gelişebilmenin birinci koşulu da bu olabilirdi ancak. Bu değerlendirmeyi subjektif bulanlar olacaktır elbette, ama hem çok seslilikten söz edip hem hiziplere karşı çıkmak, 14 Aralık'ta görüldüğü gibi çok seslilikten kendi seslerinin çokluğunu anlamak ya da bu biçimde bir şeylere "taş koymak" nasıl açıklanabilir? Hiçbir zaman kendince anti-leninist olmayan DP'nin anti-leninistlerle ve troçkistlerle birlik yapmayı -üstelik parti olarak- düşünmesi nasıl açıklanabilir? Belki yalnızca anti-sovyetizm! Ama bunun için kendine daha yakın oluşumlar dururken bu platformda yer olması hangi teorik gerekçeye dayandırılabilir?

DP boş bulduğu meydanda kimi akılı evvellerin anti-sovyetliklerini de kullanarak birinci hedefine ulaşmıştır. Hemen her yasal toplantıda boy göstererek ve hattâ gövde gösterisi de yaparak amaçladığı meşruiyeti kazanmıştır! Bu iş için de "SP" çalışmalarını sıçrama tahtası olarak kullanmıştır. Şimdiki hedefi ise ya tek başına parti kurmayı gündeme getirmek ya da ilk aşamada zayıf "Zemin" çevresini de içine alan, ama mutlaka kendi eline geçireceğinden emin olduğu bir "parti" kurmaktır. (Bu gerçeği geç de olsa eski SDP'lilerin farkettiklerine ilişkin ipuçlarını "Zemin"in 4. sayısında U.Cankoçak'ın hiç de hakkı olmayan "hüzünlü" yazısında görebiliriz, ki; bu da en azından olumlu sayılması gereken bir gelişmedir.)

"ZEMİN" NE OLMALIDIR?

Zemin kendini çıkış amacına uygun olarak -ve bu amaç içinde değerlendirince de- doğru bir biçimde tanımlamaktadır. Bunu bir kez daha özet olarak vurgularsak; Zemin çıkışından beri, değişik seslerin bir araya gelmesini amaçladığını ayırdedici özellik olarak ortaya koyarak, bir "çizgi dergisi" değil, farklı anlayışlardaki sosyalistlerin aynı ortaklık temelinde katılımına açık, ancak bir "teorik tartışma dergisi değil, farklı politikaların ortak bir zeminde tartışıldığı bir dergi" olmak iddiasındadır.

Bir yanı ile olumlu sayılması gereken bu girişime, kaçınılmaz olarak damgasını vuran olumsuzluk olduğundan, bu çabanın adını da böyle koymak zorundayız. Öncelikle belirtelim ki TDH'nin acil görevinin Proletaryanın Devrimci Partisinin yaratılması olduğunu belirlemek -ki Zemin'i çıkaranlar bu kavramları çok farklı biçimlerde anlamaktadırlar- tek başına yetmemektedir. Partinin yaratılması onun aynı zamanda teorik inşaasıdır da. Mücadele içinde yaratılacak ve yükselecek olan parti, buna koşut olarak teorisini de bu süreç içinde yaratacak ve deneyecektir. Başlangıçta, partinin kurulabilmesini yasalarca olanaklı olup olmaması noktasından hareketle saptayan bir oluşumun doğruya ulaşması olanaksızdır. *Partinin yaratılması nesnel bir gerçekliktir, yasal değil.* Buradan yasallığı yadsıdığımız gibi bir sonuç çıkarılmasın, ama partinin gerekliliğini ancak yasaların izin vermesi noktasından gündemine alanların mücadele anlayışlarının ne olduğunu çıkarabiliriz pekalâ. (Bu noktada yasallık sınırına çarptığımız için ben fazlasını yazmıyorum, siz de basmamak zorunda kalmıyorsunuz!)

> **Zemin çok seslilik yanı ile olumluluğu yakalamış, önüne koyduğu hedef açısından kısır döngüde kalmıştır.**

Bu nedenlerle Zemin, yeni bir anlayışa hizmet eden çok seslilik yanı ile olumluluğu yakalamış, ancak önüne koyduğu ana hedef açısından kısır bir döngü içinde kalmıştır. Eğer amaçlanan Parti'nin yaratılması ve bu sürecin TDH'nin birliği ile en azından önemli ölçüde çakışması ise öncelikle bu sevdadan, yani Zemin'in anladığı anlamda bir "SP" kurulması çalışmalarından vazgeçilmelidir.

Bugüne kadar görünen odur ki; her siyasi oluşum, 6-7 yıl önce bıraktığı yerden hiçbir şey olmamışcasına, yeniden ortaya çıkmakta veya çıkma hazırlıklarındadır. Zemin dahil teorinin sorunlarına ciddi olarak eğilen hemen hiçbir çaba yok gibidir. (11.Tez'i *olaya yaklaşımı açısından* ayırmak gerekiyor.)

Proletaryanın Devrimci Partisinin yaratılması geçmişin değerlendirilmesinden ayrı düşünülemez. Önce geçmişten ne anladığımızı saptamalıyız. Yani herkes yalnızca kendi geçmişini değil, aynı zamanda bütün olarak TDH'nin geçmişini anlamalı ve onu marksist anlamda eleştirel bir biçimde değerlendirmelidir. Bu süreç doğru bir biçimde gerçekleştirilebilirse, kimsenin kuşkusu olmasın Parti'nin yaratılmasının temeli atılmış olacaktır. Oysa kimsenin böyle bir ciddi çalışması görülmemektedir. (Geçmişi yalnızca hataları ile alanlar bugünlerinde ancak, "eylemci gençler" türünden anti-marksist kategoriler icat ederek kendi çözümsüzlüklerine katkıda bulunabilirler, sosyalist harekete değil.) Bu süreç bir yerlerden başlatılmalıdır, ya da en azından başlamasına katkıda bulunulmalıdır. Ülkemiz devrimci hareketi uzun yıllardan beri çok merkezliliğin acısını çekmekte ve vebalini ağır ödemektedir.

Sosyalizmin genel bunalımı önümüze yeri görevler getiriyor doğallıkla. Doğallıkla diyoruz, çünkü yaşanan bir bunalımsa-ki öyledir- elbette çözüm üretmek gibi bir görevle yüklüyüz demektir. Yoksa bunu bir başka yere havale etmekle veya inkarcılığı sistemleştirip bir ideolojik politik hat haline getirmekle bu sorunu çözmek bir yana, ancak daha derinleştireceğimiz çok açıktır.

O halde ülkemiz özgülünde Parti'nin yaratılması, çok daha geniş bir perspektifte ele alınarak, dünya sosyalist hareketinin bunalımının aşılması sürecinin bir parçası olarak görülmelidir. Bu gün Marx'ın ve/veya Lenin'in öngördüğü boyutlarda bir sosyalist hareket yoksa -hatta bir durgunluk ve gerileme yaşanıyorsa- bu, onlara öngörülenlerinin, giderek teorinin yanlışlığını değil, ancak yeni sorunların aşılamamasının, marksizmin bir eylem kılavuzu olarak değil bir dogmalar yığını olarak ele alınmasının getirdiği sonuçların göstergeleridir.

Hepsi de iç içe geçmiş bir sorunlar yumağından kurtulmanın biricik yolu, devrimcilerin bu genel perspektif ile ülke özgülündeki sorunları aşmasıdır. Bütün bu doğru hedefe yönelik çalışmalar bütünleşerek teorinin yeniden ayağa kalkmasını sağlayacaktır. O halde her ülke devrimcisinin görevi daha netleşiyor demektir. Şimdi kimilerince ele alındığı biçiminden çok daha zor bu göreve soyunmak devrimcilerin acil görevi olarak ortaya çıkmaktadır. (Sorun böyle ele alınır ve bu perspektifte yorumlanırsa doğruya ulaşmak ve gerçek anlamda, birliği de içeren Parti'yi yaratmak mümkün olacaktır.) Sosyalist hareketin uluslararası planda yeniden ivme kazanmasının bir başka yolu yoktur. Ve ancak bu bunalımın çözümü uzun vadede emperyalizmin genel bunalımına da devrimci bir çözüm getirecektir.

Şimdi "Zemin" ne olmalıdır sorusu-

na yanıt vermeye çalışalım. İstediğimiz Zemin'in olumlu olarak değerlendirdiğimiz yanını ele alıp sürece damgasını vuran yan haline getirmektir. Ama bu yeni veya yeniden bir "Zemin" yaratmak demektir. Bunun için de Zemin'e birtakım öneriler ile yazıyı bitirmek istiyoruz.

Zemin eğer gerçekten, samimi olarak Parti'nin yaratılmasına hizmet etmek istiyorsa bunun yolunun bu güne değin izlenen yol olmadığını kabul etmelidir. Yalnızca karşı olmak temelinde bir "SP" olmayacağını, olsa da bunun marksist bir SP olmayacağını bilmelidir. (Bugüne değin yapılan çalışmalar hiçbir zaman boşa gitmiş sayılmamalıdır. Bu deneyimler devrimci hareketin yeni kazanımları haline getirilebilirler, bu da ancak doğru dersler çıkarmakla mümkündür.)

Bugüne değin bilmeden de olsa DP'nin sıçrama tahtası olan, yalnızca anti ilkelerle varolan, ama samimi olduklarından kuşku duyulmaması gereken Zemin çevresi diğer konularda olduğu gibi dürüstçe özeleştiri yapıp bu sürecin uzamasına izin vermemeli ve DP'nin elinden tutmaktan vazgeçmelidir.

Bu aşamada görünen ancak ve ancak teorinin sorunlarının, marksizmin savunulmasını da içeren bir anlayışla tartışılması ve dünya ve ülkemiz devrimci pratiğinden dersler çıkarılarak doğru mücadele geleneğinin yaratılmasıdır. Bu uğurda mücadele tüm devrimcilerin ortak görevi olmalıdır.

Parlamento, Hükümet, İktidar ve %51

ORHAN ÖZKARACA/PARİS

Dünyanın hiçbir demokratik ülkesinde hiçbir parti % %51'lik parlamento parlamento çoğunluğuyla iktidar olamamıştır, Hükümet olma niteliğini iiktidar olma niteliği ile birleştiremeyen her siyasi hareket ya işin daha başlangıcında veya fazla bir şey yapmadan sonunda hükümet olma niteliğini yitirmiştir.

İktidar olmak parlamentoda yarıdan bir fazla oya sahip olmak değildir. Bu sosyalist partiler için ne kadar geçerli ise çeşitli tipteki partiler içinde geçerlidir. Hükümet olabilmek için % 51 gereklidir fakat bu çoğunluğun iktidar olabilmesi parlamento dışındaki güce bağlıdır.

Genel olarak burjuva partilerini iktidar eden temel güç: burjuvazinin üretim araçları üzerindeki mülkiyetidir, yani sistemin özüdür. Bu özden kaynaklanan çeşitli tipteki burjuva partileri vardır, dolayısıyla bu öz her şeyi açıklamaya yetmez. Partinin temsil ettiği sınıfın politikasının toplumsallığı yani: Toplum hayatının her alanında aldığı destek dinamizimdir.

Özal iktidarı için, iktidar olmak üretim araçlarının özel mülkiyeti temelinin yanında örneğin şunlara dayanmaktadır. Liberalizm modasının burjuvasi içindeki güçlülüğü, Özal'a karşı olan muhalefet partilerinin muhalefet olmaktaki azizliği programsızlığı, muhalefetin temsil ettiği sosyal sınıfları tam anlamıyla temsil edememesi, bölünmüşlüğün (SHP-DSP) verdiği güçsüzlük, hayatın her alanında politik alternatifler üretmekteki acizlik. Evet bu şartlar Özal'a gerçek bir iktidar muhalefetin acizliği ile güçlü bir iktidardır. Biz buna rahatlıkla Türk-İş yöneticilerinin Özal iktidarına verdiği desteği de rahatlıkla katabiliriz. Görüldüğü gibi Özal iktidarı sınıfsal bir iktidar olmakla birlikte toplumsal bir iktidardır da.

Sosyalist iktidar sistemin özüne yeni üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanmaz, tam aksine sistemin temel çelişkisinin üzerine oturur ve ancak üretim araçlarının yani bir bütün olarak sanayii ticaret ve mali sermayenin üretimin kollektif karakterinin mülkiyetine geçmesine dayanır. Bunu hedef almayan bir sosyalist akım olsa olsa sol bir burjuva partisi olmaktan ileri gidemez.

Sosyalist bir parti iktidarı sınıfsaldır ama onu iktidar edecek yapı toplumsaldır. Eğer bir bütün olarak üretimin kollektif karakterinin dinanizmi toplumsal hayatın her alanına ekonomiden, kültüre, basın ve yayın organlarından eğitim ve öğretim kurumlarına v.b. yani toplumsal hayatın her alanına yayılmamışsa sosyalist bir partinin iktidar olması ham bir hayaldır.

Sosyalist bir parti muhalefet döneminde güçlü kitle örgütlerine dayanmalıdır. Partileşme süreci ile kitle örgütlerinin oluşma süreci iç içe girmelidir. Gerek parti iktidarı, gerekse partinin muhalefeti üretimin kollektif karakterini temsil eden güçlerin gerçek, elle tutulur örgütlenmesine dayanmalıdır. Güzel politik sözlerle oy avcılığı sosyalist bir partinin politik çizgisi olamaz, parti hayatın her alanında da toplumsal bir iktidar olmaya yönelmelidir. Bu da işçi sınıfının hayatın her alanında burjuvaziye attıracağı geri adımlarla olabilir. Örneğin Özal'ın işçi desteğinin Türk-İş'in sosyalist bir sendikacılık hareketiyle yok edilmesi, küçük illerden, büyük illere kadar belediya başkanlıklarının alınması, Özal iktidarının toplumun o bölümündeki iktidarını zayıflatacaktır. YöK'ün yok edilmesi, üniversitelerdeki Özal iktidarını hayatın bu alanında geriletecektir ve sosyalist hareket ele geçirdiği bu toplum hayatının çeşitli mevzileri üzerinde güçlenecek ve iktidara yürüyecektir. Bu yolun sarp ve dolanbaçlı, zorlu olduğu, güllük gülüstanlık olmayacağı açıktır. Hele bu iş Türkiye gibi on yılda bir askeri darbenin olduğu bir ülkede daha da zordur.

Sosyalist hareket ne geçmişte, ne de bu gün günlük bir gazete bile çıkaramamıştır. Bolşeviklerin Rusya'daki mücadele biçimini aynen bir şablon olarak alanları tek bir seçime bile girmemiştir, girememiştir. O ise Bolşevikler (Kral)ın çarın meclis-i mebusanına-dumaya-girmeyi hiçbir zaman red etmemişlerdir. Amma Bolşevikler dumanın Çar'lık sisteminde, Çar'ın selamlığı olduğunu ve hiçbir işe yaramadığını söylemişlerdir. Gerçi bizde de her on yılda bir askerlerin yönetimi almaları ile parlamento işlemez hale sokulmuştur. Dolayısıyla sosyalist partide mücadeleyi demokrasi mücadelesinden, sosyalizm mücadelesine kadar; mücedeleyi hayatın her alanında sürdürmelidirler. Mücadele araçlarının ve yöntemlerinin hiçbiri red edilemez, önemli olan olanakları sını-

fın çıkarı için en iyi şekilde kullanmaktır.

Basın özgürlüğünü, örgütlenme özgürlüğünü, seyahat özgürlüğünü sendikal özgürlükleri, seçme ve seçilme özgürlüğünü vb. yok etmek sosyalistlerin savunacağı bir şey değil, tam aksine savunacakları ve sosyalist demokrasinin temel taşları yapacakları şeylerdir.

Sosyalistlerin karşı çıktığı demokrasi, insanın insan tarafından sömürülmesi demokrasisi, yani burjuva demokrasisinin temelidir.

Bu anlamıyla sosyalist demokrasi hayatın her alanında azınlığın çoğunluk üzerindeki demokrasisi olan burjuva demokrasisini yok etme temelinde yükselmelidir. Sosyalistler demokrasinin gerçek savunucularıdırlar. Gerçek bir işçi sınıfı sosyalizmi de ancak sosyalist bir demokrasi üzerinde kurulabilir. Demokrasinin yok edildiği yerde emekçi sınıflar, sınıf inisyatiflerini koyamazlar. Onların adına çıkmış bir kısım öncünün demokrasiyi yok ederek, işçi sınıfı adına sosyalizm girişimlerinin bu gün vardığı yer, sosyalizmin reddidir. Sosyalizm ve demokrasi bir birinden ayrılmayarak bir bütün teşkil eder.

ŞİLİ-1973

Denecektir ya Allendenin başına gelenler. Hele bizim gibi on senede bir askerlerin yönetimi zora dayanak aldığı bir ülkede, "Burjuva demokrasisinin", parlementonun on yılda bir tatile çıktığı... bir ülkede, bu tehlike yüz yıllık demokrasi geçmişi olan Şili'den daha fazladır. Tek kelimeyle bu analiz doğrudur.

Ne yapmak gerek? Eğer bir ülkede demokrasi güçleri demokrasiyi koruyacak, yaşatacak kadar güçlü değilse, bu sonuç doğaldır. Buruva anlamda nispi bir burjuva demokrasisinin var olduğu koşullarda biz sosyalistler ne yaptık? Genel anlamda bizim kullandığımız demokratik hakları temellendire bildik mi, hatta bu doğrultuda yapmamız gerekeni yaptık mı? Herkesin kendi tekkesine bağlı sözde kitle örgütlerinin yerine güçlü yığın örgütü durumunda kitle örgütlerinin çıkmasına destek olduk mu? Burjuvazinin provokasyonlarıyla ortalığı terörize edip demokrasiyi tatile çıkarma taktiğine karşı doğru bir politika izleyebildik mi? Daha da fazlası kendi içimizde ve aramızda demokrasiyi uygulayabildik, demokrasi için demokrasi cephesi oluşturabildik mi? Hayır bunların hiç birisini geçmişte tam anlamıyla yapmadık. On yılda bir darbenin suçu yalnızca darbeyi yapanlara değil, demokrasiyi korumaktan aciz demokrasi güçlerine de aittir bu sorumluluk.

Kitlelerin kendi güçlerine güveni geliştirileceği yerde, geliştirilen öncüye güven anlayışı, kitleleri insiyatif almamayı getirirken, her şart altında sözde mücadele edecek tipte örgütlenenler de meydanı terk ettiler. Bir kısım öncü blok partisi kurup meydana çıkmaya niyetimiz var diyor, amma halen ne fol ne yumurta. Avrupa'da altı yıldır oluşturamadıkları bloku Türkiye'de oluşturacaklar. bu her birinden daha üstün daha kaliteli, daha kızıl unsurlar, işçi sınıfına hizmette kalite farkları oldukları için bu güne kadar birlik olamadılar. Bundan sonrada birlik olmayacaklardır. Birlik onların tabiatına aykırıdır.

Türkiye'de bu gün sosyalistlerin bir güç olması, alternatif duruma gelmesi güçlü kitle örgütlerinin kurulması, gelişmesi, kısacası demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin en büyük sorunu birliktir.

İlginçtir ama gerçek, her dürüst devrimci, her bilinçli işçi sosyalistlerin birlikte olmalarını istemiştir, amma onların gövde temsilcisi olanlar, onların gerçek temsilcileri oldukları için programlarının kalite farkından dolayı demokrasi için bile birlik olmamışlardır. Öncülerimize bu insanların, ceza evinde olanlar da dahil saygı borçları vardır.

SONUÇ: Sosyalistler demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde doğal örgütlenmeyi red etmezler, legal örgütlenme şartlarının olmadığı yerde, legal örgütlenme özgürlüğü için mücadele ederler, bu durum yoksa illegal örgütlenirler. Demokrasi demokrasi güçlerinin güçlü olduğu yerde vardır. Demokrasi güçlerini ayağa dikmek, var olan demokrasinin de tatile gitmesini engellemek mümkündür.

İktidar olayı sınıfsal olduğu kadar toplumsal bir olgudur. Hayatın her alanında işçi sınıfının teorik ve pratik olarak hakim olması, iktidar mücadelesinin temelidir. Sorun % 51 sorunu olarak konulamaz. Sosyalistler burjuvaziden gelecek her anti-demokratik saldırıyı geri püskürtecek hiçbir yöntemi reddetmez. Sosyalizm demokrasi olmadanda olmaz.

Parti Sorunu ve İşçi Kitle Partisinin Anlamı

SÜLEYMAN ACAR

Sosyalistler için en büyük örgüt sorunlarının başında mutlaka parti vaya partileşme sorunu yatmaktadır. Parti de zambille gökyüzünden insanlara hediye edilen bir lûtuf değildir. İnsanların, ezilen kitlelerin talepleri doğrultusunda ve gene bu insanların programını benimseyerek mücadele etkinliklerini daha çok kuvvetlendirici, yaygınlaştırıcı ve kazanımlarını daha rahat bir şekilde ispatlamalarının bir ürünüdür. Partiyi, hem de sınıf adına bir partiyi oluşturmak her şeyden önce insanın, insanların özverili olmalarını, gerektirmektedir. Fakat Türk Sosyalist hareketlerinde de dün gibi bugün de gene tersi yapılmaya çalışılmaktadır. Yukarda belirttiğimiz gibi tüm zorlu çakışmaların ciddiyet payı önemsenmezken, bir o kadar da sınıf adına basit bir şekilde partiler oluşturulmaktadır. Bunun en çarpıcı örneğini 12 Eylül öncesi partiler zincirini le, Sosyalizm için mücadeleye birlik teşvermek sanırız yerinde olur. Nitekim 12 Eylül sonrası en zorlu koşullarda solun parçalanmışlığının, işçi sınıfının demokratik hak ve özgürlüklerinin yok edildiği bir ortamda ve hem de ezilen kitlelerin sorunlarını hiç de önemsemeyen; onların kaybolan hakkının kazanımları için hiç de ortalıkta görünmeyen; en önemlisi de ezilen kitleleri talepleri doğrultusunda örgütlemeye girmeyen; kendilerini aydın ve sosyalist sayan Sosyalistlerimiz, kalkıp, hem de aceleci bir tavırla bir SP oluşturmaya çalışmaktadırlar. Acaba parti kurmak bir hobi ve bir marifet halini mi aldı? Sanırız öyle yapılmaktadır. Herkez kendibaşına bir parti kurma hevesi ile çalışmaktadır. Nitekim sonuçta geldikleri gibi gidişleri de pek etkileyici olmamıştır. Çünkü sınıf partisinden çok, grup partileri ve kitlelerce kucaklanmaktan öte örgüt elemanlarınca bilinen

tanınan partiler durumunda idiler. Kimse örgütünü, partisini kurmasın veya kuramaz diye bir şey söylemek istemiyoruz, bizim üzerine basmak istediğimiz nokta, eksik anlaşılanların eksik yanlarını söylemek ve her defasında faturasını pahalı ödediğimiz yanlışlıklarımızdan vazgeçmektir. Kimi çevrelerce kurulmasına çalışılan SP vs.. gibi atılımlar, görüldüğü kadarıyla hiç de iç açıcı çalışmalar olmamıştır. Çok geniş bir politik çevre ile bile henüz tartışma ortamında bulunamayan, SP çalışmaları, buna rağmen katılmak isteyen ve hatta daha katılımlı bir parti oluşturabilme çabasına giren insanları bile dışlamıştır.

Bu tip tek başına örgütlenişler ancak burjuvazinin biçimsel örgütleniş fesatlığını yapmaktan öte bir şey değildir. Tersine burjuva örgütleniş anlayışını güçlendirerek bir sınıf partisinin yapılaşması önünde perde oluşturarak, *D.Marksistler* için asıl yapılması gerekeni zorlaştırmaktır. Kendilerine biz sosyalistiz diyorlar, biz parti kuruyoruz, bize güvenin, diyorlar. Sınıf adına grup partisi kurmak, hele hele bu koşullarda ilk etapta yapılması gereken değil. İşçi sınıfının, ezilen kitlelerin demokratik hakları için onları örgütleyebilme, diğer taraftan da kitlelere sınıf bilinci veren bir sınıf partisi sloganını yaygınlaştırmaktır. Bu slogan da ancak bir İşçi Kitle Partisi sloganı olur. Çünkü sınıf partisi işçi sınıfının katılımı ile ve işçi sınıfına onun öz-örgütünü ancak kendisinin oluşturabileceğini, yaratabileceğini gösterme mücadelesini vermektir. Sosyalistlerin işi, İşçi Sınıfı'nın kurtuluşunun ancak kendi eserleri olacağını ve onların kendi partisine sahip çıkararak, kendi öz-denetim ve yönetiminde olan bir İ.K.P.'nin yaygınlaştırılmasının ve kurulmasının somut koşullarını yaratmaktır. İ.K.P.'nin asıl önemi, programının işçi sınıfı ve kitlelerce benimsenmiş olmasıdır. Kitlelerin kendilerinden güven duydukları bir sınıfsal bilinçle donatılmış olmasının da oluşturduğu bir gerçek taban oluşudur. İ.K.P. sınıfsal konumu itibariyle tüm burjuva akımlarından kendisini arındırarak, kendi sınıfsal temeli üzerinde yaygınlaşır. İ.K.P. sınıfsal konumundan taviz vermeyen muğlak düşünce ve bağnaz tutumlardan uzak, grupçuluk anlayışına da ters düşen bir partidir. Ve İ.K.P. insanların herkesin işçi sınıfının ve ezilen kitlelerin sahip çıktığı bir toplumsal, yani sınıfsal potansiyelin sahip çıktığı bir partidir. Ama kimsenin, hiç kimsenin cebindeki bir meta, bir özel kuruluş ta hiç değildir. İşçi sınıfının ve tüm ezilen kesimlerin, fabrika, tarla, mahalle vs.. ve hayatın her alanında oluşturdukları mahalli, yerel, konsey gibi örgütlenişlerle, örgütlenen resmi her an yönetime geçme ve geri alınma mekanizmasının tam demokratik bir işleyişle yapılmasını gerektirmektedir. İ.K.P. İşçi Sınıfının ve ezilen kitlelerin bir cephede birleşmesini, demokratik hakları için vereceği günübirlik mücadelesi ile Birleşik işçi cephesini oluştururken bu geçiş dönemi içerisinde anti kapitalist bir mücadele biçimine sokarak, çalışan sınıfların siyasal iktidarını hedefler.

Bu bağlamda kurulmasına çalışılan SP'de geniş kitleleri ve geniş mücadele alanlarını içine sindirebilecek yapıda olmalıdır. Tersi yapılmaya kalkılırsa, üç beş aydınla burjuva parlementer ortamda, burjuva partileriyle boy ölçüşmekten öteye pek fazla bir şey yapılamaz. Toplumsal alt üst oluşun tek şartı (tabiki sınıf adına) toplumsal düşüncenin yenilerek siyasal bilinçli bir güç oluşturulmasından geçer. Yoksa burjuva milletvekilliği sıfatıyla zaman öldürmenin ve kitleleri oyalamanın bir yararı yoktur. Sosyalistlere düşen, ezilen kitlelerin ve işçi sınıfının kendi haklarının davalarına sahip çıkabilmelerini öğreterek, bununla sınıfsal bir yere oturtulmasına çalışmaktır. İşin basit ve yüzeysel yanına kaçmak elbet ki kolay ve rahat olur. Asıl yapılması gereken göğüslere gerilen zincirin zayıf halkasını tespit edip daha iyi nasıl kırılabileceğini somut olarak vermektir. Sosyalistler olarak, hayatın tüm insanlar için var olduğunu ama buna rağmen hakim ideolojilerce kendi resmiyetine geçirildiğini, İşçi Sınıfının ve ezilen kesimin olağan haklarını bile canı pahasına ödeyerek, hâlâ sahip olmadıklarını öğretmeliyiz, İşçi Sınıfının ve tüm ezilen kitlelerin bir kapitalist dünyaca sömürüldüklerini, emeklerinin karşılığını alamadıklarını göstermeli ve sosyalist kültürlerine siyasal içerik vererek sınıfsal varlıklarını kazandırmaya çalışmalıyız. Hal böyle olursa ezilen kitleler kendi öz örgütlerini oluşturmakta pek tedirgin olmayacaklardır. Ve o zaman kitlesel bir katılım istek ve sınıfsal bir talep olarak sınıf partisinin kuruluşu için yığınların daha çok hazır olduğunu görecek ve sınıfın sınıfa güveni de peyderpey artmış olacaktır.

Ezilen kitlelerden biri olarak söylüyorum; sözde kendini sosyalist ve "Birleşik Sosyalist" görenler, ama işi başka, söyledikleri başka olan beylerimiz, biraz da bizi bize bırakınız, her defasında balkabağı gibi başımıza patladığınız yetmiyor mu? Kitleerin zihinlerine yerleştirilmiş olan, geleneksel burjuva liderlik inandırıcılığından yararlanarak, kendi dünyalarınız için başkasının alnını çıkarmaya çalışmayın. Muğlak düşünce ve bağnaz tutumlarınızla insan zihinlerini körelterek, onların sömürüsüz bir dünyaya açılmalarına engel teşkil ederek, köleliklerinin ömrünü daha fazla uzatmaktan başka hiçbir işe yaramadığınızın da sanırım farkındasınız. Sonradan görmüşlüğünüzü de toplum üzerinde modelize ettirerek, gene topluma mal etmeye çalışmayın. Ama şu açık kendi ideolojiniz gereği kendi politikalarınızı yapıyorsunuz. Her şeyi ideolojinize kaynağını veren menbanızda aramak daha akılcı olur. Bağlı olduğunuz Menba Kemalist-Stalinist benzerliğinizin damgasını taşıyan, tarihi işlevini bitirmiş olan küflülüğün etrafa verdiği kötü kokudan başka bir şey değildir. Fakat hâlâ emekten yana olduğunuzu ve emek üzerindeki sömürünün yok edilmesini istediğinizin, yalnız tutumlarınız ve ideolojileriniz gereği bunun üstesinden gelmeyeceğinizin bir uyarı niteliğinde de olsa söylenmesi yerinde olur.

Ama, gene ezilen kitleler adına etiketçilik sevdanızın da ağırlığı yok sayılmayacak değil. Biz ezilen kitleler sömürülenler olarak doğrudan bizim benimsemediğimiz programı ile denetimi ve yönetimi bizim elimizde olmayan, bizlerin çoğunluğunun katılmadığı bir partinin hiçbir zaman sorunlarımıza çözüm getirmesi olası değildir. Bizlere ancak bir İ.K.P. sloganı rehber olabilir. (Siz partinizi ve kendinizi kitle gözünde ne kadar emin göstermeye çalışırsanız çalışın). Her şeyden önce bizim sınıf bilincini alarak kendimizden emin olmamız gerekir ki, biz de bize en yakın aydınımızı ve partimizi seçebilelim. Ezbercilikle ve kitleler üzerinde popüler rolcülükle sınıfsal toplumsal değişikliği düşünmek intihar demektir. Burjuva kültürüyle çöreklenmiş olan kitlelerin beynine neden sosyalistçe bir berraklık getirilmek hedef alınmamaktadır da, grupçu akılcılığı hortlandırılmaya çalışılmaktadır.

Azgelişmiş, geri bırakılmış ülkelerde sosyalistlerin ilk yapacakları en önemli çalışma işçi sınıfını ve ezilen kitleleri bilinçlendirerek teorik bir birikimin yaratılması ve sosyalist politik kültürün yerleştirilmesinin acilliğidir. Bu anlayıştan kalkarak, bugün ihtiyacını duyduğumuz en önemli alternatif olduğunu düşünerek, bir İ.K.P. sloganınının yaygınlaştırılmalıdır. İ.K.P. sloganının somut bir şekilde sınıf partisi konumuna, karakterine getirilmesi için, bunu benimseyen tüm kişilerce mücadele gündemine sokulması gerekmektedir.

Sosyalist Mülkiyet Devlet Mülkiyeti Değildir

"Özgürlük; devleti toplumun üstünde bulunan bir organ olmaktan çıkararak onun tamamıyla altında bir organa dönüştürmekte toplanır" K.Marx×

ORHAN ÖZKARACA

Marx'ın "özgür üreticilerin birliği ve iktidarı" şiarı genellenirse şu teze dayanır: Üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin kollektif karakteri arasındaki çelişkinin çözümlenmesi ile, toplum yeni bir düzene sosyalizme geçecektir, sosyalizm kapitalizme göre daha üstün, özgürlükcü sömürüsüz, eşitlikçi, kalkınma hızı daha yüksek, ekonomisi daha düzenli, burjuva demokrasisinden daha demokratik bir düzendir. Kapitazilmden sınıfsız topluma geçiş, üretimin kollektif karakterinin temsilcisi işçi sınıfının iktidarını gerektirir.

DEVLET VE SINIF İKTİDARI

Marx ve Engels; genel olarak devlet diye bir organın varlığına karşıdır. Devleti mümkün olduğunca yok etmek, iktidar gücünü giderek daha fazla topluma indirgemek ve giderek sönmesi ve yok olması marksizmin temel görüşüdür.

Marksizmde, üretim araçlarının devlet mülkiyeti olması diye bir görüş yoktur. Söz yerindeyse toprak işleyenin su kullananın anlayışı Marx ve Engels'in görüşlerine hakimdir. Yükselen her işçi hareketi de esas olarak bu amaca yönelmiştir.

Ne Marx ne Engels bir veya birkaç ülkede sosyalizm olursa ne olur sorununu teorik olarak enine boyuna açmamışlardır.

Üretimin kollektif gücü bir veya birkaç ülkede yönetimi alırsa, bu iktidarı korumak için devlete ihtiyaç olurmu? Elbette olur. Ama bu devlet dış güçlere karşı ve ülke içinde emekçi çoğunluğun demokratik iktidarını korumanın bir aracından başka bir şey olamaz.

Söz yerindeyse sosyalist devlet; emekçilerin tepesinde değil onların ayakları altında olması gereken bir organ olması gerekir. *Emekçilerin doğrudan kontrol altında tutamadığı bir organ, onlara ait olamaz.*

Reel sosyalist ülkelerdeki devlet emekcilerin doğrudan kontrolu altında değildir. Onlar adına çıkmış öncülerin -bürokratik partinin- eğemenlik aracıdır. İşçi sınıfının sınıf olarak bu devletteki yeri sıfıra yakındır. Devlet; partinin işçilere gittiği ve yaklaştığı oranda sınıfa yakındır ama işçi sınıfının; "partisi" sınıftan uzaklaştığı dönemde bu gidişe dur diyecek gücü yoktur. Dolayısıyla iktidar sınıfa değil onun adına çıkmış bürokratik bir partiye aittir.

DEVLET MÜLKİYETİ SOSYALİST TİPTE BİR MÜLKİYET DEĞİLDİR:

Tarihten çok örnek verilebilinir: Osmanlılarda üretim araçlarının tamamı -toprak- devlet mülkiyetiydi, ama Osmanlı sistemine hiç bir marksist sosyalistti diyemez; padişah kendine böylesi bir sıfatı verseydi bile. (gerçi bazı marksist geçinenler asya tipi üretim biçimi tartışmalarında feodal sosyalizm görüşüne yakın görüşler savunmadı değiller).

1980 yılında Fransa'da FKP, SP ortak hükümete geldiler, ellerinde devletleştirilecek koca bir liste vardı, listedeki iş yerleri devletleştirildi. Bu iş yerlerinin yönetimine sosyalist, komünist yöneticiler atandı. Sonuç ne oldu, hiçbir şey olmadı devlet kapitalizminden başka. Denecektir ki devlet değişmedi v.s. İşçiler, halk oy verdi öncüler yönetime geldi, onlarda yönettiler, onbinlerce işçiyi işten attılar, alım gücü düştü v.s.

Bugün Çin, Rusya... vb. ülkelerde de durum aynıdır. Devlet mülkiyeti olan fabrikalara devlet yönetici atar, yöneticinin seçimi sözkonusu değildir; geri alınması da ancak atayanların bileceği iştir. İşçilerin inisyatifi yoktur. Bu yönetici Fransa'da FKP'li SP'li olurda, bu ülkelerde "kızıl nişan" almış komünist olabilir, ne fark ederki. Hatta bu yönetici gerçekten doğru şeylerde yapabilir; -kedinin fare tutması- gibi görüşleride yoktur diyelim. Ne olur bu durumda Sosyalizm mi olur? İşçilere rağmen, onların doğrudan inisyatifi olmadan, ya bu sayın kızıl yönetici bir gün kendinin fare yakalamasını savunursa ne olur, hiç yine sosyalizm olur.

Kısacası sosyalizm üretim araçlarının devletleştirilmesi ve sınıf adına yöneticilerin atanması, sayın öncülerin sonsuz politik bilgi ve pratiklerinin ürünü olamaz. Çünkü işçilerin bu gidişatta yaptırım güçleri yoktur. Sınıf sanıldığı gibi diktatör hem de değildir. Çünkü sı-

nıf adına çıkmış öncüler hem süleymandırlar, hem mühürde onlardadır. Kedinin fare tutup tutmayacağı onların bileceği bir şeydir, söz yerindeyse ayak takımının değil.

Peki ya birgün; bu mülk sahipleri, devlet sahibi, parti sahibi "diktatör" işçiler grev yaparsa? Ne anlaşılmaz şey: Partron yok, hemde diktatörler, bu adamlar niye, kime, hangi amaca hizmet grev yaparlar: Kısa bir zaman sonra durum anlaşılır, CIA ajanları işçileri -kendi iktidarlarına karşı- kışkırtmışlardır. Teşhis konur bu bir karşı devrimdir. Kızıl devlet -işçi devleti- Kızıl ordu-işçilerin ordusu, Kızıl Polis... Halk Mahkemeleri... işçilerin tepesindedir, karşı devrim bastırılmıştır. Yaşasın sosyalizm?

Kısacası devlet mülkiyeti tipi, üretim araçlarının özel, üretimin kollektif karakteri arasındaki çelişkiyi: Devlet mülkiyeti ve parti iktidarı biçimi çözememiştir. 60 yıllık pratik bize bunu gösteriyor. Hatta yöneticilerin işçi sınıfından tamamen uzaklaştıkları dönemlerde -fare tutma- dönemlerinde saf bir devlet kapitalizmine kayma olmaktadır. Daha sonra o güzelim geri dönme teorileri, geriye ne döndü ki, aynı süleyman, aynı mühür, 1917'de iktidara gelen parti, bu gün de iktidardadır. İşçiler değil, sayın öncüler dönmüşlerdir. Zaten dönmekte veya dönmemekte keyfidirler, işçilere verilecek bir hesapları yoktur, ama onlardan soracakları çok hesap oldu bu öncüler tarihinde.

İşçiler bu işi becerebilirler mi? Beceremez diyenler çıkmadı değil, Engels o zaman beyler bize bu işleri bırakmak düşer diyor. Gerçekte öncülük teorisi de, bir anlamda sınıfın bu işi beceremiyeceği, onun içinden çıkmış bir elitin ancak bu işi sonuna kadar götürebileceği teorisidir. Fakat sayın öncülerin artık bu işi sonuna kadar götüremeyecekleri görülmüştür.

SOVYETLERDEN İKTİDARI PARTİ ALDI

1917'de 20 milyon emekçi çarı devirmeyi becermişlerdi, BP-Bolşevik Partisi- Nisan 17'de Sovyetler'de % 10 civarındaydı, BP bütün iktidar Sovyetler'e diyordu ve altı ay sonra Sovyetler'de çoğunluğu alıyordu. Ama Nisan tezi Ekim'de biz iktidarı Sovyetler'den değil Sovyetler için alıyoruz tezine dönüşüyordu. BP MK'sı bile ikiye bölünüyor, bir kısım MK üyesi iktidarın Sovyetler'den alınmasına karşı çıkıyorlardı, bu gün erken, yarın geç bu işin bu akşam olması gerekir, seçimler işi uzatır, yenilgiye sebeb olabilir vs. deniyordu ve BP'ye bu konuda; en büyük yardım altı ay sonra karşı devrimcilikle, emperyalizmin ajanlığıyla suçlayacakları Kronştad Sovyeti'nden geliyordu. İktidar alınıyor ve bir daha Sovyetler'e verilmiyordu, parti iktidarına karşı çıkanlar, Sovyetler'in iktidarını savunanlar, Sovyet seçimlerine herkesin özgürce katılımını istiyenler tehlikeli görülüyordu. Devlet iktidarını alan BP'si üretim araçları mülkiyetini, devlet mülkiyetine geçiriyordu. Böylece siyasi iktidar, ekonomik iktidarla bütünleşiyordu. 21 kişilik MK bütün iktidarı "oligarşik" bir biçimde merkezileştiriyor ve işçi sınıfının, sınıf olarak doğrudan kontrolu, inisyatifi sıfıra indiriliyor, parti devlet sosyalizmi anlayışı; işçi sınıfının sınıf olarak mülkiyeti, yöneticilerini seçmeleri, geri alabilmeleri Paris Komünü tipi bir sosyalizmin yerini alıyordu. Sovyetler sosyalizmi yerine, devlet sosyalizmi. Tekrar etmekte yarar var, işçi sınıfının sınıf olarak doğrudan kontrol edemediği hiçbir organ ona ait olamaz, onlar için, onlar kökenli, onların adına olsa bile. Çünkü sınıf adına çıkmış öncü, sınıfın inisyatifine uyup, uymamakta keyfidir, hayatın her alanında verilecek karar sınıfın değil öncülerin vereceği karardır. Bu öncüler kedi fare tutsun da diyebilir tutmasında..?

İŞÇİ SOSYALİZMİ Mİ DEVLET SOSYALİZMİ Mİ

Bir kısım öncü teorisi savunucuları diyecektir, sosyalist devletle, işçi sınıfını karşı karşıya koymak aptallıktır v.s. Onlara verilecek cevap açıktır, biz sizin gibi teorik cambazlık yapmıyoruz, Polonya'da olup bitenlere bakmanız bile yeter.

Üretim araçları mülkiyetinin devlet mülkiyeti olması, devlet kademelerindeki yöneticilere, bir bütün olarak da sayın öncülere fevkalade bir politik güç sağlamıştır. Yok olmaya doğru, giderek sönmesi gereken devlet, adeta kapitalist devletten daha güçlü olarak toplumun karşısına dikilmiştir. Devlet karşısında yalnızca işçi sınıfı değil, toplumun tamamı aciz duruma düşmüştür. Devleti elinde bulunduran partiye karşı, hiçbir toplumsal yaptırım gücü yoktur. Özgür basın, örgütlenme özgürlüğü, sendikal özgürlükler yoktur... Ama parti tüm özgürlüğe sahiptir. Kedinin fare tutmasını isteyecek özgürlüğede.

Sözde diktatör olan işçiler buna dur diyebilir mi? diyemez, onlara çalışmak, öncülere yönetmek düşer, ne de olsa herkes yerini ve haddini bilmelidir.

Tarihimizi red etmeyelim diyenlere bakmalarını ve ders çıkarmalarını tavsiye ederim. 1871 Paris Komünü, 1905, 1917 devrimindeki Sovyetler'deki işçi hareketi, 1953'de Doğu Almanya, 68 Çek, Polonyalı işçilerin hareketi sürekli doğrudan yönetime oto-gestiyona (özyönetime) yönelmiştir. Üretim araçları mülkiyetinin genel olarak sınıfın doğrudan mülkiyetine geçmesi gerekirken, genelde sınıfın, sınıf karakterine yabancı olan bir örgüte; devlete verilmesi, devlet molozunu güçlendirmiş, işçilerin sınıf inisyatifi yok edilmiştir. Kapitalist toplumda kapitalistleri güçlü kılan, onların sınıf inisyatifini hayatın her alanında hakim kılan nedir? Marksizm bu soruya kapitalistlerin üretim araçları üzerindeki mülkiyetidir cevabını verir.

Ama iş sosyalizme gelince, Marksizm baş aşağı çevrilir. Üretim araçları mülkiyeti işçilerin doğrudan mülkiyeti olması gerekirken, devletin yanlızca bir iktidar aracı olması gerekirken ve giderek yok olması gerekirken, bunun tam tersi yapılır. Üretim araçları mülkiyeti olur devlet mülkiyeti, sönmeye giden devlet olur, giderek güçlenen toplumun tepesinde bir hayalet, İşçiler ne olur? Çalışırlar; öncüler yönetirler. Marksizmi baş aşağı çevirince sayın öncüler alınlarının akıyla bu sorundan çıkarlar.

Sonuç olarak, devlet mülkiyeti biçimi; üretim araçlarının özel mülkiyeti, üretimin kollektif karakteri arasındaki çelişkiyi çözmekten acizdir. 60 yıllık öncülerimizin tarihinden biz bunu çıkartıyoruz. Üreten biz, yöneten biz, üretim araçları mülkiyeti de bize diyoruz. Mülkiyet işçilerde olursa, yöneten onlar, üreten onlar olursa, bir gün geriye dönüş sözkonusu olduğunda bu şanlı, şerefli bir dönüş olur, Paris Komünündeki gibi.

Bir "Mamaklı"yla Söyleşi

Hücrede Kesintisiz 7 Yıl...

1987 yılıyla birlikte, Türkiye'nin en namlı askeri cezaevlerinin başında gelen MAMAK'ta önemli bir değişim oldu ünlü "tecrit" denilen hücrelerde kalanlar koğuşlara döndü. Böylelikle yaklaşık 8 yıl süren bir uygulama sona ermiş oldu. Geçtiğimiz ay içinde bir diğer önemli uygulama da sona erdiriliyordu; 12 Eylül'den beri uygulanan "karıştır barıştır" sisteminden vazgeçilmiş, "sol görüşlülerle" "sağ görüşlüler" ayrı ayrı koğşlara konmuştu. Bu gelişmeler üzerine ZEMİN adına Orhan Dilber, "tecrit hücrelerinden" en uzun süre kalma "rekorunu" elinde tutan ve yakın zaman önce tecritlerden tahliye olmuş bir MAMAK'lıyla görüştü.[×] Devrimci Yol davasında yargılanan bu MAMAK'lı yaklaşık yedi yıl kesintisbiz olarak tecritte kalmış, bu süre içinde kah tek başına, kah başka devrimcilerle birlikte; bazan bir bazan iki, bazan üç "karşıt görüşlü" ile; bazan da "2'ye 2" kalarak bu süreyi doldurmuştu.

ZEMİN— Önce 7 yılını geçirdiğin "Tecrit bölümü"ndeki hücrelerin genel statüsü ve koşulları hakkında kısaca bilgi verebilir misin?

...— Mamak'a ilk geldiğim sırada, Tecrit denilen bölümde toplanmış hücreler koğuşlarda "maraza çıkaranların" azami 15 gün müddetle kapatıldıkları, içinde tuvaleti olan 4 adım boyunda 1,5 yatak eninde "ceza mekanlarıydı".

Benim bu hücrelerle ilk tanışmam 79 başında oldu. O zamanki genel uygulamaya göre tuvalet kapısı çivileniyor, bunun yerine bir boş teneke bırakılıyordu. Ranza da çıkarılıyordu; hücrenin parmaklıklı kapısı üzerine de kepenkler kapatılıyor ve bu kepenkler yalnızca yemek alış verişi sırasında açılıyordu.

Daha sonra, 79 Eylül'ünde 15 yıl üzerinde hüküm giyenlerin hücrelere konacağı açıklandı. Ben de ilk postada bu uygulamayla "Tecrit bölümü"ne konulanlardandım; hakkımda sonradan yargıtayca bozulan bir idam hükmü vardı. Bu ilk uygulamada hücrelere tek tek konulmuştuk. Daha önceki ceza uygulamasından farklı olarak da tuvalet kapısı açıktı, kepenkler kapatılmıyordu ve ranzalar bırakılmıştı. Hatta -80 yılı başlarında yapılan yeni bir düzenlemeyle bir koridor boyundaki hücrelerin kapıları da sabah sayımından akşam sayımına kadar açık kalıyordu; koridora bir kapı konmuştu. Böylece ön-arka olarak 1-2-3 ön ve 1-2-3 arka diye ayrılmış 6 hücre bölümünün her biri kendi içinde görüşebiliyordu. Her bir bölümde 7-11 arası değişen sayıda hücre vardı.

ZEMİN— Sanıyorum Tecrit bölümünün bu statüsü Albay Raci Tetik'in Cezaevi müdürü olmasını izleyen günlerde, özellikle de "Raci Tetik operasyonu" denilen operasyondan sonra değişti; bunun anlatırmısın biraz?

...— Raci Tetik görevi yeni devralmaktayken 80 yazında İsa Armağan ve Mustafa Pehlivanoğlu'nun firarı gerçekleşti. Mamak'lılar yeni müdürü ilk kez bu vesileyle gördüler. Firar üzerine faşistlerin kaldığı bölümde küçük çaplı bir operasyon ve baskı uygulaması olmuştu. Ramazan günleriydi, o sıra, sahura kalkmaları engelleniyordu. Daha sonra 1980 Ağustosu'nun 28'inde devrimcilerin olduğu B Blok'ta 29'unda da A Blok'ta ünlü operasyon gerçekleşti. Hiçbir gerekçe gösterilmeden başlayan bu operasyonda koğuşlardan grup grup tutuklular alınmış, bunlar önce hamamda ıslatıldıktan sonra havalandırmada bitap düşene kadar dövülmüştü. Bu arada koğuşlar tarümar edilmiş, kitaplar, yazılı çizili her şey, kalemler, demir kaşık ve tabaklar alınmıştı (sonradan bunların yerine tahta kaşıklar ve melamin tabaklar satıldı).

Bu operasyonla birlikte daha önce Mayıs ayında ranzaları değiştirme bahanesiyle yapılan operasyon ve bu operasyonda Mamak'ın askerlerinin değil de Bolu'dan gelen özel komando birliğinin kullanılmış olmasının anlamını daha iyi kavramıştık. Arada Fatsa'da yapılan "Nokta" operasyonunun olması ve kimi başka belirtiler gözönüne alınca bir bakıma "Raci Tetik operasyonu" 12 Eylül'e giden sürecin açık bir habercisi olmuştu. Bu aynı zamanda Mamak'ın 12 Eylül dönemi boyunca süren "kaderinin de belirlendiğini" gösteriyordu. Mamak bu dönemin pilot örnek baskı uygulama merkezlerinden biri olarak seçilmişti. Bu cezaevindeki uygulamalar ne pahasına olursa olsun tavizsiz ve kararlı bir biçimde sürdürülecekti. Cezaevinde "eksikliği" duyulan tabutlukların yaptırılıp, bol bol kullanılmaya başlanması Raci Tetik'in en önemli "iş"lerinden biriydi. Raci Tetik yönetimi bu uygulama için seçilmişti ve sonuna kadar da bu işlevi sürdürdü.

ZEMİN— Bu dönüm noktasından sonra 6,5 yıllık süre içinde ayrı uygulamaların olduğu ayrı dönemler ayırdedilebilir mi?

Bizim bulunduğumuz "Tecrit" bölümünde Raci Tetik yönetiminin yeni uygulamaları hücre kapılarının kapatılması ve iletişimin yasaklanmasıyla başladı; sonra 12 Eylül'ün ardından "karıştır, barıştır" uygulaması geldi. Kitapların kısıtlaması, bir bahaneyle veya buna gerek kalmadan sistemli bir biçimde sürdürülen dayak ve askeri yaptırımlar bunları izlemişti.

...— Aslında önemsiz değişikliklerle 1980'den 1984'e kadar tek bir dönem kabul edilmeli. Ancak 1984'teki 42 gün süren ve yaklaşık 400 kişinin katıldığı ve çok az fireyle süren açlık grevinden sonra yeni bir dönemin başladığı söylenebilir. Bu açlık grevinden önce birkaç kez daha kısa süreli daha az katılımlı girişimler olmuştu; ama bir sonuç alınamamıştı. 1984 Şubatı'nın sonunda başlayan son açlık grevi ise en çok katılımın olduğu ve en kararlı direniş-

ti. Bu açlık grevi 30 gün 400 kişilik bir katılımla sürmüş sonra, 7'şer kişilik kademelerle ölüm orucuna dönüşmüştü.

ZEMİN— Temel talepleriniz neydi?

...— "İşkence olmasın" diyorduk... Açlık grevi sona erdiğinde Raci Tetik'in görevden alınması sağlanmıştı. Bizim bir talebimiz olmamakla birlikte 2 kap yemek 3 kaba çıkmıştı. Sistemli dayak uygulaması kalktı. Tecritlerde çoğu kez 3'e bir ya da 2'ye 2 kalırken açlık grevinden sonra 1'e 1 uygulaması yerleşti (bu iyi mi oldu kötü mü bilemiyorum çünkü 2 devrimci olduğumuz koşullarda hiç değilse konuşabilecek bir arkadaş oluyordu)

Açlık Grevi'nin başarıyla sona ermesi ve yeni bir dönemin başlamasında kuşkusuz "dışarıdaki" koşulların değişmesinin bir etkisi de vardı, ama asıl önemli olanın içerdeki moral koşulların ve hazırlanmanın rolü olduğunu düşünüyorum.

Nihayet bir de şimdi, yani benden sonra başlayan yeni uygulamayla yeni bir döneme geçildiği söylenebilir. Gerek tecrit uygulamasının kalkması, gerekse de koğuşların ayrılması başlı başına köklü bir değişikliği yansıtıyor.

ZEMİN— Tam bu noktada "tecrit uygulamasından amaçlanan şeyin ne olduğu ve buna ulaşılıp ulaşılmadığı görüşünü aktarabilir misin?

...— Tecrit uygulamasının ardında yatan beklentiler çok açıktı. Belirli, seçilmiş kişilerin diğerleriyle ve birbirleriyle ilişkilerini kopartmak iletişim sağlamalarını engellemek ve bu seçilmiş kişiler üzerinde özel bir baskı uygulayarak yıldırmak, bu sayede genel bir yılgınlığın yolunu açmak.

Bunlardan birinci hedefe büyük ölçüde ulaşılmıştır. Gerçekten bir iletişimsizlik yaratılmıştır. Buna karşılık ikinci hedef konusunda ise beklentilerin tam tersi gerçekleşmiştir. En olumsuz koşullarda bile bir yılgınlaştırma sağlanamamıştır; aksine çoğu durumda tecrittekilerin "örnek olma" durumu geçerliliğini korumuştur. Her şeye rağmen Mamak'ın Türkiye bazında en çok sayıda itirafçı çıkarmış oluşu da bunun göstergelerinden biridir.

Bir bakıma bugün gerek tecrit gerekse de "karıştır, barıştır" uygulamasından vaz geçilmesi bu uygulamalardan beklenenin elde edilmediğinin bu konudaki beklentilerin boşa çıktığının bir kanıtıdır.

ZEMİN— Şimdi biraz da özel olarak tecrit hücresindeki yaşamdan söz edebilir miyiz?

...— Bu konu kuşkusuz kısa bir söyleşinin sınırlarını aşıyor hem yoğunluğu bakımından, hem de *özel* sorunlara durumlara ilişkin olması bakımından. Yine de bazı noktalara değinebilirim. Önce hücreyi tarif etmeye çalışayım; hücre aslında cezaevi içinde ayrı bir cezaevi; ama bizim koşullarımızda yani sürekli bir faşistle birlikte kalma durumunda bu ikinci cezaevi içinde bir üçüncüsü yaratılmış oluyor.

Tecritte kaldığım uzun süre boyunca çok değişik kişilerle çok değişik bileşimler içinde birlikte kaldım. Gerçekten saf ve kandırılmış faşistler de tanıdım. Yaptıklarının düşündüklerinin bilincinde olan kemikleşmiş olanlarla da, dövüşüp dididiştiğim de oldu, tuhaf bir biçimde hücre arkadaşımın varlığını kanıksadığım da. Bunlar arasında hiç konuşmadıklarım olduğu gibi çok az ve sınırlı konularda konuştuklarım da oldu.

Çoğunlukla tartışılan başlıca konu dini inançlar çerçevesinde yoğunlaşıyordu; bu noktada kesin bir ayrım olduğu açığa çıkıyordu. Buna karşılık, bazılarının kendilerini bizimle "vatanın iyiliğini düşünmek" bağlamında özdeşleştirmeye eğilimli olduklarına bile tanık oldum.

Önder konumundaki faşistlerin diğerlerinin davranış ve tutumlarında belirgin değişikliklere yol açan bir etkiyi sürdürdüğüne tanık oldum. Örneğin daha önce namaz kılmayan biri, lider durumunda bir faşistin gelişiyle düzenli namaz kılmaya başlıyor ve bunu sonra da sürdürüyordu. Bu konuda dikkatimi çeken bir konu da dinci eğilimlerin belirgin bir biçimde egemen olmakta oluşu; genel olarak dinciliğin yanısıra özel olarak ta nakşibendiliğin yayıldığı hissediliyor. Eskiden varolduğu bilinen "şamancı" eğilimler ise yok gibi. Bir diğer gözlemim de özellikle son açlık grevinden sonra bazı faşistlerin bize neredeyse saygıyla yaklaşan bir tutum benimsemeleri; örneğin açlık grevi süresinde aynı hücreyi paylaştığım faşist grevden sonra bana "ağabey" diye hitap etmeye başlamıştı. Ancak geriye dönüp düşündüğümde, bir bütün olarak o dönemi hatırladığımda belirgin bir biçimde şunu farkediyorum: hemen hemen hiç, hele doyasıya hiç gülmemişim; insan ortak bir şeyleri en küçük bir ortaklığı bile paylaşmadığı kişilerle bir arada gülemiyor...

ZEMİN— Belli ki her şeye rağmen gülmeyi unutturamıyorlar... teşekkürler...

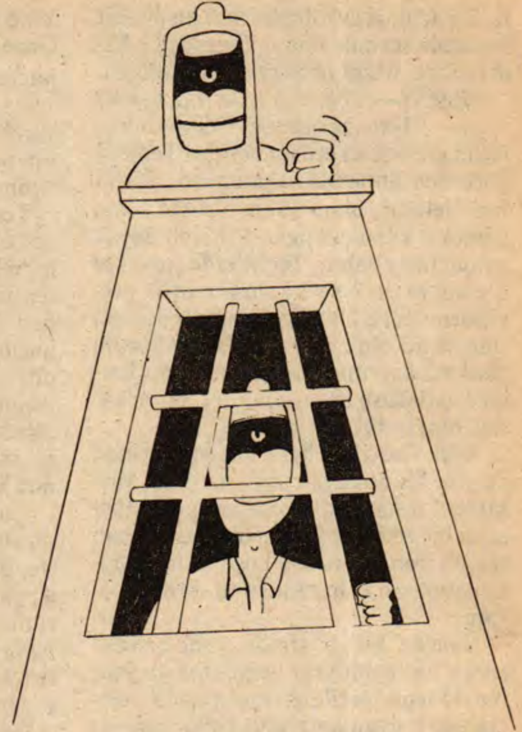
× Kendi kişiliğini öne çıkarmak istemediği ve herhangi bir Mamaklı olarak konuşmayı tercih ettiğinden bu arkadaşın ismini saklı tutuyoruz.

17 yaşında idam edilen Necdet Adalı bir "tecrit hücresinin" kapısı önünde.

Cezaevinden Bir Mektup

Sağmalcılar Cezaevi'nde Baskılar

CİHAT KAYA

Bayrampaşa, Sağmalcılar Cezaevi'ndeki tutuklular, uzun bir süreden beri mahkemeye gidiş gelişlerinde ve Adliye nezaretlerinde kaldıkları süre içerisinde insan haklarıyla bağdaşmayan ulgulamalara hedef olmaktadırlar.

Ortaçağda kölelerin vurulduğu zincir benzeri ve sevk zinciri diye adlandırılan bir zincire, 15-20 tutuklunun hepsi birden vurulmakta gün boyu bu zincire bağlı olarak oturmaktadırlar. Kimi nezarethanelerde oturacak herhangi bir şey bulunmadığı için, sabah 09.30'dan akşam 18.00-19.00'a kadar bu şekilde ayakta bekletilmektedirler. Bileklerimiz ve ellerimizdeki kan dolaşımının normalleşmesi için, kelepçelerin biraz gevşetilmesi istemlerimiz bir sürü demir kapı arkasında olmamıza ve tutuklu başına en az 2 askere rağmen "güvenlik" gerekçesiyle reddedilmektedir. Bütün bunların yanısıra en doğal insani ihtiyaçlarımızdan olan tuvalete çıkma, çay, sigara, su vb. ihtiyaçlarımız keyfi olarak yasaklanmakta, verilmemektedir. Yemek ihtiyacımız, iki adet poğaça (ücret karşılığı), "ya bunları yersiniz ya da aç kalırsınız" diyerek tehditle verilmektedir.

Kısacası görevlilerin "güvenlik önlemi" gerekçeleri güvenlik önlemi olmaktan çıkmış olup, işkenceye, ilkel bir cezalandırmaya dönüşmüş ve savunma hakkımızı fiilen ortadan kaldıran boyutlara ulaşmıştır.

Biz tutuklular, derdimizi anlatacak sorumlu bir kişi veya kurum bulamamaktayız. İşkencenin anayasaca yasaklanmış olduğu bir ülkede biz tutuklulara yönelik bu tür uygulamalara ne ad vereceğimizi bilemiyoruz.

En son olarak da 30 Ocak 1987 günü yargılandığım bir dava nedeniyle tutuklu bulunduğum Sağmacılar Cezaevinde, diğer tutuklularla beraber Fatih Adliyesine nezarethanesine götürüldüm. Duruşma sıram geldiğinde, duruşma salonuna götürülmem için, görevli assubayca, ellerimin arkadaş kelepçelenmesi için diğer görevli askerlere talimat verildi. ben uzun süren tutukluluk döneminde en az 20 defa mahkemeye çıktığımı ve şimdiye kadar böyle bir uygulamaya rastlamadığımı arkadan kelepçelenmemin insanlık onurumu rencide edeceğini, üstelik tehlikeli bir sapık katil ya da cani olmadığımı, bu uygulamanın akli dengesi yerinde olmayana yapıldığını söyledim ve ellerimin önden kelepçelenmesi için ısrar ettim. Bunun üzerine görevli assubay ve dört jandarma üzerime saldırarak tekme ve yumruklarla yere yıktılar. Yüzükoyun yere yatırarak ve ellerimi zorla arkama kıvırarak, kelepçelerin ellerime şiddetli acı vereceğini bilmelerine rağmen kelepçeleri sıkabilecekleri en son noktaya kadar sıkarak kelepçelediler.

Bu arada da görevli assubay aileme ve eşime yönelik en aşağılık hakaretleri ve küfürleri etmekten geri kalmadı. Daha sonra da sürükleyerek nezarethaneden dışarı çıkardılar ve bütün bunlara nezarethanedeki diğer tutuklular şahittir.

Demokrasiyle yönetilen ve "hukukun üstünlüğü tartışılmaz" diye söylenen bir ülkede tutuklulara dayak atmak küfür etmek görevli assubayın yetkileri dahilinde midir? Eğer böyle bir yetkiye sahip değilse neye kime hangi yasaya dayanarak bu aşağılık insanlık dışı olayı gerçekleştirmiştir.

Hak hukuk adalet dağıtan bir kurum olarak bilinen adliye binasını nezarethanesinde böyle bir olayın meydana gelmesi. Tutuklular genelinde düşündürücüdür.

Suçluluğu bile kanıtlanmamış tutuklulara yönelik insan haklarıyla bağdaşmayan bu uygulamaları ve şahsıma yönelik fiili saldırı olayı şiddetle protesto ettim.

Konuyla ilgili olarak adalet bakanlığının İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na ayrıca Eyüp ve Fatih Cumhuriyet Savcılıklarına dilekçe ile suç duyurusunda bulunmaları için dilekçe vermiş bulunuyorum.

Kamuoyunun, cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü mahkûmlara yönelik sistemlice uygulanan baskı ve işkencelerle ilgili duyarlılığının diri tutulması ve sahipsiz olmadığımızın bu tür baskı ve işkencelere boyun eğmeyeceğimizin bilinmesi için üzerinize düşen tüm sorumlulukları yerine getireceğimizden hepimiz eminiz.

KONUŞAMAYANLARIN
VE
KONUŞULAMAYANLARIN
SAYFASI

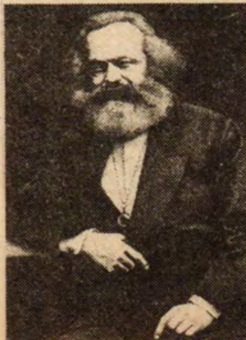
Mart Ayında Neler Oldu

2 Mart 1976 Demiryolları İşçileri Grevi
4 Mart 1919 III. Enternasyonal'in Kuruluşu.

III. Enternasyonel Kongresi'nde delegeler "Enternasyonel" söylüyor.

1924 Hilafetin Kaldırılması.
8 Mart Dünya Kadınlar Günü.
9 Mart Dimitrov Reichtag yangını ile ilgili olarak tutuklandı.
11 Mart 1965 Zonguldak maden işçilerinin grevi bastırıldı. 2 işçi vurularak öldürüldü.
12 Mart 1925 Takriri Sükun Yasası çıktı.

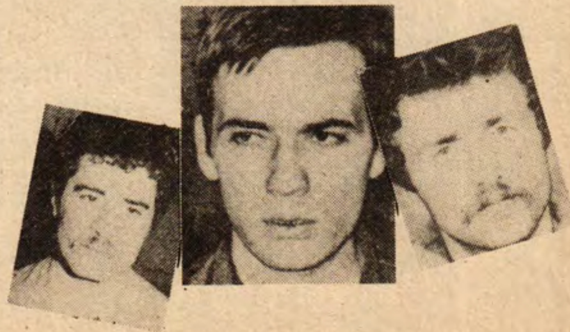
14 Mart 1983 Marx öldü.

16 Mart 1921 Türkiye ve SSCB arasında Moskova Anlaşması imzalandı.

18 Mart 1871 Paris Komünü

21 Mart Irk ayrımıyla savaş günü.
25 Mart 1979 Şirketi Hayriye'de grev.
26 Mart 1936 Şili'de Halk Cephesi kuruldu.
30 Mart 1972 Kızıldere'de çatışma... Mahir Çayan ve 9 arkadaşı ile 3 İngiliz rehine öldürüldü...

Ömer Ayna, Mahir Çayan, Cihan Alptekin.